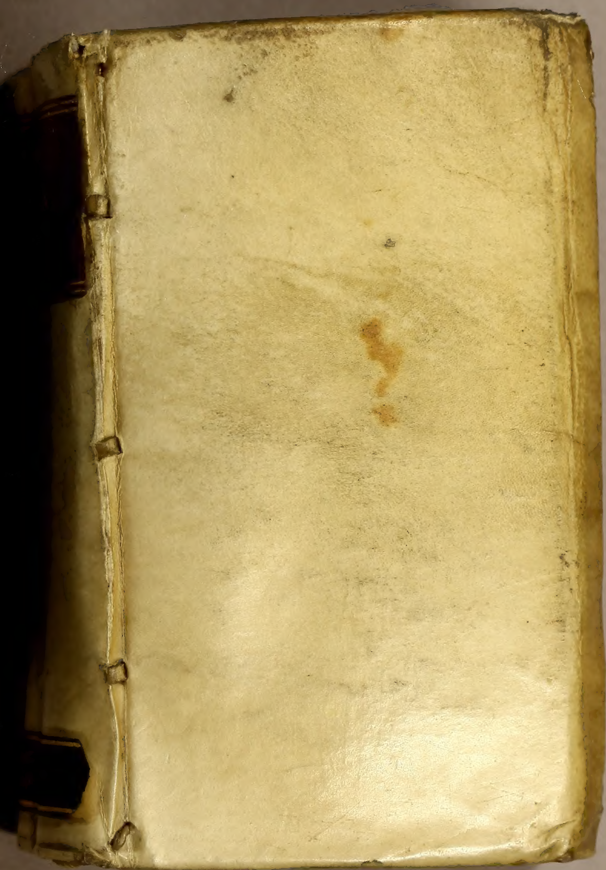

GAUDEO

n.

p. 515 to 628 relates to
the

Zeiller
Monarchia Hispania

Amsterdam
1659

MONARCHIA HISPANICA

Vervaatende een korte Reyſ-beſchryvinge aller Koninck-rycken, Landen en Steeden onder de Spaenſche Kooningen behoorende Met Koopere Platen verciert

AMSTELODAMI,
Apud Ægidium Janßonium Valckenier.
1659.

Monarchia Hiſpanica

Ofte een

Reys-beſchryvinge,

Aller

Koninckrijken, Vorſtendommen, Landen ende Steden,

Door

De gantſche Werelt verſpreyt,

En

Onder der Spaenſcher Koningen gebiedt ſtaende.

Door een Lief-hebber der Hiſtorien in 't licht gebracht.

Met koopere Plaeten en behoorelijcke Bladt-wijſers verciert.

t' AMSTERDAM.

By GILLIS JANSZ. VALCKENIER.
Anno XVIc. LIX.

Aen de

REYSERS.

At iſſer voor een ſchrandere geeſt nut en voordeeliger als nevens eygen ondervindingē de ſchriften van anderen te door Leeſen, om van alle Wereldtſche beweeginghe ſoo veel kenniſſe te bekoomen als eenighſints moogelijck is; onder deſe oeffeninge in handen krijgende ſeecker Hooghduyts Boeckxken van den ſeer geleerden en bereyſden *Marten Zeiller*, vervattende een kort en bondigh onderſoeck van alles wat in de Koninckrijcken van Spanjen, vreemt, nut, en vermaackelijck te beſichtigen is; oock beſpeurende ſulcks in onſe Neederduytſche Taale overgeſet, en te veel aan de Hoog-duytſche manier van ſpreecken gebonde te weſen; ſoo hebbe de vryheydt genomen, dat niet alleen op een Neederlantſche lieſte te doen ſchoenen, maar daer oock by te voegen wat aan ſulck een Machtige beſtieringe (als den Caſtiliaenſche Koninck is beheerſende) noch komt te ontbreeken; dat is daar by te voegen een korte Reyſ-beſchryvinghe aller Landen, buyten Spanjen geleegen, en onder deſe groote Monarchie behoorende. Doch eer wy Spanjen voor een tijt verlaaten, haar voor een afſcheyt ſchenkende, een alle gemeyne Wegh-wijſer om uyt Vranckrijck 't ſelvige van Stadt tot Stadt,

met

metbyvoeginge der Mijlen te door reysen, en ons soo de ziltige baaren beveelende, te onderstaan wat desen machtige Monarchie in de Middelandtsche Zee en Eylanden van Majorca, Minorca, Yvica, Sicilien en Sardinien te seggen heeft; dan soo wat rustende, de cours weder naar het weelderigh Italien te stellen, om te besichtigen hoe die van t' Koninckrijck Napels en Hertoghdom Milanen haar onder zijn heerschappye zijn draagende; en de Reyse soo vorder buyten Europa naar de Canarische Eylanden en Oost-Indische Philippines ofte Manilas Eylanden te neemen (alhoewel in dien hoeck vry wat meerder soude te seggen vallen, indien de Portugeesen haar zijner Regeringhe niet ontoogen hadden) het nieusgierigh oogh daar voldaan zijnde, sullen een groote sprongh te rugge doen, en beoogen met wat West-Indiaansche Perelen den scherpsinnigen Christophorus Colombus dese Kroon verçiert en verrijckt heeft met de opdoeninge der selver Landen en Rijck-dommen; een begin van het Noorden naa t' Westen verneemende, om alles van Provincie tot Provincie soo naeuw te door snoffelen als eenighsints doenlijck sal wesen. En gedencken dat de Mijlen daar aangewesen van Spaanscher lenghte moeten verstaen werden. Ook onderwijlen niet te vergeeten, het overige sijner Neederlanden in t' verschiet te stellen, (alsoo haare geleerde Schrijvers en gelegentheyt aldaar meer als elders bekent zijn) en met hoo-

een korte beschryvinge van Burgundien (voor soo veel daar van onder dese bestieringe is behoorende) een eynde maacken, met beede soo ergens een misgreep moghte ghedaan zijn, sulckx niet de wille, naar onderrechtinge toe te schryven. Dit is t'geene voorheene hebbe te seggen, uwe nieusgierige sinnen het werck voorder beveelende.

Reys-Lessen

En aenmerckinghen die in 't Reysen zijn waer te nemen.

I.

HEt Lant, waer in aen te mercken ſtaet de oude en nieuwe Namen.

II. De Heerſchappy der voorgaende en tegenwoordige menſchen.

III. De naem der Stadt, en de reden des naems ſoo s''er is: de bouwer, vermeêrer en herbouwer.

IV. Eerſtelijck, d'aenſpoelende, de dichtvoor by loopende, en d'afgeleyde Rivieren. Ten tweeden, de aenſpoelende Zee en Havens. Ten derden, de Bergen. Ten vierden, de Boſſchen en Beemden.

V. De gemeene wercken zijn de Heylige, Hooft-kercken, Klooſters, Kercken: de Wereltlijcke zijn de Paleyſen, Sloten, Marckten, Wapen-huyſen, Bol-wercken, Toorens, en wijſe van beveſtigen: De beſondere zijn, als wat Heerlijck in der Burgeren huyſen is, oock de Hoven, Schilderyen, Bronnen en Beelden.

VI. De wijs van heerſchen, waer toe behooren, Eerſtelijck, het Raedt huys, waer in zijn de Raedts-heeren en eerlijcke Huys-geſinnen der Burgers. Ten tweeden, de Scholen, als de wijs van de opvoedingh en onderwijſingh der Kinderen, insgelijcks de geleerde Mannen en Boeck-kameren. Ten derden, de Zeeden des gemeenen Volcks, waer toe behooren die wijs van koſt, en fatſoen van kleederen, insgelijcks de Ambachten en diergelijcke meer.

MARTINI ZEILLERI.
Itinerarium
HISPANIÆ,
Vervattende een
Reys-beſchryvinghe
Door de
KONINCKRYCKEN
Van
SPANIEN, PORTUGAEL
En aengrenſende Landen.

Uyt het Hoogh-duyts nae den zin in het Neder-landts vertaalt.

t' AMSTERDAM.
By GILLIS JANSZ. VALCKENIER.
Anno 1659.

Voor-reden tot den Reys Lief-hebbende

LESER.

Eel laten haer voorſtaen de Spaanſche Reyſen onnuſt en onvermaeckelijck te zijn, en deſhalven onnoodigh daar van yets op 't Papier en ingeſchrift te ſtellen; ſoo ten opſicht dat die Tochten gevaarlijk en met groote ongelegenheyt geſchieden; als dat wegens der Spaniaerden Seeden, gebruyck en aert van leven weynigh te leeren; als daar niet beſonders en gedenck-waerdichs te beſichtigen is: Nu belangende het eerſte, ofte wel de Waarheyt is dan volgens de aantekeningen hier en daer in dit Boecxken gedaen, de Reyſen derwaerts gevaerlijck, moeilijck en koſtelijck vallen; ſoo moet echter nietemin een wacker en welgeſtelt Reyſer (luſt hebbende de Werelt te beſichtigen, verſcheyde Volckeren haer Seeden en gewoonten te doorſnuffelen, om daer door kloeckmoedigh, wijs, dapper, van een onbeſchroomt gemoet, geſchickt, vriendelijck, beleeft, geduldigh, tot een goede Regeringe ſijns Levens, en wat daar meer toe behoort te geraacken) hem ſulcks niet ontſient; en waer hy geſint is, ſoo wel deſe als andere Reyſen hoe veyligh, gevaerlijck, koſtelijck, ofte onkoſte-

lijck.

lijck die oock zijn, uyt den ſin te ſtellen; en te huys in zijn Vaderlant te blijven, daar echter by oorlogen en andere ongelegentheden geen verſeekerheyt hebbende. Ten tweede, belangende de maniere en ommeganck deſer Natie, iſt niet te loochenen datſe oock haare beſondere fauten en gebreecken zijn hebbende, gelijck hier naa in 't eerſte Hooft-ſtuck en uyt andere Schrijvers kan en ſal aengeweſen werden; vermits daar geen Volckeren en Natien ſonder gebreecken en op ſpraeck te vinden zijn, als ſulckx wel te recht te kennen geeft den ſcherpſinnighen-doorſlepen Staet-kenner Trajano Boccalini; ſeggende, *la Madre Natura con tanta giuſta miſura trà le Nationi tutte dell' univerſo ha ſeminada e' Aſinita, che ogni uno ne ha la ſua parte uguale quella del Compagno.* Dat is: *De Moeder Natura heeft onder alle Volckeren ter Wereldt de Eſelsooren ſoo recht matigh geſaeyt, dat yder zijn gedeelte daer van bekoomen heeft.*

Gelijck ick ſulck in mijn verſcheyde Reysboeken der Europiſche Volkeren in 't gemeen aengeweeſen hebbe, ſonder ſoo wel anderen, als deſe Spaenſche Natie in t' beſonder te verachten, des mijn derhalven by een yder wil ontſchuldigh houden; mijn vergenoegenden yver zijn deugden en gebreeken tegens den anderen te evenaaren. Belangende onſe *Spaniarden,* zijn in veel ſtucken boven anderen te prijſen, beſonder in haar *Gerecht-houdingh,* daarſe ſoo ſcherp in gaan, dat een ygelijk, hoe geringh van

ge-

gelegentheyt hy oock is, goet Recht bekoomen ſal, en niemant, ſoo hoogh hy oock geſeeten is, ongeſtraft ſal blijven, ſoo hy tegens de Wetten geſondight, ofte ymandt verongelijckt of beſchadight heeft.

Genomen dan dat niet andere als met deſe deucht verciert waren, ſoo zijnſe echter boven alle andere Volcken te looven, als aangedaen met de Vrouw en Koninginne aller Hooftdeugden, zijnde de Suyl en vaſter ſteunſel aller Rijcken, oock een vervullinge aller deughden en Wetten, en een Voor-ſpraeck der verdruckten; en gelijck ick niet en twijfel oft daer werden onder de Duytſchen veel Vroomen gevonden, die met groot herten leet en ſuchten moeten beoogen de Sonden, ſchanden en laſteringe die daaghelijckx in deſe verdorven Eeuwe onder haar Landts-luyden ghepleeght en in ſwangh gaen; dat alſoo mede in *Spangie* veel wel opgevoede, geleerde wel verſochte en eervaarne deucht-verſierde Spaniaarden zijn, die een groot afkeer hebben in de groote gebreeken en ondeughden aldaer hun Landts-luyden, en voornaamentlijcke onder t'ghemeeene Volck in 't gebruyck zijnde, die ten hooghſten verfoeyen en verachten; gelijck ſulckx ſal blijcken uyt de aanteyckeninge deſes Boecxkens, ſoo dat te recht dit Verſken daer op geduyt magh werden.

Sis Apis idcirco, non turpis Aranea, Gentes
Qui luſtras, legit hæc virtus, at illa favos.

Dat

Dat is:

Zijt dan een Honig-by, geen Spin, wie ghy mooght zijn.
Die d' Aerd' doorreyst, dees suyght den Honigh, die Fenijn.

Dit dan op de twee eerste voorstellen genoeg zijnde, soo rest de derde te voldoen. Ofte dan de Koninckrijcken van Spangien niet soo vermaeckelijck, lustigh en wel door-boudt zijn, als het heerlijck *Italien* en playsierigh *Vranckrijck* (daar de Hoogh en Neederduytschen hun Reysen naa toe rusten) soo heeft het echter niet minder zijn besondere gaven, daer het Godt en de Nature mede gesegent heeft; Tot ooghschynelijcke ghetuygen daar toe neemende, dese naarvolgende en andere treffelijcke Steeden en Plaetsen, als

Alcala de Henares ofte Complutum,

Aranjuez.
Astorga
Bajados.
Barcelona
Braga.
Burgos.
Calatajud.
Carmona.
Carthagena.
Coimbra ofte Conimbrica.
Compostella ofte S. Iago.
Cordoua.
Corunna.
Cuença oft Concha.
Cividad Rodrigo.
Denia.
Dertosa.
Ebora.
Elvas.
Estramadura.

Fuen-

Fuentarabia.
Gibraltar.
Girona.
Granada.
Guadalupa.
Iaen.
Leon.
Lerida
Lisboa ofte Lisbona.
Logronno.
S. Lucar de Barrameda.
Malaga.
Madrid.
Merida.
Moncada.
Monçon.
Monteamor.
Morvedro ofte Saguntthunt.
Murcia.
Orense.
Oviedo.
Pamplona.
Pardo.
Perpignian.
Puerto de S. Maria.
Salamanca.
Salsas.
Saragoza.
Segovia.
Sevilla.
Siguenza.
Simanea.
Stella.
Tanger.
Tarragona.
Toledo.
Tudela.
Valencia.
Valladolid.
Ubeda.
Viana.
Victoria.
Xativa.
Yvica.
Yrvola.
Zamorra.

En veel anderen meer, soo door de Romeynsche als andere Histori-schrijvers, en menichvuldige Oorlogen bekent: daer in te besien en te doorsnoffelen zijn, rijcke Aers-bisdommen. Bisdommen, Kloosteren, Kercken, Schatten, Gast-huysen, Hooge-scholen, treffelijk Boecke-

ka-

kameren, Slooten, Vestingen, Lust-huysen, Oude Gedenck-teekeningen, Konstige-wercken, Water-konsten, vermaeckelijcke Kruythoven en diergelijcken meer: doch insonderlijcke de Hof-houdinghe des machtighsten Landt-vorst des gantscher Werelts; en voornamentlijck het groot, en door de gantsche Christen Wereldt wijdt beroemde Stuck-werck 't Klooster des Heyligen *Laurenti* in t' *Escurial*, dese twee laaste stucken genoegh waardigh zijnde, alsulcke moeyelijcke kostelijcke Reyse aen te vaerden.

Deshalven hebbe oock dit (van veel begeerde) Reys-boeckxken uyt oorsaecke by mijn in de Voor-reden mijner Franscher Reys-beschrijvinge aangeroert, als meede gedaane beloften willen vergaaderen en door den Druck gemeen maacken: Niet twijfelende, ofte het sal even aangenaam wesen soo wel de geenen die voorgenomen hebben de Reyse derwaerts te doen, als die te Huys blyvende sich met het lesen deser te vergenoegen; hun alle verseeckerende hier inne veel gedenckwaardige saecken aangetekent te wesen, die voor desen door den Druck onbekent waren, en dies te aangenamer ten nut sullen sterken. Vaart wel.

Reys-

REYS-BESCHRYVINGH
Van
Spanjen, Portugael en d'aengrenſende Koninckrijcken, &c.

EERSTE HOOFTSTUCK.

Handelende van de Spaenſche Konink-rijcken in het ghemeen, aengaende de Regeeringe, Inkomſten, Maght, &c. Manieren der Inwoonders, Gebruyck, Spraeck en diergelijcke.

Kort Inhout der Verdeelingen.

VI. Van,

Aen-

Aen den

LESER.

Hier hebt ghy Spanjen in het Boeck van Stadt tot Stadt,
En alles wat de Croon van Spanjen oyt besat,
Zeillerus, Commelijn, *die sullent door de Blaeden,*
U al doen zien, wilt ghy nieus-gierigheydt versaden,
't Is noodtloos dat ghy daer gaet Reysen met de Voet,
Als ghy met 't oogh en Hooft, door 't Boeck t' Huys-Reysje doet.

HENRICK BRUNO.

Aenwysinghe der Reysen in 't eerste Deel d'ses Boeckx begrepen.

12. *Van*

20. *De*

20. *De Reysen van* Fredericus de Tweede *va*
d'e naem, Keurvorst en Paltsgraef aen den Rhijn
Hooghloffelijcker gedachtenisse, en sijne Doorluch
tigheydts Gheheymschryver Hubertus Thoma
Leodius, *op verscheyden tijden gedaen, aen Keyse*
Karel *de* Vijfde, *Zalig: gedachtenisse, door Vrank*
rijck, en andere Landt-streecken naer Spanjen, e
van daer wederom te rugge naer Hooghduytsch
landt. 423. *en vervolgens.*

Be-

TWEEDE STUCKX.

Da-

On-

MARTINI ZEILLERI

Beschrijvinge

Van

SPANJEN.

I.

HEt Lant *Hispanjen* heeft sijn naem, 't zy van den Koningh *Hispano*, *Hipalo*, ofte van de stadt *Hisali*, anders *Sevilla*, ofte dat het zy Σπανία, dat is weghen de hardigheydt er plaetsen, onvruchtbaerheyt somiger vlacke, wijdtluftighe en onbeoonde Landtsdouwen. By de Oude ort sulcks *Iberia*, *Hesperia*, en *Celtieria*, maer van den Apostel *Paulus* ot den Romeynen, aen 't vijfthiende oofistuck Σπανία, als mede van den eyligen *Hieronymus*, en andere Spaia genoemt, gelijck by *Paulus Me-*

rula, in 't eerste Deel sijner Wereldt Beschrijving, op 't tweede Hooftstuck des tweeden Boecks kan ghesien werden. Het heeft in 't Oosten 't Pyrenæische geberghte, waer door 't selvige van Vranckrijck werdt afgesondert. In 't Westen de Hesperische, ofte Atlantische Zee. In 't Noorden de Cantabrische: in 't Zuyden de Herculische, Iberische, Balearische ofte Middellantsche Zeen. Soo dat Spanjen by na als een Eylandt leydt, en wordt by *Strabo*, in 't begin sijns tweeden Boeks; van *Ptolomæus* en andere, by een uytgespannen Ossenhuydt vergeleecken: Naer Vranckrijck toe is de Hals, en het Landt smal; men reyst derwaerts uyt Vranckrijck langhs vier Landtstraten, namentlijck op *S. Sebastiaen*, en over 't geberghte van *S. Adriaen*, daer de wegh so naeuw is, dat 'er niet meer als een Muyl-Esel in 't gelidt gaen kan, welcke doortocht, ook met thien mannen kan belet en toe-ghemaeckt worden. De tweede streckt op Confrane, by *S. Juan de Pied Porto*, die niet minder enghte heeft. De derde is onder 't Graeffschap *Comminges* naer *Arragon* toe, de welcke gemeenlijck *Porto* ofte *el Puerto* werdt genoemt, aldaer

is 't

REGNORVM
HISPANIÆ
nova descriptio.
OCEANVS CANTABRICVS
GALLIÆ PARS
OCEANVS OCCIDENTA.
BALEARICVM MARE.
MARE GALLICVM
IBERICVM MARE
DITERRANEVM.
SINVS GADITANVS
Fretum Herculeum nunc Estrecho de Gibraltar
PARTE DE BARBARIE.
Virgitanus sinus
Illicitanus sinus
Sucroniensis sinus
Balearides insulæ duæ
Pytuisae insulæ
Maiorca
Minorca
Yuica
Formentera
Notarum explicatio.
Archiepiscop.
Episcopatus.
Academicæ
Millaria Hispanica.
Millaria Germanica.
SEP. TENTRI.
MERI DIES.
ORIENS.
C. de Ortegal
Bajona
C. de Machichaca
Arles
Aiguemortes
Narbona
Pamplona
NAVARA
ASTVRIAS
BISCAIA
GALLICIA
LEON
CASTILIA
ARAGONIA
CATALONIA
VALENTIA
MVRCIA
GRANADA
ANDALVZIA
ALGARVE
PORTVGAL
Estremadura
Madrid
Toledo
Burgos
Salamanca
Valladolid
Zaragoça
Barcelona
Tarragona
Valencia
Alicante
Cartagena
Granada
Malaga
Sevilla
Corduba
Lixbona
Setubal
Coimbra
Tanger
Ceuta
C. Sportelli
I. Merborano
Oran
Mostagan
Algior
Zabibbe
C. de Gates ol. Charidemū pro.
C.S. Vincente ol Sacrum prom
Scombraria P.
Ferraria P.

is 't soo steyl, dat 'et nauwelijcks voor een mensch mogelijck zy, ick wil van een beest swijghen, opwaerts te gaen. De vierde is op de Landtscheyding van *Languedoc* by *Narbonna*, tegen 't gebergte *Salsus* ghenoemt, (waer over de beschrijvingh van de Heer *Joan de Laet* te lesen is) welck een seer smalle, en weghens de Binnen-meyren, Moerasschen en stercke verschantsingh, een geweldige doortocht is. Eenige willen dat den omkringh van dit geheele Lant zy 1893. andere 2580. Italiaensche mijlen; sommige reeckenen 600. sommige als *D. T. V. Y.* ongheveer 620. Leucas ofte Spaensche mijlen, daer van yeder by nae vier Italiaensche, ofte vier duysent treden doet: dit is te verstaen wanneer men te Lande reyst. Gelijck sy segghen, soo sou de gantsche lenghte van 't voor-geberghte Cabo, S. Vincente in 't Koninckrijck *Algarbia*, tot aen Cabo de Cruz in *Catalonien*, 275. mijlen bedragen: soo dat Spanjen grooter dan Vranckrijck is, te weten, als *Portugael* daer by ghetelt wordt.

De Regis Hispan. Regnis & opibus pag. 8.

II. Ten tijden der Romeynsche Heerschappye is dit Landt aenvanckelijck door de Waterstroom Jberus, in

Joan Vasaus in Chron. c. 3.

Citeriorem en Ulteriorem; daer nae in *Tarraconensem*, *Bæticam* en *Lusitaniam* verdeelt: maer wat Koninckrijcken sy hier onder hebben verstaen, daer van kan men de Lant- en Aerdt-kloot-beschrijvers na-soecken. Met 'er tijdt bequaem dit Landt andere afscheydinghen; en wierdt eyndelijck in twaelf Koninckrijcken af ghedeelt, als daer zijn, *Legion* ofte *Leon*, oudt en nieuw *Castilien*, *Arragon*, *Portugael*, *Navarre*, *Granada*, *Valencien*, *Toledo*, *Galliscien*, *Algarbia*, *Murcia* en *Corduba*, daer onder dan dese drie de voornaemste zijn, namentlijck *Castilien*, *Arragon* en *Portugael*. Tot *Arragon* werdt *Catalonien*, als mede het Graefschap *Ruscinon* ofte *Roussillon*, *Valentien*, *Majorca*, *Minorca*, *&c.* gereeckent: tot *Castilien*, oudt en nieuw *Castilien*, *Murcia*, *Biscaja*, *Guipuscoa*, *Leon*, *Asturia*, *Galliscia*, *Toledo*, *Estremadura*, *Andalusia*, *Navarra*, *Granada*: tot *Portugael*, het Koninckrijck *Algarbien*, waer van *Biscaja* en *Guipuscoa* Vorstendommen, het overighe van 't Rijck zijn; hoe wel se ten deele *Estremadura* en *Asturia*, onder de andere stellen, en alsoo voor gheen besonder Koninckrijck houden willen: gelijckse

Merula d. lib. 2. c. 11.

se dan anders oock in dese verdeeling hier ten vollen eenigh zijn. Besiet de voorseyden *P. Merula*, aen 't negende Hooft-stuck op 't 233. bladt: en wie lust heeft van dese Koninckrijcken en Landen yets meer te lesen, die magh daer van de nieuwe Land-beschrijvers, als *Gerardus Mercator*, *Abraham Ortelius*, *Antonio Magino*, *P. Merula*, *Petr. Bertius*, en andere, als mede *Joannes Numesius*, in sijn Landtschaps-beschrijving en *Ambrosius de Salazar* in 't Boeck genaemt *Almoneda general de las mas curiosas recopilaciones de los Reinos de Espanna. cap.* 4. 't welck in 't jaer 1612. binnen Parijs in 8. gedruckt is, mitsgaders D.*T. V. Y.* in sijn Beschrijvingh der Rijcken, Staten en Vorstendommen des gantschen Aerdtbodems, opslaen, en besonderlijck nasoecken, 't gene *Joan de Laet*, in de nieuwe verhandeling van des Konings Rijcken en Rijckdommen, uyt *Ludov. Nonio*, *Giovanni Botero*, *Hieronymo Paulo*, *Mariana*, *Oliveira*, *Resendio*, *Gaspare Barrejo* ofte *Barrerio* en andere, van dese Koninckrijcken vergadert, en in 't jaer 1629. tot Leyden in 24. heeft laten drucken: oock sal hier van in 't volgende Hooftstuck, by elck

Koninckrijck, waer door onse Reysen strecken, yets verhaelt worden.

Vid. Merulam d. lib. c. 3. III. Wat nu de Locht in dit Rijck belanght, soo wordt de selvighe voor ghesondt en levendhoudende geacht; maer sulcks is niet op alle plaetsen gelijck: want teghen 't Noorden is 't wat kouder als teghen 't Zuyden; en seydt den Instelder van de volghende Reyse, die in dit Hooftstuck onder de Boeckstaef *N. N.* dickwils aengeroert werdt, dat hy en sijn mackers selfs in de Somer, meer over de koude dan over de hitte hebben gheklaeght: En wat voor diepe Sneeuw de Palts-graef en Keurvorst *Friderick* de tweede ontmoet heeft, wanneer hy in't jaer 1538. met sijn Gemalin tot Keyser *Karel* de Vijfde reysde, sal *Hubertus Thomas Leodius*, die des gemelten Keurvorsts Leven beschreven heeft, getuyghen: Daer-en-tegen klaeght dese Schrijver uytermaten seer over de groote hitte, die de voor-genoemde Palts-graef in't jaer 1526. heeft gehadt, hoe wel die in het selve jaer grooter als op andere tijden geweest is. In 't gemeen heeft men op de plaetsen die teghen 't Zuyden leggen geen ander Winter, als dat de Locht scherp is; anders is de groot-

ste

ste hitte van de Hooymaendt tot het midden van Slachtmaendt: soo dat de inwoonders haer by middaghs-tijden in de huysen moeten onthouden. De Nachtwinden zijnder seer schadelijck, waer door op veel plaetsen, insonderheydt in *Portugael*, de kameren ghemeenlijck sonder vensters zijn: nochtans is *Spanjen* niet soo windigh als *Vranckrijck*, hoe wel het aldaer oock een sonderlinghe windt heeft, die het Veldt-gewas verderft en afbrandt. Gelijck dan de Locht, soo is oock de gront of 't Aerdtrijck ongelijck: want teghen het Zuyden is die treffelijck en goet, maer op andere plaetsen mager, hardt, onvruchtbaer en woest; voornamentlijck daer de Locht te koudt, Klippen, Bosschen, Bergen en gheen wateren zijn, niet teghenstaende men altijdt oock eenigh onderscheydt en goede gheleghentheydt aentreft. Hier by komt het dat 'er soo weynigh en besondere groote Steden zijn, en tot soo machtigen Landt, soo kleyne menighte van volck is, als hier na (wanneer wy van des Koninghs macht en vermoghen sullen spreecken) breeder verhandelt sal werden. De ouden, als *Justinus* in 't begin van 't vierenveer-

tighste Boeck, *Solinus* cap.32. *Mela* en andere schrijven veel van de deucht en vruchtbaerheydt deses Landts, soo dat men volghens hunne opteeckeninghen Spanjen wel voor het alderbeste Landt magh houden; maer de wercken gheven daer van andere ghetuyghenis, dat sich aldaer aen sommighe deelen een groot ghebreck openbaert. Want ten eersten heeft *Spanjen* een groot ghebreck aen Koorn, dat van andere plaetsen, als uyt *Vranckrijck*, de Zee-Steden en dierghelijcke Landen derwaerts moet toe-gevoert werden, des daer over by de Schippers geen Tol betaelt, en andere vryheden meer vergunt zijn. Niemandt magh aldaar Koorn solderen, op dat de arme luyden niet door honghers-noodt vergaen. De boven-verhaelde Schrijver *N. N.* (welckers reyse door *Spanjen*, nevens een schoon vertoogh, ick door een van sijn bekende Vrienden heb bekomen om af te schrijven) verhaelt, dat in 't ghesseyde 1617. jaer, hy selfs binnen *Sevilien* (alwaer nochtans het beste Koorn-landt soude wesen) heeft bevonden, dat soo veel Broodts als in Duytslandt, by goede jaren, by nae vier Kruyssers kost, voor een halven gul-

gulden is verkocht. Op veel plaetsen, als oock tot *Lorca*, in 't Rijck van *Murcia*, hebbense aen de Burgermeester ootmoedighlijck moeten versoecken, datse Broodt voor haer gelt moghten bekomen. De Koningh laet voor sich seeckere Landen bebouwen, die door ghebreck van Regen, met water moeten begooten werden; om alsoo aen 't Hof, Koorn te moghen hebben: oock, seydt hy, geeft men een bedelaer veel eerder een dronck Wijn dan Broodt. Maer wat magh dan de oorsaeck van dit ghebreck zyn, nademael *Merula* en andere uyt de nieuwste Schrijvers, van een soo grooten vruchtbaerheydt der Ackers ghewach maecken? Moghelijck spruyt sulcks daer uyt, dat bykans alle de Spanjaerden willen Edellieden zijn, waer door den Ackerbouw niet werdt in achtingh genomen; ghelijck men dan oock nevens de Land-aerdighe onvruchtbaerheydt, steenighe, woeste en ledighe plaetsen, veel onghebouwt Landt vindt. *Ludovicus Nonius in Hisp. cap. 5. in f.* gewaeght, dat de gront, noch op dese tijdt wel soo vruchtbaer zy als die voortijden gheweest is; maer dat het aen arbeydt en naerstigheyt schort: want dewijl,

d. c. 3. Vide Mariū Aretium in Dial. cur nomen Calipho; Damian. à Goës, & alios Hispan. Rerum Scriptores.

ſeydt hy, de Spaenſche nae hun aenghebooren aert, de wapenen meer dan den ploegh beminnen, en door de verre tochten naer beyde de Indien, en gheduerighe oorloghen, van Jongh volck uytgeput werdt, ſoo zijn daer weynigh bouwlieden te vinden, en d'Ackers legghen onghehavent. *Boterus in Relat. Vniverſ.lib.* 1. *in Deſcrip. Portugal.* ſeydt dat de *Portugeſen* uyt die oorſaeck gemeenlijck haer Koorn van de *Franſche* en Noorder-volckeren hebben, alſoo haer Landt niet bebouwt werdt. Oock konnen meer redenen, en onder andere deſe daer toe ghedaen werden, door dien ſy, wanneer het Tafellaecken werdt afghenomen, groote ſtucken Broodts op de aerde werpen, met voeten vertreden, en gheen Spanjaert van een Broodt eet, dat daeghs te vooren, ghebacken is;maer alles wit en nieuwghebacken weſen moet, ghelijck de meergenoemde *N. N.* gedenckt: hy voeght'er noch dit by, dat weghens de drooghte en ghebreck van Regen, het ghewas op het veldt niet kan rijp worden, en de Ooſte windt, 'tſelvige wannneer 't aen 't rijpen is, men als een vuur, op 't veldt verbrandt; oock eten de Sprinckhanen 't ſelvighe in de hal-

halmen op, gelijck hy sulckx tot Baja-
dos gesien te hebben, getuyght hoe dat
de Koningh genootsaeckt was over de
hondert persoonen derwaerts te schic-
ken, om sulcken schadelijcken on-
gedierte te verbranden. Alhoewel
t Veldt-ghewas als het tijdigh werdt,
uytnemende schoon en bykans ghe-
heel swart is, de Gerst isser oock soo
treffelijck en goedt, datmense niet
wel van de Tarwe kan onderschey-
den. Haver wordt in *Spanjen* weynigh
of niet ghezaeyt, in welcke plaets sy
de Paerden en Esels Gerste gheven, die
y op haer spraecke Cevada noemen,
voor het Hooy ghesneden stroo, sy
houden 't daer voor, dat het lastdra-
ghende vee daer door stercker wordt.
Wat het Wijnghewas aengaet, de sel-
vighe wast aldaer overvloedigh, maer
s aen de reuck en smaeck niet lieffe-
ijck, raeuw, sterck en duur. Oock
s 'r een merckelijck onderscheydt tus-
chen de Wijn, die aldaer in het Landt
ghedroncken, en de ghene die ons
oe-gebraght werdt. By nae alle Spaen-
che Wijnen hebben dit over haer, dat
e nae 't leder stincken, alsoo se den
Wijn, niet als by ons in de Vaten,
maer in Verckens vellen gieten. Sy
hebben een soorte van Wijnen, die
 naer

naer Hoogh-en Neder-Duytſlant ghevoert en Pierre Semenes ghenoemt wert, alſoo Keyſer *Karel* de *Vijfde*, de loten deſer Wijnſtocken, van den Rhijnſtroom, naer *Spanjen* heeft laten brenghen, en de ſelve in *Caſtilien*, door eenen *Pieter Symons*, ofte ghelijck ſommighe willen ſijn Soon aldaer heeft doen planten. De Landtvruchten betreffende, ſchrijft de gemelde Inſteller en des ſelfs gheſelſchap, dat die niet in ſoo groote menighte, ghelijck daer van geſchreven werdt, by haer vernomen zijn, en dat ſe die duur genoegh hebben moeten betalen: oock zijn ſe in deught niet by de Italiaenſche te vergelijcken. De Granaet-appelen waſſen daer aldermeeſt, en in ſulcken menighte, als by ons de ſwarte en andere Braem-beſien rondom de Heyninghen en Tuynen, doch de Olijf-boomen overtreffen alles, en ſtaen in ſoodanigen overvloet dat ſe als een Boſſchagie aengeſien werden, waer door daar alles met Olie werdt ghekoockt; maer buyten landts wordt van de Spaenſche Olie ſoo veel wercks niet ghemaeckt, hoe wel dat die rondom *Murcia* waſt, een groote naem en lof heeft. De overighe vruchten, als Aſpergen,
Cap-

Cappers, Vijghen, Boxhoornkens of S. Jans broodt, Moerbesien, &c. vint men aldaer in tamelijcke menighte. Noch zijn daer Dadelen, maer hoogh van gelt, die de Spanjaerden des morghens vroegh, in plaets van eyeren plaghten te eten. Van Salaet en Radijs is 't soo overvloedigh, dat se by nae daer van alleenlijck leven, en een ghemeen spreeckwoordt is: *Unas Azeitunas, una Salada y Ravanillos son comida de Cavalleros.* Dat is;

Radijs, Olyven en Salaet,
Is spijse voor een Ridders Staet.

maer geen Ajuyn noch Knofloock, gelijck dan in 't negenthiende Lidt ofte Geset by den Koningh *Alphonsus* in 't 1312. jaer, aen de Ridders der ordre Della Banda ofte Fasciæ Rubræ gegeven, met dese woorden te lesen staet: *Gheen Ridder sal grove noch vuyle spijse eten, als Ajuyn, Knofloock en dierghelijcke; doet hy anders, soo sal hy acht dagheu uyt het Hof blijven, en met gheen Ridder eten. Limneus de jure Publico lib. 6. cap. 2. Num. 41. & cap. 4. Num. 51.* Daer zijn wel Gal-appelen by de Neederlanders Gal-Nooten genaampt, die niet al-

leen tot Schrijf-inckt, maer oock tot het bereyden van Spaensch leder werden ghebruyckt. Daer valt seer wit en schoon Zout. Men houdt het daer voor, dat nerghens soo veel Gout, Silver en Yser werdt gevonden als in *Spanjen*, soo dat men 't niet alllenlijck uyt de Berghen graeft, maer oock in de waterstroomen, als in den *Tago*, en andere vindt, en by tyden stucken Goudts van een half pont swaer bekomt: Maer naedemael sy uyt Indien konnen Gout hebben, soo is 't verboden naer Goudt of Silver te delven, ghelijck *L. Nonius* andermael ghedenckt. Daer zijn mede warme Baden en andere heelsame Bronnen en Springh-aderen. By het stedeken *Orense* in *Gallischien* aen de waterstroom *Minio* gelegen, is een bron Burga ghenoemt, daer men Eyeren in koockt. Eenighe duysent treden boven de stadt *Burgos* in oudt *Castilien*, is een andere Bron, die den bloedtgangh stilt, 't welck oock de riviere *Xenit* doen sal. By de stadt *Antequera*, niet verre van *Velez Malaga*, een die den steen verdrijft. Oock heeft men in *Gallischien* en binnen *Granada* ghesonde Baden en heerlijcke wateren, daer van hier nae op sijn plaetse sal ghe-

sproken

ſproken werden. Beſiet hier van *L. Marineum Siculum lib.* 1. en *Paulus Merula* aen 't eynde des ſevenden Hooftſtucks. In *Spanjen* ſouden hondert en vijftigh Rivieren weſen, doch meeſt alle tot de Scheep-vaert onbequaem: De voornaemſte ſijn, eerſtelijck: Jberus oft Ebro, welcke ghelijck den Donau, teghen des Sons opgangh loopt, alſoo 't gheberghte Occa ofte Jdubeda, hem in ſijn rechte gangh belet; en ſoude vier hondert tſeſtigh duyſent treden, (eer hy beneden *Tortoſa* in de Middellandtſche zee valt) loopen, in welcke noch derthien andere waterſtroomen loſſen: en deſe is vaſt de eenighe in Spanjen die tot de Scheepvaert dient. De 2. Durius of Duero, die de grootſte ſal weſen, en ſich in de Weſterſche zee is ontlaſtende. De derde: Tagus ofte Tajo, die by *Liſbona* in deſelvighe Zee uytwatert, Goudt, Paerlen en Oeſters voedende. De vierde: Anas, teghenwoordigh Rio Guadiana genoemt, die in den Oceaen ſijn uytgangh heeft: daer wordt gheſchreven dat deſe waterſtroom thien mylen onder de aerde doorloopt, maer 't wort anders bevonden, ghelijck in 't naervolgende Hooftſtuck te beoogen is.

Ten

Ten vijfden : Bætis, nu Guadalquivir, die seer sacht stroomt, en nochtans Klippen eu Sanden heeft, waer op veel Schepen, die naer Sevilien willen, vergaen. Ten sesten : Minius als nu Mingo, die sijn vvateren mede in de groote Zee lost Van de overige kan *P. Merula* in 't sevende Hooftstuck van 't tweede Boeck ghelesen vverden. Soo veel de Binnenlandtsche Zeen aengaet, daer is'er een by 't stedeken *Bejara*, vvelckers ruyssen, vvanneer 'er een onvvêer op handen is, achtien duysent treden verre, als het brullen van een Os soude ghehoort vvorden. Op den bergh Stella is 'er oock een, van vvelcke men de voorghenoemde *P.Merula*, fol. 223. lesen kan. Noch is 'er een by *Valencia*, de vvelcke op dese tijdt Albufera vverdt ghenoemt. In *Spanjen* sijn vveynigh houten, maer van loutere steenen vvelghebouvvde bruggen, die oock gelijck *Merula* fol. 219. gevvach maeckt, over de seven hondert in ghetal zijn : daer onder die tot *Segovia* en *Alcantara* de voornaemste souden vvesen. Uyt gel:eyde Waterstroomen, mitsgaders uyt de Meyren, kan men veelderhande visch trecken. Maer de plaetsen die van de Waterstroomen afghe-

Vide L. Marin. Sicul. lib. 1 de Reb. Hispanicis.

gelegen zijn, hebben die somtijdts gebrek, vveshalven hen vergunt vvort op Saterdaghen Verckens-vleesch, en het Afval als 't hooft, ingevvant, voeten en andersins te eten. De beroemste Zee-havenen zijn *S. Sebastiaen*, *Bilbao*, *Lisbona*, *S. Lucar de Barrameda Puerto*, *S. Maria*, *Calis Malis*, *Corunna*, *Gibraltar*, *Malaga*, *Cartagena*, *Alicante*, *Grujo* by *Valencia*, *Tarragona* en *Barcelona*. De Koningh heeft weynigh Schepen, en gelijck de boven aengeroerden *Ioan* de *Laet* seydt, souden de Hollanders alleen in een maent soo veel Schepen konnen toerusten, als de Koningh in ses. Oock is 't groot gebreck aen Zeevarende Matroosen of Scheeps volck des zy (om geen volck tot de Indische vaert ghebreck te hebben) de van daar comende Bootsgesellen in bewaaringe houden, om weder tot de aanstaande reysen gebruyct te werden, ghelijck de voornoemde *N. N.* verhaelt: En dit zy dus verre van de wateren. Wyders is gheheel Spanjen by naa vol ghebergte, waer door men weynigh te waghen of te paert kan voortkomen, maer de Eselen moeten het beste doen. Onder dese berghen, zijn de voornaemste de Montes Pyrenæi die *Vranckrijck* en *Span-*

Leest hier van Lucas Ianß. Wagenaers vā Enckhuysen Spiegel der Zeevaert.

Vid. de Montibus Pyrenæis An-

ton. Beuter. in Chronic. Hisp. c.6. pag.66. Edit. Venetiis, An.1556. in 8.

Spanjen van malkanderen ſcheyden, welcke vijfthien mijlen weeghs langh, en in andere geberghten afghedeelt, werden waer onder oock in *Guipuſcoja* den Bergh van S. Adrianus is, dat de eenighe Landtſtraet naer *Caſtilien*, (en ghelijck ick hier voor verhaelt heb) ſoo ſmal is, dat 'er maer een Eſel kan door gaen. Soo wordt mede dit Pyrenæiſche gheberghte op een plaets het Roncevalliſche ghenoemt: en *Strabo lib.* 2. ſchrijft, dat ſulcks tegen aen gheheel ſonder boomen, maer aen de Spaenſche zyde alles met gheboomte beſet ſtaet. Maer de meerghemelde *N. N.* heeft het recht anders bevonden. Het tweede is 't Gheberghte d'Occa, eertijdts Idubeda ghenoemt, 't welck ſich tot aen *Tortoſa* tegens de Middellantſche zee uytſtreckt en van het Pyrenæiſche afkomt. 't Derde Hooftgheberghte is Oroſpeda, dat beneden 't gheberghte Moncajo begint, en neêrwaerts tot aen het naeuw van de Straet ofte Fretum Herculeum, (maer met onderſcheyden namen) ſtreckt: waer van *Navagierus* in ſijn Reysboeck beſonderlijck, als mede de voorighe *Mariana* te leſen zijn. Daer toe wordt de bergh Calpe oft Gibraltar ghereeckent,

kent, als mede de hooghe Rotzse tusschen *Sivilien* en *Granada*, die *la penna de los enamorados* wort genoët van welcke en des selfs gedenckwaerdighe geschiedenisse ghesey de *Mariana lib. 19. cap. 22. Munsterus lib. 2. c. 41.* in de laetste Druck van het jaer 1628. *Mer. l. 2. c. 4. D. Lansius in Consult. fol. 49.* de derde Druck in 8. en mijn *Theatrum Tragicum* de vierde Druck in 't jaer 1634. op 't 627. bladt, naer te sien zijn. Besiet oock van de andere Spaensche Berghen *Marinaeus Siculus lib. 2. cap. 4. Hieronymus Paulus* in een besonder Boeckxken, en insonderheydt van het Pirenæische gheberghte *L. Nonium*, in 't tachtighste Hooftstuck en *P. Bertium* aen 't 77. bladt. Oock zijn daer verscheyden Voorgheberghten, Het eerste: *Cabo de las pennas de Guzan*, in de Cantabrische zee, eertijdts *Promontorium Scyticum* ghenoemt. Het tweede: *Cabo de Finis terra*. Het derde: *Cabo de Cascais* by *Lisbona*. Het vierde: *Cabo de S. Vincente*, voortyden *Promontorium Sacrum* in *Algarbia*; en andere meer; waer over men de aenghetrocken Schryvers lesen kan, die oock van de Inhammen en Zeehavenen gewach maacken.

IV. On-

IV. Onder de Dieren in *Spanjen*, hebben hedendaeghs de Paerden, boven alle andere inde Wereldt, den hooghsten prijs; maer insonderheydt zijn de vermaertste die in het Landt *Andaluzia* en omtrent *Corduba* gheworpen werden, die soo fraey zijn, dat geen Schilder haer soo schoon sou konnen afmalen: en soo snel, als of sy van de windt voortghedreven wierden, van ghelijcken wacker en levendigh in 't stryden: Alleenlijck schort 'er yets aen de sterckte. Die van *Asturia* worden voor de sterckste ghehouden, en Asturcones genoemt, maer voor onbequaem tot den oorlogh geacht. Die omtrent *Lisbona* gheteelt werden, seght men dat de snelste zijn, als of sy van de windt afkomstigh waren.

——— Et sæpè sine ullis
Conjugiis vento gravidæ, mirabile dictu.

Virgil. lib. 3. Georg. vers. 374.

Dat is:

—— En dickmael ('t geen ons baert
Verwonderingh) het Ros noch kuysch en onghepaert,
Slechts door de Weste windt beswangert en besprongen,
Doet vliegen door het velt de Vaderloose jongen.

Hoe

Hoe hardt en uytſtaende de Spaenſche Muyl-Eſelen zijn, en hoe ſeecker die treden, hebben die ghene die door *Spanjen* ghereyſt zijn, ghenoegh bevonden, 't welck een Paert haer in langhe niet ſal konnen nae doen. Maer het is wat ſonderlinghs, dat de goede Muyl-Eſels nergens als in Caſtilien geworpen worden: want ſoo haeſt als men over den waterſtroom Tagus by Puente del Arçobiſpo komt, deughen ſy niet meer. By ſommige worden oock de Spaenſche Honden gepreſen; maer inſonderheydt zijn de Hamelen voortreffelijck, voornamelijck die rondom *Madrid* vallen, en by hen luyden Carneros werden genoemt, en wel voeden. Waer over een vermaert Vryheer, die met twee Vorſten door *Spanjen* ghereyſt heeft, my verklaerde, dat de Spanjaerden verwondert waren, dat acht van hun geſelſchap, in 't eten, met een Hamelenbout door ginghen. In *Spanjen* is by nae niet anders te eten als Hamelen, geſneden Bocxkens, en ſomtijdts oock wel Koevleeſch. Het Oſſe-en Kalfs-vleeſch wordt in der Gheſanten huyſen ghegheten en verkocht. Hoenderen en Capoenen zijn doorgaens ſeer dier. Boter is'er, uyt-geſeydt in *Eſtremadura,*

Vid. D. Lauf. in Orat. contra Hisp.

dura, 't welck passelijck van grof vee voorsien is, niet wel te bekomen. Als de meergemelte *Hubertus Thomas Leodius* met Phalts-Graef *Frederick* in 't jaer 1526. door Spanjen reysde, en in een stedeken *Gomorra* een tamelijcke voorraedt van Boter tot de reyse koopen wilde, wierd hy naer een Kruydeniers-winckel ghewesen, die hem een Geyten-blaes vertoonde, waer in hy sijn Boter tot de pleysters had, seggende dat *Leodius* in gheheel *Castilien*, soo veel als hy begheerde niet soude vinden. Wildtvangh is 'er redelijck, weghens de Bosschen en Berghen: oock heeft de Koningh sijne besondere Diergaerde, streckende van *Escuriael* tot aen Madrid. Doch niet is e'r meerder als Konynen, 't welck oock het schadelijckste ghedierte in *Spanjen* is, alsoo se in de aerde graven en de wortelen verderven. Om *S. Lucar de Barrameda* is een Heyde, den Hertogh van *Medina Sidonia* toebehoorende, *el Bosco del Duque*, ofte 't Wout van den Hertogh ghenoemt, 't welck vol van allerhande Wildt, insonderheyt van Reygers is. Siet wat *Joannes* de *Laet* uyt *Mariana*, *L. Nonius*, *Ioannes Barclajus*, *Ioannes Boterus*, en anderen die vande vrucht-

baer-

baerheydt en onvruchtbaerheyt van *Spanjen*, en wat uyt 't selvighe Landt naer andere plaetsen ghevoert, en daer teghen oock van vreemde plaetsen, dervvaerts ghebraght vverdt, ghe-schreven hebben, vergadert heeft; als mede de meergemelde *P. Merula*, *Damianus à Goes*, *Hub. Thomas Leodius*, *D. Thomas Lansius* en *D. T. V. Y.* in sijn dickvvijls by ons aengevve-sen Boeck; vvaer in oock 't ghene der Spanjaerden inkomsten, rijckdom en handel aengaet, te vinden is.

V. Van de voornaemste Steden in *Spanjen* sullen vvy in 't volghende Hooft stuck, en de Schryvers aldaer aenghetoghen, verhael doen: van ghelijcken *D. Lansius*; alvvaer oock van *Saguntum* en andere oude Steden sal ghesproken vverden. Maer vvilt ghy 't onderscheyt tusschen de vvoor-den *Ciudad* en *Villa* vveten, soo moet daer op *Ambrosius de Salazar* in sijn *Inventario* ofte *Almoneda generael* ghelesen vverden, en is een *Ciudad* ofte *Civitas*, meer als *Villa* ofte *Vrbs*, hoevvel se somtijdts kleynder als dese is. Op hoedanige vvijse sulcke Steden gheregeert vvorden, sullen vvy in dat Hooftstuck verhalen.

VI. Soo veel de Spaensche tale be-langht,

langht, die is scherp, diepsinnigh, krachtigh, kort, deftigh en vol spreucken, daer veel onder schuylt: maer sy is niet eenderley. Sommighe willen dat de Bajousche die teghenvvoordigh in *Navarra* en het Landeken *Alaba*, als mede by de Gasconjers en Biscajers ghebruycklijck is, de eerste Spaensche spraeck zy gevveest, die de inwoonders ghesproken hebben: hoe vvel die hedendaeghs by de Castilianen niet verstaen en Vasquense ghenoemt vvordt. De beste is de Castiliaensche, vvelcke omtrent *Vallladolid* tot by *Toledo* in svvangh gaet, alsoo se het meeste deel van 't Latijn, hoe vvel yets met Moorsche vvoorden vermenght, is hebbende. De Portugesche is noch vvat anders. De Catolonische heeft veel ghemeenschap met de Fransche. In 't Ghebiedt van *Granada* hebben se veel Arabische vvoorden, als mede tot *Sevilien* en in *Andaluzia*: op het Granaedsche gheberghte vindt men by nae een gantsche Arabische spraeck. Oock houdt men 't daer voor, dat, nevens de Gothische en Grickſche woorden, die onder de Spaensche tale sluypen, wel het vierde deel Arabische zijn: ghelijck dan hier van een besonder

Vid. de Cantabrica lingua L. Marin. Sicul. lib. 4. & Merulā dissentiunt alii. Vid. Merul. part 2. Cosmogr. lib. 3. c. 8.

Ioseph. Scaliger Epist. ad Casaubon.

Boecx-

Boecxken met het op-ſchrift: *Vocalos Arabigos introducidos en la lengua Caſtellana, recopılados en Granada or el ſanto oficio, &c.* is uytgegaen: et welcke, ſoo men ſulcks met opnercken leeſt, het overighe van de paenſche ſpraeck, inſonderheyt yenandt dien de Latijnſche ofte Italienſche bekent zijn, niet ſwaer vallen ſal. Ick wil daer uyt, alleenlijck ommige en weynigh woorden, alhier voegen.

Namen der Wantalighe ofte Arabiſche woorden die in de Beſchrijving moeten gebracht worden.

cenna, een Watermolen.
citára, Sadel-deckſel.
cuda, Waterradt.
cufre, Swavel.
cumbre, Mate.
cutea, Droogerye.
dalid, Weghwijſer.
darga, Lederen ſchildt.
darve, Stadts-muur.
delva, Wilde Rooſeboom.
duar, een Gehucht van Harders hutten.
guinaldo, Nieuw-jaers-gift.
gujera, Neſtel ofte Veter.

Alacor, Wilde Saffraen.
Alamud, Deur-grendel.
Albalá, Cedulle.
Albanega, Visschers net, ofte een ge
breyde Vrouwen huyve.
Albannar, een Goote.
Albannir, Metselaer.
Albarda, Bast à porter faix.
Albarran, Die ongehouwt leeft.
Albarca, Vyver.
Albornia, Melckmondt.
Albornoz, een Veldt-kap ofte Rey
mantel.
Albricias, Boodenbroodt.
Alcabala, Tol.
Alcacaba, Vestingh, Sterckte.
Alcahueta, Koppelaerster.
Alcalde, Rechter, Schout.
Alcántara, Steenen brugh.
Alcanzia, Spaerpot.
Alcaria, Meyerhof.
Alcaide, Stadtsvoocht, Schout.
Alcohela, Endivie-water.
Alcuza, Olypot.
Aldea, een Gehucht ofte Dorp.
Aldava, Klopper aen de deur.
Alfaharero, Pottebacker.
Alfange, Breedt Swaert, Sabel.
Alfayata, een Naeyster.
Alfenique, Venckel.
Alferez, Vaendrager.

Alfil

Alfiler, Naelde.
Alforza, de Vouwen in een Rock.
Algalia, Civet, Muskus.
Algarve, Klove.
Algazata, Geroep.
Algibe, Regenback.
Algodon, Boomwolle.
Alhaja, Huysraedt.
Alharaca, Gekrijt.
Alheli, Grasbloem.
Alhombra, Turckſche Tapijt.
Alfandiga, } Packhuys.
Alhondiga, } Packhuys.
Aliofa, Peerlemoer.
Almaciga, Maſtix.
Almanaque, Kalender.
Almandarache, Zeehaven.
Almazen, Magazijnhuys.
Almedina, groote Stadt.
Almenára, Nachtvuur, Vreugdevuur.
Almirez, Mortier, Vijſel.
Almocrebe, Eſeldrijver.
Almofrex, Knapſack.
Almogavar, Carabijn-ruyter.
Almohaza, Roskam.
Almohada, Kuſſen.
Almoradux, Marioleyne.
Aloxa, een dranck van water en Honigh, ofte Mede.
Alqueria, Meyer-hof.
Alquermes, Schaerlaken.

Alquerke, Schaeckſpel.
Arcaduz, Fonteyn-goote.
Arrabal, Voorſtadt.
Arroba, Vierendeel van een Centener.
Arrope, Geſoden Wijn.
Aſpa, een Haſpel.
Atabal, Ketel-trommel.
Atambor, Trommelken ofte Bommeken.
Atand, Dooden-baer.
Atayfor, Threſoir, Kaſſe.
Axaqueca, Hooft-pijne.
Axaraca, Strick.
Axarafe, Gangh, Galderye.
Axarave, Syroop.
Axedrez, Schaeckberdt.
Azache, Zijde.
Azeyte, Olie.
Azeytuna, Olyve.
Azoque, Quickſilver.
Bancal, Tapijt, Deecken.
Barrena, Boor.
Batan, Volders-meulen.
Bellota, Eyckel, Aecker.
Berruga, Wratte.
Bolſa, Buydel, Taſſche.
Botija, Wijn-fleſſche.
Cacador, Jager.
Cachas, Hecht van een Mes.
Calabaca, Kawoerde.
Calahora, Yeſtingh, Schans, &c.

Cambuz, Mom-gesicht, grijns.
Caracolos, Slecke.
Caga, Het uytterste van een dingh.
Camara, Bontemantel, Pels.
Canésa, Frangien.
Capato, Schoen.
Caraguel, Linnen broeck.
Caranda, Sift, Wan.
Caratan, Kreeft.
Clueca, Klockhenne.
Debalde, Vergeefts. om niet.
Esparragor, Asperges.
Francolin, Phaysant, Haselhoen.
Gaita, Sackpype.
Galápago, Schiltpadde.
Garza, Reyger.
Garrama, Tol.
Halda, Vouwen.
Hasta, Tot hier toe.
Iavali, Wildt-Varcken.
Iorfe, Muur van leem sonder kalck.
Lebeche, Zuydtweste windt.
Lexia, Loogh.
Macacote, Onbereyde Kalck.
Magran, Schattinge, oplage.
Marchamo, Teycken.
Matalahuga, Anijs.
Monfi, Ballingh, Vrybuyter.
Muladar, Mishoop.
Naranjo, Oranje-appel.
Naypes, Kaertspel.

Orocus, Soet-hout.
Oxala, Och of Godt wilde.
Pandero, Bomme.
Peregil, Petercely.
Postillo, Grendel.
Pujabante, Koevoet, hefboom.
Pulga, Vlock.
Pulgar, Duym.
Quintal, hondert pont.
Rincon, Winckel.
Sirga, Lijn aen een Visschers Net.
Tabaque, Korfken.
Tasmia, Reecken-penningh.
Trujaman, Tolck, Taelman.
Vandara, Vaendel, Standaert.
Xabon, Seep.
Xabeca, Visschers net.
Xarave, Syroop.
Zagal, een moedige Jongen.
Zagala, Boeren meyskên.
Zambrero, Musicant, Singer.
Zaque, Wijn- ofte Oly-sack.
Zarbatana, Vogelroer.
Zorzal, Lyster.

VII. Van de spraek komen wy op de Munte van 't Landt. In *Spanjen* heeft men driederleye Munt, te weten, gouden, silveren en koperen: de twee eerste worden alleen onder des Koninghs name, Beeltenis en Wapen tot *Segovia* en *Sevilien* gemunt: maer

maer dese oock op andere plaetsen. Van goude penninghen zijn daer Dubloenen, Pistoletten, dat is halve Dubloenen en seer oude Ducaten, die de Afbeeldingh van Koningh *Ferdinandus* en syn Gemalinne *Isabella* hebben. Oock heeft men der Zekinen en Ducaten met 't-wapen van *Burgundien*, daer op men niet behoeft te verliesen, onaenghesien datse in Spanjen niet gestempelt worden. Van silvere Munten zijnder Realen ofte Regales van acht, vier, twee, en een stuck, die men wel magh uytvoeren: maer de Pistoletten niet. Wanneer men in *Vranckrijck* komt, kan men in 't opwisselen aen de Realen goede winst doen: Een Reael de Oche, dat is van achten, ofte 't grootste silveren stuck, doet een Koninghs-daler, een Reael de quatro ofte stuck van vieren, een halven Koninghs-daler. De kopere Munt wordt by de Koninckrijcken en steden gheslaghen, waer mede 't Landt so vervult is, dat men niet weet hoe men 't wederom sal quijt werden. In *Castilien* hebben se een kopere Munt die se quart noemen, waer van de acht en een halve by hen-lieden octavo genoemt, een Reael gelden. Alles wat men koopt, wordt met een kleynder,

Munt, te weten Maravedis betaelt. Ia der Princen en Heeren inkomsten worden door Maravedis ofte Maravedisios die men Azevedo, Morapetinos noemt, uyt-gereeckent. Als of men seyde die ofte die Vorst heeft jaerlijcks drie millionen, seven hondert vijftigh duysent Maravedis inkomsten, soo zijn 't maer seven-en-twintigh duysent vijf hondert Fransche ponden ofte Francken; dat is, wanneer men elcke Franck op thien Batzen ofte twintigh stuyvers hollants reeckent negen duysent een hondert sesensestigh twee derden kroonen. Daerom als 'er geseyt wordt dese Graef heeft alle jaren drie hondert duysent Maravedis inkomens, soo bedraghen die eerst twee duysent twee hondert pont, ofte duysent vier hondert sesensestigh twee derden duytsche guldens. *Emanuel* van *Meteren* verhaelt in sijn Nederlansche Historien, hoe seecker Hartogh van *Medina Sidonia*, een Graef van *Bejar*, eertijdts op sijn Dochters Bruyloft ghenoodt, en in den noodtbrief gemeldt had, dat hy sijn Dochter vijfentseventigh duysent Maravedis soude tot Houwelijcks goedt geven, het welcke omtrent het jaer 1585. ongheyaer twee hondert

Duca-

Ducaten duytsche munt magh ghe-
weest zijn. Want vierendertigh Ma-
ravedis maecken een Reael, twee Ma-
ravedis een Ochavo, vier Maravedis,
een quart, twee Ochavos doen een
quart, een quartilio twee quart, acht
quart en een Ochavo brengen een Re-
el uyt, elf Realen een Ducaton,
esentwintigh Realen een Dublon ofte
wee Pistoletten ofte twee kroonen;
naer een enckele Reael gelt vijf Fran-
che souls ofte stuyvers, ghelijck on-
s Schryvers *N. N.* gheschreven ver-
oogh inhoudt. Nochtans seydt *Ioan*
e *Laet* dat vier quartilli een Reael
naken. Als dan een quartillo acht
Maravedis hielde, soo most volgen,
at niet vierendertigh, maer tweeen-
ertigh Maravedis een Reael deden.
ly seydt wyders, dat drie hondert
jfenseventigh Maravedis een Ducaet
oen; en worden ghemeenlijck by de
panjaerden thienmael hondert duy-
nt Maravedis Quento geheeten,
elck woordt sy dickwijls in hunne
llingh ghebruycken. Soodanighe
uento ofte Quentus begrijpt twee
uysent ses hondert drieënseftigh Du-
ten acht Realen en sesentwintigh
aravedis. *Ioan Wilhelm Neume-*
r seydt in sijn Spaensche Reys-be-

ſchryvingh, dat ſes Spaenſche Mara-vedis thien Duytſche penninghen uyt-brenghen. In *Portugael* ghebruyc-kenſe by groote en kleyne reekenin-ghen, het woordeken Rees, waer van de vier hondert een Portugaelſche Ducaet, die ſy inde wandelinghe Cru-ſato noemen, maecken. Sulcken Cru-ſatus gelt elf Realen, en yeder Reael is vijfendertigh Rees. Oock hebben ſy Teſtones, die elck hondert Rees doen: en thien Teſtonen zijn ſoo veel als tweeentwintigh Realen. Noch vindt men in *Portugael* kopere Munt, met des Koninghs *Sebaſtiaens* Afbeelt-ſel, ofte alleenlijck met de S. die grooter zijn als de Caſtiliaenſche quar-ten. In *Arragon*, *Valencia*, *Ca-talonia*, en tot B*arcelonia*, doet een Reael drieentwintigh Denarios ofte Denires, en een Ducaet twaelf Rea-len, ghelijck de bovengenoemde *Io-an* de *Laet* ghedenckt. Maer onſe Autheur ſpreeckt van vierentwintigh Denires tot *Valentia*, en van twaelf Denires die tot B*arcelonia* een Reael bedraghen. Doch die in *Spanjen* ghe-weeſt, ofte anders het onderſcheyt der Spaenſche Munten bekent is, ſal de beſte kennis hebben: ons is daer aen ſoo veel niet ghelegen. Deſe
voor-

voorghenoemde kopere Munt, ghelt nergens anders als in het Landt daer se geslagen zijn. Wanneer yemant nu de Spaensche Munte in de Fransche wilde veranderen, soo moeste hy, ghelijck onse *N. N.* echter wil, de grootste somma der Maravedis met vierentwintigh deelen, en soo dan tot Realen; maer de Realen met twaelf tot kroonen maecken. Als by voorbeelt, sesentsestigh duysent seven hondert neghenentnegentigh Maravedis gheven duysent neghen hondert vierentsestigh Realen en drieentwintigh Maravedis; en dese brengen hondert drieentsestigh kroonen en drieentwintigh Maravedis voort. Besiet den voor-aengeroerde Spanjaert *Ambrosio* de *Salazar* in 't besluyt sijns *Inventarii* ofte *Almoneda general*, hoe de Spaensche in de Fransche Munte te veranderen zy, alwaer hy mede seydt, dat vierendertigh Maravedis een Reael maecken. Wat de Wissel betreft, onse Schryver *N.N.* en sijn Reys-broeders hebben in den jare 1617. tot S. *Sebastiaen* op hondert florijnen thien gulden verlooren, namentlijck, op een stuck van vier Realen, dat twintigh schellingen in *Spanjen* doet, twee schellingen; Want in *Vranckrijck*
 komt

komt ſulcks twee-en-twintigh ſouls te beloopen. Maer weghens de ordentlijcke Wiſſel hebben ſy den Kooplieden, die haer tot *Madrid* en *Sevilien* aen twee Franſchen van *Parijs* hadden verſchreven, vijfthien ten hondert moeten betalen. Oock moeten de Reyſers opmercken, datſe van de eene plaets tot de andere geen groote ſomme ſullen mede ſleepen: want gelijck vooren verhaelt is, zijnder veel Koninckrijcken in *Spanjen*, daer ſy dan, wanneer ſy van 't eene Landt naer 't ander trecken willen, by de Stadts vooght, Schout ofte Overigheydt gaen, en aenſegghen moeten hoe veel gelts ſy by haer zijn hebbende. Hoe qualijck en onbillijck men aldaer met den Reyſenden man omſpringht, ſtaet uyt de volgende Reysbeſchrijvingh te vernemen: ick ſwijge noch van de moedtwilligheydt, die men van de poort- en wegh-bewaerders hier en daer uytſtaen moet.

VIII. Sullende nu verder van der Spanjaerden manieren, gewoonten en diergelijcke ſaecken meer, ſpreecken; ſoo konnen, van de oude inwoonders, *Juſtinus*, *Silius Italicus*, *Diodorus*, *Strabo*, *Iſidorus*, *Ælianus*, *Catullus*, *Maginus*, *Paulus Merula*, *P. Bertius*,

Bertius, *D. T. V. Y.* en anderen meer gelesen werden. De hedendaeghsche Spanjaerden zijn van heeter en drooger aert, bruynachtigh en van tamelijcker lenghte, dragen kort hayr, en als 'er vreemde volckeren met langhe hayrlocken in haer Landt komen, worden se niet alleenlijck spots-gewijse na-geroepen, maer hebben noch wel een ander gevaer te besorgen. En nademael eenighe van onses *N. N.* mede-gesellen gheen baerdt en nochtans locken hadden, soo wierden se Hoeren, en Bugres, ofte Sodomiten ghenoemt. De hoovaerdy wordt insonderheydt in de Spanjaerden berispt, alsoo sy haer altijdt boven alle andere volckeren willen verheffen; en met haer aensienlijkheyt ook een aengenomen, ofte ghemaeckte ernsthaftigheydt vermenghen, waer mede sy haer by naer by een yegelijck gehaet maecken. Van haer zijn de groote eer-namen, de manieren van pluymstrijcken, hooghdravende Ceremonien, en diergelijcke rancken meer voort-gekomen. Al hun doen is maer op een uyterlijcke schijn en pracht gestelt: hooren haer selfs gaerne prijsen, en beelden sich ick weet niet wat voor groote dinghen in, waer door sy in overmoedt, Ro-

Vid. Merul. Cosmograph. part. 2. lib. 2. cap. 8. Guicciardin. lib. 16. Hist. Ital. D. Lansium in Orat. contra Hispanos. Campanella, van de Spaensche Monarchie. cap. 19. Joan. Boter. Relat. univers. lib. 1. part. 1. Hieron. Benzo, in nova novi orbis Historia.

domontadas en opsnyery vervallen. Sy noemen haer Gentiles hombres, en Hidalgos, dat is, Edel- en voorneme lieden: betoonen malkander groote eer; jae selfs geringhe lieden die om een dagh-loon wercken, spreken van hooghwichtige saken, van den Krijgshandel, en hoe men dese of dien vyandt bejeghenen moet; het welcke wel, wanneer sulcks matelijck ghe-schiede, niet te verachten, en te wenschen was, dat onse Duytschen haer in dit stuck naervolghden, die dickwils als sy by een komen van onnutte dingen spreecken. Sy gaen aensienelijck gekleedt, en laten haer sonderlingh op de straten sien. *Cyriacus Spangenberg* verhaelt uyt de Aenteeckeningh van *Julius Landus* weghens de beschrijvingh van 't Eylandt *Madera*, hoe den Portugeeschen Adel, gaerne de Vrouws-persoonen onthalen, den welcken sy alles te ghevalle doen en aenstellen, met kleeding, gelaet, ryden, gaen, staen, spreken, pochen en swetsen: en dat sy haer besondere hoovaert plegen met het hayr en baerden, die sy op een dagh wel thien mael kemmen, draeyen, trecken, smeeren en opproncken; laten haer waerwaerts sy gaen, kleer-besems,

Part. 1. *Adel-spiegels lib.* 6. *cap.* 11.

kam-

stammen, spongien, salve en blanckersel naedraghen, op dat als 't haer slechts in 't hooft komt sy haer strijcken en kemmen konnen, en terwijl sy sulcks doen, moeten de jongens ofte dienaers haer kleederen, kappen, mantels, kolders, broeck en wambays afveegen, en 't moet alles suyver en klaer wesen, eer sy uyt- ofte in-gaen, waer mede sy veel tijdts verquisten, alsoo menigh sich schier alle uren eens opschickt. Dus verre *Spangenbergh.* Hoewel sy by wylen weynigh ten besten hebben, soo weten sy nochtans hun armoedt wel te heelen: behelpen sich seer naeuw, op datse nevens de prachtighe kleederen, oock veel dienaers houden moghen. Maer hoedanigh de selvige by hen-lieden worden gehouden; kan men in het Boecxken genaemt het Leven van *Lasarillo* ofte *Lasarus de Tormes*, dat by *Diego Hurtade de Mendoza*, soude beschreven wesen, lesen: dese, om sich selfs te geneeren, heeft op een tijdt binnen *Valladolid* op seven vrouwen moeten passen. Maer als de Spanjaerden op een anders beurs mogen teeren, dan dragen sy de tandtstoockers niet vergeefs by haer, en konnen wel eten, drincken en lustigh zijn: soo dat sy haer som-

Joan. Barclajus in Icon. animor. cap. 7.

Part. 2. cap. 13.

somtijdts opvullen, een geraes als de Boeren in de droncken-gelagen hebben, en groote moetwil aenrechten. Siet wat hier van *D. T. V. Y. Munsterus*, *lib.* 2. *cap.* 32. en gemelte *Lasarillo de Tormes*, by de Beschrijvingh van een Spaensch Gastmael, *part.* 2, *cap.* 14. in de Parijsche Druck van 't jaer 1620. Anders drincken sy binnens huys weynigh, en gelijck *Maginus* seydt, plegen sy den Wijn wel te wateren, en in *Granada* den jonghen lieden geheel te onthouden. De ghemene man behelpt sich meest met water, 't welck gelijck onse *N.N.* schrijft, in de Spaensche Steden by na de beste handel is. In de Somer hebben sy een soeten dranck van Honigh, Aloxa genoemt, die sy, gelijck den Wijn, in Sneeuw verkoelen. Naer den eten plaghten se gemeenlijck een uur twee ofte drie te slapen. Maer om weder op haer gemoedt en ommegangh te komen, soo zijn sy van aengeboorener aert stilswygende; konnen wel veijnsen en ontveysen zyn den Waerseggers en Astrologis toegedaen, meerendeels swaermoedigh en onvriendelijck. Want hoe wel sy veel gints en weder reysen, soo plegen sy nochtans selden met vreemden vrientschap te maec-

D. Lansius pag. m. 546. & 497.

maecken, leven nae haer eygen hooft, zijn eergierigh, wantrouw, en treccken lichtelijck yets tot haer versmadingh: jae onder haer selfs houden se de bestendichste vrientschap niet. *Trajano Boccalini, cent. 3. Relat.* 34. seydt, Dat sy insonderheyt dit gebruyck hebben, de lieden daerom te besoecken, dat se haer, in plaets van eer aen te doen, moghen afrechten, en over den hekel halen. Doch het selve doen oock wel andere volckeren, soo dat het goet vertrouwen allenthalven by nae verstorven is. Malkander Suster en Broeder te noemen, de handen te drucken, toelacchen, voor de oogen goede woorden te gheven, nevens liegen, bedriegen en verraden, is teghenwoordigh by na 't ghemeene leven. Daer in tegendeel de Spanjaerden haer eyghen volck, by vreemde volckeren buyten 's Landts, soo pleghen te verheffen, prysen en tituleeren ghelyck *D. T. V. Y.* verhaelt. Oock vindt men dit by haer (wanneer se op yemandt hun ghenegentheyt hebben gestelt) sy hem eerlijcke, redelijck en standtvastigh beminnen: en onse *N. N.* seydt, datse de Duytschen besonderlijck, wegens des tegenwoordighen

dighen Koninghs Moeder, Hoogh-loffelijcke gedachtenisse, seer lief en waerd houden, hoe wel 't ghemeen ghepeupel de selve nae-roept, en voor Dronckaerts schelt; doch het wedervaert den vreemden ghemeen-lijck, dat de Spanjaerden hen op de straten onvriendelijck zijn, en haer oock wel voor schelmen en dieven durven schelden. Maer anders plegen sy alle Engelschen, Hooghduytschen, en andere die sy weghens de Godts-dienst verdaght houden, Lutheranos ofte Huguenotas te noemen, hoe wel 't woort Lutheranos ghemeender is. Sommige meenen volkomen dat de Luterche geen oprechte menschen zijn, en dat se een beestigh ofte Epi-cureisch leven leyden: soo dat my op seeckere voorname plaets verhaelt is, dat een Spaensche Geheymschrijver, welcke nae't overlyden van de hoogh-ghedachte Koninghs Moeder; Ko-ninginne *Margareta* Aertshertoginne van Oostenrijck, nae Duytslant ghe-sonden wierdt, sich ten hooghsten verwonderde, dat die Heeren waer mede hy in *Karnten* en *Steyrmarck* aen tafel ghesēten en maeltijdt had ghe-houden, gheleert en in veel Talen ervaren, beleeft van manieren, be-

Siet Me-rula, en D.T.V.T.

vallígh

valligh in het spreecken van allerleye saken, en van Lutheri gesintheyt waren gheweest; 't welck hy nooyt had willen ghelooven, alsoo die Godtsdienst in Spanjen op 't leelijckste afgheschildert en beschreven werdt. In hun Godtsdienst en uytterlijcke Ceremonien gaen de Spanjaerden alle volcken te boven. In 't groeten seggen se, *Alabada sea el sanctissimo Sacramiento*, ofte *Jesu Christo:* dat is, gheloost zy dat alderheylighste Sacrament, ofte ghelooft sy *Jesus Christus.* Als 'er maer twee huysen op 't velt by den ander ghebouwt syn, soo is 'er een Kerck by, ick swyge van de alleenstaende Kapellen, die hier en daer op de landtstraten ghevonden werden. De Geestelycken, en bysonder de Barvoetse Monnicken ofte Cordeliers, die sy Frâyles Francisca-nos en Discalcados noemen, kussen sy de kappen ofte mouwen: en wanneer de kinderen sieck worden, doen de Ouders desen ofte dien Heyligen een belofte, datse haer kindt, soo haest het weder tot sijn voorighe ghesontheyt sal ghekomen syn, in des eenen ofte anders Heylighen Ordens-kleedt, sullen kleeden; waer door men soo veel kleyne kinderen in Franciscа-

ciſcaners en andere rocken ſiet gaen. Van de Paus en de Inquiſitie ſpreecken ſe met grooter eerbiedigheydt. Op de plaetſen daer de Inquiſitie haer Stoel heeft, zijn in de kercken en op kruysw gen de verbrande Ketters afgeſchildert, dien de Duyvel op 't hooft ſit; maer by de gheene die haer bekeert hebben is een Kruys geteeckent: en nademael daer een onderſcheyt is onder de oude en nieuwe Chriſtenen, ſoo is over ſulcks onder hen lieden een grooten haet, en worden de nieuwe, welcke van de Mooren en ongheloovigen af komſtigh zijn, *Los converſos*, ofte de Bekeerde genoemt, en de gedoopte Mooren, *Negros*, dat is Swarten. De nieuwe Chriſtenen konnen tot gheen Eer-ampten nochte Staten komen, ſoo ſy by de Inquiſitie, daer toe niet wettigh verklaert worden. In de Kercken magh niemandt met ſpooren gaen, 't welck oock in Vranckrijck in de Koninckliicke Gerecht-kameren onderhouden wordt. Op hooghe Vierdagen plegen ſe in de Kercken te danſſen, en grijnſen voor 't aengheſicht te doen, gelijck onſen meer-gemelden *N. N.* met ſijn geſelſchap binnen *Liſbona* en *Sevilien* beoogt hebben. Het Kerckelijcke geſangh

Dominicus Bannis Profeſſor Acad. Salmanticæ, ſuper ſummam Thomæ q. 11. art. 12. contendit Inquiſitores hæreticæ pravitatis, ex præſumptionibus etiam procedere poſſe; & teneri punire eum, qui ex dictis vel factis hæreticus eſſe apparet, etiamſi revera non exiſtat.

sangh is by haer slecht en qualijck-luydende: oock munten de Spanjaerden in gheene instrumenten uyt, en bemoeyen sich weynigh met vremde talen te leeren. In 't Latijn zyn se seer slecht, daar en boven pleghen se op de Hooge Schoolen in de *Disputationibus*, meer Spaensch als Latijnsch te spreeken, hoe wel sy in de uytspraeck en maetklanck beter dan de Engelschen en Franschen syn. Siet *Merula*, *D. T. V. Y.* en *Lansius* op de voorhaelde plaetse, van gelycken *Munsterus*, *lib.* 2. *cap.* 32. en *Mariana*, *lib* 1. *Rer. Hispan. cap.* 6. Alwaer hy seydt dat *Humaniorum literarum cultus* by hen ontbreeckt. Als 'er op de Hooghe Schoolen ghedisputeert wordt, sit de Præsident in 't bovenste gestoelte, heeft een geelen Taffen mantel om, en een bandt om een kleyn mutsken, en een vederbosch daer op steeckende. De Respondens staet in het benedenste van de Cathedra, welcke wanneer hy niet ghenoegh antwoort, met handen en voeten werdt uytgheklopt. De Opponens, die daer tegen over staet, nae dat hy een argument voorghestelt heeft, keert syn ooghen nae alle hoecken, om daer door van alle Toehoorders

Idem Mariana, cap. 6. de morbis Societatis, &c.

ders

ders ghepresen te werden. De Professors lesen maer een half jaer langh, en de Studenten syn meest in de Philosophie, insonderheydt in de Sophisterye besich. Binnen *Salamanca* vindt men de meeste Studenten, en de beste Doctoren. Alhier kan yemandt binnen twee jaren Doctor in beyde Rechten werden, van waer hy dan wederom na huys trecken, en een Advocaet verstrecken magh, soo hy anders maer het Landtrecht verstaet. Als onse voorgedachte Duytschen in 't gemelde jaer 1617. van *Montserrat* nae *Sarragosa* reysden, was in haer gheselschap een Monnick met een Student: Dese seyde dat hy na Salamanca wilde om aldaer Doctor te werden; als men hem vraeghde, hoe langh hy in de Rechten had gestudeert, gaf hy tot antwoordt, dat hy de *Institutionis Juris* (die hy *Institutam Juris* noemde) voor een maendt verhandelen, en in de andere Bartolum lesen wilde, om alsoo binnen de tijdt van een Jaer tot *Salamanca*, *Baccalaureus*, en in sijn Vaderlandt, tot *Barcelona* Doctor te wesen. De Monnick verstondt gantsch geen Latijn. In Spanjen zyn oock geleerde lieden; en by oude tyden, de nagenoemde Spaensche Godts-geleer-

den

den vermaert gheweest, als *Vigilantius*, *Aquilius Severus*, *Prudentius*, *Osius*, *Avitus Presbyter*, *Marcianus*, *Juvencus*, *Paulus Orosius*, *Pacianus*, *Isidorus*, *Fulgentius*, *Eutropius*, *&c.* En uyt de Joden, *Rabbi Aben-Esra*, *Rabbi Moyses*, *Rabbi David Chimhi*, *Moses Cordubensis* en *Rabbi Camora*. Noch heeft *Spanjen* treffelijcke Rechts-gheleerden uytgegeven, als *Didacus* en *Antonius Covarruvias*, *Martinus ab Aspicueta*, ghesseydt *Navarrus*, *Anton. Augustinus*, *Artus Pinellus*, *Ferdinan. Vasquius*, *Joan. & Fr. Vergaras*, *Emmanuel Soarez*, *Didacus de Segura*, *Joan. à Villalobos*, *Alvarus Velascus*, *Joan. Gutierez*, *Anton. Goveanus* en *Thomas Sanches*. Van de Artsen ofte Heelmeesters hebben een sonderlinghe lof, *Averroës*, *Rasis*, *Almansor*, *Messahallah*, *Avicenna*, *Petrus Nonius*, *Amatus*, *Christophorus à Vega*, *Andreas Lacuna*, *Garcias ab Horto*, en *Fran. Valesius*. Onder de Wijs-geerde Gheschicht-schryvers en Dichters, munten uyt *Seneca Philosophus*, en *Rhetor*, *Lucanus*, *Martialis*, *Columella*, *Fabius Quintilianns*, *Pomponius Mela*, *Trogus Pompejus*, *Justinus*,

Koningh

Koningh *Alphonsus* van *Castilien*, *Arnoldus Villanovanus*, *Raymundus Lullius*, *Joan. Ludovicus Vives*, *Ferdin. Nonius*, *Ant. Perezius*, *Hieronymus Surita*, *Alvaeus Comesius*, *Joan.* *Barrosius* (die de Indische Historien naerstigh beschreven heeft) en andere meer. Onder de gheleerde mannen die *Spanjen* ghehadt heeft, is gheweest *Franciscus Ximenes* Cardinael en Aertsbisschop tot *Toledo*, die meer als 'tsestigh duysent Ducaten aen de Hebreusche Bybel van Compluto heeft te kost gheleydt, als mede *Hieronymus Osorius*, *Andreas Resendius*, *Benedictus Arias Montanus*, *Franciscus Forrerius*, *Joan. Baptista Villalpandus*, *Benedictus Pererius*, *Fr. Toletus* en *Joan. Maldonatus* gelijck in de Werelt-beschryvingh van *Musterus* in de laeste druck van 't jaer 1628. in 't weede boeck op 't weeendertighste Hooftstuck, en by *D. Lansius in Orat. pro Hispania*, maer insonderheydt in 't Boeck *Hispania Bibliotheca* ghenoemt, en tot Franckfort in 't jaer 1608. ghedruckt, op 't achtentwintighste en volghende bladen, dese naerghenoemde Hooghe Scholen, als van *Barcino*, *Cæsar Augusta*, *Complutum*, *Compostella*,

Vid. Alvar. Gomez: de Fr. Ximenio, lib. 1.

Co-

imbrica, *Ebora*, *Gandia*, *Granata*, *Hispalis*, *Ilerda*, *Majorica*, of *Balearica*, *Murcia*, *Onnota*, *Oscana*, *ßuna*, *Salmantica*, *Seguntia*, *Tarsco*, *Toletum* en *Valentia*, wijdtloogh beschreven werden, van welcke *alamanca*, gelijck voore verhaelt is, voornaemste is: by dese kan wyders nieuwe van *Madrid* gevoeght werden. ker Schrijver maeckt ghewach, dat openbare Scholen in *Spanjen* by de ien mael hondert duysent gulden jaercks tot inkomsten hebben. Van de eylighe lieden in Spanjen, (waer onr *S. Cyriacus*, *Parmenus*, *Valerius* *ptatus*, *Martialis*, *Felix*, *Calpophorus*, *arcellus*, *Probus*, *Eutychus*, *Victor*, *ulalia*, *Julia*, *Sabina*, *Christina*, *Turiis*, *Idelius*, *Dominicus* ofte *Domingo* r Dominicanen Patriarch, *Antonius de doua*, *S. Didacus* die in't jaer 1463. is estorven, *S. Teresia* en andere gheeft zijn) als mede van Pausen, Keys, voorname Helden, Krijghsoverin en dierghelycke, die uyt *Spanjen* ortgh komen zijn, kan men lesen *arineus Siculum de Rebus Hispaniæ, lib.* *Damianus à Goez* in de beschryvingh *Spanjen*; *Laurent. à Padilla* van de ensche Heyligen, *Joan. Marietta in st. Ecclesiast. P. Merula, cap.* 10. *Am-*

Paulus Merula cap. 10. *numerat.* 22. *Maginus septem primarias.*

brosius de Salazar op 't achtentsestighst
en de volghende bladen zyns *Almonei*
General, en geseyde *D. Thomas La*
sius d. Orat. pro Hispan. daer hy op
twee hondert eenentachtigste bladt oo
der Spanjaerden krijghstucht voor o
ghen stelt, en benevens haer beroeml
Krijgs-oversten verhaelt. 't Selfde volc
heeft altijdt goede Soldaten gehadt, d
sich in menigherley Oorlogen te wat
en te lande, in Europa, Asia, Afri
en America wel bekent gemaeckt hel
ben, al hoewel sy alle veldt-slagen
krijghs-tochten niet alleen, maer m
behulp van andere volckeren verrecl
hebben. En nademael de Spanjaerder
voor andere volckeren van der jeugl
aen, tot nuchterheydt gewent worde
en sich met een slechte spijs, en mee
met Salaet, Radys en Aerdt-vruchte
behelpen, ende somtijdts een weynig
Schapen-vleesch nuttigen. Oock ko
nen sy den Oorlogh, en een beleg
ringhe beter als andere volckeren uy
staen, gelijck sulcks *Antonius Perez* sel
van syn Landtslieden niet verswijghe
kan, als hy schrijft: *No se sy sabe V.*
que la Nacion Espannola dentre de u
assedio es la mas paciente de todas, y
que mas resiste à la hambre, à la sed,
trabajo corporal. Dat de Spaensche N

Ant. Perez. Tom. 2. Epist. 73.

tie in een belegeringh de geduldighste
van allen zijn, en die aldermeest den *Boterus d. libro.*
honger, dorst en arbeydt wederstaen, en
sulcks uytharden konnen: en insonder-
heydt wordt haer voetvolck ghepresen.
Zijnde in vreemde Landen eenigh, vast
'saemen-houdende, den anderen niet
verlatende, de behoeftigen alle liefde en
goetheydt betoonende, en meer op het
tegenwoordige dan op het toekomende
siende, des te meer konnende verrich-
ten, door dien sy weghens hun aenge-
boren swaermoedigheydt, langhsaem
zyn in 't raedslaen en voornemen; maer
naderhandt sulcks met ernst voortdrij-
ven, hoewel het haer somtijdts even zo *Vid. d. D. Lans. pag. 540. & seqq.*
wel als andere aen voorsichtige kloeck-
moedigheyt gebreeckt. Voornament-
lijck wordt in haer mispresen, dat sy nae
behouden overwinningh, muytery en
oproer aenrechten, om geldt roepen, *Thuanus lib. 55. Histor. cir. finem.*
en op de plaetsen daer sy de overhandt
bekomen, gheheel grouwsaem, sonder
alle barmhartigheydt handelen, rooven
en plunderen. Men seydt dat haer oor- *Bartholom. de las casas libro de persecut. Indorum. à Benzo in Histor. novi or-*
logh beter gaet onder een Italiaensch,
dan Spaensch Krijghs-overste: de Vry-
heygh is hun sonderlijck geluckigh, als
Thomas Porcacchi verhaelt. Voort wort
weynigh van lieden gehouden, die noyt
in de krijgh geweest zyn, daerom wor-
C 2 den

den de leegh-gangers oock niet geleden, maer naer den oorlogh ghesonden, he welck sy liever doen, dan dat sy arbeyden of datse een handtwerck leeren, alsoo sy meenen dat sulcks hun tot schande soude gedyen; als zijnde van de *Gothen* afkomstigh en lieden van Adel wesen willende, al haddense niet een Reae in de beurs, ghelijck in het Leven van *Lazarus de Tormes* ghefeydt wordt, alwaer hy schrijft, dat yemandt eer van hongher sterven, dan een handtwerck leeeren soude, en schoon sy hen daer al toe begeven, soo begrijpen sy nochtans 't selve soo qualijck, dat sy, of niet arbeyden moghen, of 't werck soo slecht uytvoeren, dat men ter nauewer nood in *Spanjen* een goet handtwercks-man kan bekomen, ghelijck sulcks by hem (die ten tijden van Keyser *Karel de Vijfde* geleeft heeft) nevens andere saecken te lesen is. *Joannes Barclajus* maeckt gewagh hoe een arme Spaensche Vrouw van haer drie kinderen, die sy met bedelen moeste opbrengen, geen een (aen seeckere Franschman, die sulcks op te voeden, en tot synen last een handtwerck te laten leeren, aenboodt) wilde besteden, meenende dat het voor haer kinders gelegentheydt te slecht was: daer door komt het, datter soo veel Franschen, beson-

bis lib. 1. cap. 23. Lansius pag. 508. & seqq. In notis ad Guicciardin. lib. 4. pag. 119. à edit. Tarvis. In het tweede Deel op 't seven-de Hooft-stuck.

In Icone animorum c. 7.

beſonderlijck uyt *Auvergne* en *Limoſin* naer *Spanjen* worden beroepen; en dat in het Koninckrijck *Navarra* en *Arragon* by nae alle Wijngaerdeniers, Veldtbouwers, Metſelaers, Lijndraeyers, Sadelaers en andere handtwercks-lieden, Franſchen zijn. De Kuypers hebben in *Spanjen*, buyten om *Valencia* en *Barcelonia*, niet te doen, alſoo de Wijn in Verckens-vellen en Bocks-huyden ghedaen wordt. De Glaesmaeckers worden daer oock niet geacht, door dien men in *Spanjen* gheen glaſe-venſters heeft. Deſgelijcks moghen de Glasblaſers wegens hun drinck-glaſen wel mede gaen. Van de Lemmet-ſmeden wordt meeſt gehouden, wegens de bekende fraeyigheydt en deught der Klingen, hoe wel de Spanjaers ſelfs de Nederlantſche hooger waerdeeren dan haer eyghene. Van de oude Spaenſche Klingen, met 't opſchrift *Hernando Sebaſtian Sagun Mor de Saragoza*, kan mender bykans niet meer bekomen: maer die daer noch gevonden werden, moeten uyttermaten dier betaelt worden. Oock houdenſe van gheen Barbier, die niet flincks en rechts den Ader openen kan, 't welck op de Franſche wijſe gheſchiet. In het ſchrabben en koppen behelpen ſy haer meeſt met 't ſnyden, maer gaen daer

D. Lanſius in Orat. contra Hiſp. pag. 463.
Thomas Campanella van de Spaenſche Monarchie, cap. 20.

mede seer plomp te werck. Onder he
Zeevarende volck zyn de Biscajers en d
Portugesen de beste. Doch om wede
op andere dinghen te komen; wat d
kleeding belanght, de selvige zijn mee
rendeels swart van Satijn, Syde stoffen
en statigh. Oock kan men 't daer ae
niet sien, van wat staet en waerdighey
yemandt zy: alsoo een Kleermaecker
Schoenmaecker, Ketellapper, met klee-
deren van Syde en Fluweel gaen. Mae
't Laecken (volghens ons Schrijvers seg-
gen) wordt meest geacht. Die van aen-
sien ofte Staet, ryden te Paerdt, ofte
worden in een Karros ghevoerdt: sitten
qualijck te Paerde, en rijden seer vee
bloodts hoofts. De voornaemste ofte
Edele Juffrouwen komen niet uyt haer
vertreck-plaetsen, als met een groote
stoet van dienaers, die voor, en veel ka-
mer-maeghden, die gelijck *D. T. V. Y.*
en *Paulus Merula* op 't achtste Capittel
schrijft, achter aen gaen: die meesten-
deel gekochte knechten, maeghden, en
Mooren zyn. Sy leven in hare huysen
niet op het reynste; oock vindtmen in
gheheel *Spanjen* weynigh heymelijcke
ghemacken, maer in de kamers worden
slechts aerden-potten gegeven, en de
onreynigheyt daer nae op de straten ge-
worpen, waer door grouwelijcken stank
(inson-

D. Lansius pag. 492. Nicol. Clenardus, lib. 1. Epistol. ad Latomum.

insonderheydt binnen *Madrid*, daer de
Coningh syn Hof houdt) is voort ko-
nende. Op het Landt, en in de afge-
egene Zee-Steden, siet men niet als on-
eschickte en van krijt gemaeckte huy-
en, die meer tegens de hitte en 't onwe-
er, dan tot een Cieraet gebouwt zyn,
ebbende in plaets van glasen-vensters
aer houten ramen. Jae in *Portugael*,
helijck boven verhaelt is, zyn de ka-
neren geheel sonder vensters. Oock is
et met de Braderyen en Gaet-keuckens
echt gestelt, en men durft by nae in
e meeste Steden, in gheen Posada ofte
erbergh zyn verblijf-plaets nemen, of
nen heeft te vooren van den Schoudt
et Stadt daer toe verlof bekomen. Soo
alt het van gelijken den Reysende man
er lastigh, dat *Spanjen* geen Waerts-
uysen heeft, maer dat men van d' een
aets tot d' ander, om 't een en 't ander
oopen moet: alsoo de Huyswaert al-
enlijck het Tafel-laecken, Zout, Olie
Edick verschaft. Op het Landt vindt
en alleen staende Waertshuysen die se
entas noemen, daer dickwijls niet
eeten ofte te drincken werdt ghe-
onden. Sommighe Waerden schaffen
at Paerdevleesch, 't welck oock J. *Dialogo*
Luna selfs niet ontkent, en heeft *9. p. m.*
en den Palts-grave Keurvorst *Frede-* *412.*

rijk de *Tweede*, in 't jaer 1526. in de Venta Eruella ofte Evoella, elf mylen van de Stadt *Ubeda* Esels-vleeſch in plaets van Wiltbraet, en Wijn die in een Poel van Waterſlanghen ghekoelt was, voorgheſet, ghelijck *Hubertus Thomas Leodius*, in 't Leven van gheſeyde Keurvorſt verhaelt. Beſie hoedanigh *D. Lanſius* de Spaenſche Waertshuyſen in ſyn verhaelde *Conſultatien* beſchryft, die oock van de onkuy heydt ghewach maeckt, als dat ſulcks in *Spanjen* vry ghedreven wordt. Maer de Sodomiten, gelijck onſe *N. N.* ſeydt worden verbrandt: weshalven oock in *Spanjen* ſeer treffelijck geordineert is, dat een yeghelijck ſyn eyghen bed hebben kan. Hoe wel de voorgaende Koninghen, de openbaere Hoerhuyſen, lichtelijck om ſonderlinghe oorſaecken niet hebben afgeſchaft, ſoo heeft nochtans de Koningh *Philippus* de *Vierde* in 't jaer 1623. in Sprockelmaent gheordineert, dat alle die Houwelijcken willen, vier jaren langh, naer de Hooghtijdt, van alle ſchattinghen en tollen, ſullen bevrydt ſyn, en die voor het achtiende jaer huns ouderdoms een Vrouwe nemen, van de eerſte dagh huns Houwelijcks, het bewindt van hun eyghen-

ghen en haer Huysvrouwen goederen
hebben. Waer teghen de genen die eerst
nae het vyfentwintighste jaer, 't Hou-
welyck aengaen, dese vryheden niet
deelachtigh wesen sullen. Gelijck me-
de die luyden, die ses Soonen by hare
Echte-vrouwen teelen, en alle te sae-
men op een tijdt in 't leven zijn, hoe
wel naderhandt een van die moght
komen te sterven, de voorghedachte
gunst ghenieten. Voorders, is den
onvermogenden een seeckere geltsom-
me tot Houwelijcks-goedt toegeseyt.
Noch heeft de Koningh alle vreem-
delingen die een handtwerck doen,
den Landtbouw voorstaen, vee aen-
queecken, en twintigh mylen van de
Zee landtwaerts in woonen, ten eeu-
wighen daghe van alle lasten en schat-
tinghen bevrijdt: het welcke gheschiet
om het Landt ryck van volck te maec-
ken; als *Joan* de *Laet* in sijn Spaensche
Beschryvingh, op 't eynde des vierden
Hoofttucks is verhaelende. Onse *N.*
N. verhaelt, dat aldaer in de goede
weeck voor Paesschen in gemelde open-
bare Hoerhuysen een Predicatie ghe-
houden, en de lichte Vrouwen tot be-
keeringhe vermaent wierden: de boete
daer op ghevolght zijnde, wierde hen
een brandende toortse in de handt ghe-

gheven, en het Marien-Beeldt in den Ommegangh voorghedraghen. Nae het leedt berouw ofte pœnitentie, wierde sy in een Klooster ghebraght, en naderhandt nae *S. Lucas* ofte andere plaetsen versonden, om aldaer ten Houwelijck besteedt te werden: en alsoo zijn se (wanneer sy tot Granaden komen) wederom eerlyck: en andere diergelijcke saecken meer, die hy van de byslaepsters, en twee deuren in de slaepkamers, schryft: seydt mede, dat, wanneer een getrouwt Man weet dat syn Vrouw by een ander boeleert, en haer daer over niet strast, maer van haer werdt verklaeght, hoe hy door soodanigh vuyl ghewin sigh gheneert; soo worden den Man, hoornen op den Hoedt gesteken, een strop om sijn hals gehangen, van sijn eygen Vrouw, maer sy van de Racker gegeesselt: Doch in gheval een Man sijn Vrouw op de Echtbreuck beloopt, magh haer ongestraft ombrengen. Het Vrouw-volck gebruyckt daer toe allerleye listighe vonden. In *Biscaja* gaen de Maeghdekens bloots hooft en sonder locken: en vermagh gheen Jonckvrouw, voor en al eer sy ghetrouwt zy, het hayr laten wassen, een sluyer te draghen, of het hooft te verhullen, ghelijck *L. Nonius*
in

n de Beschryvingh van *Spanjen* op het
eghenentseventighste Hooftstuck, en
Joan de *Laet* op 't drieenveertighste
ladt schryven. De Spaensche Vrouwen
ijn seer ranck en onvruchtbaer, hoe wel
en meesten hoop sich van de Wijn ont-
oudt: sy worden ghemeenlijck in kar-
ossen ghevoert, ofte gaen benevens een
necht op hooge schoenen, die se Cha-
ines noemen: bedecken het hooft en
enghesicht met Taffen sluyers: men
oudt die van *Valencia* wel voor de
choonste: *Antonio Perez, Tom.2. Epist.*
7. gheeft de Vrouwen van *Toledo* den
rijs, die haer oock wegens het verstandt
oekomt. Maer onsen schryver seydt dat
ie van *Barcelonia* de schoonste zijn, die
ock een sonderlinge spraeck, zeden en
leedinghe hebben, en sich niet alsoo,
helijck de andere aenstellen en blanc-
etten.

Wat wyders sommighe bysondere In-
ellinghen en gebruycken in *Spanjen* be-
nght; ten eersten, soo vermagh nie-
andt van dese drie dinghen, als van de
nquisitie, den Paus en den Koningh,
an alleenlyck matigh en bescheyden
reecken: ghelyck boven stuckswijs
hesеydt is. Ten tweeden, is 't verbo-
en, gelt, Mooren, Paerden en Esclen
yt het Landt te brengen; hoewel an-

 dere

dere koopmanschappen (den Tol betaelt zijn) hen uytvoeren toegelaeten wert. Laten niet toe dat 'er nieuwe gemaeckte dinghen uyt-ofte in-ghebraght worden, weshalven yemandt die een nieuw hembt heeft 't selvighe te vooren in 't water moet steecken. Ten derden, daer 't Koninckryck scheydt, moet men sijn byhebbende geldt aengheven, en van hondert kroonen 't geen daer toe ghestelt is, betalen. Daer benevens moet men sich aen de Stadtspoorten, en somtijdts oock op de Dorpen besoecken laten, of een goede vereeringe gheven. Want sommighe gheven haer voor des Konings, andere voor des Stadts wachten uyt. Uyt 't Koninckrijck *Murcia* in 't Rijck van *Valencien*, is niet meer als thien Realen voor yeder mensch gheoorloft mede te nemen. Soo yemandt bekipt wordt, dat hy boven 't gestelde mede voerdt, vervalt het eene deel aen den Koningh, het ander aen de Stadts Overigheydt, en 't derde aen de Wacht. Ten vierden, geen Koopman vermagh in een andere, als Spaensche spraeck Boeckhouden. Ten vijfden, alle Hooghduytsche Kooplieden betalen tot *Valencien*, *Alicante* en andere plaetsen, van thien Realen, vier Denieres. Ten sesten, wanneer een vreemdelingh in het

landt

landt ſterft, ſoo is daer over een byſondere Overigheydt beſtelt, die ſyn naegelaten goet aenhoudt, en nae ſyn geboort-plaets ſchrijft. Geeft ſich dan de rechte Erfgenaem (met bondighe ghetuygenis verſien) aen, ſoo laten ſy hem ſulcks ongheweygert volgen: maer komt daer gheen vereyſchen nae; dan nemen de Monnicken ofte Broeders *Della neuſtra Sennora Della merced*, ofte der Barmhertigheydt, de goederen tot haer, en ghebruyckenſe om de gevangens daer mede te loſſen, 't welck een goet werck is. Ten ſevenden, geen vreemde Vrouw magh boven een dagh ofte nacht in een Herbergh blyven. Ten achſten, geen Heer magh ſijn Knecht een vuyſtſlagh of kinneback-ſlagh gheven, maer den ſelven, als hy t' verdient wel met ſijn rapier ofte opſteecker quetſen: en al hoe wel men gheen Edelman ſyn geweer of paerden om ſchult aentaſten moet, ſoo magh nochtans ſulcks een Dienaer doen, als hy niet betaelt wert: en ſoo de Heer binnen vierentwintig uren nae de verklaringhe hem niet en voldoet, moet hy den Rechter van hondert gulden, thien geven: want de Spanjaerden houden de gerechtigheydt in grooter waerden, en hebben groot en kleyn hans by haer even ghelijck recht, oock

blijft daer niemandt ongheſtraft die te-gens de Wetten miſdoet, ofte yemandt van 't volck beſchadight, gelijck *Mariana, lib. 1. cap. 6. rerum Hiſpan.* getuyght. Ten negenden, in *Arragon*, mach niemandt wegens ſchuldt aengetaſt worden, ſoo langh hy onder dack is; waer door ſy meerendeels haer by daghe in de Kercken op-houden. Ten thienden, is het op lijf-ſtraf verboden *Mineralia* te ſoecken. Ten elfden, moet niemandt die lieden herberght, Wyn houden, noch andere Eetbare Waren verkoopen, en ſulcks uyt oorſaeck, dat een yeder heeft, waer van hy ſich gheneeren magh. Ten twaelfden, de Olijf-boomen zyn verboden te verbranden. Ten derthienden, niemandt mach een mes draghen, 't en waer dat het op de ſcheede van ſijn rappier ſtack, daer op de Reyſers voor al te letten hebben. Ten veerthienden, wanneer een Doodtſlagher ſich uyt het eene Koninckrijck in het andere, buyten hechtenis kan houden, mach men hem niet aen grypen: van ghelijcken ſoo yemandt tuſſchen de Kerck en de kettingh paſt te komen, magh hy niet ghevat worden; maer de Monnicken komen voor den dagh, en halen hem met het *Kruys*. Openbare Straetroovers worden met pylen doodt ghe-

ghefchoten. Ten festhienden, in geval Tweelingen ter werelt komen, soo wort die gheene die laetst ghebooren wordt, voor de eerste geborenen by de Ouders ghehouden, nemende alsoo een voorbeeldt van twee steenen die uyt de kuylen worden gegraven, waer van die, welcke daer laetst uyt ghehaelt wordt, wordt ghereeckent daer eerst in geweest te zyn, gelijck onse *N. N.* onder meer andere saecken schrijft. Het overighe van allerhande Instellinghen, wetten en gebruycken is, uyt 't geene hier na volghen sal, te sien. Oock kan men lesen, wat de meergemelde *Joan de Laet*, in de Spaensche Beschryvingh uyt *Martana Botero, Bodino, Conestagio, Barclajo* en *Guicciardin* van de Spaensche verstanden en manieren heeft vergadert: welcke oock in 't vijfde Hoofstuck van onderscheydelijcke Instellinghen en gewoonten handelt; en op 't vier hondert sevenentachtighste bladt verhaelt, dat het Spaensche Wet-boeck *Pertida* ghenaemt wordt.

IX. Nu sullen wy van de Staten in het Spaensche Koninckrijck spreecken, en eerstelijck van de Geestelijcke, die daer veel zyn, en van oudts noch meer te vinden waren; als sulcks in 't leven van den Spaenschen *Lazaro de Tormes*, in 't

in 't tweede Deel, in 't sevende Hooftstuck ghelesen kan werden, alwaer den Generael der Franciscanen Keyser *Karel de Vijfde* tweeentwintigh duysent Monnicken tot den Oorlogh soude hebben aengeboden, die niet boven de veertigh noch beneden de tweeentwintigh jaren waren; daer op de Keyser antwoorde, dat hy sulck volck niet begeerde, alsoo hy, om haer te onderhouden, alle dagen tweeentwintigh duysent potten van nooden hadde. De Geestelijcken konnen in de mindere, grooter, en grootste, ofte laege, hooger, en hooghster standt, verdeelt werden. Onder de laeghste zyn de Monnicken en Papen. De Bedel-Monnicken worden met Aelmoessen onderhouden, dewelcke hen overvloedelijcken werden gegeven, alsoo niemant wegen syn gierigheydt, in vermoeden van Ketterye vervallen wil. Dese Broeders loopen door de Steden, en hebben in 't ghemeen een Schotel by haer, waer op een Heyligh (om wiens wille sy bidden, dat men hen wat gheven sal) staet. Gemeenlijck daer by seggende, *Por amor de la Madre de Dios*, dat is, om de wille van de Moeder Godts. Desgelijcks vindtmen op de wegen en landtstraten Vrouwen en Mannen, die om d'een of d'ander Heylighe Aelmoessen ver-

versoecken. Andere Monnicken worden in de Kloosteren, van hare Abten onderhouden, onder welcke de Franciscanen in 't grootste aensien zijn, die Aelmoessen geven, en gaern de siecken besoecken. Hier aen volgen de Dominicanen ofte Predick-Heeren, Monnicken, tusschen welcken, en den Franciscanen een ouden haet schuylt, hebbende de Koningen de Dominicane, en de Koninginnen de Franciscanen gemeenelijck tot hunne Biechtvaders, en dat volgens de aenteyckeninghe *Alberti Miræi*, in syn Chroniick in 't jaer 1379 opgeschreven heeft. In *Spanjen* vindt men veel Kloosters van de instellinge *S. Hieronymi*. De Capucynen zynder niet seer geacht. De Jesuyten worden in *Portugael* wegens de bekeering der Heydenen en Joden, Apostoli, maer in *Spanjen* Theatynen ghenoemt, 't welck anders een besondere Orden in *Italien* is, als by ghemelte *Miræus* in sijn Chronijck te lesen, en door Paus *Clement de Vijfde*, in den jare 1524. bevestight is. Nemaer alhier worden dese beyde vermenght, en voor een ghehouden, ghelyck daer ven *Ribadineira*, in het leven van *Ignatius Lojola*, *lib.* 2. *cap.* 6. op gheteeckent heeft. Sy derven niet onderstaen soodanige prachtighe Collegien,
(als

(als in Duytſchlandt ,) te bouwen ; hoe wel ſy ſeer rijck zijn , en tegenwoordigh hoogher als voor deſen ghehouden werden , en een eyghen Academie ofte Hooge School tot *Madrid* hebben, ghelyck hier nae ſal verhaelt werden. Dit zijn de minder ſoorten van Geeſtelijcke in *Spanjen.* De hoogher zijn de Abten, Prioren, Commendatoren en anderen, waer van, om die te begheven , de Koningh voor ſich ſelfs de gherechtigheyt behoudt. Daer zijn aenſienelijcke en treffelijcke Abdyen, als in't Koninckrijck van *Arragon* , de Abdye tot Montarragon , die by de twaelf duyſent Ducaten inkomens heeft. Binnen *Burgos* is een Nonnen Klooſter , daer in wel hondert en vyftigh Jonckvrouwen van Adel zijn , de Abdiſſe vierentwintigh ſchoone Marcktvlecken en vyftigh Dorpen onder haer hebbende , daer ſe veel voordeel uyt-trecken ; De Prior vau S. Juan binnen *Leon* heeft dertigh duyſent , en die tot S. Marcus aldaer thien duyſent, de Prior van 't Klooſter tot S. Jacob binnen *Velez* heeft dertigh duyſent ; de Prior van S. Jacob tot *Sevilla* veerthien duyſent , en de Prior tot S. Juan de *Catalonna* twaelf duyſent Ducaten in 't jaer tot inkomen. Hier tegen moeten ſy den Koningh

jaer-

jaerlijcks een groote somme; ghelijck
mede de Parochi-Priesters van alle hun-
ne renten, midtsgaders de regulieren, de
hiende gheven. En nademael sy den
oorlogh niet behoeven te volgheu, soo
moeten sy daer voor een seecker stuck
geldts betalen. Dewyle *Spanjen* dan
eer met Kloosters vervult is, en de Ko-
ningh veel heeft uyt te gheven, soo is
n de selve (ghelyck de bovenghedach-
en Autheur verhaelt) 't ghetal der
Monnicken verkleynt, en een ghedeel-
e daer van nae *Italien* en andere plaet-
sen daer sy onderhouden worden, ver-
onden. By tijden van noodt heeft de
Koningh maght de Geestelijcke goede-
en, Kerckelijcke cieraden en silver-
werck aen te tasten, gelyck voorghe-
noemde *N. N.* aengeteeckent heeft.
Commanderyen zijn der veel in Span-
en, maer alleenlijck drie Ridderlijcke,
e weten, van S. Jacob, Calatrava en
Alcantaras ordre. Al hoe wel daer noch
veel andere Ridders bevonden werden,
ls in *Arragon* van de Montefer Orden;
n *Portugael* vier, als die van S. Joannes,
Christus, Avisi ofte S. Benedictus en S.
Jacob; waer over *Boterus*, *Conestagi-
s*, *Mariana*, *Nicolaus Oliveira*,
Francisci Mennenii, *Deliciæ Equestri-
m sive Militarium Ordinum*, en *Au-
berti*

berti Miræi Origenes Ordinum Militarium, te lesen zyn: want het te langh vallen soude hunner voortgangh, instellingen, wapens, kleedingen, inkomsten, Commanderyen, Præbenden en dierghelijcken te verhaelen. Weshalven men de voorgenoemde Schryvers, als mede *Ambrosius* de *Salazar* en *D. T. V. Y.* die beyde van Encomiendas ofte Commanderyen, die yeder Orden heeft; hare inkomsten, bestieringen, huyshoudingen en diergelijck wijdtloopigh beschreven hebben, nae te sien zijn. De Koningh is tegenwoordigh selfs Hooghmeester van dese Ordens; want als *Granada* vermeestert was, het Moorsche Koninckrijck in *Spanjen* een eyndt ghenomen, en men sich weynigh meer voor haer te besorgen had: oock dat den Koningh *Ferdinandus* met syn Ghemalin *Isabella* niet verdraghen konden, dat de Hooghmeesters van dese Ordens souden vry, en hun ghesagh en maght niet onderworpen wesen, daer sy anders nae haer, weghens het vermoghen en aensien hadden moeten ommesien en bevreest zijn, waer door dickwijls de oneenigheden en oorloghen verweckt worden; Soo hebben de Koningen van den Paus *Innocentius* de *Achtste* verkregen, dat soo-
dage

dage Grootmeesters souden afgheschaft, en het bewindt van dien de Koninghen op-ghedragen werden. Leest *Marianam de Rebus Hispanicis*, *Lib. 26. cap.* 5. Daer nae heeft *Hadrianus* de *Seste* (van *Utrecht* geboortigh) Keyser *Karel* de *Vijfde* en syn Navolghers, als Koninghen van *Spanjen* oock vergunt, dat sy de maght hebben der Spaenscher Bisschoppen tegenwoordicheyt uyt te beelden, en de bovenghemelde Ridderlijcke Ordre ten eeuwighen tyde selfs te bedienen. Doch stellen gemeenelijcke andere grooten tot die bestieringe in haer plaetse, die zy *Commendadores Majores* noemen, welcke andere *Commendadores* onder haer, en jaerlijcks eenige duysent Ducaten tot inkomen hebben. Dit is alsoo genoegh van de middelste Geestelijcken standt. De hooghste van dien standt, zyn de Aerts-Bisschoppen en Bisschoppen; die alle treffelijcke in-komsten hebben, hoewel sy van ghelijcken veel aen den Koningh moeten uyt-keeren. De voornaemste onder de Aerts-Bisschoppen, is die van *Toledo*, die Primaet van *Spanjen*, (niet teghenstaende dat die van *Braca* in *Portugael* de selfde Eer-naem voert) Groot-Cancelier in *Casthlien*, en General Inquisitor is; en naest den Ko-

ningh

ningh het hooghste ghesach, oock 's jaers een groot inkomen heeft. Ghelyck dan *Marinæus* en *Merula* van twee hondert duysenrducaten, *Nonius* van meer als twee hondert duysent kroonen, *Boterus* en *Neumeyer* van drie hondert duysent, en des Capittels inkomsten oock soo veel kroonen, ghewach maecken. Tot dese waerdigheden worden gemeenlijck des Koninghs Broeders en de naeste vrienden gevordert; en heeft onder hem acht Bisschoppen die alle groote inkomsten hebben, neven die van *Corduba*, die mede 't wereltlijck gesagh over seventhien besloten Steden soude hebben, Van de andere Aertsbisschoppen, als tot *Sevilien*, *Compostel*, *Granada*, *Valencien*, *Terracona* en *Saragoza*, (waer by sommighe *Burgos*, het welcke andere maer een Bisdom noemen, tellen) ghelijck mede van veel Bisschoppen en haer inkomsten in *Spanjen*, kan men *Vasæum*, *Marinæum*, *Nonium*, *Boterum*, *Danianum à Goes*, *Aubertum Miræum in notitia Episcopatuum*, *D. T. V. Y. Salazarium*, *Joan* de *Laet*, en *Munsteri* Weereldt-beschrijvingh, *Lib. 2. cap* 30. van de laetste Druck, naesoecken: daer mede van de drie Aertsbisdommen in *Portugael*, als *Lisbona*, *Braca* en *Ebora*,
die

die van gelijcken verscheyden Bisdommen onder haer hebbende, mitsgaders van de twee Bisdommen in *Spanjen Leon* en *Oviedo*, die uytghesloten zijn en onder gheen Aertsbisschop behooren, te lesen is. Wie oock yets van de oude Spaensche Bisschoppen en Prelaten begeert te weten, magh de Chronijck van *Joan Vasaus* op 't twintighste Cap. en *Joan. Marietta* in sijne Kerckelijcke Historien, opslaen. Van de Spaensche, als oock de Portugesche Hooghe scholen is hier voor alreedts yets geseydt: dit soo veel van de Geestelijcke Staet, van welcken *Damianus à Goës*, by *Joan* de *Laet* op 't drie hondert en tsestighste bladt schrijft, dat die in *Spanjen* alle jaren over de vier millioenen Ducaten tot inkomsten souden hebben, behalven 't ghene die voorgemelde Commendatary en hare Magistri besitten, dat mede hoogh loopt: Weshalven *Hieronymus de Cevallos* by geseyde *De Laet* spreeckt, dat (wanneer alles ghereeckent werdt 't ghene de Geestelijcken hedendaeghs in *Spanjen* besitten) bevonden sal werden, dat de inkomsten der Geestelijcken veel meerder dan de Wereldtlijcken bedragen sullen.

X. Nu volght den Adelijcken standt, die (ghelijck op andere plaetsen) alsoo

mede

mede in *Spanjen* zyn onderscheydene Graden ofte Eer-trappen heeft. Eerstelijck zyn de ghemeene Edellieden, die by onse Wapen-genoten moghen vergeleecken worden: dese worden *Gentilhombres* genoemt. Het woordt *Hidalgos*, wordt alleenlijck den genen gegeven, die boven den ghemeenen standt verhooght zijn; en is soo veel te seggen, als *Hijos dal Godos*, ofte *Filii Gothorum*, als die van de *Gothen* afkomstigh zyn: Besiet *Limnaeum de Jure Publico Imp. Rom. Lib. 6. cap. 1. Num. 7.* Nae de gemeenen Adel zyn de Leenmannen en Ridders diese *Cavalleros* noemen. Dese hebben hunne Leen-goederen, en zyn van de gemeene schattinge, die alle jaren over de Burgerye en 't ghemeene volck gaet, bevrijdt. Sy hebben het hooghe en lage Gerecht, maer niet alle. Om schulden konnen hun paerden ende gheweer hun niet benomen werden. De Vryheeren die in *Spanjen Varones* noemen, sullen sonder twijffel onder het woordt *Vizcondes* begrepen wesen: Alsoo onse *N. N.* in sijn Reyse door *Spanjen*, ghemelte Vryheeren nooyt heeft hooren noemen. Nae de *Vizcondes*, *Vicecomites* ofte Burgh-graven (als daer zijn de *Vizconde de Peralta*, *de Colona*, *d'Ebuly*) komen de *Condes* ofte Graven:

wij-

ryders de *Marques* ofte Marckgraven, ese volghen, de Hertoghen; die hare esondere Landen, en daer van hunne erlijckſche inkomſten hebben, den elcken hare Soonen ſuccederen; maer an de inkomſten ſlechts de helft of derendeel ghenieten, tot dat ſy over de ijfentwintigh jaren zyn. Deſe hebben de Steden hare Paleyſen, maer gheen ofhoudingh, 't welck alleen den Koningh toe-komt. Sy ſitten gemeenlijck de Koninckklijcke Raedt voor; en ſoner hun voorweten wordt daer niets beoten. Voor *Hendrick de Tweede*, die 't jaer 1369. in *Caſtilien* en *Leon* beoſt te regeeren, waren de Hertoghommen, Marck-graefſchappen en de raefſchappen in *Spanjen*, niet erflijck. Hy heeft in 't eerſte Graven geaeckt; leeſt het Boeck van *Alonco pez de Haro*, dat *Nobiliario Geneaico de los Reyes, y Titulos de Eſpanna* enoemt werdt, en dickwijls by *Joan Laet* gedacht wordt, in ſijn beſchryngh van 't Spaenſche Landt. De voornemſte Heeren, by wien, naeſt den oningh, het grootſte geſagh beſtaet, erden *Los grandes* genoemt; die voor n Koningh met ghedeckten hoofde en, en welckers Gemalinnen van de oninginne eerlijck gegroet, en kuſ-
 ſens,

ſens, om nevens haer te ſitten, bevolen werdt te gheven. Sy laten haer op een knye dienen, en uyt haer werden de Ridders van 't Gulden Vlies gekooren, den welcken de Koningh op *S. Andries* dagh in plaets van de Solemniteyt yets betaelt. Rijden ghelijck de vreemde Gheſanten met vier paerden, en niet meer als met twee Karoſſen: Alſoo de Koningh alleen ſes Paerden is gebruyckende; niet tegenſtaende de overleden Koning *Philippus de Derde*, ſulcks oock den Hertogh van Lerma vergunt heeft. Gemelde Koningh (gelijck onſe *N. N.* ſchrijft) wierde met ſijn jonghe Soonen, van ſes Muyl-Eſels, voor de Karoſſe, voort-getrocken.

XI. Dewijl ick den Adel ghedenck, kan niet naer-laten een weynigh van de voornaemſte Geſlachten in *Spanjen*, die in groote ghetallen zyn, te verhalen. Eerſtelijck zyn die van *Velaſco*, 't welck van de aenſienlijckſte Huyſen aldaer is uyt welcke veel Condeſtables in *Caſtilien* gekooren zijn. Koningh *Joan de Tweede* heeft in den jare 1407. *Pedro Hernandes de Velaſco* tot een Graef van *Haro* ghemaeckt, welckers kints-kind *Bernardinus de Velaſco*, de eerſte Hertogh van *Frias* is gheweeſt. Sy hebben hare goederen in *Biſcaja* en aen 't ge-
berghte.

berghte. 2. Die van *Mendoza*, uyt
welck geſlacht de Hertogh van *Infan-
tadgo* is, die ſyn Paleys tot *Guadala-
jara* en ſyn Eſtado ofte Landtſchap, in
oudt *Caſtilien*, *Toledo*, in het Lande-
ken *Alva*, en by de hondert duyſendt
Ducaten inkomſten heeft. Deſe waer-
digheydt is ten tyde van Koningh *Fer-
dinandus* toegenaemt *Catholicus* in dit
gheſlacht begonnen: waer uyt oock den
Hertogh van *Francavilla*, de Marck-
graef van *Montes Claros*, den Marck-
graef van *Mondexar* ofte *Mondeyar*, de
Marckgraef van *Cannete*, mitſgaders
eenighe Graven, als van *Combrade*,
Monteagudo, *Orgaz*, *Caſtro*, *Geriz*
en *Corunna*, zyn. 3. Die van *Enri-
ques*, mede een deftigh geſlacht in *Ca-
ſtilla*, 't welck ſijn oorſpronck van de
Koninckliijcke Caſtiliaenſche Stamme
heeft, en uyt welcke den Hertogh van
Medina del Rio Secco afkomſtigh is, die
syn Paleys binnen *Valladolid*, ſyn Eſta-
do in *Catalonien*, *Sicilien*, en by de
hondert duyſent Ducaten jaerlijks tot in-
komen heeft. Van 't ſelve gheſlacht is
oock den Hertog van *Alcala* en andere
Marckgraven en Graven meer: onder
welcke mede deGraef van Fuentes,*Pedro
Enriques*, geweeſt is. 4. Het huys *Cerda*, *Franciſ.*
heeft ſijn begin uyt 2. Koninklijcke Huy- *Tara-
pha de*

D 2 ſen

Regibus Hisp. in Histor. Alphonsi X. à quo descendit.

ſen, *Caſtilien* en *Vranckrijck*, is nemende. Hier uyt is den Hertogh van *Medina Celi*, die op deſe plaets ſyn Paleys, en jaerlijcks tot inkomſten veertigh duyſent Ducaten heeft. 5. Die van *Manriquez*, uyt welck gheſlacht den Hertogh van *Najera*, den Marckgraef van *Aguilar*, de Graven van *Oſorno* en *Paredes* zijn. 6. Die van *Cordua* of *Corduba*, die hun gheſlaght uyt *Andaluſia*, van *Ferdinando Nunez* en *Alvaro Perez*, voeren, Uyt 't ſelve is den Hertogh van *Seſa*, die tſeventigh duyſent Ducaten aen inkomſten heeft, als mede den Hertogh van *Cardona* en de Graef van *Alcandete*. 7. Die van *Toledo*, welck gheſlacht van de Grieckſche Keyſeren is af komende, en waer uyt den Hertogh van *Alba* en *Hueſca*, de Marckgraef van *Villa Franca*, de Graef van *Altamira*, die van *Ajalan* en andere meer zijn. 8. Die van *Zuniga*, die hun afkomſt nyt de Koninckliijcke Stamme van *Navarra* reeckenen, daer uyt de Hertogh van *Vejar*, de Marckgraven van *Ajamonte* en *Villa Manrique*, de Graef van *Miranda* en andere zijn. 9. Die van *Boria*, waer van de Hertogh van *Gandia* in 't Koninckrijck *Valencia* en de Marckgraef van *Navarres* zijn. 10. De *Guſmanes*, een vermaert Huy[s]

in

in *Castella*, dat van de Gotische Koninghen syn oorspronck neemt, en uyt welcke, nevens den Heylighen *Dominicus*, de beroemde *Alphonsus Peresius Gusmannus*, ten tyde van Koningh *Sanctius* in *Castilien* omtrent het jaer 1293. gheleeft heeft, waer van by *Mariana*, *lib.* 14. *de Rebus Hispan. cap.* 16. *Lipsius*, *in monitis polit. lib.* 1. *cap.* 7. *D. Lansius in orat. pro Hispania*, en mijne Tragædische Historie, te lesen zijn. Uyt dit gheslaght komt den Hertogh van *Medina Sidonia* ofte *Methymna Sidonia*, Marckgraef van *S. Lucar de Barrameda* en Graef van *Niebla*, die sijn verblijfplaets binnen S. Lucar, maer sijn gebiedt in 't Koninckrijck van *Sevilien*, en daer van by de hondert en dertigh duysent Ducaten jaerlijcks treckt. Onse *N. N.* schryft van dese Hertogh, dat hy den Koningh alle jaren een mael aen spreeckt en bidt, dat hy sijner in toekomender Successie wil ghedencken, den welcken de Koningh tot antwoort geeft, *Wy sullen sien.* Oock zijnder andere Heeren uyt dit geslacht, als de Marckgraven van *Algava*, en die van *Ardales*, als mede de Graef van *Olivares*, die by dese regeerende Koningh seer hoogh ghesteghen is. 11. die van *Cardonas*, welc-

ke in *Catalonien* , *Toledo* en *Estremadura* hun inkomsten, en van het Huys *Anjou* in *Vranckrijck* afkomen souden, uyt welcke de Hertoghen van *Feria*, *Maqueda* , en de Marckgraven van *Beteta* en *Priego* zijn. 12. die van *Figueroas* in Gallisçien; tot welck geslacht *Salazar*, ghemelten Hertogh van Feria telt; dien andere (gelijck ghesëydt is) van 't Huys *Cardona* schryven. 13. die van *Cueva*, waer van de Hertogh van *Alburquerque* is, en boven de sesenveertigh duysent Ducaten tot sijn inkomen heeft: als mede de Marckgraef van *Ladrada*. 14. de *Pachecos* van *Pacheco* een over-oudt gheslacht in *Portugael*, uyt welcke Stamme de Hertogh van *Escalonia* is, wiens jaerlijcksche inkomsten hondert duysent Ducaten bedraghen. 15. de *Girones* van *Giron*, een seer oudt en voortreffelijck Huys, waer uyt den Hertogh van *Ossuna* is, die in 't Koninckrijck *Sevilien* en *Castilien* by de hondert Ducaten aen inkomsten, en sijn woonplaets tot *Pennafiel* heeft. 16. *Los Ponces de Leon* ofte het gheslaght *Ponce de Leon*, 't welck seer oudt, machtigh, en weghens de heerlijcke daden tegens de Saracenen, vermaert, uyt welcke den Hertogh van *Arcos* is, die sijn woonplaets binnen *Sevilien*

vilien heeft, en syn inkomsten uyt Andaluzia treckt, van dit gheslacht is oock de Graef van *Baylen.* 17. Die van *Arragon*, die van Koninckleijcke Arragonischen Stamme zyn, waer uyt den Hertogh van *Villa Hermosa* is, die syn woon-plaets binnen *Zaragoza* houdt. 18. De *Sylvas*, die haer afkomst uyt Portugael reeckenen, van dit Geslacht is den Hertogh van *Pastrana*, die tot *Madrid* woont, en tsestigh duysent Ducaten aen inkomsten is hebbende; uyt de selfde Stamme is oock den Marckgraef *de Monte Major*, met de Graef van *Cifuentes.* 19. De *Osorios* van *Villalobos* en *Osorio*, waer uyt de Marckgraef van *Astorga*, Graef van *Trastamara* en *Sancta Martha*, als mede de Graef van *Osorio* zijn. 20. Die van *Royas* ofte *Roxas* in *Castilla*, van welck Huys de Marckgraven van *Posa*, van *Denia*, van *Altamires*, mitsgaders de Graven van *Lerma* en *Mora* zyn. Koningh *Philippus de Derde*, heeft *Franciscum van Sandoval*, en wegens syn Houwelijck toe-ghenaemt van *Roxas*, in 't jaer 1599. tot een Hertogh van *Lerma*, maer syn Soon tot Hertog van *Uzeda*, en deses Soon tot Hertogh van *Cea* gemaeckt; welcke van *Uzeda*, of ghelijck ick elders vinde, *Ubeda*, door

Koningh *Philippus de Vierde*, van alle syn waerdigheden is af-geset. 21. Die van *Castro*, een over-oudt gheslacht, waer van de Marckgraef van *Sarria* herkomt, en tsestigh duysent Ducaten inkomens heeft. 22. Die van *Riberas*, van dit Huys is den Hertogh van *Alcala de Los Ganzulez*, die binnen *Sevilien* woont, en tachtigh duysent Ducaten aen inkomsten heeft. 23. De *Pimenteles*, waer onder den Marckgraef van *Viana*, en de Graef van *Benevente* getelt worden. 24. Die van *Haro*, uyt welcke de Marck-graef van *Carpio* is. 25. Die van *Avila*, waer uyt de Marckgraef *de las Navas* is. Dese zyn afkomstigh van een Graef *Blasio*, die onder *Alfonso de Achtste* Koningh van *Castilien*, teghen de Mooren sich Ridderlijck heeft gehouden. Uyt dit geslacht komen mede de Marckgraven van *Pescara* en van *Basto* in 't Koninckrijck *Napels*; hoewel *Salazar* haer van de *Avalos* schrijft te wesen, en alsoo een onderscheydt tusschen *d'Avila* en *d'Avalos* maeckt. 26. Die van *Cortes*, van dese is de Marckgraef *Del Valle*, welckers inkomsten in *Nieuw Spanjen* hondert en vijftigh duysent Ducaten bedragen, en sijn verblijf-plaets binnen *Mexico* heeft. 27. De *Peraltas*, uyt welcke

welcke de Marckgraef van *Falses* in 't
Rijck van *Navarra*, en van Koninck-
lijcke Stamme is. 28. Van *Aguilar*,
waer uyt de Marckgraef van *Aguillar*,
anders van 't gheslacht *Enriquez de La-
ra*, en de Marckgraef van *Plego* zyn.
29. *Los Fajardos*, uyt welck geslacht
de Marckgraef van *Velez* is. 30. *Los
Biamontes* in *Navarra*. 31. Van het
Huys *Porto Carrero*, zyn de Marck-
graven van *Alcala del Almeda*, en van
Villa Neuva del Fresno, ofte ghelijck
Salazarius stelt, *de Barca Rota*, als-
mede de Graven van *Medellin* en *Pal-
ma de Micerjilio*. 32. Van *Bacan*, is
de Marckgraef van *Santa Cruz* ofte *S.
Croce*, die syn inkomsten in 't Rijck van
Navarra heeft. Die van *Herreras*, waer
van de Marck-graef van *Aunnon* is.
34. De *Cardenas* in *Castella*, uyt welc-
ke de Graef van *Puebla* is. 35. *Los
Acunas*, waer onder de Graef van *Bu-
endia* behoordt. 36. *Zapatus*, van
welck gheslacht de Graef van *Baraja* is,
die men seydt dat van Koningh *Abarca*
uyt *Arragon* afkomen. 37. *Los Heredias*,
uyt welcke Stamme *Salazar*, de Graef
van *Fuentes*, ghewesen Stadthouder van
Mylanen, voert, maer andere onder
de *Enriquez*, als vooren gheseydt is,
stellen, die in 't jaer 1610. overleden is.

Deſelfde *Salazar* verhaelt, dat dit Huys *Heredia*, van de *Gothen*, die op 't Pyrenæiſche gheberght hebben ghewoont, afkomt. 38. die van *Sarmiento*, uyt welcke de Graven van *Salinas* en *Ribadeo*, als mede die van *Salvatierra* en *Condomar* zijn. 39. die van *Guevarra* uyt *Cantabria*, van deſe Stamme is de Graef van *Onnate* ofte *Ognate*, ſijn inkomſten in *Guipuſcoa* hebbende. 40. die van *Ayala*, welcke van de oude Koninghen uyt *Arragon* af komen, als de Graef van *Gomera* en die van *Fuenſalida*. 41. *Los Quinnones*, waer van de Graef van *Luna* in 't Koninckrijck *Leon* is 42. van *Azavedo* in *Galliſcien*, uyt welcke de Overſte *Emmanuel de Azevedo* en *Zuniga*, Graef van *Montery* en (miſſchien door Houwelijck) *Fuentes*, en aen 't Koninckliicke Hof in grooten aenſien is. 43. *Los Lunas*; waer onder de Graef van Morata in 't Rijck *Arragon* is: uyt dit gheſlacht is gheweeſt *Alvaro de Luna*, met wien het geluck wonderbaerlijck gheſpeelt heeft, ghelijck daer van by *Mariana lib.* 10. *cap.* 15. & 16. en *lib.* 22. *cap.* 12. & 13. *de Reb. Hiſpan.* te leſen is. 44. *Los Mexias*, van welcke Stamme de Marckgraef *de la Guardia*, Graef van *S. Euphemia* ſich ſchrijft. 45. de *Ulloas* in *Caſtella*. 46.

De

de *Arellanos* in *Navarra*. 47. de *Benavides*. 48. de *Avellanedas*. 49. de *Carillos*. En ten 50. de *Saavedras*, van welck Huys de Graef van *Castellar* is. Nevens de verhaelde zijn 'er noch andere gheslachten, als die van *Castilla*, *Granada*, *Manuel*, (die alle drie van Koninckliicke Stammen zijn) *Touar*, *Chacon*, *Leyva*, (waer uyt de Prins van Asculi is) *Ninnos*, *Solis*, *Vera*, *Vanega*, *Fonseca*, *Valdez*, *Maldonando*, *Quixada*, *Vaca de Sotomayor*, *Vega*, *Vargas*, *Porra*, *Quesada*, *Ovando*, en als die van *Portugael*, uyt de Koninckliicke Portugaelsche Stamme (waer uyt de Marckgraef van *Celues* is) en sommige Edele gheslachten meer: van welcke men de voorghemelten *Ambrosius de Salazar* in sijn *Inventario* ofte *Almoneda General*, van 't hondert vijfde tot op 't hondert tweënveertigste bladt des sevenden Capittels; van ghelijcken *Consalvum Argot. Molinam libro de Nobilitate Hispaniæ*; als mede des *Alphonsi Lopez*, *Nobiliario genealogico de los Reys y Titulos de Espanno A. S. Peregrini Bibliothecam Hispanicam*, *cap.6.* en insonderheydt *Joan de Laet*, van des Spaenschen Konincks Rijcken en middelen, lesen magh, alwaer op het drie hondert dertighste en volgende bladen

de geslachten van *Spanjen*, nae d' order van 't A. B. C. met haer inkomsten werden verhaelt; alsoo 't voor my te langh soude vallen om alles hier in te brenghen. Sommighe seggen, dat in *Spanjen* sesentwintigh Hertogen zijn: welcker inkomsten alle jaren over de anderhalf millioenen Ducaten souden beloopen. Eenenveertigh Marckgraven die tot jaerlijcksche renten acht hondert duysent Ducaten, en noch veertigh Graven, die oock by nae soo veel des jaers tot inkonsten hebben; *Marinaus Siculus* hieldt het daer voor, dat de groote Heeren in Spanjen, by sijn tijdt haest soo veel inkomsten, als de Coninck selfs, waren hebbende. *D.T.V.Y.* en onse *N. N.* verhalen, dat 'er in 't jaer 1617. in *Spanjen* drieëntwintigh Hertogen, twee ëndertigh Marckgraven, neghenenveertigh Graven en twee *Viscondes* ghetelt zijn. Welck ghetal oock *Joan Botero* in sijne *Relation. Univers.* in het tweede deel, op 't twee hondert vierentseventighste bladt van de Ferrarische Druck heeft. Ghemelde *Salazar* stelt op 't jaer 1612. drie *Viscondes*: soo dat alhier geen seker ghetal te sien is. Van de voornaemste geslachten die in *Portugael* noch besonder zijn, en haer inkomsten, kan men de meerghenoemden *L. Marineum*

Siculum,

Siculum, *Damianum à Goes*, *Conestagium*, *Nicolaum de Oliviera* (die in 't jaer 1620. sijn *Commentarium* heeft uytghegeven) en *Joan de Laet*, naesoecken. Aldaer is den Hertogh van *Braganza*, die tot het Rijck van *Portugael* gheoordeelt is gheweest gherechtight te wesen, en ghelijck *Botero* ghewaeght, seer rijck en machtigh; die soude nae 't schrijven van *Oliveira*, alleen van de thiende des Vischvanghst, tot *Lisbona* jaerlijcks tweeëntwintigh duysent vijf hondert Portugaelsche Crusaden bekomen, het welcke de *Relation* van 't Koninckrijck Portugael by *Phil. Honorium* mede bevestight. Daer hier naer breder van sal verhaelt werden. Sijn oudtste Soon noemt sich Hertogh tot *Barcellos*, en de Vader maeckt Ridders, die een root Kruys dragen. De andere Hertogh in Portugael wort van *Avero*, d' *Aveiro* of *Avariensis* genoemt, die van het *Alencastrische* geslacht is, en alle jaren vijftigh duysent Ducaten in komens heeft: wiens Soon hem Hertogh van *Turres Novas* schrijven laet. Oock is de Marckgraef van *Villa Real*, tot Hartog van *Caminha* ghemaeckt. Noch zijn daer oock eenighe Marckgraven, en ghelijck *Oliveira* seyt, sesentwintigh Graven, maer niet meer als een *Viscon-*

Peter. part. 1. Relat. lib. 1.

Nicol. Bellus Dissert. Politic. Tom. 1. Disc. 13.

de ofte *Vice-comes*, namentlijck, die van *Ponte de Lima*, en een Vryheer van 't Huys *Alvito*. En soo veel zy dan van den Spaenschen Adel ghesproken.

Den derden Standt maecken de Steden; waer van, als mede haer onderscheyt hier vooren op Num. 5. yets is gesproken: soo dat, hoedanigh de selve gheregeert werden, hier na op Num. 15. sal verhaelt worden. De Steden hebben op de Rijcksdaghen, naest der Koninckrijcken Afghesanten, oock haer plaetsen: want als 'er sware saecken (die het gheheele Rijck betreffen) voorvallen, houdt de Koninck een Rijcksdagh, waer in hy selfs voorsit: de Standen komen 't zy in eygener persoon, of senden hun Gesanten, en wat aldaer besllooten werdt, is soo veel als een wet.

XII. Over dese Standen en meergenoemde Rijcken, heerscht teghenwoordigh een eenighen Koninck, die niet werdt ghekooren, maer sijn seeckeren naekomer heeft, alsoo, dat, wanneer 'er geen Soon voorhanden was, de Dochter in 't Rijck volghen soude. Hy wordt ghekroont, en sweert aen 't volck, gelijck hy hem mede van het volck laet sweeren. Oock seydt de Spaensche Geheymschrijver *Antonio Perez*, *in Relat.* dat des Koninghs aengelicht nae de ou-

de

de Spaensche wetten, een veroordeelde vry spreeckt: In 't eerste Deel des *Thesauri Politici*, staet, dat de Koningh in *Spanjen* van den sijnen niet alleen ghelieft, ghe-eert en ghedient; maer oock seer hoogh ontsien, en by nae aenghebeden werdt: dat mede teghenwoordigh gheen volck in de Christen wereldt zy, dat inwendigh grooter ghenegentheydt draeght, en met ghelaet en uytterlijcke ghedienstigheydt meerder ghehoorsaemheydt tot haer Vorst, als de Spanjaerden, betoonen. Maer echter soo gheven sy gheen schattingh aen de ghene die sy sulcks te gheven schuldigh zijn. Jae de Boeren selfs laten haer niet boven hun plicht dryven: en wanneer een Heer haer te hardt houdt, soo loopen se uyt des selfs in 's Koninghs ghebiedt, en blyven daer soo langh tot dat de saeck uytgewesen is. Waer over Keyser *Maximilianus* de *Eerste*, (ghelijck in 't geseyde Vertoogh staet, en *D.T.V.Y.* op 't hondert tsestighste bladt schrijft) soude ghesëydt hebben, dat hy een Koningh der Koninghen, maer de Koningh van *Spanjen* een Koningh der menschen was. Wat het Koninckrijck *Arragon* hier in voor vryheden heeft, daer van zijn *Thuanus* in 't hondert vierde Boeck sijner Historien, en *Joan de Laet* op 't hondert

Nello relat. di Spagna
Vide Nic. Belli Differt. disc. 12. Tom. 1.

Lans. in Orat. pro Hispan.

dert festhiende bladt op 't vijfde Capittel te lesen: hoe wel bovenghemelde *Antonio Perez* oorsaeck gheweest is, dat Koningh *Philippus* de *tweede* de Voorrechten en Vryheden der Arragoneesen een weynigh besnoeyt heeft. Maer de Cataloniers en Cantabri hebben noch altijdt ghetracht hun gherechtigheydt te bewaren. Van Koninghs *Alphonsi* des *Tweeden* tijdt aen, is de Koningh van *Spanjen* met de bynaem van *Catholicus* benoemt, gelijck hier van in myn Reysboeck door Vranckrijck aen 't tweede Hooftstuck te vinden is. Hy heeft de maght Aertsbisschoppen en Bisschoppen voor te stellen of aen te bieden, gelyck vooren ghemelt is; hoe wel hy de beneficien aen gheen andere als inlandtsche, of die hy van te vooren met het Spaensche Stadt-recht begiftight heeft, mede deelen magh, als by ghesey de *D. T. V. Y. fol.* 160. *Joan de Laet*, *fol.* 100. en *Nicolaes Bello* op de aengheroerde plaets te lesen is. En al hoe wel hy nae sijn ghevallen over alle, en in yeder Koninckrijck dat hy heeft, sijn ghewisse Stadthouders, Onder-Koninghen en Landtvoochden bestellen; in de Steden Burgermeesters setten; en dat de Raedts-Heeren van de Burgherye moghen ghekooren werden, maght heeft; soo doet hy

Vide Consil. Regium Casparis Scioppii, pag. 31. *Limnæum de Jure publico, cap.* 6. *Lib.* 2. *n.* 23. *Simon. Majol. dierum canicular. tom.* 5. *coll.* 5. *Horum Ministrorum actiones non temerè reprehendit Rex, multò minus*

hy nochtans niet lichtelijk buyten voor-
weten van sijne Raedtsheeren. Als hy
maeltijdt houdt, laet hy sich van de bo-
ven ghedachte sijne voornaemste Heeren
of *Los Grandes*, op twee knyen dienen.
Als men van hem yets versoecken of
voorstellen wil, magh men wel, maer
seer kort spreecken, en moet ghemeen-
lijck alles schriftelijck overghgheven
werden, 't welck oock door gheschrift
beantwoordt en bevolen werdt. Wan-
neer 'er een brief aen een Looper werdt
ghegheven, soo magh hy op lijf-straffe,
de lack, waer in het schrijven steeckt,
niet openen, voor dat hy ter plaetse
komt daer hy dien selven overgheven
moet. Als de Koningh aen vreemde
Vorsten schrijft, soo pleegh hy syn naem
daer onder te teeckenen, anders set hy
slechts EL RE, *De Koningh*, of JO
EL RE, *Ick den Koningh*: 't welck hy
oock gedaen heeft als 't Bestandt met de
Vereenighde Nederlanders ghemaeckt
was, des sulcks, en dat het instrument,
maer op papier gheschreven, en met het
kleyne Zeghel ghedruckt was, by vele
veele seer qualijck ghenomen wierdt.
Besiet *Baudium* van 't Bestandt der Ne-
derlandtsche Oorlogen, op het eerste
Boeck, en *Limnæum de Jure publico
Imper. Romanorum Germanici, lib.* 4.
cap.

supplicüs vindicat, quod Imperii publici ratione postulare judicet, ut salva illis sit, nec vilescat autoritas.

cap. 6. num. 13.*& seqq.* Des Koninghs oudtste Soon wordt *Princeps Austriæ*, soo *Renat. Choppinus de Domanio Franciæ*, *lib.* 1. *tit.* 2. *num.* 4. en *Aubertus Miræus in Chronic. in Ann.* 1388. schryven; ghelijck in *Vranckrijck* Dolphijn; in *Enghelandt* Prins van Walles; in *Schotlandt* Hertogh van Albania ofte Rothsaja; in *Arragon Duque de Girona*; en in *Navarra Xicane*, of *Viana* ghenoemt. Hoe wel sommige de eerste Soon Prins van *Spanjen* noemen, den welcken oock *Ubeba*, *Bratia* en *Illiturgis* toekomen. Des Koninghs andere kinderen noemen sy *Infantes Hispaniarum*. Ten tyde dat onse N. *N.* in *Spanjen* was, hadden drie jonghe Heeren, de teghenwoordigh reegerende Koningh *Philippus*, en sijn twee Broeders *Carolus* en *Ferdinandus*, haer besondere tafel; en wierden van jonghs op tot Wijn, die in de Sneeu gekoelt was, gewent. Het Koninckliicke Vrouw-volck leeft by na opghesloten, en de Lijfgarde durft een yeghelijck, jae de *Grandes* selfs, daer van daen wijsen, dat se met haer niet spreken konnen.

XIII. Wat des Konighs inkomsten, uyt sijn Koninckrijck, en elck Stadt besonder aengaet, soo wordt sulcks by *D. T. V. Y.* in sijn Boeck *des Estats du Monde*,

le, en van geseyde *Salazar*, in sijn *Inventario* op 't seste Hooftstuck verhaelt:
oewel *N. N.* in sijn Verhael spreeckt,
lat het alles sonder gront of vastigheydt
y, ghelyck sulcks wel te gelooven is,
lsoo de tyden veel saecken doen veran-
eren. Ghemelde Schrijver seydt, dat
es Coninghs grootste inkomen uyt den
'ol bestaet, die hy aen anderen ver-
ant: des hy niemandt magh toelaeten
nige goederen onvertolt uyt sijn landt
voeren, 't en waer dat hy daer voor
lfs den Tol betalen wilde. In 't jaer
541. is de Schattingh die *Alcavala*,
by de Italianers *Gabella* ghenoemt *Mariana, lib. 16. cap. 9. & lib. 17. cap. 8. en Joan Huygen van Linschoten.*
erdt, eerst op ghekomen; en daer na
o ghesteygert, dat men van de Waren,
oederen, Huysen en Ackers, soo dick-
ls die verkocht wierden, den thienden
oeste gheven. Soo wordt oock van al-
Hantwerckers die opene winckels heb-
n, als Schoenmaeckers, Snyders,
leeschhouwers, &c. Mitsgaders van
e vruchten, jae tot Korck, 't welck
en tot pantoffelen gebruyckt, toe,
cker geldt betaelt. Maer de Coningh
mt met de Steden daer in over een,
t sy soodanig gelt van hunne ingesete-
n en omleggende Dorpen invorderen,
hem 's jaers een gewisse somme gelts
len, welck verdragh *Encabecamiento*
ghe-

ghenoemt werdt. Naeſt de *Alcavala* ſtelt onſen Schryver de Geeſtelijcke con tributie, die van gelijcken, als hie vooren ghedacht is, ſeer groot weſe ſoude, alſoo de Biſſchoppen, niet al leen het derde deel van hun inkomen maer oock van haer twee derden-dee len een Byſtandt-geldt, en door toe latingh van den Paus, van alle Kerc ken-goederen, de thienden, *El Excu ſado* genoemt, geven, Beſiet wat hie over de Bardinael *d'Oßat* by *Ioan d Laet* in ſijn ſesentſeventighſte, twe hondert vierenſeventighſte en twe hondert drieentachtighſte Brief ſchrijft en in de eerſte ſeydt, dat 'er in Chri ſtenheydt gheen Geeſtelijckheyt is, di meerder als de Spaenſchen belaſt werdt. Wordt alle jaer een ghewiſſe Schattingh door alle Koninckrijcken, op een ye ghelijcks goedt en vermoghen, geſtelt, 't welcke ſy *Los ſervicios ordinarios* noe men, waer van nochtans de Adelijcke Leenheeren en Ridders vry zijn. Daer ten-boven treckt de Koningh extraordi narie van 't volck twee millioenen Du caten, gelijck *De Laet* ſeydt, waer door oock deſe hulp *des Millions* ghenoemt, en by de Standen des Rijcks aen den Koningh voor vier of ſes jaren bewillight werdt, nae welck verloop ſy wederom

te

te samen komen, en volghens des saecks gelegentheydt, soodanighe Schattingh voor eenige jaren toestaen. Noch moeten alle goederen die te lande uyt de Rijcken *Valencien*, *Arragon* en *Navarra*, in de andere Spaensche Koninckrijcken werden ghevoert, den thienden penningh betalen, 't welck oock te verstaen is van 't ghene uyt andere plaetsen nae gedachte Koninckrijcken werdt gebracht. Desgelijcks moet elck inwoonder die Wolle uyt het Landt voert, van yeder Bael omtrent de twee hondert vijftigh ponden wegende, twee, maer de Uytlanders vier Ducaten betalen. Als mede moet de Stadt *Sevilien* voor sich selfs, en den Scheeps-tol, den Koningh jaerlijcks anderhalf millioen gouts gheven. Als mede, moeten de Hooghduytschen, Nederlanders, Ftanschen, Italianen, Portugesen en Engelschen van alle Koopmanschappen den thienden penningh, die sy *Almoxarif* noemen, betalen: maer in 't Koninckrijck *Valencien* en Zeehavenen aen de Middellandtsche Zee, gheven sy van thien Realen slechts vier Denires. Dan de Nederlanders zyn op sulcke plaetsen gheheel vry. De vreemde wolle Stoffen, als Florentijnsch Rasch, &c. betalen van yder stuck ses Ducaten. Noch geven de Schepen

pen die na Indien willen seylen, der twintighsten penningh; diese in *Indien* komende nochmael betalen moeten, dat soo wel van de Oost- als West-Indien verstaen werdt, 't welck *Almoxarif de las Indias de Espanna* genoemt werdt. In de Steden daer een Munte is, moetense wegens soodanigh Recht, van yeder Marck Silvers seecker gheset, aen den Koningh voldoen, 't welck *Sennoreaxo de la Moneda* werdt ghenoemt. Dewijle de Coningh de Collatien der Comenden, der Ridderlijcke Orden van S. Jacob, Alcantara en Calatrava (gelijck gheseydt is) heeft, en sulcks nae 't schryven van *De Laet*, met voorwaerden aen de Heeren *Fuggers* uyt-leent, soo bekomt hy daer van jaerlijcks een seeckere somme geldts, en dan volgens zyn seggen, achtentnegentigh Quent, of ghelijck *Salazar* schryft, drie hondert duysent Ducaten, 't welck hy *El subsidio* en *Arrendamiento* noemt. Daer benevens heeft de Coningh, ghelijck van alle andere Geestelijcke goederen en inkomsten, oock van dese Ridderlijcke Ordre het derde deel, *Tarza* genoemt, dat by de Ontfangers der Alcavalen ingevordert is, en te ghelijck met de Alcavalen verpacht wordt. De Veeweyden die alle jaren door den Coning ver-

leent

ent worden, moeten oock een goede
omme geldts op-brengen. Alsoo be-
omt hy oock syn deel van 't Quicksil-
er tot *Almala*, in 't gheberghte Sierra
Morrenæ by *Calatrava*, als mede yets,
och hedendaeghs weynigh, van 't Sil-
erbergh-werck tot *Guadalcana* in *E-
tremadura*, en andere plaetsen. Noch
noeten alle Provincien, weghens de
ijf-eyghene knechten en Roey-schepen,
eecker geset geldt betalen, 't welcke sy
l exercicio por los Esclavos y Galeras
oemen. Van gelijcken moeten alle in-
esetenen, sonder onderscheydt, jaer-
ijcks van yeder haertstede of vuurplaets
even Maravedis betalen, by haer *La mo-
eda forera* ghenoemt selfs, is'er een
esondere Tol op de troef of speelkaer-
en, die van andere plaetsen in 't Landt
hebraght werden, ghestelt. Noch ver-
eent de Paus aen de Koningh besonde-
e *Bullen*, *Cruzadas* ghenoemt, (al-
oewel diergelijc e brieven, in 't eerst
m den oorlogh tegens de ongeloovige
n Ketters te voeren, ghegheven zijn)
velcke de Koningh aen de onderdanen,
p dat sy des Saterdaeghs vleesch eten
nogen verkoopen, dat een groot gelt
edraghet, ghelijck by de Heer *De Laet*
e lesen is. Desgelijcks heeft de Koningh
an seeckere visschen sijn besonder in-
komen,

komen,die se *Almadrava* noemen. Alle sevenjarighe en daer over, moeten twee Realen gheven. Der Princen en Graven kinderen ghenieten van hun inkomsten maer het halve of derdendeel, tot dat sy vijfentwintigh jaer oudt werden: 't overschot is voor de Koningh. Den Peper heeft den Koningh volkomen alleen, die jaerlijcks een groote somme beloopt. Van alle in Rechte toeghewesen schulden, komen de Koningh vijf ten hondert toe. Soo mede werden alle Ampten verkocht. De nieuwe Christenen moeten groote Schattinghen betalen. Alle goederen der ghener die sy Ketters noemen, vervallen aen des Koninghs Schatkamer. Van yeder inkomende lijf eygen Slaef, moet yets ghegeven werden, Oock behoudt de Koningh van 't ghene de lieden afghenomen werdt, die teghen het verbodt, het geldt oft Koopmanschappen, die sy uytvoeren, verswijghen, een derdendeel. Van een Hamel die tot *Madrid* in de Vleeschhal werdt gebraght, krijgt de Koningh een Reael. Eyndelijcke wert by hem van 't Sout groot gelt ghetrocken. Dit alles is alleen ghesproken van de Koninckrijcken, die met een woort *Spanjen* werden ghenoemt, te verstaen; behalven 't ghene hy uyt andere Rijc-

ken,

n, Landen en de *Indien* treckt, hoe
el *Christophorus Forstnerus* in 't derde
oeck sijner Burgerlijcke Aenmerckin-
en over *Tacitum*, in 't jaer 1627. tot
adua gedruckt, schrijft, hoe hy uyt de
ertoogen van andere Schryvers heeft,
t de Koningh jaerlijcks ter naeuwer
odt drie milioenen Goudt, (ghelijck
y 't reeckenen,) uyt *Indien* krijght,
aer dat het overighe, ghemeene lieden
ebehoort, een goedt deel der groote
eeren in Spanjen verarmt is, en de
aensche Kooplieden op des Koninghs
geeren, qualijck vijfhondert duysent
lden opbrenghen konnen. Meerge-
elte *Almoneda Generael* schat des Ko-
nghs gantsche inkomen op derthien
lioenen, hondert sesentneghentigh
ysent sesentsestigh kroonen: *D.T.V.Y.*
twaelf milioenen en hondert negen-
tnegentigh duysent achtenveertigh
oonen, maer *Ioan de Laet* uyt *Ioan*
uygen van Linschoten op derthien mil-
enen en achtenveertigh duysent Du-
ten; doch dat daer onder *Portugael*
't ghene de Koningh buyten ordinaer
n sijn Geestelijckheydt bekomt, niet
grepen is: en willen, dat alleen de in-
mften van 't Rijck *Portugael*, en dat
er toe gehoort, sesentsestigh tonnen
udts bedragen souden: niet teghen-
E staen-

Vide de Regis Hispaniæ opibus ap. Honorii, & d.disc. 12 Nicolai Belli.

staende *Nicolaus Oliveira*, sulcks o
vier millioenen, drie hondert tsestig
duysent vijf hondert achtenveertig
Crusaten begroot, het welcke met d
voornoemde *Jan de Laet*, derthien mi
lioenen en achtenveertigh duysent Du
caten t' samen gereeckent seventhie
millioenen, en vier hondert acht duy
sent vijf hondert achtenveertigh Duca
ten uytbrenght, alhier voor kroone
ofte drie Brabantsche guldens, of Franc
ken ghenomen werden, en alsoo twee
ënvijftigh millioenen twee hondert vijf
entwintigh duysent, ses hondert vier
enveertigh guldens tot veertigh Kreut
ser ghereeckent, ofte nae onse Munt
vierendertigh millioenen acht hondert
seventhien duysent sesentneghentigh
gulden beloopen. In de laetste Druck
der Werelt-beschryvingh van *Munste
rus*, *lib.* 2. *cap. ult. fol.* 142. *&c.* staet
dat 't gantsche inkomen van dese Kroon
in 't jaer 1628. in eender somme op twee
entwintigh millioenen kroonen ghe-
waerdeert wierde: gantsch *Spanjen Por-
tugael* daer onder mede begrepen, be-
taelden van 't een jaer tot 't ander thien
millioenen, het Hertoghdom *Mylanen*
jaerlijcks een millioen, het Koninck-
rijck *Napels* twee millioenen; *Secilien*
een millioen; de eylanden *Sardinia*,
Majo-

Majorca, *Minorca*, twee millioenen;
e *Nederlanden* twee millioenen, en de
ndien vier millioenen kroonen. Hoe
el dit nu een seer groote en by na on-
elooflijcke geldt-somme is; soo heeft
e Koningh daer en-teghen seer veel uyt
gheven, naedemael hy soo veel Lan-
n, en in de selve sulcken menighte van
ienaers, Besettingen en diergelijcks is
bbende. Oock houdt hy veel *Ambax-*
dores of Gesanten, doet groote schenc-
dien, voert swate oorlogen, ghelijck
voor desen teghens de Vereenighde
ederlanders (welcken oorlog hem seer
el millioenen goudts ghekost heeft)
erde; en wat diergelijcke onkosten
eer zijn, als by ghesey de *Joan de Laet*
't vierentwintighste Hooftstuck kan
eghesien werden: ick verswijgh noch
uyt Indien komende Vlooten, die
or desen by de Hollanders en andere,
o genomen als vernietight zijn, waer
or de Kooplieden van *Genoua*, die
er op geldt verschoten hadden, dick-
jls achter uyt ghevaren zijn. *Wie wy-*
rs een perfecte rekeninge van des Ko-
nghs incomen en uytgiften sien wil,
s mede de gantsche Staet van 't Spaen-
e Rijck, ghelijck het was inden jaare
625. leese seecker tractaetje ghenaamt
ort Verhael van den Staedt van Span-
 gien

gien, ghetrocken uyt de Regifters van
Konink'ycke Secretarie aldaer, Gedruc
tot Amfterdam by Jacques Carpentier,
1633. Al hoe wel dan de gemeene fp
cificatie, op ghefeyde plaets van *Mu*
fteri Aerdtkloot-befchryvingh in all
maer over de veerthien millioenen ghe
ftelt worden, foo veroorfaecken noch
tans de buyten ghemeene onkoften, da
de inkomften daer teghen niet ghenoeg
faem konnen uytftaen. Wat de magh
des Konings van Spanjen is belangende
foo is hy in meenichte van Landen d
machtighfte Vorft des ganfche Werelt
Zynde teghen de groote Turckfche
Heer, als derthien teghen twee, oft
tachtigh teghen derthien, ofte vier hon
dert driendertigh teghens vierentfeven
tigh te reeckenen, ghelyck in voore
aengeroerde *Thefauro Politico* ftaet; oft
ghelijck D. *Lanfius* het beter te kenne
geeft, dat des Koninghs van Spanjen
Rijck thienmael grooter, als dat van
den Turckfchen Keyfer is. De Room
fche maght, hoe groot die ooyt ghe
weeft zy, heeft het foo verre niet ghe
bracht, dat fy over foo veel Landt, als
de Koningh van Spanjen befit, de Heer-
fchappye ghevoert heeft. Oock is 'er
gheen Vorft (foo langh de wereldt ghe-
ftaen heeft) geweeft, die meerder Lants,

Vide, van de macht, rijckdom, gewelt en Inkomen, die de Koningh van Spanjen heeft, Acta publica Lundorpii, Tom. 2. lib. 7. Tract. 12. D. Lanfius in Orat. pro Hifpan. Confultatio Comitia de Caftel de optimo parandi opum mo-

als

s desen Koningh ghehadt heeft: want *do Boterus part. 2. Relat. lib. 4.*
y besit in de Middellandtsche Zee de
ylanden *Baleares*, welcke ghemeenlijck
Majorca en *Minorca* ghenoemt worden. *Bellus Disc. 17. Tom. 1.*
Majorca werdt by *Mariana* in 't twaelf-
e en *Bernardijn Gomez* in 't seste Boeck
eschreven; heeft in syn lenghte hon-
ert duysent, en in de omtreck vier hon-
ert en tachtigh duysent schreeden. *Mi-
orca* leyt van daer vijf of ses Spaensche
nylen, waer van de seventhien en een
alf, een graet, dat is, vijfthien ge-
neene Duytsche, ofte tseventigh Itali-
ensche mylen bedragen, des selfs om-
negangh is hondert vijftigh duysendt
chreeden. Ten tweeden, besit de Ko-
ingh in dese Zee de *Insulas Pitiusas*,
velcke twee in ghetal zijn, te weten
Ivica, eertijdts *Ebusa*, en *Formente-
a*, by oudts *Ophiusa* ofte *Colubraria*,
ghenoemt. Daer aen heeft hy aldaer het
ylandt *Sardinia*, 't welck by nae soo
groot als *Sicilien*, en door de Paus aen
le Koninghen van *Arragon* tot Leen is
gegeven: waer over men *Philipp. Cluv.*
n syn treffelijk werk van out Sicilien, en
Joan de Laet in 't seste Hoofdstuck lesen
kan. Van ghelijcken heeft hy in dese
Middellandtsche zee, 't voorgenoemde
eylandt *Sicilien*, met seven andere daer
rondom leggende Eylanden *Æolides* ge-

 noemt,

noemt, over welcke ghemelde Schrij-
vers en andere, die van Italien geschre-
ven hebben, na te soecken zyn. Wyders
besit de Spaensche Koning in *Africa* en de
Atlantische zee, by 't nauw van *Gibraltar*
ofte *Fretum Gaditanum*, de Stadt *Zeu-
ta* in *Mauritanien*, als mede de Stadt
Tingin nu *Tanger*, mitsgaders de stadt
en Slot *Mazagoan* aen de Atlantische
Zee: Noch het Eylandt *Madera*; de
Asores, anders de Vlaemsche Eylanden
ghenoemt, het Slot *Argum*; die van
Cabo Verde, welcke oock de Soute Ey-
landen werden ghenoemt, als *S. Jago*,
Majo, *&c. de Principe*, *S. Thomas* en
andere. Het Slot *S. Georgius del Mi-
na*, is voor eenighe jaren, by die van
de West-Indische Compagnie, ten tyde
dat in *Brasilien* de Hoogh- en Wel-ge-
booren Heere *Joan Maurits*, Grave tot
Nassauw, Catzenellenboghen, Vyan-
den en Dietz, Heere tot Beyelsteyn, &c.
als Opper-Bevelhebber regeerde, hem
af-ghenomen. Heeft als noch het Ko-
ninckrijck *Congo*, (hoewel sulcks syn ey-
gen Koningh heeft, en van den Spaen-
schen, niet soo veel wercks als voor de-
sen, is maeckende.) Een gedeelte van
't Rijck *Angola*, het Eylandt *S. Helena
Nova*, de Sterckte *Mozambico*, het
Eylandt van *S. Laurens* ofte *Madaga-*
scar,

ar, (waer inne vijf Konincxkens zyn, ie sich den Koningh van *Spanjen* heb-en onderdanigh ghemaeckt) en veel ndere plaetsen meer, ghelijck *Joan de aet*, in 't sevende Hooftstuck schrijft, n in 't achtste van de Steden en Vastig-eden, die de Koningh van *Spanjen* we-hens 't Rijck *Portugael*, in *Asien* en *ost-Indien besit*, handelt. Als daer is et eylandt *Ormus*, 't welck in 't jaer 622. door *Abas* Koningh der Persen et hulpe der Engelschen, die de Stadt n sterckte inghenomen hadden, den ortugesen ontweldight is. Wyders, et Eylandt met de stadt *Goa* welcke de Hooftstadt van gheheel Indien is, daer en Aertsbisschop en de Koninckliјcke tadthouder of de Viceroy hun verblijf-laets hebben, daer toe een gedeelte van Kaneelrijcke eylant *Ceylon zijnde hun oornaamste Sterckte aldaar de Stadt Colombo inden jaare 1656. ende 1657. elegert ende vermeestert, wegens de Ver-enighde Neederlandtsche Oostindische Compagnie, onder 't beleyt van den Manhaftigen Generaal Gerardt Hulft. Die het aldaar oock zijn leven ghekost heeft.* Noch de stercke Stadt *Malacca*, le enghte daar ontrent daar van de naem voerende, is hun desgelijcks daer te vooren in 't begin van het jaer 1641.

door de maght der Hollanders, onder de Regeeringhe van de Edelen en faligen Heer *Antonio van Diemen*, Opperbevelhebber weghens de Staet der Vereenighde Vrye Nederlanden, in Oost-Indien, (die ick hier, om sijn groote verdiensten melden moet) nae een langduerigh en moeyelijck belegh, soo te lande als te water, afhandigh gemaeckt is. In de Eylanden van *Molucco*, heeft hy alleenlijck het Eylandt *Tidore* met 't Kasteel *Gammalamma*, (de overighe Eylanden daer van besitten de Hollanders) en op de Chineesche Kust de stadt *Macao*. Soo heeft oock ghemelte Koningh eenighe Provincien en Steden in *Brasilien*, ghelijck de Heer *Joan de Laet* in 't negende Hooftstuck schrijft, en daer aen volgens in 't thiende voorts is verhalende, de overige Landen en plaetsen, die de selve Koningh in America en de West-Indien noch besittet. Boven dese menigvuldige verhaelde Koninckrijcken, Landen en plaetsen, heeft hy oock de *Insulas Fortunatas*, ofte Eylanden van *Canarien*, en alle de Rijcken die teghenwoordigh nevens Portugael, met eenen naem *Hispania* genoemt zyn. *De Portugesen de harde Spaensche regeeringhe dwars zijnde, hebben hun verstout dat jock te verwerpen, en in het begin*

gin van December des jaers 1640. *om*
als te brengen Michiel de Vasconcellos ,
ijnde Geheymschrijver en voornaemste
unsel, daer dit Rijck voor de Spaen-
hen op rustede , nevens eenighe ande-
n ; sich te weer stellende , en tot haer
oningh op-werpende de Hertogh van
erganse (daer hier vooren in 't elfde
oofistuck , onder de Portugesche Ge-
ichten van verhaelt is) hem noemen-
Johan de IV. waer mede de Spaen-
hen niet alleen afhandigh gemaeckt is
Koninckrijcken van Portugael en A'-
rben , maer oock alle de Landen ende
ijcken by de selvighe Portugeesen, soo in
frica , als Oost- en West-Indien be-
eten. Dese alle niet teghenstaende,
oo besitten de Spaenschen noch in Ita-
en het Koninckrijck van *Napels*, het
ertoghdom *Mylanen*, en andere plaet-
n , alwaer hy mede de Landtvorsten
edelijcker wyse op sijn zyde heeft :
aer toe een groot deel der *Nederlan-*
en met het Graefschap *Burgundien* ,
an waer, ghelijck hy oock uyt *Hoogh-*
uytslandt doet, allerleye behoeften en
olck hebben kan. Siet wat hier over
Munsterus, De Laet, De Thesaurus
Politicus, (in 't jaer 1601. tot *Myla-*
en uytgegeven op 't tweede Deel en
t elfde Hoofistnck) en gemelde *D. T.*
E 5 *V. T.*

V. Y. onder de Hooftnaem *Les Force du Roy d'Espagne*, mitsgaders het vertoogh van *Nicolaus Belli*, wijdtloopigh verhalen: welcke Beschrijvingh *D. T. V. Y.* nochtans uyt *Botero*, hoewel hy hem niet noemt, ghenomen heeft; dit vertoogh van *Botero* is oock in 't jaer 1598. hier van besonder in 't Latijn, onder de Hooftnaem *Commentariolus Parallelos*, tot *Keulen*, in 4. uytgegaen, alwaer niet alleen van dese Landen, maer oock van de Regeering, Oorloghs-macht, en nabuerighe Vorsten gehandelt wordt: hoewel meergenoemde *Joan de Laet*, in 't sesentwintighste Hooftstuck syns Boecks, desen *Botero*, andere luyden oordeelen, en onder de selve des *Trajana Boccalini* teghenwerpt, seggende, dat des Koninghs van Spanjens macht, nademael die Landen soo wijdt van den anderen afleggen, niet soo groot wesen kan, dewyle hy daer mede verhaelt hoe het met beyde de Indien gelegen zy, en wat men in die gewesten van de Wilde volckeren, Engelschen en Hollanders te verwachten heeft: in het sevenentwintighste ofte volgende Hooftstuck, wijst hy de oorsaken uyt *Thuano* en *Consilio*, die de Spaensche Raedt, voorgaende Koningh *Philippo de Derde* gaf, (het welcke in 't

Boeck

oeck *Conservatio Monarchiæ Hispa-ia, &c.* genoemt, en by *Pedro Her-andez Novaretta* Koninckl ijcke Ge-eymschrijver binnen *Madrid* uytgege-en, te vinden is) uyt wat reden des Coninghs Schatkamer soodanigh uyt-eput zy. En dewyle door 't uytbannen n wegh-schepen der Joden en Mooren, n insonderheydt in 't jaer 1610. der Nieuwe Christenen, die sy wegens den Godtsdienst verdachtigh houden, mits-aders den gheduerighen Oorlogh, de cheepvaerten nae Indien, de onvrucht-aerheydt der Landen en Vrouwen, de ijcken van Spanjen, een groot ghe-reck van volck hebben, soo moet de Coningh sich meerendeels met vreemde olckeren in sijn krijgh-dienst behelpen, n dat niet te min in Spanjen gestadigh-ijck drie duysent knechten te paerde erden ghehouden, om de selve in alle oorvallende noodt te konnen gebruyc-en, al hoe wel de Spaenschen voor geen oede ruyters vermaert zijn. Het zy an soo 't wil, echter is nochtans onse chryver. N. van meeningh, dat men wanneer de noodt aen de man gingh in panjen noch wel volck vinden sou, al-oo de inghesetenen den Koning bemin-en, en hier toe sonderling willigh zijn. Alsoo binnen *Valladolid*, *Madrid*, *Lis-*

Salazar d. p. 60. Meteren in 't 21. Boeck. De Laet cap. 4.

bona, *Sevilien*, *Valencien*, *Barcelona* en *Saragoza*, een gheweldighe meenigte van volck te sien is. Oock seydt *Botero*, dat in *Spanjen* by nae soo veel inwoonders als in *Italien* zyn, niet tegenstaende hy sulcks voor 't jaer 1610. als 'er soo veel volcks uytgebannen en weggesonden wierdt, ghefchreven heeft. Oock moeten de Edellieden, by tyden van noodt, in eyghener persoon, en op hun eygen kosten, den Koningh volghen: en dewijl de Spanjaerden (ghelijck boven is ghefeydt) haer met slechte spijse, als Radijs, Orange-appelen, Salaet en dierghelijcke vernoeghen laten; soo konnen sy met de leeftocht te lande en te water met Scheepsbroodt of tweebacken, in haere spraeck *Biscochos* of Bischuyten dies te verder komen; wel is waer dat de *Enghelschen* en andere volcken hun hebben laten voorstaen (alsoo de Portugesen en die van Arragon weynigh smaeck tot de Spaensche Regeeringh souden hebben; ghebreck van volck en Zeevarende lieden is, de vaste plaetsen niet genoegh van Soldaten; mitsgaders de Magaiijnen en Wapenhuysen, (waer onder die van *Barcelona*, *Lisbona* en *Malaga* voornamelijck beroemt zyn) seer slecht voorsien waren, en wegens de nieuwe Christenen) dat sy de

de Zeehavenen haeſt bemachtigen ſou-
len : door welcke reden het dan met
Spanjen (alſoo men 't Landt gheen toe-
voer konde doen, en de inwoonders
van hongher moeſten ſterven) gheheel
ſoude gedaen weſen : weſhalven ſy ver-
ſcheyden tochten op *Spanjen* en veel
ſchade gedaen, ſommige plaetſen ver-
overt, maer daer van niets ingehou-
den noch aldaer een vaſte voet hebben
konnen ſtellen, maer ghewaer ghewor-
den zyn, dat deſe Koningh by huys,
dat is in ſyn Spaenſche Rijcken, mach-
tigh genoegh zy.

XIV. Wat des Koninghs Hofhou-
dingh aengaet, ſoo zijn daer onderſchey-
den Ampten en Dienaers, te weten den
Mayordomomayor of grootſte Hofmee-
ſter, onder wien noch vier andere *Ma-
jordomos* ſtaen; noch eenendertigh Edel-
lieden tot de Tafel, en vierentwintigh
Hoff jonckeren; daer aen volgen thien
Edellieden tot de kamer, die hare thien
Kamerdienaers hebben. Daer zijn drie
Guardarobas; die de kleederen en 't
gheen daar toe behoort, bewaren. Vier
Quardajoyas tot de kleynodien, vijf
Opdiſſers, vier Mondtſchenckers, en
noch dierghelijcke acht mannen meer,
die met de ſpijſe, 't bewaren der ſelve,
en de Keucken ommegaen : twaelf

Keuckenjonghens, sommighe Kocks, en derthien knechten tot haer behulp. De Meesters die de Tapijten en dierghelijcke saecken bewaren, zijn elf in ghetal. Drie Artsen of Gheneesmeesters; een Wondtheeler, drie Baertscheerders, twee Apothecars met hunne twee helpers. Oock bevindeu sich aldaer Hofsnyers, Schoenmaeckers, Borduurwerckers, Bondtwerckers en andere, neghen in ghetale. Daer toe een Waster, twee Deurwachters van 't Paleys, een Poortsluyter, thien Oppassers, en andere dierghelijcke Dienaers en Trauwanten by de negenentachtigh. Nae den grooten Hofmeester, en de ghene die onder hem staen; ghelijck ghezeydt is, volght sijn Stedehouder of *Tiniente*; daer na de *Condator* en *Veedor de los Cacadores*, te weten, die de reekeningen houdt, en op de Jacht en de onkosten van dien acht neemt. De *Despendero Mayor* of *Spenditor* sodanige Beampte, als de *Tesorero, Valestero Sangrador*, *los Aguadores* of *Muletiers*, *Barrendero Mayor* of *Ballieur*, en andere meer. Oock houdt de Koningh verscheyden Lijf-wachten, als de Bourgundische, sterck hondert Bourgundische Edelen, en *Archeros de la guarde del Rey* ghenoemt werden; hebbende hunnen Capiteyn, Lieutenant of

Tinien

Tiniente, *Alferez* of Vaendragher, een Trompetter en *Capellan*. Daer nae is de Duytsche Lijfwacht, bestaende uyt een *Capitan*, *Tiniente*, *Sargento*, *Pifano*, Pyper, twee *Arambores* of Trommelslagers, een *Capellan*: een *Barbero* of Veltscheerder, en hondert *Alamannes* ofte Duytsche voetknechten. De derde is *La Guarda Espagnola*, houdende mede hondert Spaensche soldaten te voet, een Onderhopman, Sergeant, twee Trommelslaghers, een Pyper, vier Corporalen ofte *Cabos de Esquadra*, een Capellaen, Veldtscheerder, en een Medecijnmeester. Ten vierden, is 'er een Spaensche Lijfwacht te paerde van 'tsestigh koppen, die hare twee Trompetters zijn hebbende. Wyders zijn 'er thien *Aposentadores* die 't volck te Hove inquartieren, en veertigh *Furrieles* in 't reysen; mitsgaders drie hondert van Adel, uyt welcke het Hof ghestadich volcht, en sommige van Vierendeel tot Vierendeel jaers sich aldaer vinden laten. Daer is mede een Lijfbende, die sy *continuos hombres de Armes* noemen, bestaende uyt hondert mannen, die haer eyghen Hopman, Fourier, Betaels-heer, en andere Bevelhebbers hebben. Dan zijn 'er noch vijftigh *Monteros de Guardia* ghenoemt, die alle Edellieden zijn, waer
van

van twintigh op de Sael voor der Koninginnen en de *Infantas*, dat is Koninckliicke Dochteren kamers op-paſſen, en uyt 't geberghte by *Burgos* gehaelt zijn. Noch zijn'er neghenthien Pagien of Edelknapen, die haren *Ayo*, dat is Hofmeeſter, Onder- Hofmeeſter, Capellaen, Præceptor of *Maeſtro de Eſtudio*, *Cozierno*, Kock, Dansmeeſter, by haer *Maeſtro de Dancar*, *y Tanner* of Snarenſpeelder, ghenoemt: als mede een Springhmeeſter of *Maeſtro de Boltear*, en Opper- Schermmeeſter. *Maeſtro Mayor de eſgrima* zijn hebbende. In des Koninghs Kapelle worden vierentwintigh perſoonen, (daer onder oock den *Liſmonero Mayor*, dat is Groot Almoſenier gereeckent wordt) onderhouden. Op de Cantorye (ofte 't Gheſangh) gaen mede groote onkoſten, en zijn nevens den Opper-Sanghmeeſter, en den Kapelmeeſter noch twaelf Choor-Scholieren, Diſcantiſten of Monezillos, vijfenveertigh Cantores, een beſondere Baſſiſt, Orghelſpeelder, en twintigh andere perſoonen, onder welcke ſich ſes Violiſten of *Violones de Arco*, en twee Kromhooren-blaſers, bevinden. Buyten het Coninckliicke Hof zijn 'er noch veertigh andere Capellanen, die mede by den Koningh beloont werden.

den. De Koningh heeft sijn Biechtvader en drie Predicanten. Aen des Koninghs Paerdestal zijn van ghelijck onderschey-delijcke Ampten, te weten, *el Cavallerizo Mayor*, den Opperſten Stalmeeſter, vijf andere Stalmeeſters, vier *Picadores* of Paertberyders, vier *Maceros*, vijf *Reyes de Armas Heraulden*, een Fourier en dierghelijcken grooten hoop, ſoo dat ſe wel in de hondert en tſeventigh koppen bedragen, zynde onder de ſelve wel ſeventigh Staljongens, een Sadelknecht, Sadelmaker, Wagenmaecker, Smit, Buſſemaecker, vierentwintigh Koetsiers tot vierentwintigh karoſſen, twaelf Dienaers tot ſes Draeghbedden, en twaelf Muyl-eſels. Noch is 'er een Stal voor de Muyl-eſels, die wel vijftigh in 't getal zijn, en hun eygen *Azemilero Mayor*, dat is Opper-Stalmeeſter, Lieutenant en andere op-paſſers hebben. De Koningh houdt oock derthien Lackayen; achthien die op allerleye Inſtrumenten ſpeelen; en twaelf Trompetters; als mede een Opperſte Jachtmeeſter en Valckenier, onder welcke noch andere Iagers en dierghelijcke werden ghetelt, van alle welcker Ampten, Perſoonen, een yeders beſonder inkomen en belooning, meerghenoemde *Ambroſius de Salazar* in ſyn *Inventario* of

of *Almoneda General de los Reynos de Espanna* in 't thiende Hooftſtuck wyt-loopigh handelt, en veel te langh ſoude vallen alhier alles aen te roeren.

XV. Voorder houdt de Koningh in *Spanjen* verſcheyden Raedt- en Gericht-huyſen, oock wordt te vooren, eer yemandt tot Raedtsheer verkooren werdt, nae-ghevraeght, hoe hy ſich gedurende ſyn Ampt heeft ghedraghen, op dat hy daer door, 't zy geſtraft of hooger magh bevordert worden. Soodanigh Gericht wordt *Peſquiſa*, de Commiſſariſen *Peſquiſidores*, en by *Alphonſo* de *Azevedo*, *Syndici* ghenoemt. De hooghſte en eerſte van deſe Raeden is de Raedt van State of *Conſejo de Eſtado*, waer in weghens de welſtandt van 't Landt en lichtingh van geldt in de Koninckrijcken en andere Provintien werdt gehandelt; alwaer de Koningh ſyn voorſittende plaets heeft, en nevens hem twee Cardinalen; onder welcke altyt een van *Toledo* is, mitsgaders twee *Grandes* of Grooten van Spanjen, en twee Geheymſchryvers zijn. Ten tweeden, den Konincklijcken Raedt ofte *Concilium Regium*, de welcke van des Rycks Inkomſten, Tollen en anders handelt. Oock worden de Appellen alhier verhoort, die van andere Hooven (welck by hen-lieden

Chan-

Chancillarias ofte Ganceleryen, en van *Marindo*, *Conventus Juridici* werden genoemt) als van *Valladolid*, *Granada*, *Navarra*, en de Regenten der Audiencie tot *Sevilien*, mitsgader: de Audiencia in *Gallicien*, alhier verschreven. In geval, ghelijck *Alphonsus de Azovedo* schrijft, de saecken meer als thien duysent *Morapetinos* of Maravedis belooпen. Het Ampt van voorsittende Raetsheer in desen Raedt wort hoogh geacht, als zynde des selfs waerdigheydt by nae de naeste aen den Koningh. Hy verhoort en oordeelt over alle hals- en burgerlijcke saecken in het gantsche Koninckrijck. Ten derden, *Consilium Bellicum*, ofte den Krijghsraedt. Ten vierden, de Raedt van *Italien*, alwaer de Italiaensche Landtsaecken verhandelt worden. Ten vijfden, *Consilium Ordinum militarium*, *Consejo de Ordenes*, of de Ridderlijcke Ordens-Raedt, in welcke alle de strydigheden tusschen de Ridders van de drie Ord'ren, als van S. Jacob, of Sant Jago; Calatrava en Alcantara werden af-ghedaen. Ten sesten, den Raedt van *Arragon*, alwaer de saken die Arragonien, Catalonien, Valentia en de omlegghende Eylanden betreffen, aengehoort en geslecht worden. Ten sevenden, de Raedt van Indien,

dien, die de faecken van Indien verhandelt. Ten achtften, *Confilium Patrimonii & Ærarii Regii*, den welcken de Spanjaerden *Confejo de Hazienda* noemen, waer in van des Koninghs eygendom, en des felfs Rentkamer werdt gehandelt. Ten neghenden, *Confilium Rationum*, hier wordt van de Finantien gehandelt. Waer by voor het tiende noch een anderen Raedt komt, waer in de reeckeninghen op 't nieuw werden overghefien. Ten elfden, *Confilium Cameræ*, in welcke hoedanigher wyfe d'een of d'ander nae fyn verdienften en weldraghentheydt fal beloont werden, ghehandelt wordt. Oock wordt aldaer Pardon en genade verleent aen de geene die ter doodt veroordeelt, elders ghebannen, of op Galeyen in de ketenen ghefmeeten zyn, mitsgaders alle de fchenckadien die de Koningh doet, aengehoort. Ten twaelfden, *Confejo de Defcargos*, in 't welck van 't afdoen der Koninckliicke fchulden wert gehandelt. Ten derthienden, *Confilium Forefti*, of *Confejo de Bofques*, daer alles verricht werdt raeckende de Houtvefterye, Bosfchen en Beemden. Ten veerthienden, *Confilium Inquifitionis*, die by de Spaenfchen *Confejo de Inquificion* en *Officio Sancto* werdt ghenoemt, 't welck eerft

tegen

tegen de Joden en Mooren inghevoert, en daer nae den Roomschen Catholijcken ten besten uytgebreydt is. De voorsittende Raedtsheer van dit Collegie ofte *Inquisitor Generalis*, is den Aertsbisschop van *Toledo*, die in eygener persoon in den Raedt sitten moet, 't en waer hy uyt wichtigher oorsaecken daer in verlet wierdt, waer over hy jaerlijcks sesthienhondert en vier Ducaten is treckende. Daer aen volgen ses *Inquisitores*, die yeder acht hondert Ducaten 's jaers hebben. De *Inquisitores* ofte Ondersoeckers, zyn de Preeckheeren ofte Dominicaner Monnicken, hoewel die in den Raedt de tweede plaets bekleeden, alsoo de Franciscaners boven aen sitten, ten derden de Jesuyten, en eyndelijck de Clerici. Daer is een Fiscael treckende acht hondert Ducaten, een Gheheymschrijver, weghens de *Castiliaensche* Kroone, en een weghens 't Rijck *Arragon*, yeder twee hondert seventsestigh Ducaten tot hun jaergeldt hebbende; daer-en-boven een voorname Adelstandts persoon, die elders *Alcade* ofte Burgermeester gheweest is, en over de acht hondert ducaten besoldingh bekomt; een Procurator over de boeten en geconfisqueerde goederen;even soo veel loons treckende, en noch twintigh Dienaers

naers die op hun mantels geele koperen Kruyssen draghen, die de Ketters vangen en aenklagen, waer door sy elck tachtigh Ducaten ghenieten. *Salazar* seydt, dat van sulck volck, 't welck sich tot soodanighe werck gebruycken laet, door geheel Spanjen over de twintigh duysent zijn, dat niet wel gheloofflijck is. Oock is 'er een Fiscael der gheheyme ondersoeckinghen, welcke acht honder Ducaten; en twee Deurwaerders die yeder tachtigh Ducaten genieten, en dan noch een Solliciteur die even soo veel heeft. De Inquisitie wordt ghehouden binnen *Sevilien*, *Granada*, *Cordoua*, *Murcia*, *Valencia*, *Barcellona*, *Valladolid*, *Toledo*, *Cuenca* en *Logronne*, maer in *Portugael* tot *Lisbona*, *Ebora*, en *Coimbra* anders *Conimbrica* ghenoemt. Wanneer yemandt aengeklaeght wordt, moet hy tweemael voor dit Heylighe Ampt komen, en wordt in een duystere kamer die gheen vensters, maer alleen kleyne gaetkens heeft, dat men hem niet sien kan, ghefet; boven de deur staet ghemeenlijck ghefchreven, *Exurge Deus judica causam tuam.* Als de ghevangen verhoort werdt, en bekent dat hy een Jode is, en daer op begheert te sterven, soo wordt hy nae de ghericht-plaets ghevoert; alwaer een solderin-

deringe, gelijck de Toonneelspeelders, met een Autaer daer op, ghemaeckt, staet, hier op wordt de Misse en een Predicatie ghedaen; des Gevanghens misdaet het volck te vooren ghehouden, hy selfs levendigh verbrandt, en sijn middelen verbeurt ghemaeckt. Maer soo hy niet bekent een Jode te zijn, en daer van nochtans overtuyght is, wort eerst levendigh geworght, en daer nae (ghelyck onse Schryver *N. N.* ghewaeght,) verbrandt. Siet 't ghene *Wolfius*, *tom.* 2. *lect. memorabil. fol.* 517. het leven des Spaenschen *Lasaro de Tormes*, in 't weede Boeck aen 't twaelfde Hooftstuck, van de Parysche Druck, in 't jaer 1620. van de Spaensce inquisitie seggen, en hoe hoogh *Albertus Miræus* in syn tijdtboeck op 't jaer 1481. dit werck prijst. Met de Lutheranen en Huguenoten wordt hedendaeghs niet soo sterck voorghevaren, worden oock niet openbaer, maer heymelijck van kant gheholpen. Soo dat het met de Inquisitie soo niet, als wel voor desen, ghestelt en een groot deel versacht is, ghelijck onse Vriendt *N. N.* echter ghedenckt. Behalven dese bovenverhaelde Raeden, zijn oock binnen *Madrid* aen 't Koninckliјcke Hof, altydt vier Rechters; die over vijf mylen

Reginaldus Consalvius de Hispan. inquisitione.

Cranius de Pace Religionis, *part.* 2. *problemat.* 2. *p.m.* 207.

len of twintigh duysent schreeden van d
Stadt over Burgherlijcke - en hals-saken
sitten. Daer zyn oock eenendertigh
Algoaziles, *Apparitores* of Deurwaer-
ders; en veel Bloedtschryvers die elck
hare wooningh en besondere Ghevan-
genhuysen voor de beklaeghden heb-
ben. Op een wyse zijn mede in de an-
dere Steden Opperrechters en Burger-
meesters, die na hun welghevallen de
Stadts-dienaers, Boden en dierghelijc-
ke gasten aennemen en af setten. In de
Ciudades, welcke onder haer noch an-
dere Steden, Vlecken en Dorpen heb-
ben, zijn *Corrigidores*, die by Stadt-
houders der Landen vergheleecken wor-
den. Binnen *Madrid* wordt de Burger-
meester *Alcalde*, tot *Sevilien Assistant*,
tot *Granada Gubernator* en *Luego-teni-
ente criminal*, tot *Arcos* en andere plaet-
sen *Corregidor* ghenoemt. Sy draghen
in 't ghemeen in haer handen een Staf
van ses voeten langh, zijnde op het
bovenste eynd des Koninghs Zeghel en
Wapen ghesneden; hebben oock de
maght om alle moeytemaeckers, en
roovers aen te tasten, maer over schul-
den vermoghen sy niemandt in hechte-
nis te nemen, 't en waer sy daer toe van
den *Lieutenant* Crimineel last hadden;
die men by onse Stadts Schout, Ampt-
man

an en Stadts-Rechter, gelijcken magh.
innen alle Steden zyn in de huysen daer
en vleesch verkoopt, eygen Waegh-
eesters bestelt, die het Vleesch den
oopers toe-weghen, op dat niemandt
n de Vleeschhouwers bedrogen werde.
och is 'er by na in alle Steden en Dor-
n een *Harmandad*, ofte besondere
oederschap die sy Heyligh noemen,
haer volck hebben, die over al op de
ndtstraten ryden, een witten Staf voe-
, en veel vermoghen: waer door,
yemandt van haer ergens in een Dorp
mt, en met syn Staf yets gebiedt,
ck soo veel vermagh, als of het de
ningh self had bevolen. Soo yemant
tegens hem verset, en hy den ander
er sulcks doodt, soude tegens den sel-
geen Recht gedaen werden. Sy ne-
n alle soodanighe gevangen, die de
eren-straten onvry maecken, en sich
grijpen: doch soo yemandt binnen
Stadt misdoet, en sich van 't Landt
des Stadts Wallen bergen kan, mo-
sy hem niet aentasten, maer des
dts Burgermeester magh als dan met
nae Rechten voortvaren. Ick be-
de wel dat de teghenwoordighe Co-
gh *Philippus de Vierde*, in den jare
3. diergelijcke Beampte, nevens de
servatoren, die van de Titulen en
F 't voor-

't voorſitten der openbare Ampten ken-
nis namen, ſoude afgheſchaft hebben;
maer of het even de ſelve *Hermand*
gheweeſt zy, kan ick niet ſeecker ſe-
ghen. De Coninckrijcken *Portugael*
Navarra, *Valencia*, *Arragonia*, (
gelijck onſen Schryver wil, oock *Cat*
lonia, werden door *Viſoreyes* of Onde
Coninghen geregeert, die in haer to
betrouwde Rijcken, naeſt den Coning
ſoo wel in pijnlijcke als Burgerlijck
halsſaken het opperſte Geſach, en hu
beſondere Hofhoudingh en Lijfwacl
hebben: welcke ghemeenlijck alle dr
jaren verandert, en de nieuwe altijdt va
des Landts Graven en Heeren heerlij
werden inghehaelt; maer de Coning
wordt alleen van Princen ontfangher
Beſiet het gene meergemelte *Ambroſi*
de Salazar in 't negende, *Joan de La*
op 't vijfde Hoofſtuck, en *D. T. V.*
in de Beſchryvingh van Spanjen ond
de Hooft-tytel *Gouvernement d'Eſpa-*
gne, van bovenverhaelde Regeeringe
Gerichtbancken, mitsgaders der Raedt
heeren en Amptlieden inkomſten, ſe-
gen. Op geſeyde plaets handelt *de La*
mede van de Beſtieringh des Rijcks *A-*
ragon, (daer de Wetten *Fori* en de ho
ghe Overigheydt *Juſtitia* genoemt we
den) manier van Regeeringh, Rijck
dage

Portugael nu uytge-ſondert.

dagen en Landt-Adel, als mede de Re-
geeringh van 't Rijck *Portugael* en de
tadt *Lisbona.* De Onder-Gherichts-
bancken hebben *Primam Instantiam*,
oo dat men haer niet ongestraft voorby
can gaen; maer men kan van de selve
en boven-gemelde Cancellaryen, *Au-
dientias*, Hofgerichten of Parlementen,
maer in *Portugael* oock aen het Kamer-
gerecht en den Raedt appelleeren; welc-
ke Cancellaryen als dan *in primâ instan-
tiâ* gheen Processen of klaghten aenne-
men, 't en waer de selve Weduwen,
Weesen, en dierghelijcke benaeuwde
menschen aenginghen. Maer soo wan-
neer door appellatien van de Coninck-
rijcken, en Onder-Gerechten yets voor
haer komt, dan doen sy daer in recht.
Als nu in soodanighe Cancellarye een
oordeel uytghesproken wordt, dat met
het vonnis, 't welck by een Rechter ter
erster instantie ghegheven is, over een
komt, soo konnen se wederom aen de
voorige Cancellarye appelleeren, welcke
henlieden uyt haer Collegie Rechters
verschaft, die den gheheelen gerecht-
lijcken voortgangh oversien en exami-
neeren moeten, en 't gene sy alsoo goet
vinden, daer moet het by blyven, en
moghen alsoo niet verder appelleeren,
't en ware dat de somma meer als thien

 duy-

duysent Maravedis, gelijck hier voore ghescydt is, quam te bedragen. Ons *N. N.* en *D.T.V.Y.* schrijven noch tans van vier duysent Ducaten, dat be ter te gelooven is. In gheval de saeck dese somma overtreft, soo staet het ee yeder vry aen meer-verhaelde Coninck lijcke Raedt, als zynde het hooghst Kamer-ghericht te appelleeren, doc moet eerst, gelijck *D.T.V.Y.* aenteec kent, vijfthien hondert, en volghen 't seggen van *Azovedo* die by *Joan d Laet* verhaelt werdt, veerthien honder Dubloenen tellen. De saeck wordend overghegheven, wordt de selve by vie Conincklijcke Raedtsheeren doorsoch en overwogen: valt het dan uyt, dat d ghefeyde vier die hier toe besonderlijc ken verkooren zyn, een gelijckformigl Vonnis, als by de voorgaende Cancel larye ghestreecken is, vellen, soo heef den Appellant syne vijfthien honder Dubloenen verlooren, waer van vij hondert in de Conincklijcke Rentkame komen, en vijf hondert de Wederparty gegeven werden: de overige vijf hondert behooren de Rechters toe, van welcke hy geappelleert heeft, weghens de hoon die hun aengedaen is. In hals-saecken wordt uyttermaten hardt voort-gevaren, sonder aensien van personen;

van

van welck uytghesproken oordeel, men niet appelleeren magh. Men seydt dat er by nae geen Landt ghevonden werdt, dat soo vry van Doodtslaghers en Straet-roovers zy, als *Spanjen*, hoewel in voorgaende jaren *Arragonien* en *Catalonien* daer mede seer berucht zyn gheweest: men siet gints en weder op de weghen galgen en boomen daer stroppen aen hangen.

XVI. Wat tot besluyt van de Coningen en Heeren deser Landen betreft, soo kan men van de eerste en oude Regeerders niets seeckers hebben noch schryven. Want 't gene van *Tubal* des Aerts-vaders Noë Neve, en desselfs Naekomelingen uyt *Beroso* en andere geschreven is, heeft geen grondt: oock hebben de volckeren van *Tubal*, ghelijck *Paulus Merula*, *Part.* 1. *Cosmogr. lib.* 3. *cap.* 14. gewaeght, niet in *Europa*, maer in *Asia* ghewoont. Besiet mede 't gheene hy hier van, *Part.* 2. *lib.* 2. *cap.* 9. verhaelt. Oock zyn *Iberus*, *Tagus*, *Betus*, &c. geen Coningen, maer Waterstroomen. Dat de *Celthen*, die allereerst aldaer aengekomen zyn, haer eyghen Coninghen hebben ghehadt, is niet te twijffelen. Maer hoe die ghenoemt zyn geweest, kan men niet segghen, soo dat de vercierde *Berosus* daer in

De Regibus ac populis Hispaniæ à Tubal usque ad Carthaginenses, lege Joan Vasæum in Chronico, cap. 10. & Fr. Tarapham, itemque Ant. Beutherum in Chron. Hispan.

in niet te ghelooven is, ghelijck ick el-
ders, aen het eerste Hooft-stuck van
myn Reys-boeck door Duytslandt op '
drienveertighste bladt verhaelt heb
Leest daer over *Joan. Geropium Beca-
num in Hispanicis, & in Originibu
Antverpiensibus lib. 4. pag.* 340. *Joan
Ludovicum Vivem, Benedictum Pere-
rium in Danielem, Anton. Augustinum
Antiquitat. Roman. & Hispan. Dial*
11. en *Gaspar. Barrerium* in een be-
sonder Boecksken van den versierden
Berosus, Manethon, Merastenes, en
dierghelijcke Schryvers by *Annium Vi-
terbiensem* voor den dagh ghebraght,
als mede *L. Nonium de Hispania, cap*
85. *pag.* 263. tot *Antwerpen* in 't jaer
1607. uytgegeven. In de volghende
tyden hebben de Africanen en die van
Carthago over *Spanjen* gheheerscht,
en nae dese heerschten de *Romeynen*, en
wyders de *Wandalen* ofte *Vandalen*,
mitsgaders de *Swaben, Alanen* en *Go-
then*, inghenomen, by welcke laetste
Regeeringh *Spanjen* van het jaer *Christi*
369. of ghelijckandere tellen, van 't
jaer 400. of 410. tot op het jaer 713.
of 14. is ghebleven; op welcke tijdt
Don Rodrigo of *Rodoricus*, Coningh der
Gothen, van de *Saracenen* verslaghen,
en met hem den ouden Gotischen Adel

Van de Wandalen, Alanen, Swaben, en Gothen, schrijft gemelde Vasæus, cap. 14. en 15. als mede Ludovicus Pontius, in 't 10. cap. eens be-

by

by nae gheheel verdelght is, door dien
ly *Cauam* de Dochter van Graef *Ju-
lianus* Stadthouder en Veldtoverste in
Andulusia had verkracht, en de Vader
door wraeck de *Arabiers* en *Mahume-
disten* of *Saracenen*, die naederhandt
Mauri en Mooren ghenoemt zijn ghe-
worden, uyt *Africa* in *Spanjen* ontbo-
nad. Leest hier over *Alfonsi Villadiegi
Asturicensis commentarios in forum ju-
dicum*, *Joan. Marianum de reb. His-
pan. lib. 6, cap. 21. & seqq.* en andere
Historischryvers. Soo dat de Regee-
ringhe van dit Landt toenmaels aen de
Saracenen vervallen is. Nochtans heeft
het overige deel des Gotischen Adels,
en de voornaemste onder haer sich nae
Austria begeven, en in het selve ghe-
berghte bevrijdt; alwaer sy in 't jaer
716. eenen *Pelagium*, van Coninck-
lijcker Gotischen gheslacht af-kom-
stigh, tot Koningh hebben opgewor-
pen, welckers Naesaten tot *Leon* in *Ca-
stilien*, *Navarra*, *Arragonia*, als me-
de in *Portugael* gheregeert hebben; nae
welcke tijdt de Christenen den *Sarace-
nen* of *Morisques*, de een Stadt nae de
ander hebben afgenomen, als by meer-
ghemelde *Mariana* op 't laetste Hooft-
stuck des vyfentwintighsten Boecks; en
by *Salazar* op 't achtenvyftighste en

sonder Boeck de Las Grandesas de Tarragona, en voor de selve Isidorus Hispalensis, de Gothis, Wandalis, & Suevis.

Mariana, l. 2. cap. 1.

volghende bladen te lesen staet; tot dat eyndelijck Coningh *Ferdinandus* in 't jaer 1492. de Stadt en 't Koninckrijck *Granada*, waer henen de overighe Mooren of Morisques sich begeven hadden; veroverde, en alsoo een eynde van hare Regeeringh in *Spanjen* maeckte. Besiet de Spaensche Historieschryvers van de Moorsche en Gotische Coninghen, tot op ghesеyden *Rodericum*; en dan van ghedachte *Pelagia*, op de volghende Spaensche Coninghen tot *Leon*, in *Castilien*, *Navarra* en *Arragon*, tot op ghemelde Coningh *Ferdinandus*, uyt welcke Schryvers meerghenoemde *Salazar* sijn naem-aenteyckeninge ghetrocken heeft, als mede 't gene *D.T. V.Y.Sansovinus*, *Elias Reusnerus*, *Albezius* en andere, die van Vorstelijcke Stammen en af-komst reeckeninghen ghеschreven hebben, hier van gewagen; maer voor alles de meergemelde *Joan* de *Laet* in de Beschrijvingh van Spaenjen aen 't elfde Hooftstuck; als mede de *Cosmographiam Munsteri, lib.* 2. *cap.* 34. *seqq. fol.* 106. *seqq.* van de laetste Druck in jare 1628. uytgegeven. En heeft de selfde *Ferdinandus*, toeghenaemt *Catholicus*, Coningh in Arragon en Sicilien, de Soon van Coningh *Joannes* uyt de Stam

Stam van *Castilien*, sich met syn Bruyt de Coninginne *Isabella* van *Castilien* en *Leon* verhuwelijckt, en alsoo dese drie Coninckrijcken, *Castilien*, *Leon* en *Arragon*, met haer aenklevende landen te samen gebraght. Waer by dan noch (gelijck ick geseydt heb) het Coninckrijck *Granada*, en door den Oorlogh met den Coningh van Vranckrijck en des selfs aenhangers, *Navarra* en *Napels* gekomen zyn, 't welck by my wijtloopiger in de Fransche en Italiaensche Reysboecken is verhandelt. Oock zyn behalven dese noch veel Landen in de Nieuwe Werelt of *America*, by sijnen tijdt ghevonden en hem toe ghe-eygent; waer door hy een machtigher Vorst gheworden is. Hy gewan by ghemelde syn Ghemalin *Isabella* of *Elizabeth*, (in den jare 1504. overleden,) een Soon ghenaemt *Joannes*, welcke de Dochter van Keyser *Maximilianus* de eerste, *Margaretam* tot een Huysvrouw had, en sonder kinderen ghestorven is: weshalven *Joanna*, des Coninghs *Ferdinandi* Dochter, haer Vader in 't Ryck volghde en met hooghgemelde Keysers *Maximiliani* Soon *Philippo* trouwde, daer by beyde Keysers *Carolum* de Vijfde, en *Ferdinandum* de *Eerste*, en eenige Dochter teel-

de, en alsoo de Rijcken van *Spanjen* aen het Hooghloffelijcke Huys van *Oostenrijck* braght. De Spaensche Landen, en daer neyens de *Nederlanden* en het Graef-scap Burgundien, waer hy noch eyndelyck 't Vorstendom van *Mylanen* ghevoeght wierde, bequam Keyser *Karel de Vijfde* door erfdeelingh; liet een eenighen Soon nae, te weeten *Philippum de Tweede*, die door den oorlogh een groot deel vande *Nederlanden* heeft verlooren, maer daer-en-tegen, wanneer *Don Sebastiaen* Coningh in *Portugael* in 't jaer 1578. in een Veldtslagh in *Africa* sneuvelde, en syn oude Neef Coningh *Henricus* kort daer aen, namentlijck in 't jaer 1580. sonder kinderen overleedt, als een Soon van *Isabella*, die de eerst ghebooren Dochter van *Emmanuel* Coningh van *Portugael* was, soodanigh Koninckrijck mitsgaders *Algarbia*, de Landen in *Oostindien*, en plaetsen in *Africa* die tot *Portugael* behooren, bekomen, en sich in 't jaer 1581. aldaer heeft Huldighen laten: hoe wel nae 't selve Koninckrijck *Don Antonio* van *Portugael*, *Prior Cratensis* die in 't jaer 1595. binnen *Parijs* storf, en twee Soonen achter liet, *Emmanuel Philibertus* Hertogh van *Savojen*, *Catharina* van

Vid. D. de Laet, ex Hier. Conestagio.

Por-

Portugael Hertoginne van *Braganca*, *Alexander* Prince van *Parma* in plaets van sijn Soon *Reinutius*, en dan de oude Coninginne van *Vranckrijck Catharina de Medicis* (v. *Histoire des derniers troubles arrievez en france. lib.* 1. *pag.* 18. *Edit Paris. de Anno* 1626) stonden. Doch op dat ick van de voorige Coningen in *Portugael*, de welcke van eenen *Henrico* (dien eenighe tot een Vorst van Limburgh, sommighe van Lotheringhen, andere tot des Hertoghs *Roberti* van *Burgundien*, die een kintskindt van *Hugo Capet* gheweest is, nakomelinghen stellen, en aen welcken Coningh *Alphonsus* de *Seste* van *Castilien* sijn Dochter *Teresia*, met het landt *Portugael*, onder de naem van een Graef-schap ten Huwelijck gaf) afkomstigh ghereeckent werden (leest *Rod. Toletanum*, *Rodor. Sanctium*, *L. Marin. Siculum*, *Joan. Barrum*, *cap.* 1. *Asiaticarum Decadum*, en andere meer) swyghe ; soo is uyt den laetsten *Eduardus* gheweest, welckers Dochter *Leonora* met Keyser *Fredericus* de *Vierde* getrouwt was. Nae *Eduardus* volghde sijns Soons *Ferdinandi* Soon, te weten Coningh *Emmanuel*, hier aen quam sijn Soon Coningh *Joannes* de *Derde*, die by de Dochter van Coningh *Ferdinandus*

Thuanus lib. 65. *Historiar.*

nandus Catholicus ghewonnen was, en nevens andere Soonen, by de Suster van Keyser *Karel* de *Vijfde*, gheteelt heeft *Joannem* en *Mariam* de Huysvrouwe van *Philippus* de *Tweede* Coningh van *Spanjen*. Deses *Joannes* de III. Neve uyt sijn Soon *Joanne* en voorghemelde Coninghs *Philippi* de *Tweede* van *Spanjens* Suster *Joanna*, en Dochter van Keyser *Karel* de *Vijfde*, was de voornoemde jonghe Coningh *Sebastiaen*, die ghelijck gheseydt is, in Slagh bleef, den welcken, als hier vooren verhaelt staet, sijns Vaders Broeder *Henricus*, Soone van bovengedachte *Emmanuel*, die mede sonder Erfghenamen in 't jaer 1580. ghestorven is, volghde. Noch had dese Coningh *Emmanuel* behalven de ghemelde beyde Soonen, te weten de Conigen *Joannes* de *Derde* en *Henricus*, verscheyde andere kinderen, als *Isabella*, Ghemalinne van Keyser *Karel* de *Vijfde* en voorghenoemde *Philippi Secundi* Coningh van *Spanjens* Moeder, *Beatrix* des Hertoghen van *Savojen Karels* Huysvrouw, en van ghelijcken *Ludovicus*, (welckers natuurlijcke Soon, bovenverhaelde *Don Antonio*, dien de Portugesen in 't jaer 1580. tot hunnen Coninck hadden verkooren, gewees t is,

Hieron. Osorius, de Reb. Emmanuelis Lusitaniæ Regis.

maer

maer overwonnen zynde, het Landt heeft moeten ruymen) mitsgaders *Ferdinandus*, *Alphonsus* en *Eduardus*. Dese des Coninghs *Emmanuels* laetste Soon *Eduardus*, liet twee Dochters achter, waer van de oudtste *Maria*, met den Hertogh van *Parma Alexander Farnese*, maer de jonghste *Catharina* ghenoemt, met Hertogh *Joan* van *Braganca* in *Portugael* ghetrouwt was, en de doot van den laetsten Coningh *Henricus* beleefde, nae dat de oudtste Suster alreede in 't jaer 1577. was overleden. Waer uyt dan blijckt, wat gherechtigheydt yeder deel tot dese successie aen *Portugael* heeft te eyschen ghehadt. Besiet hier van nevens andere, voornamelijck *Hieronymum Conestagium*, *in Historiâ de Portugalliæ conjunctione cum regno Castellæ*, *lib.* 3. *Jacobum August. Thuanum*, *lib.*65. *Historiarum. D. Christop. Besoldum*, *de success. quæ Regni fit jure*, *lib.* 1. *Dissertat.* 12. *Num.* 8. *seqq. p.m.* 140. *seqq. & in consultationibus volum.* 1. *consil.* 1. Maer soo veel de Coningin van *Vranckrijck Catharina de Medicis* belanght, dese sochte haer aenspraeck seer wijdtloopigh, te weten van *Alphonso de Seste*, en de Gravin *Machtilde van Bononien*, van welcke sy haer gheslacht reeckende; in gemelde *Machtildis*

plaets had *Alphonsus*, hoewel sy noch by levenden lyve was, een andere Vrou ghenomen; waer door sy vermeende staende te houden, dat syn Naesaten niet konden erven. Soo dat haer eysch voor ongerijmt gehouden wierdt, en de meer-genoemde Coningh van *Spanjen Philippus de Tweede*, die syn recht den Godts- en Rechts-gheleerden te uytten overgaf, het Ryck van *Portugael*, bequam, nae dat hy sich met den Hertogh van *Braganca* hadde vergeleecken. *Alhoewel de Portugeesen hun naderhandt in den Jare* 1640. *ende* 1641. *van de Spaensche Regeeringhe ontslagen hebben; soo hier vooren in de derthiende Verdeelinghe fol.*104 *aengheteeckent is.* Men seydt dat dese Coningh by syn leven over de seven hondert millioenen goudt aen onkosten soude uytghegheven hebben, stervende in den jaare 1598. achterlatende van syn eyghen Susters, en Keysers *Maximiliani de Tweede*, *de* Dochter *Anna* (in 't jaer 1621. overledenen) Coningh *Philippus* de *Derde*; die den teghenwoordigh regeerende Coningh *Philippum* de *Vierde* en de naerghenoemde kinderen nae liet. Dese *Philippus* de *Vierde* is den achsten van Grasmaent in 't jaer 1605. *Carolus* in 't jaer 1607. *Ferdinadus* in 't jaer 1606.

Domin. Lansius in Orat. pro Hispan.

Anna

Anna Coningin van Vranckrijck in 't jaer 1601. en *Maria* Coningin van Romen, Hongarien en Bohemen in 't jaer 1606. den achtienden van Ooghst-maent gheboren (uyt welcke Coninghs Broeders ondertusschen de eene *Carolus* ghestorven, en den ander *Ferdinandus*, Cardinael Infant, en Opperste Bevelheer in de Nederlanden, in sijn Bedieningen overleden zijn. *Philippus* de *Vierde* die des Coninghs van Vranckrijcks *Ludovici* Suster tot sijn eerste Gemalin had, heeft by haer verscheyde kinderen ghewonnen. Leest hier over het seste Hoofttuck mijns Reysboecks door Duytslant op het hondert tweentseftighste en de volgende bladen, en van Spanjen in 't ghemeen, behalven de boven aengheroerde Scryvers, oock *Idacinum*, *Maximum*, *Isidorum*, *Julianum*, *Lucam Tudensem*, *Alphonsum Cartagmensum*, *Franciscum Tarapham*, *Michaelem Ritium Neapolitanus*, *Petrum Medimnam*, *Gregorium Lopez de las excellentios de la Monarchia y Regno de Espanna*, *Alphonsi Chronicon*, *Andreæ Rescendis Hispaniam Illustratam*, *Annales Curitæ*, *Antonium Nebrissensum*, *Laurentius Vallenseri in Historia Ferdinandi Arragoniæ Regis*, *lib.* 1. *Anthonii*

Beu-

Beutheri Ghronicon Hispaniæ, en andere meer, die by *Paulum Merulam, part.* 1. *Cosmograph. lib.* 2. *cap.* 9. werden aenghetrocken.

Tweede Hooftstuck.

Aengaende de Reyse van Bordeaux en Bajone uyt Vranckrijck op Madrid in Castilien, van daer nae Lisbona in Portugael; van Lisbona op Sevilien, Granada, Valencien, Tortosa, Tarragona, Barcelonia, Saragoza, en alsoo wyders door het Graef-schap Cominges nae Tholosa wederom in Vranckrijck.

Kort Inhoudt der Verdeelingen.

VIII. *Van*

XXI. Van

XXXVII. Van

I.

DEse Reys, die ick in het voorgaende Hooftſtuck dikwijls heb aengeroert, is in 't jaer 1617. by *N. N.* ghedaen met groote opmerckinge, beſchreven; my door een van ſyn goede Vrienden mede ghedeelt: En nademael dier-

diergelijcke aenteekeninge van Spanjen noyt in Druck gekomen zijn, ſoo ſoude hem ſchade weſen, dat die andere Lief-hebbers ten beſten niet ſouden ghemeen ghemaeckt worden; des hebbe ick my onderwonden, ſulcks openbaer, doch ſonder des eerſten Inſtelders name (alſoo ick niet weet of die in t' leven zy of niet, veel min of hy ſijn naem daer in begheert ghemeldt te hebben, 't welck by gheleghentheydt in een andere verhandelingh kan gheſchieden) uyt te gheven; en daer nevens, op veel plaetſen, voornamentlijck in de Koninckrijcken, Landen en beſchryvingh der Steden, uyt andere Schryvers yets vermeerderen en by te doen, verhoopende dat ghemelde Schryver (ſoo hy anders noch leeft) daer niet teghen, maer ſulcks aenghenaem Sijn ſal.

Onſen Schrijver is dan op den ſeſten dagh van Grasmaent met ſyn aenſienelijck geſelſchap uyt *Bordeaux* in *Vrankrijck* verreyſt; en heeft noch op de ſelfde dagh door een onbebouwt Landt vyf poſten, den ſevenden daer aen volgende, door diergelijcke ſandige en natte plaetſen acht poſten, en den achtſten vier poſten, tot op de Stadt.

I. *Bajone* afgheleydt: van hier op *Bordeaux* of *Burdigala*, reeckenen ſe vier-

vierendertigh Fransche mylen : waer voor elck persoon sevenentachtigh en een half Fransche Solds of Schellinghen (bedraghende 't stuck ongheveer twee Cruyssers) betalen moest. Hy seydt datse in dit onbewoonde Landt, by nae gheen volkomen Dorp (te weten tusschen dese Stadt en *Bordeaux)* hadden aenghetroffen. Doch daer is noch een andere wegh, waer langhs men komt door het vleck *Castres* op *Pondansac*, en de Stadt *Bazas* in 't Latijnsch *Vasata*, en het daer rondtom gelegen landt Bazadois. Leydt een daghreyse van *Bordeaux*, waer voor *Hubertus Thomas*, van *Luyck*, in 't Leven van den Keurvorst en Phaltsgrave *Frederick de Tweede*, negen mylen stelt: is een Bisschoppelijcke Stadt, op een sandigen en onbewoonden gronct gelcghen, behalven teghen 't Noorden, daer 't vruchtbaer aen ghewas, van Koorn, Wyn, vruchten en opqueeckingh van Vee is. Van *Bazas* reystmen over een woeste dorre Heyde, daer (ghelijck *Hubertus van Luyck* echter seydt) Boom noch Kruyt, Lof noch Gras wascht. Onderweghen heeft men eenige slechte Stedekens, die hy noemt, als *Captieux* drie mylen, *Rochefort* vier mylen, *Montmarsan* drie mylen, (welcke plaets *Fr. des Rues* in de

In 't jaer 1526. vid. Sidon. Appollin. lib. 8. Epist. 1. ubi Soli Vasatici descriptio.

de Beschryvingh van Vranckrijck, noch tot het landt Basadois telt) *Tartesse* vier mylen; en *Dax* vier mylen. Dese stadt *Dax* leydt aen de waterstroom Adur, is seer sterck, en heeft binnen haer Wallen een warm gesondt badt. Is een Bisdom, 't welck onder het Aertsbisdom d'Auchs behoort; als mede een Seneschaelschap ofte Opper-gerecht-kamer, en moeten die van *les Landes*, *Bayonnois*, en Hoogh *Gascoigne*, hier te ghericht staen. Over de gheseyde Riviere is een schoone brugghe gheleydt, en by nae een vierendeel mijls van de Stadt zyn drie gegrave grachten, die, wanneer de Maen vol is, met water vervult zyn, en met een afnemende Maen, niet een droppel waters hebben, soo ghemelde *Rues* gewaeght: oock is buyten de Stadt de Zoutbron. Van hier tot in 't Dorp *S. Vincenzo* zyn drie mylen, en dan voorts op *Bajona* vier mylen; welcke tellingh vierendertigh mylen van Bordeaux uytbrenght, in ghevalle ghemelde *Hubertus* niet ghemist heeft; hoewel hy nochtans in syn wederom-reys van *Bajona* door sommige Dorpen (die onse Schryver, buyten twijffel oock sal doorghereyst wesen) maer eenendertigh mylen tot *Bordeaux* stelt.

Wat

Wat nu de ſtadt *Bajona* aengaet, ſoo leydt de ſelve aen zee, en ghelijck *Merula* ſchryft by nae vier duyſent treden van den Oceaen ofte groote *Zee*. By deſe Stadt vallen de ſtroomen *Adur* en *Gaue* in ghenoemde zee. Hier is een van de ſterckſte ſteden in Vranckrijck, daer niemandt met gheweer magh binnen komen, maer ſulcks onder de poort te bewaren moet laten, 't zy hy van Coningh of Vorſtelijcken bloede was: 't is het Hooft der *Biſcajers* en *Cantabriers*, die den Franſchen Coningh tot aen de waterſtroom *Iron*, (die Vranckrijck van Spanjen ſcheyt) onderdanigh zijn. Anderſints wordt het omlegghende landt *Lapord*, *Lourde* en *les Landes* genoemt; en is de Biſſchop van deſe plaets onder den Aertsbiſſchop tot *Auchs* ſtaende. Ons volck nam alhier aen de andere zijde der buytenſte brugh haer ruſt-ſtede in de drie Koopliedén of *aux trois Merchands*.

Hodie totum illum tractum Vaſaticum uſque ad fluvium Aturrum vernaculâ linguâ vocant Landas.

Den thienden van Grasmaendt vertrocken ſy wederom uyt *Bajona*, ontmoetende onderwegen veel heuvelen, en quamen langhs een ſlechte Landtsdauwe aen de zee, daer ſe veel Schapen (die wolle gelijck Geyten-hayr droegen) weyden, mitsgaders veel Kluyſenaers hutten, en quamen in het Marcktvleck.

Hoc eſt deſerta & inculta loca. Lanſ. in Orat. contra Gallos.

II. S.

[...]ii. *S. Jean de Luz*, in 't landt *Bis-*
[...]*a* geleghen: want ten eynde van het
[...]orgenoemde *Lapordische* Landt, of
Landes (als men van Bajona uyt-
[...]erts reyst) begint het ghedeelte van
[...]*scaja*, dat den Coningh in *Vrankrijck*
[...]ekomt. *Biscaja* paelt aen *Navarra*,
[...]*ipuscoa*, de Zee en *Asturia*, en werdt
[...]emelte Fransche deel, dat tot *Bajona*
[...]hoort, en tot de riviere *Iron* streckt,
[...]er af getrocken. Het andere deel, en
[...]n Coningh in *Spanjen* toebehoorende,
[...]eft elf Spaensche mylen in de lenghte,
oock soo veel in de breedte. Dit
[...]ndt, met *Guipuscoa*, wierdt eertijdts
[...]*ntabria* genoemt, van welcke volc-
[...]ren *L. Nonius*, *cap.* 44. te lesen is.
[...]o haest als men uyt *Bajona* komt, be-
[...]nt terstondt de Cantabrische spraeck,
[...]e seer lieffelijck en oudt is. Besiet
[...]er van *P. Merula*, *part.* 2. *Cosmogr.*
[...]. 3. *cap.* 15. die oock sulcks van de
[...]vige Tale toestaet. De voornaemste
[...]aetsen in *Biscaja* uyt de eenentwintig
[...]e met muren omtrocken zyn, zyn
[...]*aredo*, *Vermeja*, *Ordugna* en *Bilbao*,
[...]en Coningh van *Spanjen* toebehooren-
[...]e. *Bilbao* is de Hoofstadt, van het
[...]antsche Landt, en gelijck *L. Nonius*,
[...]*ap.* 79. seydt, de voornaemste in *Can-*
[...]*tabria* op een vlackte, en twee mylen

van de Zee gelegen , alwaer een gro
Koophandel , insonderheydt van Wo
en een goede Zeehaven is , in wel
jaerlijcks omtrent vijftigh Schepen m
Wolle af-geladen , en nae verscheyd
plaetsen ghescheept werden. Men te
aldaer wel , de lucht is 'er oock gesor
en gematight. Leest de wijdtloopig
Beschrijvingh van dese Landtsdouwe
Casp. Ens deliciis apodem. per Hisp
niam. Of wel *Biscaja* Berghachtig
en vol Bosschagien is , soo dat het ge
Wyn-ghewas voort en brenght, ma
Appel-dranck daer voor ghebruycke
soo is het nochtans vol van allerhan
vruchten , des men seydt , aldaer vo
thien Maravedis (waer van hier voor
in 't eerste Hooftstuck gesproken is) so
veel Oranje-appelen te konnen koope
als een Muyl-esel draghen magh. Da
valt een menigte van Castanien en Wa
sche- of Ockernoten, oock veel Metae
doch insonderheydt Yser en Loot; ae
P. Merula lib. 2. c. 11. de Zee , die hier mede aenslaet, worde
Paerlen gevonden. De Inwoonders wo
den voor de redelijckste in geheel *Span*
jen gehouden , leveren goede zeevaren
de matroosen uyt, en zyn van alle schat
tinghen vry. Waer door (als in 't jae
1632. op het zout , een nieuwe tol so
ghestelt werden) de Biscayers binne
Bilbao

BILBAO.

P. C
rula
2. c.

Bilbao, alle des Coninghs Amptlieden en Bemachtighden derwaerts gesonden, vermoort, en daer nae noch des grooten *Amirals Officialen*, en over de drie duysent Soldaten (die haer, weghens sulcken feyt souden straffen) hebben verslagen, en in de Zee geworpen, gelijck *Joan. Phil. continuat. Histor. Chronic. fol.* 652 verhaelt. De Vrouwen dragen op haer hoofden wrongen, als de Turcken, meest van geele en roode verwe; en de Jonckvrouwen de kruynen gheschooren als de Monnicken, tot der tijdt datse sich verhouwelijcken.

Doch om weder tot het voorgemelde schoone Vranckrijckse Merckt vleck *St. Jean de Luz* te komen: soo heeft het selve wegens de goede Zee-gelegentheyt een grooten Koophandel, en eenighe hondert Joden; waer uyt blijckt, dat het met onderscheydt waer is, 't ghene gheseydt wordt, als dat in *Vranckrijck* geen Joden souden wesen: hoewel in den jare 1619. tydingh quam, dat uyt het ghebiedt van *Bajona* over de twee duysent vijf hondert Joden verdreven waren, vermits een van hen-lieden een gheheylighde Hostie misbruyckt had. Siet *Daniel. Gruber de peregrin. studios. corol. n.* 40. Op de post aldaer zyn besondere lieden ghestelt, die men alles,

wat in of uyt *Spanjen* ghebracht wer
moet aengheven en op-ſchrijven lat
Jae de onſe wierden hunne *Faulconn*
of knapſacken, en ſelfs de dgyſack
doorſocht.

III. Van hier komt men aen de vo
gemelde waterſtroom *d'Iron*, gheli
die by *Franciſco des Rues* en andere g
noemt werdt, doch van *Joanne Serre*
in ſyn Inventaris van Vranckrijck,
daſſo of *Margari*, en de plaets op d
Rivier geleghen (die *Vranckrijck* v
Spanjen is ſcheydende) *Andayo*, alwa
in den jare 1615. de wiſſelinge geſch
de van de twee Princeſſen, als de yege
woordighe Coninginne, Weduwe v
Vranckrijck, en de overleden Coni
ginne van Spanjen; alhoewel onſe Schr
ver dit water daer men over ſetten mo
de naem van *Viteſco* ghevet. Wanne
men over dit water is, dan verlieſt m
met het Landt oock de ſpraeck, ſoo d
'er naeuwlijcks een man gevonden we
die de Franſche Tale ſpreecken kan.

De Stadt *Iron* of *Yran*, leydt een m
van *S. Jean de Luz*, is de eerſte Spaen
ſche Stadt, niet groot, maer heeft e
ſchoone Kerck; de onſe vernachten a
daer. Hier begint het gebruyck te ko
men, dat yemandt van 't geſelſchap d
Salaet ſelfs toebereyden moet. Teghe
ove

over aen de Zee is *Fonterabia* of *Fuenterabia* de voornaemste Vestingh deses oorts (waer in vijfhondert Spanjaerden om de Zee te bevryen, besettinge houden) gelegen. Het geberghte rondom, wordt het Pyrenæische genoemt, ghelijck wy boven verklaert hebben. Van hier tot op *S. Sebastiaen* huurden de onse eenige Muyl-esels, en betaelden voor yder stuck acht Realen of veertigh stuyvers. Reysden alsoo den elfden van Grasmaendt voort over een seer steenachtigen wegh, en hadden van alle zyden de genoemde Pyrenæische geberghte, die met boomen beset zyn: in dit gewest en daer rondtom is het meeste Ooft in gheheel *Spanjen*, waer van *Castilien* versien wert. De inwoonders nuttighen in plaets van Wyn, Appeldranck. Onderwegen komt men op het stedeken *Renteria*, 't welck in *Guipuscoa* leydt, en een schoone geplaveyde wegh van gehouwen vierkante steenen heeft.

IV. Dit landt *Guipuscoia* (dat, by sommighe *Guipiscoia*, *Lippuscoa*, en van de Spaensche *Guipuzcoa* ghenoemt werdt) paelt aen *Biscaja*: en seydt *D. T. V. Y.* in sijn groote aenteeckeninghen *des Estats du Monde*, dat des selfs grensen zijn het water *Vidosone*, ('t welck oock *Vidorso*, *Alduida*, *Huria*

ria en *Beryvia* of *Beoyvia* gheheete werdt, en *Vranckrijck* van *Spanje* scheydt) het Pyrenæische gheberghte *Navarra*, *Biscaja* en den Oceaen. D voornaemste plaetsen zijn *Denia*, *Eri* of *Oria*, *S. Sebastiaen*, *Passagio* e *Tholosetta*. In den Atlas van *Gerardus Mercator* staet, dat dit Landt in ' Ooste de voorgenoemden stroom *Vidosone* en het Pyrenæische gheberghte, in 't Zuyden het Coninckrijck *Navarra* in 't Westen *Biscaja*, en in 't Noorden de Cantabrische zee heeft. *Maginus* schrijft dat *Guipuscoa* het tweede deel van *Cantabria* is, aen het Koninckrijck *Navarra*, en het Pyrenæische gheberghte, ('t welck dit Landt van Vranckrijck scheydt) palende, en in 't Westen het landt van *Biscajen* heeft. Dit komt met de voorighe over een, oock stelt *Merula* de selfde Landt-grensen als *Mercator* doet. Met dit Landt is 't by na als met *Biscaja* gelegen, daer de ingesetenen van alle lasten en schattinghen bevrijt zijn, waer door het oock soo volck-rijck is. Ick bevinde dat het drie Hoofstroomen, behalven sesentwintigh andere kleyne heeft. De Hooftstadt is *Tholosa* of *Tholosetta*, de resteerende zijn voor verhaelt, waer by men oock *Matrico* en *Placentia* tellen kan.

Part. 2. *Cosmogr. lib.* 2. *cap.* 12.

zan. Sommighe reeckenen ghemelde
terckte *Fuentarabia* hier mede toe, an-
lere brengen die by *Biscaja*; soo dat
le Landt-beschryvers in 't verdeelen van
lese beyde Landtschappen seer dwalen.
Oock hebben die plaetsen verscheyde
namen, alsoo de Cantabri nae haer tale
n de Spanjaerden en Franschen mede
na hun Landtspraken, de selve onder-
scheydelijck noemen. In *Guipuscoa* is
oo veel Yser en Stael, dat het *Vulca-
nus* Werckhuys en Wapenhuys van
Mars magh genomt werden. Meer-
gedachte Spanjaert *Ambrosius* de *Sala-
zar*, schrijft in sijn Inventario hier van
als volght. *Todas istas Provincias de
Biscajaz Guipuscoa des de Fuentarabia
frontera de Francia, hasta el Cabo de
Finibus Terre, y las dos Asturias y Ga-
licia, son muy montannosas, y de po-
co fruto; mas son buenas para pastos de
ganados, y tan abundantes de minas de
hierro, que pode bastecer el mundo.* Dat
is, alle de Provincien, als *Biscaja*,
Guipuscoa, beyde *Asturiæ* en *Galicia*
van *Fuenterabia* ('t welck met *Vranck-
rijck* grenst) af, tot aen het voorge-
berchte Fines Terræ, zijn seer bergh-
achtigh, en gheven weynigh vruchten:
maer hebben goede weyden voor de
beesten, en zijn soo rijck van Yser, dat
 se

se de gheheele werelt daer mede soud
versien. Onse *N. N.* seydt in den ae
hangh van sijn Vertoogh, dat de ingel
tenen haer meerendeels met de Visc
vanghst en Boomgaert-handelingh g
neeren. Leest de wijdtloopige beschr
vingh van dit landt *Guipuscoa* by *St*
phan. Carybajo, *lib.* 15. *cap.* 9. *seqq.*
Floriano del Campo, *lib.* 1. *cap.* 2.

Van 't boven-verhaelt stedeken *Ren*
teria, komt men over een ghebergh
't welck t' eenemael gheplaveyt is. O
de rechter handt aen de Zee siet men d
stadt *Passage* ofte *Passagio*, en daer te
gen over het vleck *Leso*. In dit gewe
zyn veel Yser-molens: omtrent den mid
dagh quamen onse Duytschen over
geberghte nederwaerts tot aen de stadt

V. *S. Sebastiaen*, dry mylen, va
Iron af-leggende, die gemenelijck *Do*
nastien genoemt werdt; alsoo die plaets
ghelijck *Caspar Ens* in sijne *Deliciis a*
podemicis per Hispaniam schrijft, voor
tyden *Don Bastia* en door verdorven
sprake *Donastia* is genaempt gheweest.
Doch *Merula* seydt, dat *Donastien* soo
veel zy, als *Don Sebastianus*, door dien
het woordt *Don* op de Cantabrische tale
Heyligh ofte *Sanctus* beteeckent. Sy is
een van de voornaemste Zeesteeden in
Guipuscoa, tamelijck groot, en aen den
mondt

SANCT SEBASTIANUM.

mondt des waterstrooms (dien de Ouden *Menascum* en de hedendaeghsche *Rio Gurumea* noemen) ghelegen. Alhier onthouden sich allerley volckeren, weghens den koophandel, die 'er groot en sonderlingh in Wolle geschiet, hebbende een schoone, ruyme en seekere Zee-haven; aen 't inkomen van de selve leggen twee Sterckten, waer van het hooghste met grof gheschut en soldaten beset is. Niemandt magh op de mueren, tegens dese Haven over, loopen. De inwoonders draghen haer roem, dat de Coningh bloodts-hooft met haer spreecken moet. De poorte wordt met stercker wacht bewaeckt, aen welcke 't Wapen van Spanjen, des Roomschen Rijcks Adelaer, als mede des Stadts Wapen, staen. In de Kercken siet men bykans op alle Autaren, de Beeltenisse van den Heyligen *Sebastiaen* aen een zuyl gebonden en met pylen door schoten: staet onder de gehoorsaemheyt des Eertsbisschops van Burgos. Hier verwisselden de onse hun gheldt, waer op sy thien ten hondert sitten lieten, en bedongen Esels om haer tot *Madrid* te brengen als voor yder Esel thien Ducaten, stuck tot elf Realen ghereeckent, doch moesten de aendryvers de beesten selfs voederen: hier saghen se aller eerst,

het Spaenſche gebruyck, dat de liede
de Kappen der Monnicken moeſten ku
ſen; rondom de Stadt vallen veel vruch
ten, maer een ſlecht gewas van Wij

Den twaelfden naer den middag
reyſden ſy wederom voort, trocken tuſ
ſchen 't gheberghte langhs een beſtrat
wegh, waer nevens een groote breed
en ongeſtuyme Beeck liep, die ſeer vee
Forellen ofte Lachs-voornen ſoude voe
den, en veel Yſer-molens omdreef: hie
waren ſchoone Boomgaerden en Vyge
boomen; en over 't water lagen eenig
ſteene brugghen. Sy ſagen ſommigh
Dorpen, en op de hooghten verſcheyd
Kluyſenaers hutten. Oock zyn in da
ghewefte veel Schapen die Wolle als d
Bocken draghen; 's avondts quamen ſ
tot de Stadt.

Tholoſa ofte *Tholoſetta*, vier mylen
zijnde ghelijck gheſeydt is, de Hooft-
ſtadt in *Guipuſcoa*, hoe wel niet groot
aldaer komen de beyde wateren *Ara-
xis* en *Oria* ofte *Barſoria* te ſamen;
waer over twee ſteene bruggen legghen.
Sy leyt tuſſchen twee bergen, en woonen
aldaer veel Smeeden die Klinghen maec-
ken.

Den derthienden namen ſe hun reyſe
door een dal tuſſchen 't gheberghte,
langhs een beſtrate wegh, aen weder-
zyden

zyden van 't water is 't aller weghen tamelijck bebouwt, aldaer valt Koorn, Peul-vruchten als Erweten, Boonen &c. vruch-draghende Boomen en Vlas. Sy quamen door twee fraeye Stedekens, waer van het eene *Villa Franca* en het ander *Segura* wierde ghenoemt: in 't selve dal stonden veel Yser-molens, op den middagh quamen sy in een slecht dorp.

VI. *Sequama*, ofte ghelijck ick elders beschreven vind *Segama*, vijf mylen, in dese Landtstreeck drincken se uyt silveren Schalen, soo dat men aldaer niet lichtelijck een glas vinden sal. Nae de maeltijdt quamen sy aen den bergh van S. *Adriaen*; 't welk een hoogh gebergthe is; bykans op de top zynde, komt men by een alleen staende huys, waer in arme lieden woonen, en een aelmisse *per amor de sancto Adriano* (die een Kluysenaer gheweest is) bidden. Noch hooger opwaerts, is een loutere Steenklip, waer langhs een smalle wech streckt (soo dat 'er maer een Esel gaen kan) naer 't Rijck van *Castilien*. In die Klip is een Springhborn en Herberghe, voor de selve staet een Autaer, waer op het Beeldt *Christi* staet, en de Sweedtdoeck van S. *Veronica* hanght. Men kan oock met kaerssen in de klippe opwaerts

gaen, ſeer verre daer inkomen, en van den top des berghs tot in de Weſterſche groote Zee ſien. Wanneer men op de gemeene wegh door de kloove is, ſoo rijdt men een weynigh hoogher: daer vonden de onſe noch Sneeuw, ſteegen af, en liepen te voet den bergh nederwaerts, tot in de vlackte, en 's avonts te ruſt quamen in 't dorp.

VII. *Galleretta*, na dat ſy niet meer dan drie mylen afgheleydt hadden. By dit Dorp, en onder aen den Bergh van *S. Adriaen*, begint het landeken *Alava*, 't welck achtentwintig Leucas of Spaenſche mylen in de lenghte, en achtien in de breedte, Koorn, Vruchten, en Wyn, genoegh heeft. De Hooftſtadt is *Victoria*, daer aen *Salvatierra* en *Trivigno*, het welcke 't Hooft van een vermaert Graeſſchap is. In 't Dorp *Galleretta* waren de Paerde-ſtal, Kamer, Keucken en Varckens-kot by den ander: alhier begint de Spaenſche maniere met de Waertshuyſen en Herberghen op te komen, daer men ſelfs alles inkoopt, en voor het bedde een Reael, en drinckgeldt ('t welck ſy *Servicio* noemen) betaelt. In deſe Valeye ſiet men als in een ronden ommetreck ſeer veel omleggende ſchoone Dorpen, Vlecken en Stedekens, waer onder gemelde *Salvatierra*

be-

begrepen is: en waren sy de slinckerhandt opgeslagen geweest, soo haddense in korten tijdt binnen de stadt *Logronao* konnen wesen.

Den veerthienden wendden sy haer op de rechterhandt van *Salvatierra* af, bevonden de eene zyde seer vruchtbaer; maer de andere gantsch onvruchtbaer. Verscheyde Dorpen doorgereyst wesende, begosten wederom sommige kleyne heuvelen te ontmoeten, en de selve voorby zynde, quamense als vooren op diergelijcken vlackte, daer se veel Dorpen, Merckt-vlecken, Stedekens en een treffelijck Koorn-landt vonden. Siende niet een vrucht-dragenden Boom, maer wel de stadt *Vittoria*, alhoewel de selve noch twee groote mylen van daer lagh, en quamen alsoo op den middagh daer binnen.

VII. *Vittoria*, vyf mylen, die ghelijck verhaelt is, de Hooftstadt in 't landeken *Alava* ofte *Alaba*, meer schoon en bequaem, dan groot of prachtigh is; alwaer haer veel groote Edellieden, Koopliedenen Handtwerckers, wegens den Yser, Wyn, en Wol-koopmanschap plegen te onthouden. Hier woonen veel Lemmet-smeden, zynde een weynigh aen 't gheberghte hanghende. Dit is de eerste plaets daer men sich aengeven

Siet Joan de Laet in de Beschryving van Spanjen.

geven en een Bewijs-brief nemen moet van 't geene mede ghevoert werdt, jae men magh oock gheen nieuw hembt by sich hebben, 't en ware sulcks te vooren door 't water was ghetrocken. Oock moet men de Klinghen meeten, of die de rechte lenghte zyn hebbende: en wil men anders wel voortkomen, soo dient men eerst van een Spaenschen Baerdt-scheerder ghesch ooren te zyn, ghelijck boven in 't eerste Hooftstuck vermaent is. Hier beginnen de wachten in de stadts-poorten, die haer vereeringhen willen hebben, en welcker onbillijck-heydt men door gheheel Spanjen te ver-wachten heeft. Men moet hem alhier oock van een mande, die sy *Alforias* noemen, versorghen, om voorraedt van spijse mede te sleepen; mitsgaders een lederen Flessche *Botta* en *Botija* genoemt, om met Wijn te vullen, al-soo het nu voortaen met de Herbergen gedaen is, en onderweghen gheen gele-gentheydt heeft Wyn te drincken. Nae de middagh reden de onse door sommi-ge Dorpen, en quamen by een Water-stroom, niet verre daer af tot de stadt.

Miranda d'Ebro, vijf mylen, daer sy over nacht bleven; dese is een fraeye, en aen de Rivier *Ibero* ofte *Ebro*, ghe-leghene Stadt, en heeft een brugh over de

de Rivier gaende: die met gheen Schepen bevaren kan werden: de Sterckte leydt op een hooghte, en rondom valt een heerlijck Wyn-gewas, die de onse, van alle de Spaensche Wynen diese ghedroncken hebben, 't best ghesmaeckt heeft.

Den vijfthienden reden se by nae een myle weeghs door de Steenklippen, daer nae komende by een stedeken *Pameno* ghenoemt, alwaer 't gheberghte sich begint te verliesen; en quamen op de middagh in een slecht Dorp vyf mylen; alhier wiert haer op den Saterdagh Verckens-vleesch en Koevoeten voor-geset, 't welck sy in 't eerste niet wilden eten: maer verstaende dat dit door gheheel *Castilien* gebruyckelijck was, soo aten sy 't oock mede, van daer quamen sy tot *Virvesca*.

Ofte *Birbiesca*, twee mylen, een deftigh Merckt-vleck; hebbende een aensienelijck Franciscaner Klooster, byeen uyt de Stamme van *Velasco* ghesticht, welck gheslacht dese plaets oock toekomt; van daer, over 't vlacke veldt tot in 't Dorp.

Monastero de las Rodillas, alwaer de beste Casen van *Castilien* ghemaeckt worden, reysden sy dry mylen, en hielden hier hun nacht rust.

VIII. Nu-

VIII. Nu fullen wy van 't Coninckrijck *Castilien* ofte *Castella* handelen, en feggen, dat 't felve tweederley zy: te weten Oudt en Nieuw, welck door 't gheberghte (dat aen 't eynde van het Rijck *Navarra* begint, en door geheel *Spanjen* tot aen de middellandtfche zee ftreckt) onderfcheyden wordt. Van Nieuw *Castilien* fullen wy hier na fpreken, waer in *Toledo* de Hoofftftadt is; maer in Oudt *Castilien* is *Burgos* het Hooft, oock is de Stadt *Siguenza* ofte *Seguntia*, die fommige tot Nieuw *Castilien* reeckenen, op een heuvel ghebouwt, met mueren, en met een Slot verforght, daer inghelegen. Siet *Lud. Nonium* aen't vierentfeventigfte Hooftftuck. Onder aen de heuvel loopt de ftroom *Henares*, is een Bifdom, heeft een Hooghe School en wel feven hondert huyfen. Oock leydt in haer begrijp de ftadt *Molina*, die over de acht hondert huyfen binnen haer mueren foude hebben. Wyders is in Oudt Caftilien gelegen de Steden *Segovia* en *Valladolid*, waer van hier nae fal ghefeydt werden: als oock de ftadt Avila, alwaer drie duyfent haert-fteden ghetelt worden: leyd midden op een vlackte, welcke van de bergen (die wegens hun vruchtbaerheydt en koftelijcken Wijn feer vermaert

zyn)

zyn) omringht werden: De rivier *Algarbe* loopt daer door; *Alva* ofte *Alba*, waer van de Hertogen van *Alba* haer naem voeren al hier is de Heylige *Teresia*, in 't jaer 1582. overleden en begraven, gelijck by *Francisco Ribera* in haer Leven, en in de Chronijck van *Aubertus Miraus*, te lesen staet. De stadt *Osma* ofte *Uxama* die drie hondert huysen, en een Hooghe Schoole heeft leyt daer oock omtrent: en ses mylen van daer *Grunna del Conde*; en dan zyn daer noch *Aranda* en *Pagna*. Tot oudt *Castilien* wordt mede het Landtschap *Tierra del Campos* gereeckent, waer in de steden *Medina*, ('t welck door syn Jaermarckten seer beroemt is) *Aguilar*, &c. leggen. Oock brengen sommighe hier by de stadt *Salamanca* ofte *Salmantica*; en seydt *Joan de Laet* uyt *Nonii* achtendertighste Capittel, dat dese hoogh-vermaerde Universiteyt ofte voornaemste Academie van *Spanjen*, die voor desen tot het Coninckrijck van *Leon* behoorde, in die tijdt tot Oudt *Castilien* wierdt ghereeckent. Sy leydt aen de waterstroom *Tormes*, die sich in de *Durio* uytstort: heeft een Bisschop, veel Adels, en rondtom een vruchtbare grondt. Leest hier van de vermaecklijckheden van *Caspar Ens*, op het sevende

vende bladt. *Marinaus* verhaelt, dat by ſyn tijdt alhier over de ſeven duyſent waren, die de goede Kunſten en Letteren oeffenden. Beſiet *Melchior de la Cerda* in ſyn *Apparatu* van deſe Hooge Schoole, alſoo hy de daer toe gehoorighe Gebouwen, Hoorplaetſen, Collegien, Leſſen en andere dinghen meer, ſeer wijdtloopigh beſchrijft. Dan is mede in Oudt *Caſtilien* de ſtadt *Lerma*, die een goede grondt tot den Wyn- en Veldt-ghewas heeft. De Landtpalen, gelijck *Merula* meldt, zyn in 't Noorden *Aſturia* en *Biſcaja*, in 't Weſten *Portugael*, in 't Zuyden Nieuw *Caſtilien*, en in 't Ooſten *Arragon* en *Navarra*. Geſeyde *Merula* voeght hier noch by de ſtadt *Palencia* ofte *Palantia*, als mede *Simanca*, *Camora*, *Ciudad Rodrigo*, *Coria* en *Placentia*: wyders handelt hy van de Steden die niet meer voorhanden zyn, en inſonderheydt van *Numantia*, waer van ſoo dickwils by de Roomſche Schryvers werdt gedacht; daer over men *L. Nonium*, *cap.* 78. leſen magh: daer toe *Auguſtobriga* en *Clunia*, welcke laetſte nochtans voor de boven-verhaelde ſtadt *Crunna del Conde* ghehouden werdt. Andere brenghen de ſtadt *Placentia* tot *Guipiſcoa*; maer *Palentia*, *Zamora*, en *Cividad Rodrigo* tot het

Rijck

BVRGOS.

Rijck van *Leon.* Doch om weder op de reyse te geraecken, soo gingh de selve uyt het verhaelde Dorp *Monastero de las Rodillas*, daer de schoone Kasen gemaeckt wierden, den festhienden van Grasmaent, naer de stadt

IX. *Burgos*, drie mijlen, en waren in de Voorstadt ter herberge. Dese is gelijck ick geseydt heb, de Hooftstadt in Oudt *Castilien*, en van outs *Masbug* ghenoemt, hoe wel anderen die *Auca* noemen, dat waerschijnelijcker is, alsoo de bergen daer omtrent *Aucani* heeten, alhoewel *Plinius* de Stadt niet *Aucam* maer *Ceucam* noempt, soo dat het een seer oude beroemde Stadt is, en onder de voornaemste van *Spanjen* mach ghetelt werden, de welcke noch hondert vyftigh andere, soo Stedckens en Dorpen, onder hem heeft, waer van sy de Tol en inkomsten, Alcavala ghenoemt, ontfanght, en daer van jaerlijcks aen den Coningh 17. 129. 880. Maravedis, volgens het schryven van *Jan Huygen* van *Linschoten*, en stellingh van *Ambrosius* de *Salazar* eenenveertigh duysent ses hondert drieendertigh Ducaten uyttreckt. Sy leydt aen een hooghen bergh in de ghedaente van een halve maen, en aen een snelloopenden doch onbevaerlijcke Waterstroom,

ſtroom, waer over twee ſteenen brug-gen gebouwt zijn: ſy heeft fraeye ſtra-ten, veel ſchoone Kercken en Kloosters, groote en bequame timmeragien, daer onder des Condeſtables Paleys inſonder uytmunt, en haer eyghe Biſſchop, die groote inkomſten heeft. De inwoon-ders dryven grooten Koophandel. Boven de Stadt leydt een Slot ofte Burght, die meer uyt Natuur dan door menſchen handen verſterckt is: Onſe Schryver ſeydt dat het ſelve met tweentwintigh groove ſtucken geſchuts voorſien was. De lucht is hier wat kout en vochtich. Op de groote brugh ſtaet een ſchoone Poort, waer door men in de Stadt komt, daer op ſtaen eenige van ſteen ghehou-wen vergulde Beelden, en boven de ſel-ve de Jonckvrouw *Maria*, maer bene-den haer een ander Statua met twee ver-ſen, en daer onder Keyſer *Karel* de *Vijfde* met dit opſchrift:

DIVO CAROLO V. MAX. ROM. IMP. AUGUSTO, GALLICO, GERMANICO AFRICANOQUE REGI INVICTISSIMO S. P. Q. B. ANNO cIↃ IↃc.

Dat

Dat is:

DEN GODDELYCKEN KAREL DE VYFDE, ROOMSCH KEYSER ALTYDT VERMEERDER DES RYCKS, DEN ONVERWINNELYCKEN FRANSCH, DUYTS, AFRICAENS CONINGH: DEN RAEDT EN HET VOLCK VAN BURGOS, IN HET JAER 1600.

Beneden en nevens ghemelde Keyser staen noch andere Beelden, en onder by de 't ghewelf van de poort van gelijcken twee Latijnsche versen; maer aen de rechter zyde van *Carolus*, sijn Soon *Philippus* de *Tweede*, met 't volghende opschrift geschildert:

APOTHEOSI PHILIPPO II. HISP. REGI, GALLICO, BRITANNICO, PUNICO, INDICO, CELTIBERO.

Dat is:

GHEDENCKTEECKEN VOOR PHILIPPUS DE TWEEDE CONINGH VAN SPANJEN, VRANCKRYCK,

RYCK, ENGELANT, CARTHAGO, INDIEN, EN DER CELTIBEREN.

Teghen over ſtaedt noch een ander gheſchrift, en aen de ſlincker handt van gemeldt Keyſer, de Coningh *Philippus de Derde*, hebbende dit opſchrift:

PHILIPPO III. HÆREDITATIS ET PATERNÆ VIRTUTIS SUCCESSORI, PATRI PATRIÆ POTENTISSIMO, INVICTISSIMO, ET RELIGIONIS ORTHODOXÆ PIENTISSIMO PROTECTORI.

Dat is:

PHILIPPUS DEN DERDE, NAERVOLGER IN SYNS VADERS ERVE EN DEUGHDT, DEN ALDERMACHTIGHSTEN ONVERWINNELYCKSTEN VADER DES VADERLANDTS, EN GODTVRUCHTIGH BESCHERMER VAN DE WARE GODTSDIENST.

Op de andere zyde ſtaen twee Emblemata of Sinnebeelden, met het Wapen van

van *Castilien*; het eerste is een Boom met dese woorden: ÆTERNUM EXSERENATA VIREBIT, Dat is: IN EEUWIGHEYDT SALSE VERMAECKELYCK BLOEYEN. Het andere een Handt, houdende een Spiegel, ofte klaren steen, met de woorden: QUÆ RECTA ET FIDA PELLUCENT. Dat is: RECHTVAERDIGHE EN GETROUWE DINGHEN ZYN DOORLUCHTIGH. De Hooftkerck van dese Stadt is de Heylighe *Maria* toeghewijdt, een heerlijck gebouw, met doorluchtighe Toornen, en een der voornaemste Wercken in *Spanjen*. Daer binnen zyn de Autaren soo kunstigh gewrocht, dat de Misse te gelijck op vijf Autaren gedaen, en van alle het volck, sonder dat den eene den ander verhindert, kan aengehoort werden, ghelijck *Joan. Boterus* schrijft. Des Constapels Capelle is een sonderlingh schoon stuck wercks, zynde den ommegangh boven op het dack t'eenemael doorbroocken. Aen de Kercke staet het Hof van den Bisschop, alwaerse de onse in hun Eet-zale te drincken gaven. Buyten de Stadts-mueren siet men een Cierlijck Klooster van *S. Francisci de Paula* Ordre, en over 't water der Carmeliten, daer in treffelijcke Schil-

deryen,

deryen, en onder de aerde haer begraef-nissen zijn. In de Kercke hanghen by seeker Beeldt veel Lampen, en als de beschryver van dese reyse seeckeren Monnick in 't Latijn vraeghde of 'er ooyt by dit Beeldt eenigh wonderwerck was ghebeurt, heeft de selve hem met dese eygene woorden geantwoort:

Immò, quia hac imago nuper resurrexit unum puerum.

Welck Spaensch Latijn, soo veel beduyden wil, als dat dit Beeldt onlanghs een kindt van den dooden heeft opgeweckt. Een vierendeel mijl weeghs van de Stadt is een Cordelier ofte Barvoeter Klooster, en op den wegh naer *Valladolid* een Nonnen Klooster, het welck sy *Huelgas*, dat is, Adellijck noemen; gebout by den Coningh *Sadcius*, om sijn groote daden toegenaemt *Arnatus*, hoe wel anderen den stichter daer vân noemen *Alphonsus* den achsten Coninck in *Castilien*, waer in niet anders als Jonckvrouwen van grooten geslachte woonden, en des selfs Abdisse in die tijdt des Hortoghen van Lerma Nichte was. *D. T. V. Y.* noemt sulcks *Vuelques*, en seydt dat aldaer hondert en vijftigh edele Vrouws-persoonen zijn,

ijn, welcker Abdisse over vierentwin-
igh plaetsen en vijftigh Dorpen ghe-
iedt, ghelijck *Boterus* mede ghe-
aeght. Maer *Caspar Ens* verhaelt uyt
. *Marin. Siculo*, hoewel hy hem niet
oemt, dat dese Abdis, onder haer
och seventhien andere Kloosters, veer-
ien fraeye Steden, vijftigh kleynder,
andere meer te bevelen, te verlee-
en, en te besorgen heeft, gelijck men
er van, en dese stadt *Burgos* by hem
nder meerder aenteeckeninghen lesen
n. Buyten de Stadt siet men oock veel
asthuysen, die sy Konincks-huysen
oemen. De Inwoonders alhier wor-
n om hun vriendelijckheydts wille te-
ns de vreemdelinghen en uytlanders
ven andere Steden in Spanjen ghepre-
, onaengesien sy de onse uytgelacchen
bben. Het is aldaer tamelijck dier
op, soo dat ons volck voor een kleen
yte-bocxken elf en een halve Rea-
betalen moesten. In de Herbergh
er sy laghen, saghen sy allereerst de
ijdt, die in Spanjen tusschen de Fran-
canen en Jacobijnen (te weten of de
ylighe Jonckvrouwe *Maria* in son-
ontfangen en gebooren zy, of niet?)
staen is: oock stondt aen de deur van
uys in Spaensche spraeck aenghesla-
gen, dat alle de gheene die de Name

JESUS noemen, ſoo dickwijls
ſulcks doen, voor dertigh daghen A
laet ſouden genieten.

Den ſeventhienden leyden ſy ma
twee mylen af, en bleven dien nac
over in een kleyn Dorp legghen.

Den achthienden quamen ſy do
twee Dorpen, en tamelijck onvruch
baer Landt, in een alleen ſtaende He
bergh, ofte Venta, vier en een ha
mylen.

Naer de middagh reyſden ſy me
rendeels over vlacke velden en ſchaep
weyden, reden over de Water-ſtroo
Iſerga, den welcken *Marinaus Piſuerg*
noemt, tot aen een Vleck, daer ve
Wijn is waſſende, en quamen op de
avondt in het vleck

Torquemada, aen de voornoemd
Rivier leggende.

Den negenthienden reden ſy weder
om over een vlack veldt, en quamen to
het Merckt-vleck

Magas, een cierlijck Vleck, twee my
len, daer by leydt een oudt Slot op ee
hooghte: van daer gheraeckten ſy o
den middagh in de Stadt

Duennas, twee mylen, is een oolijc
ſtedeken aen de voorſchreven ſtroon
Iſerga ofte Piſuerga, hier is mede ee
Slot, en daer by een ſchoon Klooſte
van

VALLISOLETVM.

van Dominicaner Monnicken ; naer ghehouden Middagh-maeltijdt quamen sy door een effen Landt tot op de stadt

Cabegon ofte *Cabecon*, drie mylen, zijnde een kleyne Stadt, hebbende een schoon Benedictiner Klooster, alhier hielden se hun nacht-ruste, en quamen den twintighsten dito tot de stadt

X. *Valladolid, Valdoledum* en *Vallisoletum*, drie mylen ofte Leucas. Dese Stadt wordt by *L. Nonium, cap.* 26. *Nobilissimum Hispaniæ oppidum* ghenoemt, voor de schoonste in *Spanjen*, en voor *Ptolomæi Pintia* ghehouden, hoewel *H. Surita* daer teghen strijdt. Sy leydt aen de voorseyde Waterstroom *Isserga*, *Pisuerga*, ofte *Pisurga*, hebbende schoone Kercken, cierlijcke groote Heeren en Burgers Huysen, midtsgaders een voortreffelijck *Gymnasium*, ofte Hooghe School, van allerley goede konsten en oeffeninghen. De lucht sou aldaer ghesondt wesen, in gheval de selve somtijdts niet door de duystere nevel (die uyt 't voornoemde water oprijst) wierde verdorven. Oock zyn aldaer seer vermaeckelijcke Lusthoven, Bronnen en een overvloedt van alle saken: waer door de Coningen sich alhier als aen een recht-bequame plaets gaerne

In notio ad Antonium Itinerarium p. 549. *cui oppidum Pena. Fiel convenire potius videtur.*

ne plachten te onthouden. Daer-en boven hebben aldaer veel Spaensch Vorsten haer Hof-houdingh. De Marct waer op allerhande dingen te koop staen is seer schoon, en begrijpt naer 't schrij ven van *Marinaus Siculus*, en *L. No nius* in sijn omtreck seven hondert schre den. Men houdt het daer voor, dat 'e elf duysent huysen in de Stadt werde ghetelt, en onder de meenighte de prachtighe Gebouwen, het Paleys de Graven van *Benevento* uytsteeckt: doo de Stadt loopt het waterken *Scheva* 't welck wel lustigh, maer gheen lief felijcke smaeck van Visschen heeft. Onse Schryver meldt, dat in dese Bisschoppelijcke, en tot Oudt *Castilien* behoorighe Stadt, de cierlijcke Marckt-plaets by de Kerck van S. Paulo, by de Coninckklijcke plaets tot *Parijs* mach vergeleecken werden; dat mede op bovenghemelde groote plaets 't Raedthuys en de galgh staen, en alhier hondert en dertigh Kercken, Kloosters, Kapellen en Bede-huysen zyn, onder welcke de Kerck van S. Paulo (waer in toenmaels hondert en dertigh Dominicaner Monnicken waren) de voornaemste is; in dese Kerck kan de Coningh uyt zyn Paleys door een overdeckte gangh komen. Rondom de Kerck is een kettingh ghe-

spannen : want die elders een Doodt-
lagh heeft begaen , vermagh sich tus-
chen de selve te berghen. Aen den in-
angh van de Kerck is een aensienelijck
ortael , van loutere steenen gehouwen
eelden. Boven op staet een schoon
ouden Kruys. De Kerck is van binnen
p 't cierlijckste aen het dack door en
oor vergult. By het hooghe Autaer
aen twaelf silveren Kandelaers van een
ans lenghte , en door het gantsche
looster stondt op dien tijdt (in den ja-
1617.) het Wapen van den Hertogh
n *Lerma* met dit opschrift :

DUCES LERMÆ INSI-
NIS HUJUS CÆNOBII, VE-
I, UNICI, ET EX INGEN-
I DOTATIONE PERPETUI
ATRONI.

dat is :

DE HERTOGHEN VAN LER-
A SYN VAN DIT VOORTREF-
LYCK KLOOSTER DE WARE,
NIGHE , EN WEGENS EEN
ROOTE GIFT, EEUWIGE EY-
ENAERS.

yt de Kerck komt men door een kruys-
ngh in de Sacristie , dat een deftigh

werck is, waer in de Hertogh van *Lerma* in ſijn volle lenghte uytgeſchildert ſtont. Oock ſtaen daer binnen de Beeltenissen van alle Pauſen en Getuyghen die om't geloof gheſtorven ſijn. Van de Sacriſtie gaet men in de kruysgangh, die twee ganghen boven den ander heeft. In de onderſte ſtaen ſe alle, die uyt hun ordre Martelaren gheworden zyn, afghemaelt nevens eenighe ſchoone Kapellen. Van daer komt men in het Dormitorium ofte Slaephuys, waer by de boeckkamer is, in welcke onder andere Schilderyen oock dat van *S. Thomas de Aquino* ſtaet de trappen af klimmende, komt men in het Luſthof. Maer boven alle ſaken is hier waerdigh te beſichtighen de Schatkamer ofte de Reliquien met de Mis-gewaden. In't uytgaen beſchoncken de onſe de Monnicken met vier Realen. Naeſt aen dit ghebouw ſtaet des Koninghs Hof, aen welckers ingangh, in die tijdt, een Hoogh-duytſcher van *Memmingen* gheboortigh, (die de onſe over al braght en omleyde) woonde. Sy ginghen eerſtelijck door ſijn huys, waer in Leeuwen-kuylen zijn, alſoo daer Leeuwen met een Arent gehouden werden. In't Luſthof is een treffelijcke Vogelkooy, in welcke noch eenige Canaryvogelkens en vier Meer-ſwijnkens ofte Steen-

Steendassen waren. Daer nae braght de
ghene die de sleutel had ; haer in de Ka-
meren en zalen. By de poort, onder een
fdack, stondt een vergulden waghen op
onde klooten, waer op de teghenwoor-
lighe Koningin van *Vranckrijck* met
aer Broeder den Prince voer , als de
/rede met *Engelandt* besloten was. Van
ier gaetmen opwaerts nae de Dans-sale,
ie binnen de tijdt van veertigh-daghen
hebouwt is; boven aen't dack is't alles
ergult , en aen't eynde van de Sale staet
en vergulde Conincklijcke Stoel. In de
ooghte stonden rondom nevens andere
erciercelen vijf ofte ses silveren Cande-
elaers: uyt dese Sale komt men in een
angh, waer in sommigher voortreffe-
jcker mannen Af-beeldinghen, de bele-
heringh en veroveringh des stadts *S.*
Quintin , als mede een deftigh Uur-
erck, 't welck binnen *Straesburgh* ge-
aeckt, en't Horologie van die Stadt,
er ghelijck was, hinghen. Oock stont
aer een Pellicaen , die een Sphæra met
en Wereltkloot droegh, waer onder dit
istichon ofte koppel-veers ghefchreven
as.

Omnia metitur Tempus , sed metior
ipsum
Artificis fragili machina facta ma-
nu.

Dat is:

De tijdt meet alle dingh, maer ick (ô vreemt verstandt)
Meet weêr de tijdt, die ben ghemaekt door menschen handt.

Beneden dese gaudery is een schoone Tuyn met een dubbele gangh, daer van ghelijcken schoone Afbeeldinghen ghesien werden. Uyt de selve gaet men in een andere wandelplaetse, waer in uyttermaten fraye vensters sijn, die yeder dertigh kroonen ghekost hebben, en op verscheyde Tafereelen, op geel Satijn, het *Escurial* en des Hertoghen van Savoyens kinderen gheteeckent stonden. Van hier gaet men door ses kameren, die de Coningin in heeft, onder welcke, in de optoy-kamer, 't gemelte vergult, en aen de want eenighe vestinghen gheschildert waren. Niet verre van daer is oock de kamer voor 't Vrouw-volck, waer in de teghenwoordige regeerende Coningh *Philippus* de *Vierde* ghebooren is, en daer nevens de Kapelle, in welcke de Coningh met de Coningin de Misse aenhooren. Uyt het quartier (ofte ghedeelte des Hofs) dat toenmaels de Hertogh van *Lerma* besat, komt men in een

een andere wandelgangh, alwaer nevens andere Afbeeldinghen, den Keurvorst *Johannes Fredericus* van *Saxen*, soo als hy in een harnas wierde ghevangen met de schramme in't aenghesicht, te sien was. Om dit te sien, vereerde ons volck vier Realen. Wyders seyt de Beschryver, dat nevens 't bovengemelde Paleys oock het Hof van den Graef van *Salinas* en andere Huysen meer, waerdigh te sien waren. De Jesuyten wierden aldaer Theatinen gheheeten, die een deftige Kerck hadden, en op dien tijdt, te weten in't jaer 1617. een Jubeljaer hielden. Noch verhaelt de selvighe, dat niet verre van dit Jesuyten Collegie, een Parochie-kerck is, in welck een tafel soude hanghen, waer op de Historie des Luteraners, die op den eenentwintichsten van Grasmaent in't jaer 1559. verbrandt wierdt, gheschreven stondt. Van daer komt men in een aensienlijck Klooster *el Pondetto Reale* ghenoemt. Aen't eynde staet de *Inquisitie* ofte *officium Sanctum*, heeft gheen vensters, maer alleenlijck gaten, als of daer Kauwen in nestelden. By de Franciscanen leydt de Heer *Antonius de Guevarra* begraven, welckers grafschrift *Franciscus Sweertius in selectis Christiani Orbis delicijs, pag.* 324. meldt. Buyten de Stadt is des Coninghs

Lusthof, aen de stroom *Pisuerga*, die naer twee mylen loops sijn naem verliest en *Torr* (ghelijck onsen Schryver seyt) ghenoemt werdt. De Stadt wordt door een Corregidor, die by den Coningh voor drie jaren ghesteldt werdt, gheregeert, de selve heeft tot sijn behulp twee Rechtsgheleerden, en achtentwintigh Raedts-Heeren, die dit Ampt niet om ghenot, maer om der eeren wille koopen. Den twintighsten van Grasmaendt lagen de onse in de Stadt stil, leden veel aenstoots, voornamentlijck door al het naroepen, en meest van een Burgunjon, die haer vleesch uyt een Pasteybackers huys wech-haelde, oock mede wegens het wasschen van hun kleederen, waer over sy voor't Gherechte verscheenen, en om het valsch ghewicht also de slachter om harent wille boete geven moest. Het welcke alle schoone ghedachtenissen van dese stadt *Valladolid* sijn: waerby alleen, uyt meergemelden *Marinao*, dit aen te mercken staet, dat hy rondom de verhaelde groote plaets drie hondert en dertigh huysdeuren, en drie duysendt vensters ghetelt heeft.

Den eenentwintighste omtrent elf uren, begaven se haer van hier weder op den wegh, en quamen door veel schoone Bosschen, waer in een Barvoeters

Klooster

Kloofter lagh, tot aen de ftroom *Duero* ofte *Durius* (den welcken *Nonius* be-fchrijft) daer fy over voeren en twee Realen betaelden. Van daer geraeck-ten fy door een effen landt tot in het Merckt vleck.

Mocada, vier mylen, aen een rivier gheleghen; van daer over een fandighen wegh, en door een boffchagie, onge-veer acht uren in de voornacht in de ftadt.

Cocca, vijf mylen, fy hadden onder-wegen niet meer als twee alleen ftaende Waertshuyfen ofte Ventas aengetroffen, fiende eenighe fchapen weyden, en an-ders by na geen menfchen. Dit Stede-ken leyt feer hoogh, behoort de Gra-vinne van *Alcala* toe, die aldaer een fraeye verblijfplaets heeft. Dit felve *Cocca* wordt anders oock de ghevange-nis van groote Heeren genoemt, alfoo niet verre van hier het Slot is, waer op des Princen van Oranjens foon *Philippus Guilielmus*, Broeder van Prins *Mauri-tius* en *Frederick Henrick*, gevangen gelegen heeft.

Den tweeëntwintighften reyfden fy door een fandigen wegh met geboomte bewoffen, drie mylen, tot by een kleyn Stedeken, dat by den Schryver niet genoemt wert, waer fy het middag-

mael hielden. Na de middagh quamen sy door eenigh bebout lant, alwaer sy van verre eenige Vlecken konden sien, maer niet meer dan een Dorp met een alleen staende herbergh aentreffende tot aen de Stadt *Segovia* quamen, als doen vijf mylen gereyst zijnde.

Segovia, is een van de edelste Steden in *Spanjen*, die op een hooghen bergh leyt, en met de voorsteden een tamelijcke groote heeft. Is van alle kanten met toornen en bolwercken versterckt; hier wordt het beste Laken ghemaeckt, soo dat 'er, ghelijck *L. Nonius* op 't sestighste Capittel schrijft, gheen beter als dit in *Spanjen* bereydt werdt, waer door de ingesetenen rijck zijn. De gront rondom is vruchtbaer, en 't Bisdom rijck en aensienlijck, hebbende een inkomste van dry duysent Ducaten, staende onder den Aerts-bisschop van *Sarragosse*. Men houdt het daer voor, dat'er seven duysent huysen ghetelt werden. Dit leydt noch in Oudt *Castilien*. Onse Schrijver seydt, dat het water aldaer de lammigheydt der leden en de watersucht veroorsaecken, en een elle Laken dat maer vier dwars-handen breedt is, ses ofte seven kroonen soude kosten. Het is een boos-aerdigh volck. Op de Marckt staet de Hooft-kerck *Yglesia*

Mayor,

Mayor ghenoemt, alwaer op het Autaer een gantsch silveren Marien-beeldt gesien wordt. Daer binnen rust de treffelijcke Rechtsgeleerde *Didacus Covarruvias.* Behalven dese zyn daer noch twee besondere Kloosters te sien, die beneden in een dal legghen, als dat van S. *Vincentii* en S. *Hieronymi*, hebbende een seer lustighe Warande om in te wandelen. Een Fransche Kleermaker, die goet Duytsch sprack, leyde de onse over al, en wees hen-lieden de drie voornaemste stucken, als het Coninckliicke Slot *El Palacio* genoemt, op een hooghe klip gelegen, waer by des Bisschops Hof is, hebbende seer diepe grachten in een loutere steenklip ghehouwen. Op de tooren werdt wacht gehouden, staende op de Altana thien stucken grof geschut naer de Stadt ghewendt, twee tegen de Voorstadt en een naer het veldt toe. Daer gaet men door sesthien kamers die met Tapyten behangen werden; in een van de selve is een Schoorsteen van goede Porphyr-steen. Onder dese is 'er noch een kleyne Altana, waer op seven stucken stonden. Van daer komt men in een kleyne kamer, die het ghehemelte vergult, een Marmersteenen Schoorsteen, en de wandt ongheveer een halve mans lenghte verglaest

glaeſt is. Daer by zynde des Conincks Capelle, ſchoon vergult, en konſtigh geſchildert, en beſonder het Autaer verciert, met een uytnement ſtuck van de Heylighe dry Coningen. Van daer geraeckt men in een overtreffelijcke Sael, die op het heerlijckſte vergult is, waer in al de Coninghen, van Coningh *Pelagio*, die omtrent den jare 716. begoſt te Regeeren, tot op de Coningin *Joanna*, Moeder van de Keyſeren *Karel de Vijfde* en *Ferdinandus de Eerſte*, alle in middelmatigher lenghte op Coninckliјcke ſtoelen ſittende, te ſien zyn. De gehemelten boven haer cierlijck vergult zynde, als of die van Agaetſteen waren. Aen deſe Sale is noch een andere, op een wijſe vergult, hebbende de deurpylaren van Marmer, waer aen noch drie kamers groen en blaeuw doorſchildert met goude Sterren te ſien zyn. Uyt deſe gaet men in de Sale van de Coningin, welckers wanden drie voet hoogh verglaeſt, de bancken van Marmer, en 't ghehemelte met louter Ducaten gout vergult zyn. Daer noch een ander vertreck nae volght, wiens verhemelte met een Rooſe van Playſter-werck verciert, en de deuren van fijn Ducaten gout vergult zyn. En ſtaet voor aen te mercken, dat yeder Zael een byſouder

werck-

werckstuck, en gheen van allen een ander ghelijck is. In het uytgaen siet men noch ses andere vertreck-plaetsen, en de Portier acht Realen vereerende. Ten anderen is tot *Segovia* voornamentlijck de Gelt-munte waerdigh te besien, legghende beneden in een dal, wordt van 't water omgedreven, en is eertijdts van *Inspruck* in *Tyrol*, met al de daer toe gehoorighe werck-gesellen, derwaerts ghebracht, van welcke toenmaels niet meer als een in 't leven was. Met dit werck kan in een dagh soo veel gemunt werden, als in andere Munten (ghelijck onsen Schrijver gewaeght) binnen een maendt. Ten derden, is'er te sien de Brugh, ofte om beter te noemen, het Ghewelf, en de *Aquaductus* ofte Waterleydinghe, zijnde een recht Roomsch Ghebouw, een werck daer men sich over verwonderen, en als boven alle andere stellen en prijsen moet: 't heeft hondert en sevenentseventigh Boogen, op welcke het water over de drie mylen weeghs gheleydt werdt. Aen 't eynde van de brugh staen sommighe backen, die kleyne gesloten ysere deuren hebben, door welcke met een Kraen het water in de huysen, en elders daer men wil, ghebracht werdt, hebbende het uytwaerts een Tooren, waer in de

Lud. Nonius fol. 188. Antwerp. 1607.

val

val van 't water is. Nevens dese Brugh is daer noch een andere kleyne, waer door (tot voordeel van de Laeckenverwers) het water in de Voorstadt komt vloeyen. Dit water kan men oock by Somer-tyden in de Bronnen koel houden.

Den drieentwintighsten reden sy van hier, over een steenachtighen wegh, tot aen het gheberghte *El puerto del fuente frio* ghenoemt, het welck meerendeels boven met Sneeuw bedeckt lagh. Met de aenkomst siet men voorts op de flincker-handt een seer schoon Carthuyser Klooster, waer binnen de Coninck sich by wylen onthoudt. En aen de rechter handt een Coninckljjck Jachthuys zijnde. In 't voort reysen een berghwerck vindende, daer veel Wildts sagen. En een paer mylen vorder gereyst zijnde komt men aen een Venta, daer vvy weder klimmen mosten, en tot de kney in't Sneeuw gaen, daer de Coninck boven zyn Sneeuwhuys nevens een kapelle heeft staende. In het afkomen heeft men niet dan een woeste steenighen wegh, daer de Landtscheydingh van Oudt en Nieuw *Castilien* is. Sy sagen acht staecken, met soo veel vierendeelen van sommighe misdadigers, die de Munt bestolen hadden, hangen. Komende tegens den mid-

dagh

Monasterium
S. LAURENTY
in Escuriali.

dagh in een Dorp vijf mylen: naer de middagh langhs een wegh die een weynigh beter was reysende, sagen sy eenighe Dorpen met een Coninckklijck Lust-huys, en kreghen 't begin van de muur, die seven mylen in sijn omtreck bevatte, waer in des Koninghs Diergarde was, en geraeckten 's avondts, vier mylen, in het dorp

XI. *Escurial*, 't welck *Nonius, cap.* 71. *Escuriacum* noemt. Hier is dat door de Christen werelt vermaerde Klooster, 't welck gemeenlijck *Escurial* genoemt, in Nieuw *Castilien* leydt, en voor een wonder-werck des wereldts gehouden, en van *Merula* al te seer gepresen werdt. Seecker Monnick van *S. Paulo* binnen *Valladolid*, seyde tot onse Landtslieden, dat sy alhier meerder als den Tempel van *Salomon* souden sien. 't Selvighe Klooster heeft anders de naem van *S. Laurentius in Escuriali.* Want als Koningh *Philippus de Tweede* de Stadt *S. Quintin* in *Vranckrijck* in 't jaer 1557. niet konde vermeesteren, 't en waer de Kerck van *S. Laurens* aldaer nedergeschoten wierd, soo heeft hy door toelatingh en bewillinghe van sijn Biechtvader sulcks gedaen, en belooft een ander ter eeren van den Heylighen *Laurentius* te bouwen. Waer op by hem alhier de eerste

eerste steen geleyt, en het gantsche Gebouw, in sevenentwintigh jaren volbraght is. Besiet 't gene *D.Thomas Lansius* in sijn *Consultation. de Principatu inter Provincias Europæ*, hier van schrijft, daer hy oock *P. Matthæum* aentreckt, die aldus spreeckt: Daer wordt ghefeyt, dat soodanighen werck meer dan twintigh millioenen, dat is twee hondert tonnen goudts ghekost heeft. *Joan Mariana, lib.3.de Rege & Regis institutione, cap.* 10. vermelt dat het gebouw ongeveer, in vierentwintig jaren is voltooyt, en behalven de kostelijckheden daer binnen zijnde, dry millioenen beloopen heeft: op welcke plaets hy dat Klooster, met de Boeckkamer seer wijdtloopigh beschrijft. Onse instelder gedenckt, dat de Monnicken aldaer (zijnde van de Ordre *S. Hieronymi*, en in 't jaer 1617. in 't ghetal hondert sesenveertigh met vijftigh Scholieren sterck) haer onderrichten, dat dit Gebouw met de Bibliotheeck, niet meer dan sesenvijftigh tonnen goudts, en eenighe in de dertigh duysent kroonen soude gekost hebben. *Joan. W. Neumayer* in sijn Spaensch en Italiaensch Reysboeck, stelt in de beschrijvingh van dit Klooster vijfthien millioenen goudts: 't Magh dan gekost hebben wat het wil, daer is ons soo veel niet

In Histor. Henrici IV. Gall. Reg. lib. 1. Nar. 4.

nie taen ghelegen, maer men heeft ſich alleen over dit gheweldige ſtuck wercks te verwonderen, 't welcke met recht by de oude Wonder-ghebouwen verghe-leecken en ten deele boven de ſelve mag gheſtelt werden; van de nieuwe ofte andere machtige Heeren Gebouwen te ſpreecken is 't

Omnis Structura cedat Structura Phi-lippi.

Dat is:

Hoe ſchoon dat elck Gebou ter werelt is of was
Geen dat 'er by het werck van Ph'lip-pus *komt te pas.*

Petrus Bertius in Tab. Geogr. contract. heeft in de Beſchryvingh van *Spanjen* het opſtal van dit Wonderwerck met een koperen plaet voor ooghen gheſtelt, by welcken dit, als mede by de voorghe-melde *Abraham Ortelius*, *Mariana*, *Merula* en *Neumayer*, te leſen ſtaet. Ick wil hier alleen de woorden van onſen Schryver, die (mijns wetens) nooyt in Druck ghekomen zijn, ſtellen, daer hy ſeydt; dat men uyt het meerverhaelde dorp ofte vleck *Eſcurial*, opwaerts in des

des Conincks Paerdestal (die slecht is) en daer na in een lange baen komt, die berghwaerts opstreckt, aen beyde zyden met Linde boomen beplant is, en sesthien hondert dertigh schreeden in sijn lenghte heeft: aen de eene zyde staet een hooghe steen, en daer op een steenen Kruys, met de Rooster waer op *S. Laurens* soude ghebraden zijn. Als men dan opwaerts by 't Klooster komt, soo siet men daer teghen over twee schoone groote huysen, waer van het eene voor de Scholieren, en 't ander om des Coninghs volck (wanneer hy aldaer is) te herbergen, is. By den ingangh van 't Klooster, op de zyde naer 't Westen, staen drie heerlijcke poorten, waer onder de middelste, als de Hooftpoort, van ghehouwen steenen (de spijckers, nagels, en handtvatsels alle vergult weesende) met deftige zuylen versien is: op welcke in't midden *S. Laurens* met den Rooster staet. Aen de hoecken des Voorhofs zijn vier toornen, en by den ingangh van de Kerck twee andere. Anders heeft het drie solderinghen hooghte boven malkander; en seventhien Hoven, waer in ghemeenlijck drie gangen boven den ander zijn: in de neghen Hoven sijn allerley Springh-fonteynen van de beste Marmersteen. Daer wordt gheseyt dat

dit

dit Klooster in alles veerthien duysent deuren soude hebben, en de sleutels daer toe seven hondert ponden weghen. Boven de Kerckdeure staen ses Marmersteenen Beelden, met gouden Croonen en Scepters, yder achtien voeten hoogh, de Coninghen van Israel uytbeeldende. Aen den ingangh siet men de stichtingh en inwyinghe op een swarte ronde toetssteen met gouden Letteren, aldus luydende, gehouwen:

PHILIPPUS II. OMNIUM HISPANIÆ REGNORUM, UTRIUSQUE SICILIÆ ET HIEROSOLYMÆ REX, HUJUS TEMPLI PRIMUM DEDICAVIT LAPIDEM D. BERNHARD. SACRO DIE, ANNO 1563. RES DIVINA FIERI IN EO COEPTA FRID. FEST. DN. LAURENTII ANNO 1586.

Dat is:

PHILIPPUS DE TWEEDE KONINGH VAN AL DE KONINCKRYCKEN VAN SPANJEN, VAN BEYDE SICILIEN EN JERUSALEM, HEEFT DEN

DEN EERSTEN STEEN VAN DESE KERCK TOE-GHEEYGENT, OP DEN HEYLIGEN BARNARTS DAGH. IN HET JAER 1563. EN HEEFT DEN EERSTEN GODTSDIENST DAER IN SYN BEGIN GHENOMEN, 'S DAEGHS VOOR SINT LAURENTS DAGH IN HET JAER 1586.

Op de andere zyde ſtaet:

PHILIPPUS II. OMNIUM HISPANIÆ REGNORUM, UTRIUSQUE SICILIÆ ET HIEROSOLYMÆ REX, CAMILLIACI ET ALEXANDRIÆ PATRIARCHÆ, NUNCII APOSTOLICI MINISTERIO, HANC BASILICAM S. CHRISMATE CONSECRANDAM, PIE AC DEVOTE CURAVIT. XXX. AUGUSTI ANNO 1593.

Dat is:

PHILIPPUS DE TWEEDE KONINGH VAN AL DE RYCKEN VAN SPANJEN,

BEYDE

BEYDE SICILIEN EN JERUSALEM, HEEFT DEN PATRIARCH VAN CAMILLIAC EN ALEXANDRYEN IN DIENST VAN NUNCIUS VAN DEN APOSTOLISCHEN STOEL, DESE HOOFT-KERCK, DOOR HET HEYLIGE OLYSEL GODTVRUCHTELYCK EN GODTSDIENSTELYCK DOEN WYEN, DEN XXX. VAN OOGSTMAENT IN HET JAER 1593.

De tralien voor de Kerck zijn van koper. Nevens 't Autaer ſtaen vierentwintigh ſilveren Candelaers, elck ongeveer twee ellen hoogh, als mede eenige groote ſilvere Lampen. Heeft behalven dien noch drie beſondere Autaren met ſeer ſchoone Figuren, en ſoude die Kercke gheheel met die van *S. Pieter* tot *Roma* mogen vergheleken worden. Het ghehemelte van de Kerck is op't koſtelijckſte vergult, maer de vloer van ſwarten en witten Marmer. Ghemelde hooghe Autaer ſtaet vry, ſoo dat men daer rondom gaen kan, doch niemant vermagh den ſelven aen te raecken, en als onſe

Duyt-

Duytschen sulcks bestonden te doen
wierden sy door den Monnick daer ove
dapper bekeven, alsoo het een heyligh
plaets was; is van de deftighste bruyn
Marmersteen met vergulden beelden: d
trappen daer by men op gaet, sijn va
dierghelijcke stoffe, en soo seer glinste-
rende, als of men op ys gingh. Des Au-
taers bovenste deel is van louter Por-
phyrsteen. Nevens 't Autaer staen twee
deuren van Indisch hout, dat soo koste-
lijck als goudt gheacht werdt. En ach-
ter aen de wandt staet een vierkantigh
stuck Porphyrsteens, waer in men als in
een Spieghel de gantsche Kercke kan o-
versien. Op de zyden staen ses andere
deuren mede van Indisch hout en Cry-
stallynen schyven: teghen over op de
eene zyde is de begraffenis van Keyser
Karel de *Vijfde* en des selfs Huysvrouw,
seer kostelijck ghewrocht, en met dit
opschrift:

CAROLO V. ROM. IMPE-
RATORI AUGUSTO, HO-
RUM REGNORUM, UTRI-
USQUE SICILIÆ ET HIERO-
SOLYMÆ REGI, ARCHIDU-
CI AUSTRIÆ, OPTIMO PA-
RENTI PHILIPPUS FILIUS
POSUIT. JACENT SIMUL
ELISA-

ELISABETHA UXOR, ET MARIA FILIA IMPERATORIS, ELEONORA ET MARIA SORORES, ILLA FRANCIÆ, HÆC UNGARIÆ REGINA.

Dat is:

VOOR KAREL DE VYFDE KEYSER, ALTYDT VERMEERDER DES RYCKS, KONINGH VAN DESE KONINCKRYCKEN, VAN BEYDE SICILIEN, JERUSALEM, AERTSHERTOGH VAN OOSTENRYCK, SYN ALDERBESTEN VADER, HEEFT DIT PHILIPPUS OPGHERECHT. HIER LEGGEN TE SAMEN, ELISABETH, HUYSVROUW, EN MARIA DOCHTER. ELEONORA, EN MARIA SUSTER DES KEYSERS, DE EENE DER FRANSCHEN, DE ANDERE DER HONGAREN KONINGINNE.

Op een ander zyde ſtaet *Philippus* de *Tweede*, even als het voorgaende Beelt, alleenlijck met dit onderſcheyt, dat *Karel*

de rye begint, maer *Philippus* als de be-
ſcheydene, noch een plaets ofte ruymte
voor een ander Coningh laet, gelijck de
woorden luyden:

HIC LOCUS DIGNIORI IN-
TER POSTEROS ILLO, QUI
ULTRO ABSTINUIT VIRTU-
TIS CAUSA, &c.

Dat is:

DESE PLAETS BLYFT
VOOR EEN WAERDIGER IN
DE NAKOMELINGEN OPEN,
DIE VAN SELFS DEUCHTS-
HALVEN, AF-GHELATEN
HEEFT.

In het midden leydt de geſeyde Coningh
Philippus de Tweede, met duſdanighen
Grafſchrift:

D. O. M.

PHILIPPUS II. OMNIUM
HISPANIÆ REGNORUM U-
TRIUSQUE SICILIÆ ET HIE-
ROSOLYMÆ REX CATHOLI-
CUS, ARCHIDUX AUSTRIÆ,
&c. IN HÆC SACRA ÆDE.
QUAM

QUAM A FUNDAMENTO EX-
STRUXIT, SIBI VIVENS PO-
SUIT, QUIESCUNT SIMUL
ANNA, ELISABETHA, ET
MARIA UXORES, CUM CA-
ROLO PRINCIPE FILIO PRI-
MOGENITO.

Dat is:

D. O. M.

PHILIPPUS DE TWEEDE,
CATHOLYCK KONING VAN
ALLE DE RYCKEN IN SPAN-
EN, VAN BEYDE SICILIEN
EN HIERUSALEM, AERDTS-
HERTOGH VAN OOSTEN-
RYCK, &c. HEEFT SICH SEL-
VEN BY SYN LEVEN DIT
GRAFF OPGHERECHT, NU
RUSTEN HIER TE SAMEN,
ANNA, ELISABETH, EN MA-
RIA SYNE HUYSVROUWEN,
BENEFFENS KAREL SYN
EERSTGEBOREN SOON.

Dese Kerck heeft vier Orgels, over al twee tegen den ander overstaende. De stoelen op't Choor sijn van schoon bruyn Hout. Het Pulpitium (ofte lessenaer)

daer 't Sanghboeck op leyt, is van geel koperen, ſoude volgens hun ſegghen, veerthien hondert ponden weghen: oock ſoude een van de Sangh-boecken op groot royael pampier gheſchreven, met koper beſlaghen, en op de ſneede vergult, vier hondert kroonen gekoſt hebben. Daer hanght mede een ſeer ſchoone en groote ſilvere Lamp. Voor het Choor ſtaen twee Tafereelen, waer op alle het heylighdom, dat in de kerck leydt, aengheteeckent ſtaet, namentlijck, ſeven gantſche Lichamen, hondert en vijf onghebroken Hoofden, hondert ſevenentſeventigh ſoo Armen als Beenen, drie hondert ſesenveertigh Aderen, veerthien hondert kleyne ſtucken, en dan noch vijfthien hondert tſeventigh andere kleyne brocxkens. Op de andere zyde van 't Choor is inde Sacriſtie een ſchoone Born-put, aen de muur ſtaen ſommighe Marmerſteenen handvaten, waer uyt de Monnicken, eer dat ſy tot het Autaer gaen, ſich waſſchen. Daer binnen hanghen de Afbeeldinghen van *Karel* de *Vijfde*, *Philippus* de *Tweede*, en *Philippus* de *Derde*, met de gantſche *Genealogia* ofte Gheſlacht-boom van 't Huys van *Ooſtenrijck*. Oock is daer binnen een cierlijck vergult Autaer, 'twelck vijf honder Ducaten gekoſt heeft. Noch

ſijn'er

ſijn'er verſcheyden kiſten van Indiſch
hout, waer in de Kerckelijcke vercier-
ſelen bewaert worden. Uyt deſe Sacri-
ſtie komt men in een vertreck, 't welck
oock een Autaer heeft, en op 't ſelve ſil-
veren Candelaers, met een ſilveren ver-
gult kruys. In de ſelve kamer ſtaet een
kiſt, waer in twee voortreffelijcke
drinck-koppen legghen, de eene is uyt
een gantſchen Saphyr met Paerlen en e-
del Gheſteente verſet, en in het midden
een groote ſchoone Robijn; de andere
van gheſmolten werck, van ghelijcken
met edel gheſteente beſet, die met ey-
ghen handen van Keyſer *Maximilianus*
oude ghemaeckt zijn: daer in draghen
y het Sacrament in den Ommegangh
ſte Proceſſie om. Soo is 'er oock een
geſoudeert gouden Kruys, in welck de
ſchoonſte groote Paerlen ſtaen, waer
onder vier ſoo groot zyn als een Muſ-
caet-noote. Mitſgaders andere Steenen,
als Saphyren, Robynen, Turquoys,
Diamanten, alles op 't heerlijckſte en
een onghelooffelijcken ſchat weerdigh.
Noch wordt daer een Boeck vertoont,
dat op vier duyſent Ducaten gheſchat
wordt, waer in het leven *Chriſti*, door
een van des Ordens Monnicken geſchil-
dert, met de daer toe-gehoorighe Pſal-
men en Reſponſoria, by een ander Mon-
I 3 nick

nick met eyghener handt geschreven is. Behalven dit alles, werdender noch andere treffelijcke dinghen ghetoont, en mede deftighe Geestelijcke Kleederen, als, van de gheene die by de Uytvaert van Keyser *Karel de Vijfde* zyn ghebruyckt, en op vijftigh duysent kroonen ghewaerdeert werden, zijnde alle met deftige Figueren geborduurt. Hier naer de Gewaden die by de Begraeffenis van Coningh *Philippus de Tweede* ghebruyckt zyn, en op vijfthien duysent Ducaten geschat werden. Benevens dese siet men noch andere die met loutere Paerlen benaeyt en de voorgaende overtreffende zyn. Nevens noch drieen-veertigh anderen op root Satijn gewrocht, behooren yder tot een Autaer (die daer soo veel in ghetale zyn) alle met Edel Gesteenten en Paerlen bestickt. Het *Officium*, ofte den Dienst van St. *Laurens*, is op suyver goude Laken geborduurt, en een van de schoonste wercken die in 't Klooster te sien zyn, dat niet als op besondere ofte Apostel-dagen ghebruyckt werdt. De kisten daer toe zyn van Cederen, Indisch, Ebben en ander hout, dat soo kostelijck als gout gheacht wordt. Van hier komt men in de Capittel-kamer. Boven de eene deur staet het Beeldt *Christi* met dit opschrift:

Hic

Hic lapis offensus ferietque feretque ruinam
Hic & inoffensus petra Salutis erit.

Dat is:

Dees Steen gehoont, en slaet, en draeght den val bereydt,
Maer onghehoont, is ons den Steen der Saligheydt.

Op de andere zyde staet de Jonck-vrouwe *Maria*, waer onder dit koppelvaers:

Hanc hanc mirandam tibi protulit unio gemmam
Autori chara est utraque petra Deo.

Dat is:

Dees wonderlijcke steen, stelt u een Parel t'saem,
Godt beyde die hun schiep, op't hooghste aengenaem.

Tegen over siet men de Beeltenis van den Bouwmeester en Beelthouwer *Jacob Drense*, (den welcken *Bertius*, *Jacobus de Trezza* noemt) een Italiaen, die dit Klooster ghebouwt heeft, en daer by

JESU CHRISTO DIVINI TEMPLI LAPIDI PRÆSTANTISSIMO.

Dat is:

VOOR JESUS CHRISTUS DEN ALDERBESTEN STEEN, DES HEERLYCKEN OF GODDELYCKEN TEMPELS.

Op de andere zyde het Beeldt van ſeker Konſtenaer *Abraham* genoemt, als mede van de Heere CHRISTUS, ſoo hy in de Wiegh leydt en ſlaept, met deſe woorden:

COR MEUM VIGILAT,

Dat is:

MYN HART WAECKT.

Wat de kruysgangh belanght, die is een der voornaemſte ſtucken, binnen het Kloeſter, waer in rondom de Geſchiedeniſſen *Chriſti* en ſijn waerde Moeder, geſchildert, te ſien zyn: in de midden is een Hof en een ſchoone Waterkonſt, met vier Marmer-ſteenen Pypen, uytwendigh met Beelden, en van binnen

met

met een Leeuwe. Hier nae komt men op een trap daer haerder twee met den ander gaen, en nochtans den eenen den ander niet sien kan. Daer zyn schoone Schilderyen, en onder de selve den Heyighen man *Hieronymus* met de Leeuw, mitsgaders een grooten Walvisch, die voor *Valencia* gevangen en achtenveertigh spannen langh was. Van daer komt men in de Boeckkamer, welckers deur, zijnde cierlijck in-geleydt, uyt *Duytslandt* derwaerts gevoert is. De vloer is van Marmersteen, 't ghewelf van allerhande Schilderyen, die met de Boecken die beneden staen, aen alle kanten over een komen. De kassen ofte borden daer de Boecken op staen, zyn van Indisch hout ghemaeckt, en alle Boecken op de sneede vergult: vijf ryen zyn 'er boven malkander, en yeder hondert treden langh: daer binnen staen *Karel de Vijfde*, *Philippus de Tweede*, *Derde*, *en Vierde*, naer 't leven geschildert, als mede eenighe Globen, waer onder een konstige is, in welcke de Hemelsche en Aerdts-kloot boven malkander, midtsgaders den loop der dwalende Sterren, aerdigh vertoont werdt. Geen Monnick vermagh daer eenigh Boeck uyt te halen, maer moeten in de Bibliotheeck Studeeren. Uyt dese gheraeckt men in

de andere Boeckkamer, waer in niet anders als geschreven Boecken, en op de selve wyse door ryen en borden afgedeelt staen. Insonder is 'er een te sien van den Heylighen Doop, 't welck de Heylighe Oudtvader *Augustinus*, met sijn eygen handt soude geschreven hebben. Onse Duytschen moesten 't selve met eerbiedigheydt kussen. En wierden onderricht, dat Keyser *Karel de Vijfde* voor die Boecken vijftigh duysent kroonen gheboden waren. Voornamelijck is hier des Paus *Pius de Vijfde* Schrijftafel te sien; als mede een treffelijck gesneden werck van de oude stadt Jerusalem, soo als die by de tyden van de Heere CHRISTUS soude gheweest zyn: anders is dat gantsche vertreck door en door met deftige Afbeeldingen behangen, waer onder de Schilderye van *Don Joan van Oostenrijck* nae 't leven, met twee Lantaernen, die hy in den jare 1571. by de groote gehouden Slagh ter Zee ghevoert heeft, daer van de eene met een grof yser doorschooten is. Wanneer men nederwaerts in het *Refectorium* gaet, dan siet men een Schildery van den Jonghsten Dagh, alwaer *Karel de Vijfde*, en *Philippus de Tweede*, van de Engelen in den Hemel gedraghen werden. In 't opperste van

't *Refe-*

't *Refectorium* staet een besondere Tafel,
aen welcke de Coningh (als hy daer is)
plagh te eten. Maer in sijn afwesen sit
de Prior daer aen. Rondom dit Kloo-
ster *Escuriael* zijn seer vermaeckelijcke
wandelpaden, namelijck tot de Bloem-
en Kruyt-hoven, de Water-konstwerc-
ken, fraeye Visch-vyvers, diepe kel-
ders, Gasthuys en Apothecarie, die op
t heerelijckste voorsien is. Oock ver-
naelt onse Schryver, dat, wanneer hy
met sijn Duytsch gheselschap wederom
uytgingh, sy den Monnick twintigh
Realen aenboden, maer dat de selve
ulcks niet wilde aennemen, weshalven
y den Deurwachter met vier Realen be-
choncken: want de Monnicken, ghe-
ijck vooren ghesejdt is, zijn hier rijck,
lsoo se, volghens 't schrijven van bo-
engemelde *Neumayer*, alle jaren vijf-
gh duysent Ducaten tot inkomen ghe-
ieten, die Coningh *Philippus de Twee-*
e hun vereert heeft. Aengaende des
oonincks Paleys, is by het Klooster te
elijcken, seer slecht. In een wandel-
angh hanghen sommighe Tafereelen,
aer op de gheheele toerustinge en Zee-
rijdt by den voorgenoemden *Don Joan*
Austria, met de Turcken gehouden,
eschildert is. In de Eet-sale zyn aller-
ande Vogelen, Visschen en Insecta,

als Capellekens, Torren, Sprinckhanen en diergelijcke beesjes gheschildert. In 't wegh gaen gaven sy den Huysversorger acht Realen.

Den vierentwintighsten na de middagh vertrocken sy van dit *Escurial*, e reysden meerendeels door een onvrucht baren sandigen wegh, tot op drie my len na *Madrid* toe, daer het wederor vruchtbaer begint te worden, komend alsoo tegen den avont daer binnen.

Madrid, seven mylen. *Merula* en *Bertius* rekenen van *Escurial* tot hier vijf *Nonius* in 't eenentseventighste Capittel, en *Joan de Laet* op 't eenentwintighste bladt syner beschryvingh van *Spanjen*, ses Spaensche mylen, *Neumayer* twee Duytsche.

XII. Dese Stadt leyt in Nieuw *Castilien*, wordt teghenwoordigh voor het beste Landt van gheheel *Spanjen* ghehouden, en is wegens sijn Heerschappye over de andere Landen seer ghehaet. 'T Grenst in 't Noorden met Oudt *Castilien*, van d' andere kanten met *Portugael*, *Estremadura*, *Andalusia*, *Granada* en *Valencia*. De Hooftstadt is *Toledo*, daer aen *Cuenca* ofte *Concha*, ee stercke Stadt, op een hooghe en stey bergh ghelegen, zijnde het hooft va 't Landtschap *Sierra*, Leest *Casp. Ens*

Deli-

LA VILLA DE MADRID CORTE DELOS REYES CATOLICOS DE ESPANNA.

la Santa Cruz.
Consepcion Franc.
Colegio de Atocha.
Calle de la Cruz.
Calle de las Carretas.
6. Mº de la Vitoria.
7. N.S. de la inclusa.
8. Calle de los prescados.
9. Calle del Arenal.
10. Hospital de los Franceses.
11. Placuela de S. Luis
12. S. Basilio
13. Carrera de S. Pablo
14. la Cruz del espiritu Santo.
15. las Beatas Carmelitas.
16. Puerte de la Vega.
17. Palacio del duque de Yséda.
18. Los Cannos Viejos.
19. Palacio del Cardinal de Toledo.
20. Corpus Christi.
21. S. Iuste P.
22. S. Michel.
23. S. Petro.
24. S. Andries P.
25. Descalcas del Carmen.
26. el Colegio de los Ynglesos.
27. M. de Monjas de pinto.
28. M. de S. Cathalina.
29. el espiritu Sancto.
30. S Antonio.
31. Placa de S. Domingo.
32. M de los Angelos.
33 S. Catelina.
34. S. Clara.
35. Canonĕs del Peral
36. S. Gines P.
37. S. Maria P. Mayor.
38. S. Selasaar P.
39. S. Salvador.

't Landtschap *Sierra*; Leeft *Casp. Ens*

Deli-

Delicias Apodemicas, *pag.* 34. Dan is 'er noch *Guadalajara*, binnen welcke den Hertogh van *Infantadgo* een seer prachtigh Hof heeft nevens een wel versien Wapenhuys. Dese Stadt *Guadalajara*, ghelijck *Gasper Barreiros* seydt, leydt op een laegen heuvel by de waterstroom *Henares*; heeft oude mueren en deftighe bequame huysen, Oock leydt in 't gemelte Hertoghdom *Infantadgo* ofte Ducatu *Infantatus*, en alsoo mede in Nieuw *Castilien* de stadt *Hita*, het welck volghens *Nonii* meeningh, eertijdts *Cesata* ghenoemt wierdt, zijnde ter zijden aen 't hangen van een Heuvel gheboudt, met mueren omvangen, en op 't hooghste een Slot, met nedergaende mueren aen de Stadt gehecht. Noch leydt in Nieuw *Castilien Medina Celi*, voortyden een groote Stadt gheweest zijnde; maer teghenwoordigh het Hooft van een Vorstendom, waer onder by de tachtigh Dorpen behooren; als mede *Ocanna* die over de drie duysent haertsteden telt; *Madrid* en *Alcala de Henares*, van welcke twee laetste wy hier nae spreken sullen. *Merula* voeght hier by de stadt *Siguenza*, die wy hier vooren in de beschryvingh van Oudt *Castilien* hebben aengheroert: noch is 'er de stadt *Alcantara*, daer een treffelijcke oude

Nonius cap. 73. *de Hispania.*

Steenen brugh over de ſtroom *Tagus* gaet, van welcke *Merula* op het twee hondert drieentſeſtighſte bladt des twintighſten Hooftſtucks ſchrijft: heeft in de lenghte ſes hondert en tſeventigh, in de breedte ongheveer achtentwintigh, maer in de hooghte over 't water tweehondert voeten, ruſtende op ſes gewelfde zuylen ofte pylaren; van deſe Stadt voeren de Ridders van *Alcantara* hunne toenamen. Ghelijck mede de ſtadt *Talavera*, die een (aen de *Tago* gelegene) hooge, wel bebouwde en Stercke Stadt is, hebbende breede mueren en een vruchtbaer aerdrijck; en *Caſtona*, welcke twee plaetſen nevens *Lezuza* ofte *Lebazuza*, *Merula* mede tot Nieuw *Caſtilien* telt, en *Ludovicus Nonius* in 't negenendertighſte, drieentſeſtighſte en vierentſeſtighſte Hooftſtuck verhandelt. Dit Landt wordt in drie deelen geſcheyden, waer van het eene *Sierra*, 't ander *Algarria* en *Henares*, maer het derde *Mancia* ghenoemt werdt. Heeft veel weyden, doch weynigh vruchten: anders heeft het tamelijcke Boomgaerden, en is weghens de ſtroom Tagus Viſchrijck.

Komende dan tot voorverhaelde *Madrid* en *Madritium* ſoo ſtaet te weten; dat ſulcks by ſommighe maer een Dorp ghe-

ghenoemt werdt alſoo het niet bemüurt is. Oock wordt daer gemeenlijck gheſeydt, dat 'er twee heerlijcke Dorpen in *Spanjen* zijn, als *Madrid* en *Valladolid.* Doch is teghenvvoordigh, vveghens haer groote, oudte, en Koninckklijcke Hof houdinge, een Stadt. *Ludovicus Nonius*, *Thuanus* in het hondert en tvvintighſte Boeck ſijner Hiſtorien, en *Famianus Strada* noemen ſe *Mantua Carpetanorum*, en is ghelijck *Nonius* echter ſpreeckt, de geluckighſte Stadt in het Biſdom van *Toledo.* Leydt vvat hoogh aen een ſeer vermakelijcke plaets en meeſt tegen het Noorden, beneden loopt een kleyne vvaterſtroom Guadarrama gheheeten, over vvelcke een ſteenen Brugh ghebouvvt is. Heeft rondom tamelijcke vruchtbaere velden, hoevvel daer oock veel ſteenkuylen (uyt vvelcke keeſel en vuurſteenen ghegraven werden) te vinden zijn: ſoo dat ſeecker Spaenſch Poeët *Joannes* de *Menna* dien hoeck *Madritium igne cinctum* noemt. Wordt vveghens haer geſonde lucht gepreſen: vvant als Keyſer *Karel de Vijfde*, volgens 't ſchryven van *Nonius* en *Merula*, langh aen een vierdendaeghſche koortſe ghelegen en ſich hervvaerts begeven had, is hy binnen vveynigh dagen daer van verloſt gevvorden.

Is

Is een van de volckrijckste Steden van gantsch *Spanjen*, soo dat men ten alle tijdt vvel hondert karossen op de straten bejegent, behalven de Muyl-esels en uytmuntende Paerden. *Joan. Wilhelm. Neumayer* schrijft, dat aldaer by de drie hondert duysent menschen vvoonen. Zijnde seer prachtigh in haer gevvaedt, maer in de huysen niet uytsteeckende, door dien het haer by Coningh *Philippus de Tweede* verboden is, hooghe en aensienelijcke Paleysen te maecken. *Caspar Ens* verhaelt, dat rondom de Stadt hondert achtentvvintigh Toornen ghetelt vverden. Volcht nu 't ghene alhier te besichtighen is; Eerstelijck het Koninckliјcke Hof, 't vvelck op een heuvel leydt, vvaer langhs het kleyne vvaterken voorby stroomt. Is niet groot, maer van buyten tamelijck om aen te schouvven. Was in den jaere 1617. in drie deelen afgescheyden, te vveten, voor den Koningh, de Prins en den Hertogh van *Lerma*, die toenmaels aen het Hof doen en laten, in hooghster ghenade, en by na als de Koningh selfs, vvas. Wat dan des Koninghs vertreckplaetsen en kamers belanght, soo komt men eerstelijk op de Dans-sale, in vvelcke allerhande schoone Tafereelen van veel Steden, als mede het Tornoyspel

van

van *Henrick de Tweede*, Coningh van *Vranckrijck* (vvaer in hy zyn leven heeft moeten laten) zyn hanghende. Hier naest is een kleyn vertreck, alvvaer te sien zyn de Schilderyen van *Ixion*, *Tantalus* en *Sysiphus*, op hoedaniger vvyse de selvighe in de Helle gheplaeght en gepijnight werden: en souden de grootste stucken vvesen die men vindt. Aen t venster is een Schildery soo als Keyser *Karel de Vijfde* en de Keurvorst van Saxen met de Stalen booge schieten. Van daer gaet men in de Kapel die gemelde Keyser heeft laten bouwen, binnen de selve hanght een konstigh Stuck uyt de Openbaringe van *S. Joannes*. Uyt dese braghten sy de onse in des Coninghs galderye, alvvaer in 't portael een uyttermaten groote stalen Spiegel vvas, daer in men de gantsche galderye besien kon. Zijnde alle vensters van Crystal, en alle de hoecken en venster-kasijnen van de alderbeste Marmersteen. Van daer komt men in de kamer van Audientie, die t'eenemael verguls, en de Schoorsteen van Jaspis, (die in *Spanjen* gegraven vvordt) is. Hier na gaet men in een andere galderye, aen vvelckers ingangh met brassen en slempen vverdt uytgebeeldt, daer in staet het Troyaensche paert. Oock is 'er een hoeck daer de

Coningh

Coningh ſijn middagh-ruſt houdt. Van daer komt men in een kleyn vertreck, vvaer in de Coningh den meeſten tijdt ſijn middaghmael pleegh te eten, het vvelcke Keyſer *Karel de Vijfde* heeft doen bouvven, ghelijck oock by na aen alle Schoorſteenen ſijn *Symbolum*, ofte Spreucke gehouvven ſtaet. Niet vvijdt van hier is noch een andere Audientie-kamer, daer in ſtaet een Coninghs Stoel met ſvvart fluweel overtrocken, 't ghehemelte vergult, de wandun met Tapijten behanghen, uytbeeldende de Hiſtorie van *Scipio*. Daer by is oock een wandelgangh, waer in drieentwintigh Coningen van *Portugael*, tot op *Don Sebaſtiaen*, mitsgaders de Veldtſlagh in Africa voorgevallen (in welcke hy met de voornaemſte van ſijn Adel en Krijgs-Overſten bleef) uytgheſchildert zyn: Als mede een blinde Orgel en Klavecymbel-ſpeelder. Daer ſtaet oock een Tafel in, waer op eenighe Steden zyn geteeckent. Boven deſe galderye is een venſter, uyt vvelcke de Coninck van Vranckrijck *Franciſcus de Eerſte* (als hy gevangen lagh) in de galderye ſien kon. Daer benevens is 'er een ander vertreck, vvaer in de Coningh ſomtijdts tijdtkortighe ſpeelen oeffent. Uyt deſe vvierden ſy in des Princen Eet-ſale gebraght,
aldaer

aldaer lagen twee silveren Tafelen, de schoonste Tapyten, en het Bedde van de Princesse van *Vranckrijck* (der laetste overleden Coninginne) 't welck sy uyt *Vranckrijck* mede ghevoert hadde. Men kan in dese vertrecken seer licht komen, alsoo 'er altijdt *Duytsche* lijfknechten, die yemandt in brengen, by der handt zijn; maer het moet een dubbele vereeringhe kosten, door dien 't onderscheydelijcke persoonen zyn. Van het Slot quamen sy in 's Coninghs Wapenkamer, het vvelck een groote Sael is, vvaer in achthien kisten staen. Op de rechterhandt siet men de Rustingh van Keyser *Karel de Vijfde*, op de slincker die van de Coninghen *Philippus de Tweede* en *Derde*. Aen de vvandt hanght een stalen Spiegel, in vvelcke een man sich selven, soo langh als hy is, besien kan. In de eerste kist leggen de Wapenen van *Karel de Vijfde*, die hy droegh als hy in den jare 1535. de stadt *Tunis* in *Africa* veroverde; oock is aldaer des Africaenschen Coninghs silveren Hoedt en Wapen, op de Turcksche vvyse; des hoogh-gedachten Keysers kleederen, die hy over 't Harnasch aenschoot, zyn van vaer goudt en silveren Laecken, soo dat men sich verwondert hoe hy de Rustingh met de kleederen te ghelijck heeft

heeft konnen dragen; De Deghen die hy op 't laetste aen de zyde droegh, is geheel swart. In de tweede kist leggen de Rustingh, Wapen en Wapen-rock, die hy tegens den Keurvorst van Saxen voerde, met eenige Bevel-stocken. In de derde, sijn vergulden Harnasch, 't welck hy by sijn Krooning aen had, 't Swaert, waer mede hem Paus *Paulus* de *Derde*) om sulcks teghens de Ketters te voeren) vereerde, de Handt-bussen off Pistoolen die hy aen de Sadel voerde; sijn Tornoy wapen, de Rocken te voet en te paerde, mitsgaders tot elck sijn bysonder Swaert, en onder de selve eenighe die hy in *Nederlandt* heeft gebruyckt, en met de tweehoofdige Arent geteeckent staen. Noch eenighe stale Boghen ofte Armborsten, Swijn-sprieten, Werp-spietsen en Lanssen die hy plagh te voeren. In andere kisten siet men het Harnasch van *Ferdinandus Catholicus*, t' eenemael vergult, met goudt en silver beslagen, waer van het goudt alleen op vijf duysent Kroonen gheschat werdt: het Harnasch van den laetsten Coningh in *Granada*, 't welck hy droegh als hy op 't laetste overwonnen wierdt. De Rustinghen van Keyser *Karel* de *Vijfde* tot twee Lijf-paerden, die hy in de Duytsche krijgh besichde: twee schoone Roers,

door

door den Hertogh van Savoyen aen de Coningh ghefchoncken ; zijnde de harnaffchen mer Edel ghefteenten befet, en de Holfters met goudt en filver gheborduurt. Verfcheyde Indiaenfche wapenen van Vifchbeen ghemaeckt, en met leelijcke tronien verciert. Het Swaert met de Laerfen van den Saxifchen Keurvorft, die in het water ghevonden en met fteen bewoffen vvaren. De Swaerden van Coningh *Franciſcus* de *Eerſte*, fijns Konftapels ; en dat van *Bernhardus Campenſis*, vvelckers Hiftorie *Mariano*, *lib.* 7. *cap.* 9. 12. & 17. verhaelt. De Stormhoet van *Don Joan* van *Ooſtenrijck*, die hy in de Slagh van Lepanten op het hooft had ; en daer nevens een volle kift met wapenen, die hy den Coningh, naer ghehouden Zee-ftrijdt, vereerde. In een andere kift laghen de wapenen, die de Franfchen voor *S. Quintin* vvaren ontvveldight, als mede des Keyfers Rosbaer, een Buffe met Paerlemoeder ingheleydt, het welck de Coningh van Enghelandt had ghegheven : een Roer waer mede men vijf fchoten doen koft, met goudt beflaghen, en door een Bifcajer ghemaeckt : een Ruftingh die *Philippus* de *Tweede* heeft laten maecken, en op vijf duyfendt ende vijf hondert Ducaten ghewaerdeert

deert wordt. Oock is hier het Harnasch en tuygh tot het Paert daer op hy voor de Stadt *S. Quintin* heeft ghereden; het Wapen van Koningh *Sebastiaen* van *Portugael*; mitsgaders de Vlagh, die *Joan* van *Oostenrijck* op de vloot voerde; en den Partisaen, by des Keysers Hopman van de Lijfvvacht binnen *Bologna* ghedragen. By de deur siet men seltsame Indische ghevvassen, met lange rieden, die sy de daer toe gheleerde Ossen op den hals leggen. Voor het venster staet een schoon Autaer; een Sleede op drie vvielen, en sommighe kleyne Veldtslangen. Onder is des Conincks Paerdestal, waer binnen over de drie hondert Paerden souden getelt werden. Dit dan van de Konincklijcke vvoninge genoegh zijnde; soo is binnen *Madrid* noch vvaerdigh te besichtigen het Gasthuys van S. *Hieronymus*, alvvaer dagelijcks vijfthien hondert menschen werden onderhouden. Daer aen de Kercke *Nuestra Sennora*, daer daghelijck veel miraculen souden gheschieden, en met vierentwintigh silvere hanghende Lampen verciert zynde. De Jesuyten hebbender een Collegium, het welck de teghenwoordigh regeerende Coningh onlanghs tot een Academie verheven, en met thien duysent Kroo-

nen

nen jaerlijckſche inkomſten begiftight heeft. Oock hebben andere Monnicken aldaer haere Kloofters. By de brugh voor de Stadt is 's Coninghs Luſthof, hier ſtaen ſommighe Waterkonſten, en een metalen Paert, even gelijck als tot Parijs op de brugh; 't welck den Hertogh van *Mantua* aen Coningh *Philippus de Derde* geſchoncken heeft. By des geweſen Hertoghs van *Lerma* Luſtgaerde, leydt het Capucynen Klooſter. Noch is daer een vermaeckelijcken Hof, waer in de Coningh dickwijls wandelt, en de Wed-loopen aenſiet. Daer by is de plaets op welcke de Stiere-jacht en allerley gevoghelte te ſien is: niet verre van daer ſtaet een fraeye Kerck, met een luſtighe wandel-laen, waer omtrent tegens den avondt veel Koetſen komen. My ghedenckt, dat ick in des Heeren *Neumayers* Spaenſche Reys-beſchrijvingh gheleſen heb, hoe dicht aen de Marckt, in ſeeckere Kerck, een groote Crocodil (die ſe ſegghen in *Spanjen* gevanghen te zyn) ſoude hangen: en dat in een huys, niet verre van 't Coninckklijcke Paleys, een Rhinoceros ſtaet, die de eerſte ſoude zyn geweeſt, die men in *Europa* geſien heeft.

Den laetſten van Grasmaent wandelden de onſe naer des Conincks Luſt-

huys

huys *Pardo*, twee mylen weeghs va
Madrid geleghen, welck Slot, op een
ruym en vlack veldt staet, en met ver
maeckelijcke Diergaerden (waer in al
lerley Wildt te vinden) omringht is.
Heeft vier, met loodt bedeckte, Toor
nen: zynde de tralien voor de venster
blaeuw vergult. Op de poort staet een
fraey Uurwerck, 't welck onder 't slaen
een schoon ghebayer gheeft. Wanneer
men in 't Hof komt, gaet men over een
steenen Brugh. De poort met gout ver-
ciert zijnde, waer boven dese woorden
gelesen werden:

CAROLUS V. ROM. IMP.
HISP. REX. 1547.

Dat is:

KAREL DE VYFDE,
ROOMSCH KEYSER, EN
KONINGH VAN HISPA-
NIEN.

Aen de Gracht legghen allerley schoone
Moes-Tuynen, als mede drie Vogel-
kooyen. Voor uyt de Schildery van een
Reus staende, nevens een man soo groot
als een Reus, die maer eerst negenthien
jaer oudt was, by den selven stont een
Meysken

Meysken van twaelf jaren, 't welcke naeuwlijcks soo langh als een driejarigh kindt was. Onder die gangh staet de Jacht, die Keyser *Karel de Vijfde* met den Keurvorst van *Saxen* ghehouden heeft, op twee Tafereelen geschildert, beneden 't selve siet men een konstigh stuck van de Winter, op welcke ghemelte *Carel* jaeghde, daer 't soo kout was, dat de Honden haer by 't vuur verwarmden. Boven de eerste trap is de solderingh, schoon, wit, vergult, en beschildert met allerley fraeyigheden. En over de tweede trap des Koninghs vertreck. In de galderyen hanghen deftighe Schilderyen die uyt *Luxemburgh* gebracht, en de Graef *Pieter Ernest* van *Mansfeldt* zijn toebehoorigh gheeeft. Van daer gaet men in de Kapel, daer in het ghewelf schoon wit en vergult is; van hier in de Zael, die mede sodanigen solderingh heeft, waer op schoone Afbeeleingen te sien zyn, en onder andere de gevangenis van *Franciscus de Eerste*, Koningh van *Vranckrijck*, het belegh van *S. Quintin*, de veroveringh der Stadt *Granada*, de vier hooftstroomen in *Spanjen*, en de verpestingh des selvigen Landts, de verschijninghe van *S. Jacob* voor den Koningh *Ordonius*, dien hy aenmoedight

de Slagh teghens de Mooren onbeschroomt te wagen; hanghende aen de wanden eenighe afbeeltselen. Uyt dese gaet men door een naeuwe, lage, maer vergulde gangh, in de Audientie-kamer, daer binnen staet het Oordeel van *Salomon*, met andere heerlijcke Stucken na de konst en aerdighe inventien; aen dese is de *Anticamer* vast, welckers verhemelte oock vergult is, waer in allerhande schoone, konstighe Schilderyen, en onder de selve een seer aerdighe, vertoonende, hoe men yemandt van de bolworm snijdt, te sien zyn: het Bancket der Goden; den gulden Esel van *L. Apulejus*; een slapend Vrouwen-beeldt, op welck *Cupido* met een pijl schiet, waer voor veerthien duysent kroonen geboden worden. Hier aen is de Zael, ofte *la Sala del Emperador*, ofte *el Aposiento de cubrir*, waer in het eten ghedraghen werdt; hier siet men de Zeeslagh voor *Lepanto*, als mede een deftighe vindinghe, op hoedanige wijse *Philippus de Tweede* sijn eerst geboren Soon Godt op-offert, als mede de Slagh van *Pavia*, alwaer boven staet:

ANNO

ANNO 1525.

Dum Papiam cingit numeroso milite Gallus,
Et timet invicti Cæsaris arma parum,
Vincitur, & captus, post funera multa suorum
Imperio paret, Carole Quinte, tuo.

Dat is:

Terwijl den Franschman dreyght den Paus met Oorloghs-macht,
En 's Keysers groot geweldt geringh en weynigh acht,
[V]erwonnen, en ghevaen, 't geen duysenden getuygen
[D]an doen, leert Karel dy voor hem den hals te buygen.

[B]y de deur sit Keyser *Karel* op een paert [a]t hy bereedt als hy den Keurvorst van [S]axen vingh. Van hier gaet men door [tw]ee kamers in een lustighe gangh daer [vel]erley schoone Perspectiven en Schil[der]yen staen. Dan komt men daer de [K]oningin haer legerplaets heeft, en eer[l]ijck in een aensienelijcke galderye, [he]bbende een geschildert en verguldt ge[w]elfte, waer in eenige kostelijcke Ta[fer]eelen (by *Hieronymus* van den *Bosch*

geſchildert) hangende in een voor-por-
tael de Slagh voor *Mulbergh*, met den
Keurvorſt van *Saxen* gedaen; daer ne-
vens des Coninghs ſlaepkamer zijnde,
die even ſoo vergult is. In de Zael is
de Slagh van *Don Jan van Ooſtenrijck*
uytgeſchildert, als mede de belegering
van *Maeſtricht* en andere plaetſen. Daer
by is *La Camera de Reirete*, waer in
Graef *Henrick van Naſſauw* geconter-
feyt ſtaet. Hier aen komt de Eet-zael,
daer twee ſchoone Tafelen van Porphyr-
ſteen zyn: nevens de Schoorſteen van
diergelijcken ſteen, met des Keurvorſt
van *Saxens* Afbeeldinghe, gelijck to
Madrid. Hier aen vaſt is een uytmun-
tend vertreck met cierlijcke Perſpecti-
ven: Als men de venſters toe doet, en
de dagh alleen door ſommighe ſcheuren
binnenwaerts ſchijnt, kan men gheen
deur vinden, ſoo dat men niet wee
waer men in gekomen is. Daer beneden
is het Logement van den Prince, i
welckers Zael een Vrouw met een groo
ten baert uytgeſchildert ſtaet; als me
de het *Eſcurial*, en een vreemde Vo
gel die van den bergh Tabor derwaer
ghebracht is; die ſoo wel in het wate
als op het landt leeft. By deſe is een an
dere Zael, waer binnen eenighe bele
geringen geſchildert zyn, onder welc
k

ke Rhodis is, daer eenighe vaersen onder geschreven staen. Oock is 'er de bystandt die den Hertogh van *Parma* aen die van *Parijs* dede. In 't uytgaen gaven de onse acht Realen, en quamen tegens den avondt wederom binnen *Madrid*, daer sy alle daghen voor een bedde twee Realen moesten betalen: hebbende te veel aenspraeck van de Hooghduytsche Lijfwacht. Onsen Schryver seydt, dat de gheene die hier wel eten wil, nae de huysen der vreemde Gesanten moet schicken, alwaer men insonder by die van *Luca*, tamelijck, na sijn begeeren kan gheriest worden, hoe wel men alle dingh dier genoegh betalen moet. Van hier tot *Poictiers* in *Vranckrijck* (gelijck het ons volck hebben gereyst) worden hondert acht en tachtigh mylen gereeckent, 't welcke ghelijck ick 't daer voor houde, Fransche mylen geweest zyn, die eenighsints kleynder als de Spaensche zyn, welcke yeder vier duysent schreden doen, en seventhien en een half, van de selve vijfthien gemeene Duytsche, ofte tseventig Italiaensche mylen uyt brengen.

Nae dat onse Duytschers acht daghen binnen *Madrid* stil gheleghen hadden, soo quamen sy met een seecker *Julian de la Flor*, Franschman, die over de

twintigh jaren binnen *Madrid* had ghewoont, over een, dat hy haer naer *Lisbona* brenghen soude, die sy voor yder Esel thien en een halve Ducaet betaelden, mits hy hem selfs en de Eselen met leeftocht versorgen moest, hoe wel sy sijn persoon altijdt vry hielden.

Den eersten van Bloeymaendt tusschen vijf en ses uuren, des avonts begaven sy haer uyt *Madrid*, reden door een lustigen wegh en ruym veldt, over een waterstroom: hoorden in der nacht de wilde Koebeesten, die aldaer in een warande gehouden wierden, loeyen en brullen, en quamen ongeveer ten thien uuren des nachts tot de stadt

XIII. *Alcala de Henares*, ses mylen. Ten tyde van Coningh *Alphonsus* (toeghenaemt de *Wijse*) wierdt dese plaets *Alcala S. Justi* geheeten, alsoo die Heylighe man met sijn Broerder *S. Pastor*, onder den Landtvoocht *Daciano*, buyten de Stadt, de kroon der Martelaten ontfingh: gelijck de Poëet *Prudentius* gedenckt; hedensdaeghs wort die *Complutum* genoemt: leydt in Nieuw *Castilien*, op een vruchtbare grondt, in een lustighen hoeck, op een vlackte, aen de rivier *Henares*, welck woordt eygentlijck een hoop Hooy beteeckent, alsoo sulcks aldaer in overvloet gewon-

nen

nen werdt: hebbende de ghedaente van een ovael, ofte ey-rondt ghebouw, met deftige huysen en fraye langhe ſtraten die aen beyde zyden overgewelft zijn, waer onder de Kooplieden en Kramers treffelijcke Waren en Koopmanſchappen verkoopen, ghelijck *Nonius cap.* 72. ghewaeght. Heeft van alles grooten overvloedt als eenighe ſtadt in *Spanjen.* De Coningh heeft alhier ſijn byſonder Paleys. En de Hooghe School wordt voor de aenſienlijckſte naeſt die van *Salamanca* ghehouden. Is by *Franciſcus Ximenes* Cardinael en Aertsbiſſchop van *Toledo* gheſticht; doende aldaer in den jaere 1515. volgens *Merulaes* getuygeniſſe *fol.* 262. op zijn eygen koſten drucken de Hebreeuſe Bibel, die ten deſen tijde noch *Biblia Complutenſia* ghenoemt werdt, de oncoſten daer van bedragende over de ſeſthien duyſent Ducaten, en benevens des, noch een heerlijcke Boeck kamer by een vergaderende. Hy leyt ſelfs in de Kerck van het Collegie begraven, met dit Grafſchrift, t'welck *Franciſcus Sweertius in deliciis, pag.* 320. *ſeqq.* ſtelt:

Condideram Muſis Franciſcus grande Lycæum
Condor in exiguo nunc ego ſarcophago.

Prætextam junxi sacco, galeamque galero.
Frater, Dux, Præsul, Cardineusque Pater.
Quin virtute meâ junctum est diadema cucullo,
Quum mihi regnanti paruit Hosperia

Dat is:

Een heerlijck School had ick de Musen op-gerecht,
Daer ick nu ben in dit geringe Graf ghe-leght,
Den Tabbaert by den Sack, en mynen rooden Hoedt
Vervoeghd' ick by den Helm, de letter by het bloedt,
Een Broeder, Vorst, een Hooft der Kerc en Kardinael,
Waerom is door myn deught, soo loflijc t' eenemael
Vereenight met den Kroon de Kap e. Keuvel niet,
Daer selver Spanjen heeft gehoort na myn gebiedt.

Voor 't gemelde Collegium is een heer-lijck gebouw, met een kettingh omspan-nen. Aen 't inkomen staet *Philippus* *Tweede*, en sommighe Begunstenae

va

van dese Hooghe Schoole; daer onder oock den Hertogh van *Lerma*, dien de oogen uytgekrabt zijn. Leest de wijdtloopige beschryvingh daer van by *Melchior de la Cerda*, in sijn *Apparatu Latini Sermonis.* By dit Collegie staet een Franciscaner Klooster, in welckers een Kapelle *S. Julianus* met twee andere Heyligen, en in de andere *S. Diego* leggen. De Monnick die de onse geleyde, gaf een yder drie klootjes van aerde, die by na als de *Terra sigillata* uyt sagh, en daer S. *Diego* rust, gegraven wordt. Als men sulcks met Water en Edick weeck maeckt, en op een wonde leydt, soude het de selve heelen en oock de koortse verdryven. De Jesuiten begonnen toenmaels aldaer mede een Collegie te timmeren. Dese Stadt, waer in de vermaerde Geneemeester *Christophorus à Vega* geboren is, behoort eygentlijck den Aertsbisschop van *Toledo* toe.

Den tweeden dito, op den middagh, reysden sy van daer langhs de brugh, die over de genoemde stroom *Henares* gaet. Reden over een hoogen kleygronighen heuvel, daer een vlack veldt begint, maer niet op het beste bebouwt wordt, en quamen met den avont tot de stadt

Arganda, vijf mylen, een slecht ste-

deken met een Slot ofte Lufthuys, het welck voor desen de oude Heeren van *Kevenhuler* toequam, maer in den jare 1617. de Hertogen van *Lerma.*

Den derden namen sy hun tocht door een tamelijck Wijn-gewas, sagen aen de rechterhandt een Conincklijck Jacht-huys, voeren over de Waterstroom *Xarama*, en betaelden voor yder Man en Esel drie quart: van daer quamen sy in een Vleck, uyt welck sy door louter, doch onbearbeydt vlack veldt, reysden, en quamen na den middagh in

Leest J. de Laets Beschryving van Spanjen.

XIV. *Aranjuez*, vijf groote myien: leyt anders, na de rechte wegh, seven mylen van *Madrid.* Dit is een van de vermaeckelijckste plaetsen die wijdt en breedt konnen gesien worden; alsoo se met twee wateren, als de *Tamus* en *Xarama*, by na als een Eylandt omtrocken is, waer over twee brugghen leggen. Over de eerste is een langhe wyde straet, soo dat 'er vier karossen nevens den anderen konnen rijden, is een Duytsche mijl en daer over, langh, soo dat men daer onder, als onder dack gaen, ryden en met waghenen varen kan. Daer zijn drie Lusthoven, waer van de middelste by het Slot het schoonste is: by den ingangh is een alleen staend huys, toenmaels by een Fransche Gravinne be-

bewoont, daer aen geschreven stondt,

BENEDICITE FONTES DOMINO.

Dat is:

GHY FONTEYNEN SEGENT DEN HEER.

Van hier gaet men over een brugh, daer het eerste Waterkonstig werck vertoont, en de onse dapper nat bespuyt wierden. Daer aen volght een ander, alwaer vier meyskens van 't water om en om ghedreven wierden: daer by staet een naeckt metalen Beeldt, als een *Priapus*, 't welck uyt alle sijne leden water geeft, dan volght een kleyne grotta, onder welcke twee Draecken leggen, boven zijn een hoop vogelen, die, als het water springht, beginnen te singen: Als dan hoort men de Orghelen, met de Trompetten en Kromhoornen. Op de andere zyde van de grotta staen vier Bocxkens, en Satyri ofte Bosch-mannen, boven welcke het jaer-ghetal, 1607. en Coningh *Philippus de Derde*, is gestelt. Oock zijn daer schoone Cypressen-boomen, en witte Roosen, die als 't noodig van 't Water-werck begoten werden. Op twee plaetsen zijn fraye Fonteynen

van Marmersteen, en vier Lindeboomen, waer uyt het water springht. Daer aen volght een laen van Cypressen-boomen, met een ruym Hof, waer in noch andere Waterkonsten van yserverwighe Marmer ghesien werden: maer om hoogh staet een Vrouwen-beelt, uyt welcke het water aen alle kanten springht. Daer zijn mede seer schoone Mossel-schelpen, waer uyt het water loopt. Naest dese komt weder een andere laen, daer men niet anders als Tuynwerck beooght. In de selve staet een Bron en daer op een swart Beelt, maer daer beneden vier witte kinderen die water spuyten. Daer aen is noch een andere galderye van Plantwerck, in welcke een schoone Cypressen-boom, (die een Franschman ghemaeckt heeft) is staende, in die Boom staet een Maeghden-Beeldt, en de selve spreyt sich soodanigher wijse uyt, dat hy een volkomen lichaem maeckt. Oock zijn daer de plaets en de mueren te sien, die seventhien vensters heeft, waer uyt het water springht. Boven op staet een Jonckvrouw, daer men oock met vvater besprenght werdt. Het uyterste Hof is van Kruyt en Bloemwerck, met allerleye ghedierte, Schepen, Wagens, Schansen, Mannen en andere dinghen verciert. In 't Slot is niet veel besonders

te be-

TOLEDO.

te besien, Coningh *Philippus* heeft sich aldaer dickwijls onthouden.

Naer de middagh ten vier uren reden sy wederom van hier, tusschen een fraey gheboomte tot by een brugh over de rivier *Xamara*, daer se voor yder Man en Paert een quart Tol gheven moesten. Sy saghen veel Kameelen, die de Coningh alhier is houdende, en gheraeckten een goedt stuck in der nacht door een onbebouvvde Landtsdouvve, tot aen

Asseque, vier mylen zijnde een Venta ofte alleen staende Waertshuys, daer se voor liefnemen moesten op de vloer te slapen; niet verre daer af is een Coninck-lijck Jachthuys gelegen.

Den vierden dito namen sy de reys langhs de Waterstroom, door een landt dat eenighsins bearbeyt lagh, en quamen vroegh binnen de Stadt van *Toledo*.

XV. Dit *Toledo* leydt by nae midden in *Spanjen*, aen een harden, berghachtigen, en meerendeels met de rivier *Tagus* omringhden oort; aen de overzyde heeft het seer stercke mueren, en daer en-boven hondert en vijftigh Toornen, soo dat dit een vaste plaets is. Besiet *Rodericum Toletanum*, *lib.*3. *de Rebus Hispaniæ*, *cap.* 11. en L. *Nonium* aen 't negenenvijftighste Capittel. Oock heeft

Hu-

Hubertus Thomas Leodius, als hy in het jaer 1526. daer henen quam, in 't Leven van den Keurvorst en Paltsgraef *Fredericus de Tweede*, dese Stadt aldus beschreven. *Toledo* leydt by na in 't midden van *Spanjen*, op een klippighe en scherpe hooghte, alsoo 't daer qualijck op en af te komen is. Aen de eene zyde langs des stadts mueren vliedt de stroom *Tagus* ofte *Tajo*, soo dat men daer gheheel niet by komen kan. Het ander deel, dat nae 't Noorden leydt, is met stercke mueren en hondert vijftigh Toornen wel bewaert; heeft seer nauwe straten, doch de huysen zyn van binnen schoonder en bequamer ghetimmert dan men die van buyten soude meenen aen te sien. Daer zijn seventhien Marckt-plaetsen, op welcke allerhande goet te koop staet. De Domkerck is seer groot, rijck van inkomsten, heerlijck ghebouwt, en met machtighe schatten voorsien: dit seydt *Leodius*. By andere bevinde ick dat het rondom een sandighen grondt heeft, selden reghent, en oock weynigh Born-putten en Beecken geeft, uytgeseydt daer de *Tagus* vloeyt, alwaer een seer schoon en vruchtbaer dal (hoe wel het selvige niet breedt is) leydt: dat de lucht goedt en aldaer een groote Wol en Zyden-handel is. Onse Schryver verhaelt

Boterus delle Relat. univers. lib. 1. part. 1. Part. 2. Cosmogr. lib. 2. cap. 20.

haelt hier van als volght. Dit is de Hooft-stadt in Nieuw *Castilien*, en in het middel-punt van *Spanjen*, soo *Merula* seydt. Aldaer was eertijdts een Koninckliјcke Hof houdingh, en wierdt als voor een besonder Koninckrijck ghehouden, ghelijck oock de Coningh van *Spanjen* sich als noch Coning van *Toledo* schrijft: leydt aen de Waterstroom *Tagus*, op een hoogen bergh, en wordt geseyt dat rondom op eenige mylen weeghs aldaer geen vergiftigh gedierte zy. Hier wordt voor den Coningh een lijfwacht van twee vaendelen soldaten ghehouden: sy is met tamelijcke vaste mueren omtrocken, en worden aldaer hondert vijftigh Toornen ghetelt, hoe wel men die niet sien kan; is in 't jaer 673. door den Koningh *Bamba* vergroot. Leest hier van *Marian. lib. 6. cap.* 14. en *Nonius* op de aenghetoghene plaets, aen 't hondert vierentachtighste bladt. Voor dese Stadt kan men noch yets van een oudt Amphitheatro sien: als mede een aensienelijck Hospital, by *Philippus de Tweede* ghebouwt, en beneden het Slot een Gasthuys voor de krancke en oude Ridders van *S. Jacob*. De poort daer wy introcken is seer heerlijck om aen te schouwen, op de selve staet Keyser *Karel de Vijfde*, een Swaert in de handt hou-

Nonius ibidem.

houdende, met des Rijcks Arendt. Anderſints is deſe Stadt vermaert, wegens de Hooghe Schoole, het Aertsbiſdom, de ſeventhien Concilien, (die aldaer op 't minſte, 't welck nergens anders ghebuert is, ghehouden zyn) ende den Koophandel in Zyden waren: alſoo men het daer voor houdt, dat 'er in de Stadt over de thien duyſent ſoo Zydeals Wollewevers, met de ghene die daer toe ghehoorigh zijn, ſouden weſen. Oock worden hier de beſte Klingen geſmeedt, inſonderheydt van *Sebaſtiaen Hernando* en den *Sagun*. Dry dinghen zijn alhier meeſt te beſichtigen, Eerſtelijck, de Hooft-kerck, die een van de voornaemſte in *Spanjen* is, en een doorluchtigen Tooren heeft, waer binnen, onder andere te ſien is, de Kapelle, in welcke de Aertsbiſſchoppen begraven werden, is van klaere Marmerſteen ghebouwt; en aen de ſelve ſtaen der Aertsbiſſchoppen namen, onder welcke oock den Aertshertogh *Albertus* van *Ooſtenrijck* is, waer by deſe woorden gheleſen werden:

Iidem Nonius & Merula d. Locis.

BELGARUM REBELLIUM, GALLORUM HOSTIUM PROFLIGATORI.

Dat

Dat is:

DEN VERWINNAER VAN DE WEDERSPANNIGHE NEDERLANDERS, EN VYANDIGHE FRANSCHEN.

Rondom het Choor is 't leven *Christi* in Steen uytghehouwen, daer by wel veertigh silvere Lampen, met veel groote silveren Wieroock vaten hangen. De deure, *Puerta de nostra Senora* genoemt, is van Metael, en wordt noyt dan op hooge Vierdagen gheopent. Niet verre van daer staet de Steen, op welcke de Heylighe *Maria* stont, als sy den Heyligen *Illephonso* (die in 't jaer 669. soude ghestorven wesen) verscheen, en wordt met grooter aendacht ghekust. In een Kapelle beneden de Kerck is een Sarck, waer onder de Heylighe *Eugenius* rust. Het Hof, by de kruysgangh, staet met Cederboomen beplant. Dit Sticht ofte Aertsbisdom, is het voornaemste in *Spanjen*, hoe wel dat van *Braga* in *Portugael*, soodanigen Primaet, tegen spreeckt, gelijck in 't voorgaende Hooftstuck gheseyt is. Buyten den Aertsbisschop van dese plaets, die de naeste aen den Coningh is, wordt daer niets besloten. Heeft benevens

andere

andere Marckt-Vlecken en Dorpen
onder fich feventhien Steden. Van de
felfs inkomften kan men in 't eerft
Hooftftuck lefen. Hy heeft veertig
Canonicos, daer onder vijf Kardina
len zijn, waer van fommige van der
tigh tot vijftigh duyfent Ducaten in
komen hebben. Het tweede, da
alhier te fien is, is de Waterkonft
by een Italiaen (*Iànello Turiano Cre*
menenfe) ghebouwt, waer mede f
het water, uyt de rivier *Tajo*, twe
hondert vijftigh (*Neumajer* fpreeck
van vijf hondert vijftigh) trappen hoog
in de Stadt, en in alle huyfen, to
groot gherief en nut der inghefetene
konnen leyden. De Backen daer he
water fich in verfamelt onder de Brug
(die over de *Tajo* leyt) gevoeght zijn-
de, dat voor een zeer konftigh ftuck
werckx gehouden wert, al hoewel di
maer een geflagen booge is. Het der-
de, is 't Paleys, 't welck *Karel* de *Vijf-*
de heeft begoft te bouwen, en noch nie
voltooyt is. Nevens defe zyn dae
noch veel Kloofters en Kercken; en in
der Carmeliten de Begraeffenis van 't
geflacht *Lopez* te fien. Oock verhaelt
onfe Schryver, daer hy feydt, dat fy
alhier, wegens het vuyl en grouwelijck
naeroepen, en dat fommighe van haer
ghe-

Vide Nonius, Merula, Lanfius en Confult.

ghefelschap met Koedreck gheworpen
wierden, nieuwe Hoeden moesten koo-
pen. Dese Stadt heeft geleerde Lieden
ghehadt, en insonderheydt de Jonck-
vrouwe *Aloysia Sigaa*, *Francisc. Verga-
ras*, *Didacus*, en *Antonius Covarru-
vias*, mitsgaders de twee *Alvaro Go-
mez*, *Rodericus* Eerts-Bisschop deser
stede, verhaelt alhier een wonderlijcke
saecke voorgevallen te zyn, als dat van
ouden tijde alhier een oudt Slot was,
dat veel jaeren ghesloten stondt, tot
dat *Ruderick* de laetste Coningh der
Gotten 't selvighe in den jare 700. (te-
gen des Landt-Adels wille, op hoop
van een verborghen schat te bekomen)
bestondt te openen; daer niet in vin-
dende dan een kist met een geschilderde
doeck, bestaende in gewapende Man-
nen, en seecker Latijnsch geschrift, in-
houdende, soo wanneer dit Slot ghe-
opent wierdt, dat alsdan dusdanighe
Mannen (Mooren zynde) 't selvighe
Coninckrijck overweldighen souden,
ghelijck sulcks 15. ofte 16. jaren daer
naer ghebeurt is, en desen Coningh
het leven koste, die het oock bese-
ten hebben tot den jare 1039. als wan-
neerse van Coninck *Alphonsus de Se-
xe*, daer weder uytgedreven wierden.
In geval yemandt meer van dese Stadt
begeert

begeert te weten, die lese nevens de
aengheroerde *Gomez. lib. 6. de Rebus Jacobi Aragoniæ Regis; Novagier. in Itinerario, Petr. Medina L. Marin. Sicul. lib. 2. de Reb. Hispan.* en *Casp. Ens, Delicias Apodemicas per Hispaniam.*

Naer middagh begaven de onse haer wederom van hier, en quamen door een onbebouwde Landsdouwe, tegens den avondt in een slecht Dorp *Trachon*, vier mylen.

Den vijfden dito hadden sy een tamelijck bearbeydt en volckrijck landt, tot in het Marckt-vleck.

Cebola, vier mylen: rondom het selvighe een schoon Kooren- en Wyngewas zijnde. Nae den middagh reysden sy wyders door soodanighen welbebouwt Landt, en langhs de Rivier *Tajo*, sagen veel Ossen en Verckens, welckers gelijcke sy in Castilien niet gesien hadden, en quamen teghen den avondt over een slimme en half-steenen brugh tot de stadt

Talavera, vier mylen: is een kleyn Stedeken, met stercke, hooge en dicke mueren omtrocken, in 't Aertsbisdom van *Toledo*, en alsoo noch tot Nieuw Castilien behoorende. Leydt op een vlackte aen gemelde stroom *Tajo*, heeft een

en gesonde lucht, een schoone vrucht-
are bodem, en van wegen het Aerdt-
verck, dat aldaer gebacken werdt, ver-
maert. Het wordt oock *Talavera de la*
Reyna genoemt, welckers naems oor-
spronck by *Nonius. cap.* 63. te lesen
s.

Den sesten dito reysden sy van daer
over een effen veldt, sagen veel Olijf-
boomen, als mede een Arent, en uyt-
ermaten groote Haeghdissen, komen-
e omtrent de middagh in de stadt
Puente del Arcobispo, ses mylen, de
welcke een vrye(en den Aertsbisschop
van *Toledo* toebehoorende) Stadt is: leyt
mede aen de stroom *Tajo*, waer over
een deftige steenen Brugh van vierkante
mart-steen gelegen is. Hier sagen de on-
e de Osse-jacht, die met langhe stoc-
ken, welcke aen 't eynde met een scherp
yser beslagen waren, ghe schooten wier-
den.

XVI. By dese Stadt begint het Lant-
schap *Estremadura*, 't welck een ghe-
deelte van *Batica*, en van *Nonio*, *cap.* 7.
Baturia, maer van *Joan. Genes. Sepul-*
veda, *Petroche* ghenoemt werdt, al-
waer, volgens de getuygenis der Aerd-
cloot-schrijvers, eertijdts de *Vettones*
gewoont souden hebben. De landtpalen
in 't Westen zyn *Portugael*, in 't Noor-
den

den Nieuw *Castilien*, in 't Oosten *Granada*, en in 't Zuyden de Groote Zee. Voortyden was aldaer de stadt *Merida*, ofte *Emerita* het hooft tegenwoordigh is 't *Badajoz*, neghen mylen daer van daen gelegen. Tot dit Landt worden oock ten deele de Steden *Placentia*, (dat een schoone plaets is, voortbrengende allerley vruchten, en oock schoon wit Broodt) *Coria*, dat wel een kleyne Stadt is, maer een fraeye Kerck heeft) en *Alcantara*, ghereeckent, van welcke plaets by Oudt en Nieuw *Castilien* ghesprooken is. Behalven dese zyn 'er noch andere Stedekens, schoone Vlecken en Dorpen in dit Landt, die nochtans in de Somer, door de groote hitte, niet veel bewoont werden, alsoo 't de Sonrijckste Landsdouwe in *Spanjen* is. Dan in de Winter is 't daer geneughlijckst, vermits aldaer treffelijcke vveyden voor de Beesten, en veel Vee te vinden is; oock gheeft het tamelijck veel Aerd- en Boom vruchten. Na de middagh reysden sy uyt de bovenghemelde stadt *Puente*, &c. over eenighe heuvelen, en quamen in der nacht in een slecht Dorp, tvvee mylen.

Den sevenden dito troecken sy van hier over 't gheberghte van *Guadalupe*, langhs een wilde ongebaende wegh,

qua-

uamen 's middaeghs in een Venta die
p 't gheberghte leydt, vier mylen,
n na de middagh tot in de Stadt
XVII. *Guadalupa*, drie mylen. Het
oornoemde geberghte dat na de Stadt
henoemt werdt, heeft Silver-en Goudt
ynen, schoone Fonteynen en een son-
erlinghe slagh van witte Roosen, die
er wel ruycken, als mede veel Korck
Pantoffel-hout. Aen de zyde van het
looster en de Stadt valt veel Wijns,
rangie-appelen, Vyghen en andere
eerlijcke boomvruchten. Het Kloo-
er en stedeken *Guadalupa*, *Guada-* *Leg. Lud.*
pia ofte *Aqua Lupia*, legghen in een *Nonium,*
leye, daer de boomen in soo groo- *pag. 193.*
n menighte staen, als of het een bosch
as. Door 't water *Guadalupe* geeft
et een goede ghelegentheydt en plan-
gie. 't Klooster is een aensienelijcke
mmeragie, wordt *S. Maria*, en *Neu-*
ra Sennora de Guadalupa ghenoemt,
aerwaerts groote Bedevaerden ghe-
hieden. De Monnicken, (toenmaels
ondert en twintigh in ghetale) zijn van
Hieronymi Orden, ghelijck die van
scurial. Aen den ingangh staet een
aey Crucifix: aen de wanden de Won-
erwercken, die alhier ghebeurt zijn,
et olyverwe ghefchildert. In 't mid-
en is een treffelijcke Tuyn van enckele
Orangie-

Orangie-boomen, met een Lusthuys: van daer gaet men in een kamer, binnen welcke een Apothecarye van de kostelijckste wateren en andere genees-kruyden is, waer mede allerhande sieckten gheheelt werden, daer toe twee Heelmeesters bestelt zyn. Uyt dese kamer komt men op den bovensten kruysgangh, waer een Fonteyne staet, die van beneden opwaerts ghevoert werdt; in de gangh legghen sesentsestigh groote Boecken die tot het Choor behooren. In de Kerck siet men veel Ketenen, en sommighe Vanen, die de lieden (genesen zijnde) daer in vereert hebben. By het hooghe Autaer hangen tweeënveertigh silvere Lampen, op het selvighe staet een swart Marien-beeldt, dat het Kindeken in den arm heeft, in een witten Rock, waer by twee vergulde Engelen hanghen. Beneden haer zyn drie silvere Beelden, en (na dat men sien kan) van Vorstelijcke persoonen. Wanneer dit Beeldt alhier ghebracht, en begonnen zy ge-eert te worden, daer van, als oock van de Wonderwercken die aldaer gheschiet zyn, kan men *L. Nonium* in de Beschryvingh van *Spanjen* aen het eenentsestighste Hooftstuck lesen: oock zijn 'er eenighe rariteyten, ofte vremdigheden te sien, welcke (mits-

gaders

gaders de Reliquien) die de onse door
t aenbreecken van de nacht niet konden
besichtigen ; maer kochten een langh
papier, dat de lenghte en dickte van ge-
lachte Beeldt begreep. Eer Coningh
Sebastiaen van *Portugael*, naer *Barba-
ien* trock, had hy te vooren in dese
Kerck twee mael met de Coningh van
Spanjen, *Philippus de Tweede* gespreck
gehouden, gelijck in seeckere Schilde-
ye in het Klooster te sien was.

Den achtsten dito reysden sy in 't ge-
erghte over een steenachtighen wegh,
ngen op het hooge veel Orangie-appel-
n Olijf-boomen, op de rechterhandt
ommighe Kluysenaers hutten, en qua-
nen ongheveer op den middagh in het
orp

Legrapan, vijf mylen, waer nevens
eel Olijf-boomen stonden, en omher
et beste Swijnen Speck gevoedt werr.
Na de middagh quamen sy op een lusti-
en wegh, van louter Vee-weyden,
ieboomten, en andere vermaecklijck-
eden, tot het dorp

El Campo, vijf mylen, daer se des
achts bleven. In dit Dorp, als oock
't voorgaende, (alsoo se in twee da-
hen nauwlijcks drie Dorpen aenghe-
roffen hadden) vonden sy menschen
an tachtigh jaren, die de wegh op drie
L mylen

mylen ver onbekent was.

Den negenden dito trocken sy weder door een aenghenamen wegh, in het schoone vleck *Miajadas* tot op een Venta, vijf mylen. Onderwegen saghen sy twintigh stuck grof vee weyden, oock werden de Schapen, van *Madrid*, om de goede weyden, dit henen ghedreven, daer se voor yeder Schaep twee Realen moesten betalen. Van hier wilde on volck nederwaerts op *Medellin* reysen tvvee mylen van daer gheleghen, binnen vvelcke *Hernando Cortez* (die mexico bedvvongen heeft) ghebooren is om te sien of de stroom *Anas*, nu *Guadiana* ghenoemt, sich aldaer onder de aerde verberght: alsoo by nae all Schryvers dit getuygen, hoe wel sy in d mylen niet kosten over een komen; wan de sommighe stellen vijfthien, eenigh thien, en andere seven in de wijdte, dae hy vvederom soude te voorschijn ko men; de plaets, waer sulcks gheschiet noemen eenige *Villaharra*; andere *Ar gamasilla*; en de derde *Medellin*, oft *Metallina*: Leest hier van uyt de oud Schryvers, *Plinium, lib.*3. *cap.* 1. mae van de nieuwe, uyt de Spaensche *Am brosius de Salazar*, in sijn meer-aenghe togen Boeck, op het tvveeenvijftighst bladt: en *L. Nonium de Hisp. Fluv* *pag*

pag. 313. uyt de Italiaenen *Joan. Anton. Magino*, in de Aerdtkloot-beschryvingh aen 't tweeënvijftighste bladt: en *Giov. Botero, part. pri. Relat. lib.* 1. uyt de Franschen *D.T.V.Y.* in sijn *Commentar. des Estats du monde*, *pag.* 138. van de Parijsche Druck: en uyt de Duytschen *Munster. lib.* 2. *cap.* 41. *fol.* 125. *Paul. Merula*, *fol.* 221. en *D. Thomas Lansius* in zyn *Consultatie*, in de Vertooghreden voor *Spanjen*, *fol.* 273. in 8. welcke nochtans daer nevens verhaelt, dat dit by *Ortelio* in bedenckingh getrocken werdt, hoewel de Spaensche het anders met *Plinio* en de gemeene meeningh houden. Oock heeft niemandt die *Spanjen* door ghereyst heeft, my voor de waerheydt ghesëydt, dat hy over sulcken Waterstroom gereden had, die onder de aerde doorliep. Maer onse schryver seydt, dat sy, vvanneer se nae dickx in dit ghevveste vraeghden, van 't volck uytgelacht vvierden, en daer in onderrecht, dat haer niet anders als een spoocxken op de mouvv ghespelt was. Weshalven sy hun reyse naer *Medelin* staeckten, verder trocken en nae den middagh een lustighen vvegh en schoone velden die vol Toorens stonden, aentroffen, tot by de stadt

XXVIII. *Merida*, vier mylen. Dese

ſe Stadt vvordt by *P. Merula* voor de
ghene ghehouden die anders *Emerita*
ofte *Auguſta Emerita* ghenoemt vverdt
ghelijck de oude Munten ghetuyghen
oock verhaelt *Dio Caſius*, *lib.* 53. da
Auguſtus, nae dat hy de *Cantabros*
Aſturiers en *Portugeſen* t'onderbraght
de oude ſoldaten in *Spanjen* ghelaten
deſe Stadt ghebouvvt, nae ſijn eyghe
perſoon de naem *Auguſta Emerita*, vve
ghens het oude krijghs volck dat ſulck
vvel verdient had, gegeven heeft. Haer
der ghedenckt oock de Rechtsgheleerd
Paulus in het Boeck *Pandectarum* 50
tit. 15. *de Cenſibus*, *&c.* vvaer door ſ
noch op deſen dagh het tvveede *Romei*
ghenoemt vverdt. Den Keyſer *Augu-
ſtus* heeft van deſe Stadt tot *Calis Mali*
eertijdts *Gades* gheheeten, een vvegh
laten maecken, ghelijck noch heden-
daeghs uyt de oude Marmerſteen te ſien
is, van vvelcker opſchrift en ander
dinghen deſe Stadt betreffende, *Paulu*
Merula op 't tvvee hondert vierentach-
tighſte bladt vermaen doet. Sy leyt in
't veldt aen de revier *Guadiana*, in he
Landt *Eſtremadura*, waer van ſy vve
eer het hooft, als oock de Hoofſtadt van
geheel *Luſitania* (volgens *Nonii* ſchry-
ven) gheweeſt is. Maer deſe voortreffe-
lijcke Stadt heeft grootelijcks afgheno-
men,

men, soo dat sy teghenwoordigh gheen groot getal van inwoonders, en in plaets van de vorighe Heerlijckheydt, maer oude mueren en kenteeckenen van de Roomsche macht vertoont. Alhier zijn twee *Aquaductus* ofte Waterleydinghen gheweest, waer van hier en daer noch sommige vervallen Boogen te sien zijn. Maer in plaets van die is daer weder een andere ghemaeckt, waer over het water in de Stadt gebracht werdt, doch niet in praght by de vorighe te vergelijcken. Oock heeft se een deftige steene Brugh, die in 't jaer 1610. van het water t' eenemael afgespoelt wierdt, en een groote somme gheldts ghekost heeft van weder op te bouwen. In de Stadt is noch een Booghe, *Arc de S. Jago* ghenoemt, dat een zeghe-teecken schijnt te wesen, als mede een bewijs van een Theatrum ofte Schouwburgh, ghelijck *Gasper Barrerius* ghedenckt. Rondtom, soo verre als men sien kan is deftig Koorenlandt, soo dat die Stadt by na een Spijcker ofte Kooren-schuur van 't Lant *Castilien* konde ghenoemt worden. Men seydt, dat nevens andere heerlijcke vruchten, in dit ghewest, in grooter menighte, kruyt wast, 't welck men tot Purper en Scharlaecken verwe ghebruyckt. Hier is een fray Klooster voor

Insigne praterea antiquitatis opus conspicitur hic Naumachia. Nonius. p. 109.

de Conventuael-broeders van *S. Jacob*; en zijn alhier de Poeet *Decianus* en de Heylighe Maeght *Eulalia* ghebooren. Het volck aldaer is seer yverigh, riepen onse *Duytschen* Lutheranos en Hugenottas na, waer aen sy haer (om alle quaet vermoeden te vermyden) niet stoorden.

Den thienden dito reysden sy door veel Schaeps-weyden, en een eensaem Dorp, op een hooghte legghende, waer by een oudt Slot lagh, en quamen langhs de stroom *Guadiana*, tot in 't Merckt-vleck

Talavera, ses mylen. Nae de middagh trocken sy over veel velden en weyden, daer sy een ongheloofliјcke menighte van Sprinckhanen saghen, die by tyden het gantsche Landt soo bedecken, dat den Koningh derwaerts volck senden moet om sulck ongediertete verbranden; des avonts quamen sy binnen de stadt

XIX. *Badajoz*, drie mylen, vvas eertijdts *Pax* en *Pax Augusta* genoemt; *Plinius* noemt het *Colonia Pacensis*; gelijck mede de inwoonders op de boven aengeroerde plaets *lib.* 50. *ff. tit.* 15. *de Censibus*, *&c.* van de Rechtsgheleerde *Paulus Pacensis* genoemt werden. De Mooren hebben daer van eerst *Baxau-*

gos,

gos, daer nae *Badaxos* ghemaeckt, waer van gelijck *Gasper Barreiros* by *Joan de Laet* verhaelt de tegenwoordighe naem herkomt. Hedendaeghs is dese de *Hooftstadt* in *Estremadura*, leydt seer hoogh, en beneden loopt de revier *Guadiana* ofte *Anas* voor by, verrijckt zijnde met schoone Orangie-appelen, Vyghe, Citroene en Olijfboomen. Is seer groot, hebbende op het hooghe een Slot, het welck door sijn groote beter nae een stadt ghelijckt, en met ringh-mueren omtrocken is. Alhier (als op een Frontier-plaets tegen *Portugael*) sloegh Koningh *Philippus de Tweede* sijn leger, als hy *Portugael* veroverde. Anders is daer niet veel te besien, alleenlijck dat de onse hun geldt aengheven, van yder hondert Realen silver ofte goudt een, en daer en boven aen de Tolschryver twee Realen besonder betalen mosten. Sy kreghen voor de tijdt van dry maenden een Pascedel, om wijders te reysen, soo dat se binnen die tijdt aldaer weder keerende, niets behoefden te betaelen.

Als sy den elfden dito sich van daer begaven, hieldt de wacht op de brugh haer alle vast in twee hoopen verdeelende, en wilden haer uyttrecken en besoecken, onaenghesien sy een vryen Pas-cedel hadden: weshalven sy de eer-

ſte wacht drie, en de andere acht Realen gaven, en quamen omtrent de middagh door een gheneughelijcken wegh, by de Stadt

Elvas, drie mylen. Dit is de eerſte Stadt in 't Rijck van *Portugael*, de welcke, gelijck *Badajoz*, op een bergh leyt. Men ſiet van daer de andere Steden ſoo dichte by, als of ſy daer een vierendeel mijls af laghen. *Andreas Reſendius* ſeyt, dat (ghelijck deſe Stadt in vruchtbaerheydt des Aerdrijcks, en voortreffelijcke Burgerye, niet de minſte van de Portugaelſche-Steden is) alſoo oock vveghens de deught der Olie, onder haer vvel de voornaemſte is. Oock waſſen hier de Orangie-appelen in grooten overvloedt, en zijn ſeer goeden koop. Behalven de Biſſchoppelijcke Hooftkerck, is 'er in de Stadt niet ſonderlinghs te ſien; als dat voor een *Aquæductus* ofte Waterleydinge gelegen is, die wel in uytmuntentheydt niet by de brugge tot *Segovia* te verghelijcken, maer een veel grooter werck, en een Duytſche myle langh is. Hier moet men de Pas-cedullen, die men tot *Badajoz* ontfanghen heeft, vertoonen, en op 't nieuw onderteeckenen laten; oock begint alhier de Portugaelſche munte in ſvvangh te gaen, ſoo dat de Caſtili-

aen-

aensche Quarten niet langher gelden.
Na de middagh meenden sy vveder voort te reysen, maer vvierden van de vvacht aengherandt, die sy vier Realen betalen moesten: reysden daer op door onghebouvvt landt, siende ondervveghen niet meer als een alleen staende Herbergh, met eenighe vvagenen met Zout geladen, en quamen in der nacht binnen de stadt

Estremo, ses mylen. Is een Stadt van e groote als *Elvas*, hebbende een treffelijcke Marckt-plaets, in 't benedenste an de Stadt, ongheveer een musquetshoot langh; doch de oude Stadt leydt helijck *Badajoz*, op de hooghte, met en ringh-muer omcingelt.

XX. Eer dat vvy verder gaen, soo ent den leser gevvaerschouvvt dat alhoevvel 't Coninckrijck *Portugael* yeenvvoordigh onder de Spaensche Monarchie niet is behoorende, dat vvy echr om onsen Autheur geen gewelt aen doen, niet hebben willen naer laeten jn beschrijvinge te volgen, soo van s lants gelegentheydt in 't gemeen als r selviger Steden in 't bysonder. Het andt, 't welck teghenvvoordigh *Porgael* ghenoemt werdt, en het voornemste deel van Out *Lusitania*, streckt n 't begin van *Gallicia* tot aen 't eynde

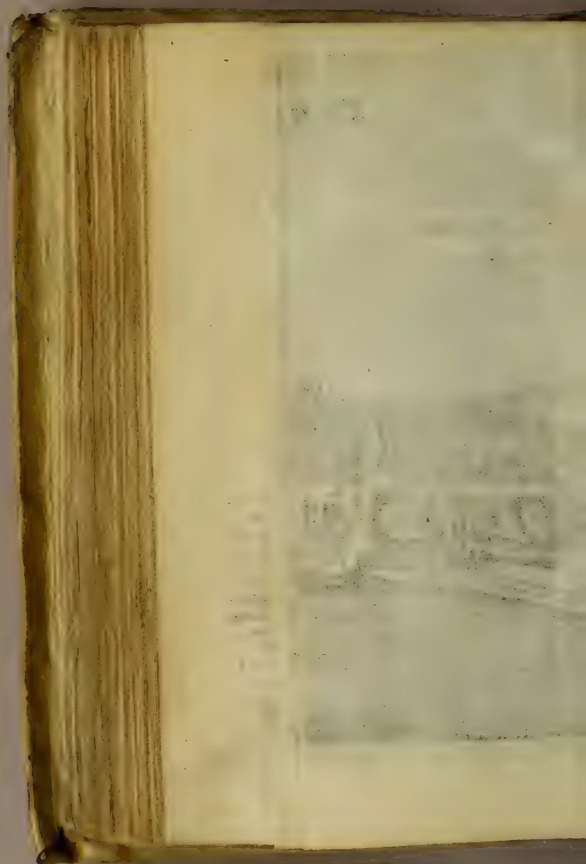
Nonius cap. 29. van *Andalusia*: desselfs Landtpalen in 't Noorden zijn 't ghemelde Koninckrijck *Gallicia*, en de revier *Minius*: in 't Westen en Zuyden de Wester Zee, anders *Oceanus Occidentalis*: in 't Oosten de Landen van *Castilien* en *Estremadura*. *Boterus* hout staende dat dit Rijck in sijn ommegangh acht hondert neghenentseventigh mylen heeft: andere segghen van acht hondert vijftigh: *Merula* van acht hondert tachtigh. De lenghte is drie hondert tvvintigh, en de breedte volghens hun ghevoelen tsestigh; maer besiet; 't gheen *Nicolaus de Oleveira* in sijn beschryvingh van *Portugael*, en in 't bysonder der stadt *Lisbona* (die aldaer in 't jaer 1622. gedruckt is,) op twee onderscheyden plaetsen, hier van schrijft; alwaer hy verhaelt dat aldaer achthien groote Steden, die sy Ciudades noemen, en behalven die, noch vier hondert en veerthien Steden zijn: en als men daer by noch twee hondert en ettelijcke kleyne Stedekens dede, soo soude 't getal meer dan ses hondert en dertigh bedragen. Daer zijn oock veel Vlecken en Dorpen; maer onder dese naem wordt het Koninckrijck *Algarbia*, (dat een aenhanghsel van *Portugael* is) mede genomen, alhoewel het 't slechste van alle de Spaensche Rijcken is, niet meer hebbende

bende onder een Bisschop dan vier Stee-
den, als *Tavila*, *Lagos*, *Sylves*, *en*
Faro, waer van de twee, *Tavila* en *La-*
gos, bequame Zee-havenen hebben.
Oock is daer de zee-haven *Villa Nova*,
oorby het voorgeberghte van *S. Vin-*
ent, 'twelck de Ouden *Promontorium*
acrum noemden, en andere kleyne
nhammen meer. De lenghte van het
oninckrijck *Algarbia* beslaet sevenen-
vintigh Spaensche mylen, en daer het
o zyn breedtste is, acht. Van dit
ndt van *Algarben* heeft *Portugael* vijf
eelen, zynde gheleghen tusschen de wa-
ren *Durio* en *Minio*, streckende van
stadt *Porto* tot aen *Valencia*, zynde
nthien mylen langh, ende acht ofte
aelf breedt, hebbende hondert en
rtigh rijcke Kloosteren, en veerthien
ndert en t'festigh Parochie-Kercken, *Portè op-*
nalven het Primaet en Aertsbisschop- *pidum*
ijcke *Braga*, de Bisschoppelijcke *portu cla-*
lt *Porto*, en vijf andere Collegie- *rum ad*
rcken. Dit ghedeelte heeft over de *Durii fl.*
duysent springende Fonteynen, twee *Ostium,*
dert steene Brugghen, en ses Zee- *undè Por-*
ens. In de overige drie deelen wor- *tugalliam*
de drie Aertsbisdommen, als van *dictam,*
ga, *Lisbona* en *Ebora* (onder welc- *quasi*
eghen Bisdommen staen) ghetelt. *Gallecia*
Kooren heeft het (insonder 't geen *portum autumat. Resendius.*

L 6 aen

aen de Zee leydt) niet veel ten besten;
alsoo 't selvighe uyt *Vranckrijck* en andere Landen, daer henen moet ghevoert worden. Maer heeft veel vruchten en Bergh-werck. De inwoonders zijn tegen de vreemdelingen seer vriendelijck, doch den Castilianers hatigh, goede Zeevarende lieden; en sommighe van ghevoelen, dat de Seylen by hen-lieden eerst souden gevonden wesen. Uyt de Steden, nae *Lisbona* (van welcke wy hier nae spreecken sullen, zijn insonder beroemt. *Bracara* tegenwoordigh *Braga*, welckers Aerts-bisschop, ghelijck elders geseydt is met die van *Toledo*, om het Primatum over *Spanjen* pleyt, en volghens he schrijven van *L. Nonius*, als noch nie uytghewesen is, leydt in het ghedeel te van *Portugael*, dat *Interamnis* ghe noemt wordt, ghelijck wy voor dese verhaelt hebben: is een seer oude Stad die tot op der Gotten tyden, in groo ten aensien was. In 't jaer 740. hee Coningh *Alphonsus Catholicus* de selv den *Saracenen* wederom ontweldigh en is alhier inde Hooftkerck Graef *Hen drick van Portugael*, waer van de vo gende Coningen afkomstigh zijn, b graven. Legghende vijf mijlen van Zee: gemelde Aertsbisschop is een Ge stelij

BRACARAE AUGUSTE.

ſtelijck en Wereldtlijck Heer, en worden aldaer ongeveer twee duyſendt Burgers getelt. De lucht is ſeer goedt, het landt vruchtbaer en geneughlijck. Leeſt wyders 't geen *Merula* wijtloopigh verhaelt. II. *Ebora*, legghende aen een veldtachtigen hoeck, ſeer ſchoon en in een groote vlackte, van alle kanten met berghen omringht. Deſe berghen zijn oock niet onvruchtbaer, noch kael, maer met dichte en luſtige gheboomten verciert. De velden die daer beneden legghen ſouden ſeer vruchtbaer zijn, en een rijcken Ooghſt geven, ſoo ſy anders maer recht bearbeyt wierden, en tot ſoodanighen geluck geen rivier ontbrack. Daer is een Aertsbiſſchoppelijcke Stoel, en een Academie ofte Hooghe Schoole. *Jacobus Mœnetius* maeckt gewach, dat ſy in haer omtreck drie duyſent vijf hondert en vijftigh paſſen begrijpt. Beſiet haer groote beſchrijvingh in 't Stedeboeck, en 't gene *Andreas Reſendius*, *L. Nonius* en *Caſp. Ens*, in de *Deliciis Apodemicis per Hiſpaniam, pag.* 82. *ſeqq.* ſeggen is ſeer oudt, ten tyden der Romeynen vermaert, en *Liberalitas Julia* toeghenaemt gheweeſt. III. *Conimbria*, ghemeenlijck *Coimbra* gheheten, leydt treffelijck op een hooghe klip, is met Olijf-boomen en Wijngaerden aen alle

zyden beſet. De rivier *Mondego*, ofte *Mondega*, den welcken *Strabo*, *Muliades*, maer *Ptolomæus* en *Plinius*, *Mundam* noemen, waer over een ſeer ſchoone brugh gaet, ſcheydtſe in twee deelen. Rondom zyn luſtighe en vruchtbare berghen, in de Stadt klare Waterputten, en inſonderheydt een vermaerde Waterleydingh, ofte *Aquæductus*, die Coningh *Sebaſtiaen*, in 't jaer 1572. met groote onkoſten voltooyt heeft. Oock is 'er een beroemde Hooge Schole, alwaer een groote menighte van Studenten ſich plagh te onthouden. Acht mylen van hier op het veldt *Cadima*, niet verre van *Tentugala*, is de bron *Fervente*, welckers water al verteert wat men daer in werpt. IV. *Santarenum* (ſoo *Nonius* ſeydt) is een ſeer oude ſtadt aen de ſtroom *Tagus* op een hooghen heuvel, vijftigh Italiaenſche mylen van *Lisbona* ghelegen. Het aerdtrijck rondom is vruchtbaer van Olie en Wijn, en draeght Kooren in grooter overvloet, hoewel het ghebiedt van de Stadt ſeer naeuw bepranght is. De Ouden noemden deſe plaets *Scalabim*. Teghen over aen de andere zyde van de waterſtroom *Tajo*, omtrent de veertigh duyſent ſchreeden van Lisbona, leydt het Dorp *Almerin*,

op

op een vlacke en wyde plaets, die aen beyde kanten met heuvelen beset, Kooren-rijck, lustigh om te jaghen, des Winters gesondt, en met een Coninckclijck Lusthuys verciert is: aldaer plachten de Coningen (om des Jachts wille) haer des Winters te onthouden, ghelijck *Joan de Laet* uyt *Joann. Antonio Viperano* verhaelt. V. *Lagos*, by oude tijden *Lacobriga* ghenoemt, is hedendaeghs een beroemde Portugeesche Stadt. VI. S. *Jacobus de Cacem*, legghende op een hooghen Bergh, van waer men in de Zee kan sien. VII. *Sinis* een Zee-stadt. VIII. *Braganca*, den machtigen en rijcken Hertogh, die daer van de naem voert, toebehoorende. Leest hier van *Andreas Resendius* in de beschryvingh der plaetsen in *Portugael.* IX. *Tomar*, dat de Ouden *Neobantia* noemden, is in 't ghewefte van *Portugael*, dat *Cisgastana* ghenoemt werdt, tusschen *Santaren* en *Coimbra*, in een lange maer enge vlackte gelegen, hebbende ter slincker handt heuvelen die met Wijngaerden en Olijf-boomen beplant staen; op een van de hooghste boven de Stadt leydt een oude aensienlijcke Kerck, en daer by een treffelijck huys, eertijdts de Tempeliers, maer tegenwoordigh de Jesuyten toebehoorende,

de, gelijck de voornoemde *Viperanus* en *Casp. Ens*, sonder twijffel uyt hem (alsoo hy selden sijn man noemt) schrijven. X. *Begia*, *Beja*, ofte *Bexa*, dat by de ouden *Pax Julia* wesen soude. XI. *Setubal*, by de Zeevarende Matroosen *S. Uves* genoemt. XII. *Almada*. XIII. *Viseo*, en andere meer; waer over de gemelde Schrijvers te lesen zijn. Aengaende de inkomsten van dit Landt, en op wat wijse dit Coninckrijck aen *Spanjen* is ghekomen, souden wy alhier wel verhalen, 't en waere wy sulcks in het voorgaende Hooftstuck niet hadden ghedaen, en nu weder daer van afgescheurt, gelijck vooren meermaels verhaelt is, op welcke plaetsen oock van den Adel en Ridderlijeken staet eenigh ghewagh gemaeckt werdt.

Maer om weder van de Portugaelsche beschryvingh op onse reyse te komen, soo staet te weten, dat die gingh uyt de voor-verhaelde stadt *Estremos* (den twaelfden van Bloeymaent) door ongebouwde Velden en een onbewoont lant, tot aen de Stadt

Royellos, ses mylen: leydt op een hooghte die men by nae vier groote mylen weeghs sien kan. Heeft beneden in het Dal een seer schoon Klooster, *S. Loyo* ghenoemt, 't welck waerdigh is te besich-

besichtigen. Nae de middagh hadden sy eenigh heuveligh en berghachtigh landt tot aen de Stadt

Monteamor, drie groote mylen: zijnde een fraye Stadt van ghebouwen en Kloosters, mede op een bergh leggende, hoe wel de halve Stadt nederwaerts in een Dal is.

Den thienden dito trocken sy van daer naer een aensienlijcke Venta, die ter eeren van *Philippus de Tweede*, Coningh van *Spanjen* ghebouwt was, drie mylen. Nae de middagh hadden sy een sandigen wegh, die, by de Landtstreeck van *Bordeaux* naer *Bayona* in *Vrankrijk*, *Landes*, genoemt, te gelijcken was, en quamen in 't dorp

Aldea Gallega, acht groote mylen, sy ontmoeteden onderwegen niet meer als een Venta ofte alleen staende huys, dat voor de Koningh ghetimmert was. Dicht by dit Dorp leydt een slecht Klooster *Nuestra Sennora de Talaja*, op een seer lustige plaets, alwaer veel wonderwercken souden gheschieden. 't Ghemelde Dorp leydt aen den oever van de stroom *Tagus*, daer men te scheep gaet, en voor stroom naer *Lisbona* vaert: heeft een fraye Kerck, die doorgaens verguldt is, en een schoone Watermuelen, die met de vloet ofte oploopen der

Rivier

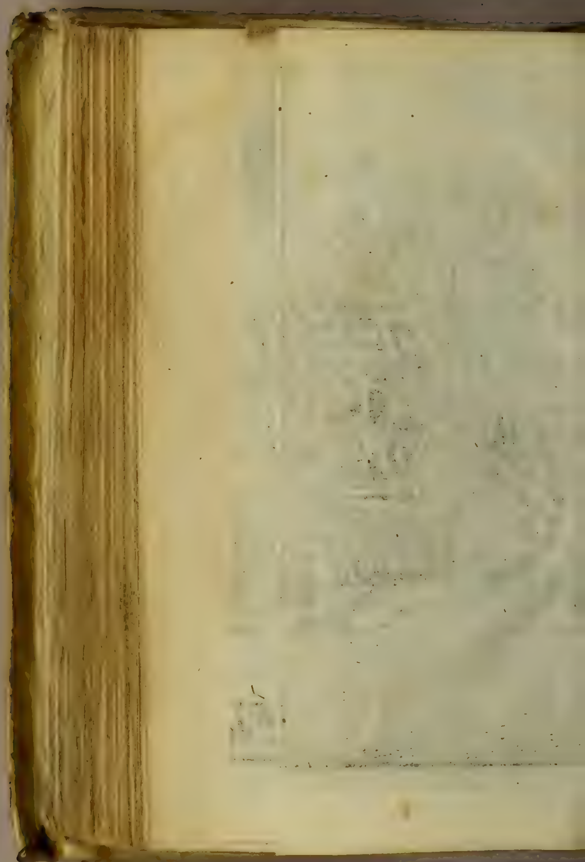
Rivier het water met Sluysen vanght. Alhier werdt, ghelijck tot *Rochelle*, Zout gemaeckt.

Den veerthienden dito, op een Pincxterdagh, begaven sy haer te scheep, en voeren met halver windt naer de stadt

Lisbona, drie mylen, by een Italiaen ter herberge gaende, daer se tamelijck onthaelt wierden; maer slechten Wijn, en soo veel vlooyen hadden, dat sy (gelijck de Instelder van het Reysboeck schrijft) daer van schier verbaest wierden.

XXI. Dese Stadt *Lisbona*, *Lisboa*, *Lixboa*, *Olyssipo*, *Ulyssippo*, *Olysippo*, *Ulixbona*, *Julia Fælix* en *Salaria* ghenoemt, is een van de machtigste en rijckste Steden in *Europa*, en wort ten deele voor de vermaerste Stadt van gantsch *Spanjen* ghehouden, anders is sy de Hooftstadt in *Portugael*. Van welcke *Nicolaus de Oliveira*, in sijn Boeck dat hy van dese Stadt en *Portugael* beschreven en in 't jaer 1620. binnen *Lisbona* laten drucken heeft, onder andere saecken dit naevolgende verhaelt. De stadt *Lisbona* streckt sich in de lenghte van *Belem* tot aen *S. Bento*, twee Spaensche mylen uyt, welcke ruymte t'eenemael met huysen betimmert is: de Stadt eygentlijck in 't midden op seven hooghe bergen,

LISABONA.

bergen gebouwt leggende, niet alleen de dalen, maer oock de ruggen der hooghten beslaende. Op de hooghste ofte derde bergh (die van alle kanten steyl en rondt is) leydt een sterck Slot 't welck met hooge mueren en toornen omringht is. Vijf van dese bergen zijn met een stercke ring-muer omvangen, op welcke sevenentseventigh hooge toornen, tweeentwintigh poorten na de rivier *Tajo*, en seventhien naer 't landt streckende, te sien zijn. Binnen dese Stadt worden veertigh Parochie Kercken ghetelt, en zijn aldaer in voorgaende jaren (gelijck met opmerckingh aengeteeckent staet) over de negenentwintigh duysent huysgesinnen, en hondert thien duysent acht hondert zielen bevonden geweest. Waer onder nochtans de vreemdelingen en de Portugesen, van 't landt inkomende, mitsgaders de drie hondert Geestelijcke die de Kercken bedienen, niet ghereeckent wierden. Wyders zijn daer twintigh Monnicken Kloosters, en in de selve derthien hondert vijfenseftigh Monnicken, en achthien Nonnen Conventen, waer binnen wel achthien hondert dertigh Vrouwspersoonen zijn. Hen werden alhier jaarlijcks inde slachthuysen elf duysent Ossen, en hondert duysent Schapen, en vijfthien duysent

duyſent ſoo Bocken als Geyten geſlacht, waer van de Vleeſch-accijns alle jaren voor vijfentwintigh duyſent Ducaten werdt verpacht. Uyt de nabuerighe plaetſen is tot deſe Stadt ſoo grooten toeloop, dat men heeft waergenomen, hoe alleen door de poorte van *S. Antonio* daghelijcks vijfthien hondert, door de poorte van *S. Vincentio* over de duyſent, door de Heylighe Kruys-poorte wel neghen hondert, en door de poorte *l'Eſperanca*, ofte Hoop genoemt, over de twaelf hondert laſtdraghende Beeſten, met Meel en allerhande vruchten gheladen, in komen. Want het omleggende Landt goedt is: vijf mylen om de Stadt als in een ronden circkel zijn negenenvijftigh Parochie Kercken, derthien duyſent vier hondert drie haerdtſteden, en ſesenveertigh duyſent vier hondert Zielen; en inde ſelvige omtrent over de rivier *Tajo*, negenentwintigh ſoo Vlecken als Dorpen, met hare Kercken, en aldaer ſeven duyſent een hondert ſevenentſeventigh haerdtſteden, en ſesentwintigh duyſent drie hondert ſesentachtigh Zielen ghetelt. Alhier werden de groote Schepen uytgeruſt, waer van een, 't welck ſy een Caraque noemen, met alle ſyn toebehooren en der

Matroosen betalinghe, eer die van daer vaert, hondert sevenentwintigh duysent vijf hondert Ducaten komt te bedragen, sonder de medevoerende Koopmanschappen daer in gereeckent te zijn. Tusschen dese Stadt en *Cascaiis*, die vijf mylen weeghs van den anderen zijn, legghen vijf groote Slooten, waer van het eerste *Belem* genaemt seer vast en aensienlijck is, in 't welcke veel groote stucken gheschuts staen. Het andere, dat het grootste en soo van borstweeringhen als andere krijghs-ghereedtschap wel versien is, wordt *S. Juliaen* ghenoemt, leydt aen de mondt van de *Tagus*, daer binnen zijnde tseventigh groote stucken gheschut, en een besettinghe van vier hondert Soldaten. Het derde is *Cabeca Secca*, dat midden in de Bocht ofte *Æstuatio* leydt, en uyt de natuur sterck is. Het vierde is *S. Antonio*, voerende de naem van het nae by legghende Klooster. Eyndelijck in 't stedeken *Cascaius* 't vijfde dat met alles (om des vyandts macht te water af te keeren) versorght is. Binnen *Lisbona* zyn verscheyde Magasijnen ofte Wapenhuysen, waer in meenighte van grove stucken en allerley uytreedingen tot den Oorlogh, soo wel te water als te

landt,

lande, te sien zyn. Dit schrijft *Oliveira*, die men hier in, als een inghebooren, en nieuw Schryver (mijns oordeels) 'tseeckerst ghelooven magh; nochtans kan men oock de Cosmographie van *Munsterus*, in het tweede Boeck aen 't sevenveertighste Hooftstuck van de laetste Baselsche Druck in het jaer 1628. Het Stedeboeck van G. *Braun*, *Daman. à Goes* in een besondere verhandelingh, *P. Merula* in 't *26. cap. pag. 286. L. Nonius, cap.* 35. *Casp. Ens*, en andere die hier van geschreven hebben, lesen; derhalven ick hier gheen verder verhael van doen sal, alsoo die alle ghedruckt en wel te bekomen zyn; alleenelijck daer by doende 't geene onse Schrijver in zijn Reysboeck aenghe-teeckent heeft: luydende als volght, Alhier worden uyt alle hoecken des wereldts allerleye dinghen naer toegevoert Alle Schepen uyt *Oost Indien* komende, havenen aldaer, des moghen de *Portugeesen* in *West-Indien* nochte *America* niet komen, ghelijck de getroffen voorwaerden (in de vereeniginge deser twee Kroonen) mede brenghen. Op groote Vierdagen kan dese Stadt, uyt haer eyghen Sangers, over de dertigh Chooren, op de omlegghende Vlecken en Dorpen schicken, sonder dat se in haer

haer ghewoonlijcke Solemniteyten eenigh gebreck komt te lyden. Sy heeft hondert eenendertigh Broederschappen, die geldt tot Almoessen vergaderen. De *Corregidor* ofte Burgermeester, wanneer hy uyt rijdt, heeft hondert mannen te paerde achter hem. Alle drie jaeren wiert daer een *Vice-Rey, Gubernator* ofte Coninckli jcke Stedehouder over 't Rijck van *Portugael* en dese Stadt ghestelt, 't welcke een Landtsaet ofte *Portugees* wesen most, hebbende een Duytsche en Spaensche lijfwacht. Teghen over de Stadt leydt het Slot, waer in hy de eerste nacht, dat hy herwaerts komt, vernacht, als dan vaert hy over naer *Belem*, en van daer rijdt hy de Stadt in. Welck Slot met tachtentig man (die 't leven verbeurt hebben, en geen soldy trecken) beset werdt. Als dese verlost en afghevoert zijn, worden daer tegen wederom andere tachtentigh opgebracht. De Mooren worden hier ghelijck het vee, voor twee, drie en vier hondert Ducaten 't stuck verkocht, en moet yder voor sijn meester alle daghen twee Realen winnen, van 't overschot haer selven gheneerende, dese Slaven plaghten op Son- en Heylighe-daghen hare vermaeckelijckheden, Dansspeelen en andere kortswylen te houden.

den. De Stadt heeft haer eygen Aertsbisschop, Hooghe Schoole en Inquisitie. Onder alle Kercken is die van *S. Dominicus*, die op de Marckt by de Inquisitie staet, by nae de fraeyste; inwendigh doorgaens op het treffelijckste vergult. Daer binnen aen een deur hanght de lijst ofte opteeckeningh der verbrande Ketters: Op den Pincxterdagh ter Vesper tijdt sagen in de selve een Dans van vermomde persoonen houden. Naest dese is de *Misericordia* ofte Kercke der Barmhartigheydt (van vierkante gehouwen steen, ghebouwt) wel besiens waerdigh. De opsienders daer van worden Broeders der Barmhartigheydt ghenoemt, die alles dat sy ontfangen hadden, wederom moeten uyt reycken dat jaerlijcks over de dertigh ofte veertigh duysent Ducaten beloopen soude, sonder 't selvige by haer te laeten verjaren. Wijders is 'er het Hospital, te sien (alle Heyligen toeghewijdt) waer in arme, krancke en vondelingen onderhonden werden, en wordt voor het voornaemste dat in geheel *Spanjen* is, ghehouden. Nae dese drie Kercken. Is ten IV. te besichtigen het Paleys, dat *Don Pedro*, de Soon van *Joannes de Eerste*, uyt de Beurs der Ghemeenten heeft laten timmeren, vvanneer hy

Lud. Nonius cap. 35.

Vooght

Vooght van sijns Broeders Soon was, om de Ghesanten van vreemde Vorsten daer binnen te ontfanghen. V. De Koorenschuur, by *Joan de Derde* ghebouwt, alwaer om des toevoers wil geen Tol betaelt werdt. VI. Het nieuwe Tolhuys, het welck aen de strandt staet. VII. Het voornaemste Artillerye-huys. VIII. Het Oost-Indische-huys, binnen t welcke de Waren, als Speceryen en nders, uyt Oost-Indien komende geoldert werden. De Peper-handel komt len Coningh toe, die sulcks door sijn, aer toe beampte, Kooplieden laet beorderen. IX. *La Casa de Alfondiga, Ilhondiga* ofte Tolhuys, en *Casa de Cincos*, alwaer men van de Lakenen die ot *Lisbona* ghebraght werden, vijf aer die uytgevoert worden, twintigh n hondert, en dan noch drie ten honert wegens de wacht die op de Schepen om de zee te suyveren) gehouden wert, oet betalen. Heeft twee Opsienders, n wegens den Coningh, den ander oor de Kooplieden, en vierentwintig nder-Bevelhebbers, waer van de eene lft des Coninghs, en d'andere der oplieden is. X. *Casa de los Esclavos*, er men van twintigh Slaven die uyt *Aca* komen vier laten moet. XI. *Casa la Carne*, alwaer men de Tol van de

M Ossen,

Offen, Schapen, Hamelen, &c. betaelt. XII. *Casa de la Imposicion de Vinos*, waer van aen te mereken staet, dat den Coningh by de Gemeente ingewilligt is, twaelf maten Wijn voor veerthien te tellen, en daer van twee aen hem te geven, dat de geene betalen die den Wijn by de kleyne mate verkoopen. Des hy niemant in 't besonder beswaren magh. XIII. *Casa de Madera*, ofte het Houthuys, daer de inkomsten van Kurck, Nooten, Castanien en andere harde vruchten ontfangen werden. Oock zijn daer besondere Cancellaryen, in welcke men de thienden van alle uytghesprooken vonnissen en Ampten betaelt. De *Burse* daer de Kooplieden vergaderen, i geen besonder gebouw, maer een langhe straet *La Calla nueva* ghenoemt alwaer de Boecwinckels staen en Boeckbinders woonen. De Jesuiten begoste doenmaels drie Collegien te timmeren die aldaer in grooter eeren gehouden en *Apostoli* genoemt werden. Des Onder-Coninghs wooningh is seer groot i begrijp, heeft een fraey en Nieuw Ghevangenhuys, 't welck den Aertshertog *Albertus* heeft laten bouwen, ghelege zijnde op de Koninckclijcke Marktplaet *La Plasa Reàl*. Hier werdt de Kame vertoont, waer in de Hertogh van *Alb*
in

in 't jaer 1582. den twaelfden van Wintermaent, in 't vierentseventighste jaer sijns ouderdoms, (soo *Emanuel van Meteren*, in 't vierde Boeck schrijft) gestorven is: die op sijn verscheyden leggende, soude begeert hebben, dat sijn Heer, Coningh *Philippus de Tweede*, noch eenmael by hem mochte komen: weshalven de Coningh sich gereedt betoonde en by de deure staende, vraeghde, vvat of hy hem wilde segghen? Daer op den Hertogh had begheert te weten, of de Coningh alles 't geene hy gheduerende den Oorlogh gedaen had, wilde op sich nemen? Die daer gheantwoort soude hebben: *'t Gheene ick u belast heb, neem ick op my, van 't overighe moet ghy selfs reeckenschap doen*, ghelijck onsen Schryver verhaelt. In 't ghemelde Slot boven de Stadt (dat vvel en Stedeken ghelijck schijnt, en op velckers mueren naer de Stadt toe seshien stucken grof gheschut staen) plagen voortyden de Coningen van *Portugael* te woonen, als het haer beneden te arm was. De haven van de Stadt tot en de Zee is vijf mylen langh. Voor-y 't Slot dat in de Rivier leyt, magh een schip sonder verlof cedul van den *Vice-Rey* varen. Den festhienden van loeymaent ginghen sy buyten de Stadt

naer 't Klooster *Belem* aen de *Tajo*, om aldaer een heerlijck Schip te besien. Onderweghen saghen sy een ledighe plaets, alwaer voor desen huysen gheſtaen hadden, maer over thien jaren door een aerdtbevingh versoncken waren. Oock siet men een toegemetselde trap, die Coningh *Sebaſtiaen* voor de laetſte reys (als hy naer het Schip voer) af gingh. Daer by zijnde des Coninghs Speel hof, en drie Graeflijcke Huysen. Gheseyde Klooster *Belem* ofte *Bethleem*, is een seer aensienlijck gebouw, aen de Rivier, en by het Slot, daer de Schepen aenkomen moeten, ghelegen: In 't selve zijn Monnicken van *S. Hieronymi* Ordre, die niet meer als acht duysent Ducaten inkomſten hebben souden. Alhier plagh de begraffenisse der Coninghen te vvesen: alsoo niemandt anders dan Coninckliijcke persoonen daer in legghen moghen. In de Kerck leyt de laetſte Coningh *Henricus* met eenighe Princen; aldaer siet men mede de Beeltenisse van Coningh *Sebaſtiaen*, alhoewel daer persoonelijck niet begraven is. In het Choor by 't Hooghe Autaer dat gheheel van Marmerſteen is, zijn eenighe Grafschriften van Coninghen en Conninginnen, en daer onder oock van Coningh *Emanuel*, aldus luydende:

Litto-

Littore ab occiduo qui ad primi lumina Solis
Extendit cultum notiamque Dei.
Tot Reges domiti cui submisere Tiaras,
Conditur hoc tumulo maximus E- MANUEL.

Dat is:

Emanuel die van het Westen tot het Oost
De kennis Godts verbreyde, en wapens was getroost.
Die soo veel Coninghen hun Cronen over gaven,
Leydt hier hoe groot hy was, in weynigh gronts begraven.

Als mede dat van Coningh *Joannes* *de Derde*, van desen inhoudt:

Pace domi, Belloque foris, moderamine miro
Auxit Johannes Tertius Imperium:
Divina excoluit, Regno importavit Athenas,
Hic tandem situs est Rex, Patriaque parens.

Dat is:

De derde Jan die 't huys in vreê, en
uyt in strijdt,
Het Rijck heeft wonderlijck vermeerdert breedt en wijdt:
De Godtsdienst opghequeeckt, de Musen
doen verlusten,
's Rijcks Vorst en Vader leydt hier eynd'-
lijck om te rusten.

Daer by hanghen twee schoone silvere Lampen, hebbende de ghedaente van een kloot. De Kruysgangh is dubbelt; boven op is een Altane, ofte verheven Galderye van ghehouwen steenen, en Marmersteenen Zuylen, waer op men wandelt. Het *Dormitorium*, ofte der Monnicken Slaep-plaets, is drie hondert treden langh, hebbende een schoon gesicht op den Hoff, waer in Orangie-appelen, Citroenen, Ceder-boomen en een sonderlinghen boom *Agnus Castus, Vitex*, in 't Hooghduytsch *Schaaf-mulle*, en *Monchs-pheffer*, en in 't Nederduytsch Kuysboom (die de onkuysheydt soude verdrijven) wassen. Heeft een schoone Springhbron, en aldaer acht Cellen; behalven dit, leggen van daer de haven begint, tot aen het Klooster, twee hondert negenendertigh soo groote

groote als kleyne stucken geschut. Men reeckent van de Stadt tot hier toe twee en een half mylen, en van daer tot *Cascaus* ofte *Cascale* oock soo veel, by welcke Stadt de groote Schepen plaghten voor ancker te legghen. Dus verre onse Schryver, die oock de regheeringhe van dese Stadt beschrijft. Maer na dien de Heer *Joan de Laet* sulcks wijdtloopig is verhalende, sal 't niet noodigh zijn 't selve alhier in te brenghen. De wegh die de onse van *Madrid* tot aen *Lisbona* hebben ghereyst, wordt op hondert en acht mylen ghereeckent: die ick veel meer Fransche dan Spaensche mylen vermeene te zyn. In dese Stadt bedongen sy wederom den voorighen Voerman, om haer binnen *Sevilien* te leveren.

Alsoo vertrocken se den sesthienden van Bloeymaent omtrent drie uren nae de middagh weder uyt *Lisbona*, en gingen in een Boot dat van vier knechten gheroeyt wierdt; maer door dien de Schuyt seer kleyn was, en de Stroom haer sterck teghen viel, lieten se haer aen 't landt setten, en quamen te voet in 't voorverhaelde dorp *Aldea Gallegia*, ongheveer drie mylen.

Den seventhienden dito reysden sy van hier over de slimste en sandighste wegh, daer veel reysigers op versmachten,

ten, en quamen op 't heetste van den middagh in een slecht Vleck

Las Ventas de Agun de Morra ghenoemt, vijf mylen. Siende ter rechter hant de stadt *Setubal* tot het Rijck van *Portugael* behorende, en niet onbekent is, oock een goede Zeehaven hebbende, en een rijcken visch-vanghst van de edelste visschen, gelijck *Nonius*, *cap.* 34. ghedenckt. Daer zijn oock veel Zoutpannen, in welcke 't schoonste en witste Zout, in groote menigte gemaeckt wert. Het rondtom leggende Landt draeght veel Koren en Wijn. Nae den middagh begaven sy haer uyt 't geseyde Vleck, over diergelijcken quade wegh, naer een Venta ofte Herbergh, twee mylen, van dese tot by een andere Venta twee mylen, hadden sy een beter wegh, alwaer sy over nacht op de aerde sliepen.

Den achthienden dito namen sy de reys door een onvruchtbaer lant, langhs een langhduerenden wegh, tot by een Venta vijf mylen, nae de middagh over een veldt, dat eenighsins bebouwt lagh, tot by het schoon en groot Mercktvleck

Cubas, drie mylen, daer sy echter op de aerde leggen moesten.

Den negenthienden dito quamen sy door een tamelijck bearbeydt landt, (daer

(daer se op de rechter hant de stadt *Beja*, in voortyden *Pax Julia* genoemt) op een hooghte konde sien leggen, heeft een gesondt Badt, en behoort tot *Portugael.* Vier mylen voort gereyst zijnde, moesten se haer met een Boot over de stroom *Guadiana* laten setten, en een mijl weeghs over een Steenklippige heuvel trecken, tot op de stadt *Nonius, cap.33.*

Serpa, vijf groote mylen van *Cubas.* Dese Stadt leyt noch in *Portugael*, op een hooghte, waer by, vvegens de menighte der Vygen en Olijf-boomen, een tamelijcke lustighe landouvve is. Alhier moest ons volck haer by hebbende goedt vveder laten opteeckenen, ghelijck voor desen tot *Badajoz* gheschiet is, alsoo de reyse nu op *Andalusia* gaet: betaelden acht Realen, en tvvee aen de Wacht. Nae de middagh reysden sy over 't gheberghte *Sierra Morena*, tot twaelf uren in de nacht door een slimme en nauvve vvegh, tot in het dorp.

Balmego, ses groote mylen. Onse schryver verhaelt van dit voornoemde gheberghte, hoe het op seeckere tijdt, daer in veerthien jaren niet gheregent heeft, waer door de Bosschen souden in de brandt geraeckt, en daer uyt Silver ende Goudt geloopen zijn: konnende de menschen by geen Putten nochte wa-

teren komen, alſoo de aerde (door de groote hitte) gheſpleeten was, konnende aen de verbrande boomen en ghekloofde aerde, noch de mercktekenen ſien. Welck gheberght by L. *Marinaus Siculus*, *Sierra Morena*, en uyt *Plinio*, *Mariani Montes* ghenoemt werdt. By dit dorp verlaet 't gheſeyde gheberghte ſich allenghskens, en begint *Andaluſia*, alwaer ſe wederom hun goedt moeſten aengheven, en aen de Wacht ſes Realen betalen.

XXII. *Andaluſia* wordt by eenighe *Vandalia*, van andere *Vandalicia* genoemt, van de *Vandalen*, als ſy door de *Gothen* verdreven waren, ſich naer dit geweſt, en van daer, naderhandt, in *Africa* begeven hadden. Leeſt 't gene *Rodericus Sanctius part.* 1. *Hiſp. cap.* 7. *Anton. Nebriſ. in Decadum prolegomenis*, en *Joan. Vaſaus Hiſp. Chronico*, *cap.* 8. aen den aenvangh ſchryven. Des ſelfs Landtpalen in 't Ooſten zijn *Granada*; in 't Noorden Nieuw *Caſtilien*; in 't Weſten het gebiedt der ſteden *Beja* en *Selves*, en dan *Portugael* met de waterſtroom *Guadiana*; in 't Zuyden de Atlantiſche Zee. Dit landt wordt de Koorenſchuur, Wijn-kelder en Paerdeſtal van *Spanjen* genoemt: heeft ſchoone vruchten, veel Olye, Gevogelte en de

de beste Paerden; weshalven binnen *Corduba* de beste Coninckleijcke Paerdestal is. Geeft oock allerley Berghwerck ofte Minerael, van Gout, Silver, en een soort van Quick-silver, dat het goudt suyvert, en van andere Metalen afscheydt: doch veel vergifs by sich hebbende, dat de lieden die sulcks bearbeyden en scheyden, by nae als doode menschen uyt sien. Maer de Goudtsmeden nemen ghemeenlijck onder het scheyden een stuck goudts in de mondt, dat, wanneer sy 't weder uyt de mondt nemen, gheheel met quicksilver overtrocken is. De Klippen daer dit Mineral uyt gegraven wordt, zyn door de erwe (die Menie ghenaemt is, en aller in grooter menighte groeyt) gheeenelijck roodt. *Merula* prijst dit andt seer, gelegen zijnde aen de mondt n de Middellandtsche Zee, door belp van de enghte by *Gibraltar*, welc Stadt, als mede het Eylandt *Gades*, *erto Real* en *S. Maria*, mitsgaders steden *Sevilla*, *Corduba*, *S. Lucar Barrameda*, *Baeca*, *Jaen*, *Alcala l*, *Palacios*, ofte *Palantia*, *Car-na*, *Marchena*, *Eceja*, *Monda*, *Le-a*, ofte *Lebriza*, *Offuna*, *Xerex*, andere meer (waer van de Landthrijvers, insonderheydt de Spaen-

sche, en onder die *Ambrosius de Salazar*, op het tweeenvijftighste bladt sijns aengeroerden Boecks, nevens *P. Merula*, te lesen zyn) hier toe behooren. De stadt *Jaen* is groot en Rijck, seer deftigh met Kercken en Kloosters verciert, levert veel Wyn, Olie, Kooren, Wildt-braedt, Honigh, allerley vruchten en Zyde uyt, heeft een treffelijcken Landt-Adel en lustighe Fonteynen, waer nevens sy oock tamelijck met Wallen versterckt is. In dit Bisdom leydt de stadt *Baeca*, ofte *Baesa*, welcke by de Ouden *Vatie* soude ghenoem zyn gheweest, alwaer *Joannes Avila* een Collegium heeft inghestelt, dat na derhandt *Academia Baesana*, is ghe noemt. Oock is de stadt *Lebrixa* lu stigh, hebbende een oudt Slot, en rond om een seer vruchtbaer aerdtrijck, e was eertijdts *Nebrissa* gheheeten. D stadt *Ossuna* heeft gheen water, rondom geen andere als Olijf-boomen maer andersints is 'er aen Vee en Koo ren gheen ghebreck, en worden alda tusschen de vier en vijf duysent haer steden ghetelt: heeft mede een Hoog Schoole (by de Graef van *Urenna* gh sticht, waer van men *Alphonsus Mat morus*, aengaende de Geleerde Mann in *Spanjen*, in de Voorreden kan lese

en treffelijcke Kercke. Besiet *Caspar Ens*, en *Hieronymo Gudielo*, van den Hertogh over dit gewefte.

Den twintighsten van Bloeymaendt reden sy wederom uyt het Dorp *Balmego*, en quamen dien dagh binnen het Mercktvleck *Alqueria*, daer sy weder voor het opschrijven van hun goet, ses Realen betalen moesten. Nae de middagh quamen sy in een flecht Dorp, maeckten met haer Voerman (weghens de reyse) nieuw bedingh, verlieten de wegh nae *Sevilien*, namen een andere passagie die op *S. Lucar de Barrameda* streckte, en ginghen bykans de gheheele nacht over 't geberghte *Sierra Morena*, vier mylen te voet, tot by de stadt

Gibraleon, een fraey stedeken, op een hooghte legghende, beneden een voorby-loopent water hebbende, dat uyt de Zee komt: hier moesten se de Wacht vier Realen geven.

Den eenentwintighsten dito hadden se drie mylen weeghs een sandigen wegh en Kreupel-bosch, tot by het Mercktvleck

Triguexas, 't welck een schoon groot Vleck is, en wel by een Stadt magh vergeleecken worden: heeft een deftigh Klooster, met een geheel steenen dack.

De omleggende geleghentheydt is door het Wijn- en Kooren-gewas ſeer luſtigh om aen te ſien. Van dit Vleck duert noch een gantſche myle het Kreupel-boſch, t'eenemael onvruchtbaer zynde. Oock ſagen ſy hier veel Slangen en ongediert, ſoo dat ſe omtrent de middagh geraeckten by de ſtadt

Niebla, vijf mylen. Deſe is een oude Stadt in *Andaluſia*, met mueren omtrocken. Voor de ſelvige ſiet men noch het muurwerck van een oudt vervallen Slot, toebehoorende den Hertogh van *Medina Sidonia*. Na de middagh trocken ſy door een Landtsdouwe, die eenighſints beter bebouwt lagh, tot by een Dorp, daer de Boſſchagie weder begon, en tot by *Almonte* (welcke een kleyn ſtedeken is, en een fraey Olijfboſch heeft) duurde. Hier ſaghen ſy een Boom die Olyven en Vygen droegh.

Den tweeentwintighſten dito trocken ſy ſeer vroegh van hier, hadden onderweghen groot onweder van Donder en Blixem, en een ſandighen wegh: quamen by de Dier-gaerde van ghemelden Hertogh van *Medina Sidonia*, 't welck eenighe mylen begrijpt, en *El Boſco del Duque* genoemt werdt, en vorders op de middagh in een alleen ſtaende huys, dat alleen van ſtroo gemaeckt was, waer

in

in sy rusteden, ses mylen afgeleydt hebbende, geseyde Hertogh had daer een schoon Slot by.

Nae de middagh reysden sy vier mylen, over loutere landtbergen, langhs de strandt van de waterstroom *Guadalquivir*, tot aen de overvaert, geseyde Hertogh toebehoorende, en aen de Pont-lieden jaerlijcks drie hondert Ducaten voor opbrengen moeten. De onse moesten alhier voor yeder man en een Esel drie Realen betalen, en reden wyders recht naer de stadt

XXIII. *S. Lucar de Barrameda*, welcke van *Mariana, lib. 2. de reb. Hispan. c. 1. Templum Luciferi*, en by *Merula Luciferi Fanum* ghenoemt werdt; leydt aen de Zee, alwaer de voorghenoemde waterstroom *Guadalquivir*, dat is de groote Rivier, by de Ouden *Betis* ghenoemt, in de Zee valt. 't Is de sleutel van *Sevilien*, alsoo dat de geene die dese Zeehaven in heeft, alle Schepen, die naer *Sevilien* willen, ophouden kan. Zynde een schoone lustighe Baeye, aldaer lagen toenmaels veel Schepen, en onder andere een Hollandtsch, 't welck met sesentwintigh grove stucken gheschuts voorsien was: Voor de haven leydt een gevarelijcke Steenklip, *La Barra de S. Lucar*, waer by veel schade

ſchade geſchiet: aen de overzyde van de Stadt, op den Oever, ſtaet een Bolwerck van ſteen gemetſelt, waer op vijf ſtucken geſchuts legghen, anders geen beſettinghe hebbende. Daer by is het aenſienelijcke huys voor de Kooplieden. Oock leydt de Stadt aen een heuvel, en heeft fraeye wyde ſtraten. In de Hooft-Kerck ſtaen de verbrande Ketters uytgeſchildert: dan is 'er noch een andere ſeer deftige Kerck, die ſe *Nueſtra Sennora de Caridad* noemen, waer in Kanonicken zyn, en veel wonderwercken gebeuren, die in de kruysgangh gheſchildert ſtaen. In de Kerck ſtaen ſeventhien ſilvere Lampen, met een ſilveren Schip. By deſe Kerck is een Marckt, waer op een Fonteyn van ſoet water ſtaet, ons volck betaelden aldaer voor een Bed twee Realen.

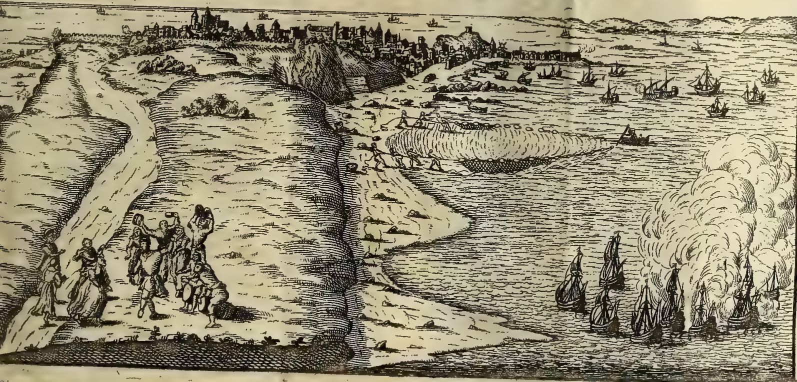
XXIV. Den drieentwintighſten dito namen ſy haer reyſe van hier door een vruchtbaer gebouwt landt, tot op de ſtadt *Puerto de S. Maria* drie mylen. Is een ſchoone doch geen groote plaets aen de ſtroom *Guadalete* ofte *Lethe*, die aldaer in de Zee valt. Hier werdt veel ſchoon wit Zout gemaeckt, 't welck naer andere Coninckrijcken verſcheept werdt. Leydt tegen *Cadiz* ofte *Calis* over, alſoo, dat de gene die aldaer is

(als

(als hy niet wil) niet behoeft over te varen, soo perfect kan men het sien. Alhier onthouden haer des Coninghs meeste Galeyen, over welcke des Hertoghen van *Savoyens* Soon *Don Philiberto* in die tijdt Overste was; welck ampt en waerdigheydt niemandt als vertrouwde lieden ghegheven werdt. Dese Prins hield alhier sijn Hof, wiens Paleys wel niet groot, maer net en sinlijck van gebouw was, hebbende een kleyne Thuyn daer in een Fonteyn, cierlijcke Grotte, en boven dien een Vogelkoy. Daer by waren twee levendighe Leeuwen, en eenighe Swijn-egels. Sijn lijfwacht bestaende in hondert sesenvijftigh mannen, waer onder vijftigh Hooghduytschen die in 't graeuw ghekleedt waren. Toenmaels sagen se in de geseyde Rivier elf Conincklijcke Galeyen, waer van de onse een, zijnde de voornaemste, besichtighden, en was *La Reale* ghenoemt, zijnde seer langh en schoon opghepronckt: had tweeendertigh Roeybancken, waer op drie hondert Slaven roeyden, zijnde Christenen, en Turcken alle in roode Rocken ghekleedt, meerendeels aen ketenen gheklonckeu, en in het aenghesicht met een Brandteecken ofte de letter R. ghemerckt. Ter weder-zijde op yder banck twaelf Roe-

Roeyers zittende, en konde by nae yeder Slaef een besonder handtwerck, 't zy Kouſſen breyen, Beurſen maecken, en wat die dinghen meer zijn. Op deſe Galeye ſtondt een metalen Stuck; des voornoemden Princen Kamer, daer in vvas een fraey ſolderingh met Criſtallynen venſters, de ſlaep-kamer vvit gheverft zijnde voor de Ledikant hinghen roode gardynen, hebbende daer nevens een beſonder Oratorium ofte Beedeplaets. By deſe elf Galeyen lagh een Franſch Schip, dat een Franſchen Zeeroover, met tweeendertigh groote metale Stucken voerende ontweldight was. Een gedeelte van 't geſchut was de Coningen van Vranckrijck toegheſonden, maer de overighe laghen noch aen de ſtrandt, alle met de letter H. gheteeckent. De Hooftman en opperſten van 't Schip aen de ſtrandt onthooft zijnde. De Hooftkerck is een aenſienlijck ghebouw, waer binnen mede de verbrande Ketters afghemaelt zijn.

XXV. Van de voorghemelde ſtadt *Cadiz* ofte *Calis*, en 't Eylant dat by de oude Schryvers *Gades* genoemt wierd, kan de goedtwillighe Leſer *L. Nonius* in 't neghende Hooftſtuck, en *P. Bertius* in ſijn *Tabulis Geographicis*, (die de ſelve ſeer naerſtigh beſchreven hebben) leſen,

CADIZ.

2
R
de
zy
er
G
ve
vv
ne
ve
ro
ee
pl
Fr
ro
ta
Ee
ni
m
ftr
ke
't
D
be
de

C
o:
ka
in
us
fe

lesen, oock stelt *Bertius* de stadt en de gheheele Baey met de omleghghende plaetsen in een Landt kaert schoon voor ooghen. Van ghelijcken is hier over het Boecxken van *Casp. Ens* op 't vijfentseventighste bladt te lesen. Keyser *Karel de Vijfde* belaste sijn Soon *Philips de Tweede* de drie Sleutels van 't Spaensche Rijck, namentlijck *Goletta* in *Africa*, *Vlissingen* in *Zeelandt*, en dit *Calis*, wel te bewaren; maer sy zijn by 't leven van ghemelde *Philips* niet wel in acht ghenomen, alsoo *Goletta* van de *Turcken*, *Vlissingen* door de vereenighde *Nederlanders*, en *Cadiz* by de *Engelsche* verovert zijn. Hoe wel dese laetste Sleutel in des Conincks van *Spanjens* handen weder gecomen is; alwaer veel Schepen plaghten te leggen, leydt te water twee mylen van de boven-beschreven Stadt *Puerto de S. Maria*.

Den vierentwintighsten dito trocken de onse een stuck weeghs om, op dat se soo dickwijls niet behoefden over 't water te schepen; hoe wel sy echter eenmael daer over, en ses Realen betalen moesten. Een mijl van de Stadt sagen sy een oudt vervallen Slot, waer op Coningh *Petrus* van *Castilien* sijn Gemalin de Coningin *Blanca* soude ghevangen ghehouden hebben, van welcke, en hoe-

danigh-

danigh sy ontschuldigh om haer leven geraeckt zy, *Mariana,lib.* 16. *cap.* 17. 19.20. en *lib.* 17. *cap.* 4. is schryvende. Over het water neemt de Woestijne weder haer begin, daer men niet als onbebouwt landt siet, 't welck tot op een vierendeel mijl weeghs van *Medina Sidonia* duurt, alwaer velden vol Garst, Wijngaerden, Hoven, Vyghen, Orangie-appelen en andere boomen zijn. Omtrent de middagh quamen sy by gesseyde stadt

Medina Sidonia, seven mylen, hadden onderweghen niet meer als een alleen staende Venta. Dit *Methymna Sidonia* ofte *Assidonia*, was eertijdts, gelijck *Clusius* wil, *Assindum* genomt: Is een Stadt die op een seer oude wyse op een heuvel ghebouwt is aldaer siet men oock een oudt Slot, en niet veel anders besonders.

Nae de middagh reysden sy over een quade wegh, drie mijl, leden vry wat aenstoots, en hadden wegens de stroopende Mooren weynigh ten besten: quamen in de nacht by een Venta, daer se met groote moeyte aenhielden dat se op de aerde slapen moghten.

Den vijfentwintighsten dito gingh haer reyse over bergen en dalen, saghen tamelijck veel Vee, en sommighe lu-

stige

tige laeghten comende des middaeghs in een herbergh, *Venta mal Pico*, vijf groote mylen. Nae de middagh begaven sy haer over een gheberghte, daer se veel schooten hoorden, gheraeckten vroegh aen de Zee, langhs welcke sy drie mylen reden, tot by de stadt.

XXVI. *Gibraltar.* De enghte van de Zee tusschen *Spanjen* en *Mauritania*, zijnde een ghedeelte des landts *Africa*, wordt weghens het bovengenoemde eylandt *Gades*, *Fretum Gaditanum*, ghenoemt, van *Hercules Herculeum*, maer by de naeburighe *Estrecho de Gibraltar*, [van de nae by ghelegene plaets, welcken de Arabers *Febal Tarif* noemen, dat soo veel te seggen is, als de Bergh Tarif: alsoo de *Mauri* ofte Mooren, die uyt *Africa* in *Spanjen* overscheepten, onder seecker Veldtoverste, *Tarif Abenzarca* genoemt, eerst by de bergh *Calpe* aen landt gheset wierden: van welcke *Tariffo* dese plaets *Gebal Tarif* en soo voort *Gibraltar* gheheeten wordt. Leest *Mariana de Reb.Hisp.lib.6,c.22. L.Nonius*, *cap.* 19. en *P. Bertius* in 't selfde Boeck op 't eenentneghentighste bladt. *Paulus Merula* noemt dese plaets, *lib.* 2.*cap.*4.*pag.*216.*seqq.GebalTarick.* Anders

ders was dese Stadt by oudts *Heraclea* gheheeten, en zijn de bergh *Calpe*, en de *Abyla* daer teghen over ghelegen; (alwaer teghenwoordigh de stadt *Ceuta* in *Africa* is, voor de Columnen van *Hercules* gehouden: hoe wel andere meenen dat soodanige Pylaren van Metael geweest zijn, en in sijn Tempel binnen de stadt *Gades* (waer van men als noch op 't eylandt *Calis* de merckteeckenen vindt) ghestaen hebben: welcke plaets oock by de Oude, als *Silius Italicus*, *Solinus*, en andere voor het eynde van de wereldt ghehouden wierde, en het Zeevarende volck noch hedendaeghs het Westelijcke voorgheberghte, by den Spaenschen *Punta de San Sebastiano* ghenoemt, het eynde des Wereldts noemen. Niemandt durfde sich doenmaels vorstouten van daer wyders te varen, weshalven de Bootsgesellen op *Gades* komende, ghesey-den *Herculi* Danck-offer deden. Leest *L. Nonius* in het negende en thiende Hoofdstuck van *Spanjen*. *Magino* in de Landtbeschrijvingh op't tweeenvijftighste bladt, *Bertius* en *Joan de Laet* in de Beschrijvinghen van *Spanjen*, als mede *D. T. V. Y.* in sijne Aenmerckinghen *Les Estats, &c. du Monde* ghenoemt, en andere meer. *Maginus* seydt, dat het

het naeuw van de Zee alhier maer seven mylen breedt zy, het welck ghedachte Franschman bevestight. Eenige schryven dat het twaelf Italiaensche mylen in de breedte, vijfentwintigh in de lenghte, en aen de Spaensche kust drie uytsteeckende *Cornua*, ofte Hoornen heeft. In de Wereldt beschrijvingh van *Sebastiaen Munster*, in't tweede Boeck, op 't neghenendertighste Hooftstuck, de laetste Druck, staet, dat de enghte ontgheveerlijck anderhalve Duytsche mijl breedt is. Doch onse Schrijver ghewaeght die alhier drie Duytsche mylen breedte te zyn. Gibraltar is de uytterste Stadt in *Europa*, en de sleutel van *Spanjen*. Leydt aen een steenklip by de Zee, by nae als een Eylandt: heeft op het hooghe een Slot, waer in hondert vijftigh Soldaten besettingh houden. Beneden aen de Zee, op beyde des Stadts eynden, legghen twee Bolwercken, op yeder neghen groote stucken staende: soo dat het te verwonderen is, hoe in 't jaer 1607. de Zeevooght *Jacob van Heemskerck* het heeft durven onderstaen, in dat naeuw, en onder die vastigheydt de Spaensche Scheeps-maght aen te tasten. Heeft een *Moles*, ofte Brugh die drie hondert treden t'Zeewaerts in streckt; en by een *Italiaen* ghe-

ghemaeckt is. Door de klippen die in de Zee legghen eenighſints gevaerlijck. Langhs de Zeeſtrandt ſtaen veel wacht-toornen, op welcke, met ſchieten en vuuren, teeckenen gedaen werden wanneer er ergens Mooren ofte Zee-roovers in Zee zyn. Op een van de ſelve, die op een hooghe klip ſtaet, kan men in de twintigh mylen t'zeewaert in ſien. Seker voortreffelijck Vryheer (die hooghe ampten veor deſen bediende) heeft my bericht, dat hy in een aenſienelijck geſelſchap ſelfs de achtſte weſende, in deſe reyſe bevonden had, hoe des Stadthouders Huyſvrouw (ſoo haeſt ſy verſtondt dat 'er een Edel gheſelſchap van *Duytſchen* in de Stadt ghekomen was, aen hen verſocht had (ingeval het buyten haer ongunſt kon gheſchieden) dat ſy de ſelve mocht ſien maeltijdt houden. Als ſulcks deſe Juffrouw toegeſtaen was, is ſy met een groote ſleep aengekomen en bleef een tamelijcke tijdt langh by de deur ſtaen ſien. Maer na dat ſy weder t'huys gekomen was, heeft ſy terſtond haer Kamermaeght tot de *Duytſchen* geſonden, en doen aenſegghen, dat de Heer die aen 't hoogh eynd van de Tafel en recht tegen haer over ſittende was, en die ſy ſonder ophouden had aenghesien, ſonder twijffel in een ghevaerlijck

kranck

kranckheyt sou komen te vallen, inghe-
val hy sich niet met de roock van 't ghe-
ne dat sy hem sond ('t welck van Ros-
marijn gemaeckt was) beroockte. Al-
hoewel de ánderen hier over lachten; soo
wierd dese Heer van stonden aen gewel-
digh sieck, des de andere tot de Maeght
seyden, dat sy selfs die Heer beroocken
sou, 't welck sy dede; waer door hy ter-
stont sich wat beter gemoedt vondt, soo
dat hy 's anderen daeghs met sijn gesel-
schap wederom voort reysde, en nader-
handt aen sijn gesondtheydt geen hinder
leedt. Eer ick dese geschiedenis bewust
was, had ick binnen *Grats* in *Steyrmarck*
in 't vergulde Hart, in 't jaer 1622. den
tweeden en derden van Bloeymaendt,
tweemael de gunst om met de selve Heer
te eten: en ben daer nae in 't jaer 1629.
met syn oudtste Soon tot *Padua* in ken-
nis geraeckt. Het was geen wonder, dat
wel-ghedachte Edelman (die nu in den
Heere gerust is) dese Matroone soo wel
kenstont, alsoo hy sijns gelijck in schoon-
heydt niet veel had. De oorsaeck, waer
door hy dus haestighlijck, alleen uyt een
bloot aenschouwen zo gevaerlijck kranck
wierd, sullen de Geneesmeesters en Na-
tuurkenders mogen uytleggen. Ick heb
van dese voorval maer willen gewag ma-
ken, door dien sy alhier binnen *Gibraltar*
gebeurt is. N Den

Den sesentwintighsten dito voeren dese Hooghduytschen met een Schip, dat met dubbeleHaecken en ander kleyn schiet-geweer gewapent was, over naer de stadt

Ceuta, seven mylen, wordt anders *Septa* ghenoemt, is een Stadt in *Africa*, en aensienelijcke Vestingh, die *Joannes de Eerste*, Koningh van *Portugael* in't jaer 1415. den *Mooren* ontnomen heeft, waer door sy teghenwoordigh noch den Koningh van *Spanjen*, als Koningh van *Portugael* toebehoort. Heeft Portugeesche besettinghe, en een Stadthouder die de maght heeft yemandt Ridder te slaen. Alhier leyrde boven-verhaelde Bergh *Abyla*. Mede heeft de Koning op dese kust de stadt *Mazagaon*, ofte *Mazagan* aen de Atlantiche Zee, waer binnen van ghelijcken Portugesen de wacht houden: als mede *Tanger*, eertijdts *Tingis* genoemt, van ghelijcken met Portugaels Krijghsvolck bewaert. Van de andere overighe plaetsen in *Africa* kan men *Joan de Laet* lesen. *Boterus* doet vermaen van een Haven aen de Middellandtsche Zee, *Marzalcabir*, de ghewesten by *Oran*, *Melilla* en *del Pegnon.*

Den sevenentwintighsten dito voeren sy wederom tydelijck over naer *Gibraltar*,

XERES DE LA FRONTERA.

tar, en reden wyders naer de vooren-verhaelde *Venta mal Pico*, drie mylen: moetende onderwegen om de stroopende Mooren te myden, met de Esels over 't water setten en vier Realen betalen. Na de middagh, uyt dese Venta gereyst wesende, leyden sy langhs den voorgaenden wegh derdehalf mijl af, sloegen de rechterhandt op, trocken over bergen en dalen, ontmoetende niet meer als een enckel huys, en quamen laet in der nacht binnen *Alcala*, ses mylen, de welcke een oude en op een Bergh gelegen Stadt is, hebbende rondom schoone Kooren-landen.

XXVII. Nae dat sy acht mylen afgheleydt hadden, quamen se op den 28 dito binnen *Arcos*. Laetende op de slinckerhandt de stadt Xeres, ofte *Xerez de la Prontera* leggen. Xerez wiert in voortyden *Asta Regia* genoemt, gelijck *Nonius*, *cap.* 13. aenwijst: niet verre van daer heeft *Rodericus* de laetste Koningh der *Gotthen*, met de *Arabers* een veldtslagh ghehouden, die hy verloor, waer door *Spanjen* in 't geweldt der *Saracenen* gheraeckte. Is wel met mueren omtrocken, en heeft rontdom een kostelijck Wijn-gewas en heerlijcke Kooren-velden, soo dat 'er niets ledigh of onbebouwt leydt. Gemelde *Nonius*

en de Heer *Joan de Laet* ſchryven, hoe binnen *Xerez* 't gebruyck weſen ſoude, dat de Rijcke lieden ſeer diepe putten graven, waer in ſy de vruchten veel jaren langh goedt houden, vvelcke als dan met ſteenen bedeckt, en buyten bevvillinghe van de Stadts Raedt niet mogen vvegh nemen. Sy leydt van *Puerto de S. Maria*, en *Lebrixa*, ofte *Nebriſſa* niet vvel vijf mylen. Dicht by bovengemelde *Arcos* heeft men een ghevaerlijcken en ghebroken vvegh, en als daer begint men een ſchoon Olijf boſch en Hoven van Orangie-boomen te ſien. Maer de ſtadt *Arcos* is op een hooghe klip geleghen, en vvordt voor onvvinbaer gehouden, alſoo ſe maer een toegangh heeft, aen de kant van *Sevilien*. Heeft haer beſondere Hertogh, die al hier een Corregidor houdt, die in een oudt Slot woont. Men kan van hier by kans alle de omlegghende Steden ſien. In de Kerck dat een fraey ghebouw is zyn de verbrande Ketters gheſchildert. Van *Arcos* reyſden ſy niet als door gebouwde en deftighe Kooren-landen, to by de ſtadt

Spera, tvvee mylen. Onſe Schryve ſeydt dat deſe een oude Stadt is, hebbende een oudt vervallen Slot. Nochtan bevinde ick by andere deſe plaets nie

be-

beschreven, oock maeckt *Salazar* in sijn opteeckeningh der Steden in *Andalusia* daer gheen gevvach van; vvaer door vvel licht in 't afschrijven een faute sal begaen, en voor Spera, moeten Cabera ('t vvelck hier omtrent leydt) gestelt vvesen.

Den negenentwintighsten dito trocken sy door een wel-bebouvvde Landsdouwe, en hadden ses mylen vveegs, tot datse by een Venta quamen, zijnde een heerlijcke wegh. Hier sagen sy een geheele heyningh van Indiaensche Vyghe-boomen, reden door het vleck *Alcantarilla*, waer nevens een oude Roomsche Brugge lagh, die van alle zyden besloten was. Siet 't gene *P. Merula* in 't voorgenoemde vierentvvintigste Hooftstuck op 't tvvee hondert en achtentseventighste bladt hier van schrijft, die hy volgens onse Schrijvers ghevoelen veel te hoogh prijst. Oock is hier noch een oude Heydensche Kerck, die teghenvvoordigh by de Christenen gebruyckt vverdt. Aen de slinckerhandt lieten sy het Vleck *los Palatios*, ofte *Palatium*, *Palanti* (dat by eenige voor een Stadt gereeckent is) legghen. Alhier heeft men een gevaerlijcke vvegh, alsoo men des Winters vveghens het vvater, en 's Somers vveghens 't stof, die niet vvel

kan reyſen, gelijck van ſoodanigh gevaer en dat veele op de reyſe ſouden verſmachten, by *Merula* aen gheſeyde plaets geleſen werdt.

Van deſe Venta hadden ſy vier mylen langh meeſt een ſandighe wegh tot by de ſtadt

XXVIII. *Sevilien.* Drie mylen van de Stadt begint een Olijf-boſch, veel duyſent ſchreeden begrijpende, zynde voorts hier omher weghens de ſchoonwaſſende vruchten, een uytnemende vermaeckelijcke Landouwe. Maer ſoo veel de Stadt belanght, die wordt by de hedendaeghſche Spanjaerden *Sevilla*, en by de oude Latijnen *Hiſpalis* genoemt. De voortreffelijcke Poëet en Burgermeeſter van Romen *C. Silius Italicus*, maeckt in 't derde Boeck van de tweede Puniſche Oorlogh, daer van met het navolgende vers gewach:

Celebre Oceano atque alternis æſtibus
HISPAL.

Dat is:

Vermaert door Zee, en door geſtadige
ebbe en vloedt.

'T is de Hoofdſtadt in *Andaluſia*, gheleghen aen de waterſtroom *Guadalquivir*,

Qui non ha visto SEVILLA, non ha visto marauilla.

vir, of *Batis* : zynde seer lustigh, ruym, welgebouwt, en de voornaemste Koopstadt van gheheel *Spanjen*, alwaer alle de Schepen uyt *West-Indien* in Ooghst- en Herfst-maendt aen-komen, en in Lentemaendt weder toegherust, derwaerts afgevaerdight werden. Waer van dit Spreeckwoordt verhaelt wert :

Quien no ha visto Sevilla
No hà visto maravilla.

Dat is :

Die de stadt Sevilien niet gesien heeft, die heeft gheen wondere dinghen ghesien.

En is seer oudt ; alwaer voor de Poort, *de la Carne* genaemt, dit koppel-vaers gelesen werdt :

Condidit Alcides, renovavit Julius urbem ;
Restituit CHRISTO *Fernandus Tertius heros.*

Dat is :

Alcides bouwde, voorts vernieuwtse Cæsars handt,
En CHRISTUS *Leer herstelt de derde Ferdinand.*

N 4 Gelijck

Gelijck *Franciscus Sweertius*, *in selectis Christiani Orbis deliciis*, *pag.*317. aenwijst. Sy leydt vry, op een vlack veldt, en heeft twaelf poorten, met een vermackelijcke groote Voorstadt, Triana genaemt, uyt welcke men over een brugh in de Stadt komt. Het omlegghende Landt is, als ghesëyt is, seer vruchtbaer, soo in overvloedt van Kooren als Wyn, en in 't besonder veel Olyven, die niet alleen groot, maer lieflijck om t'eten zyn: waer door alhier een groote Koophandel valt, en de ingeseten rijck zyn, soo datse den Coningh jaerlijcks anderhalf millioen goudts opbrenghen, gelijck *Merula* en *Nonius* gedencken, en in 't voorgaende Hooftstuck verhaelt staet. Volgens *Bertij* schrijvens is de Rivier Vischrijck, soo van Elften als Zeetonynen, niet tegenstaende de Zee wel tseftigh duysent treden van daer ghelegen is; die mede gedenckt, dat in vorige jaren aldaer vierentwintigh duysent Burgers, die huys hielden, ghetelt waren, behalven de drie duysent die in de Voorstadt *Triana*, woonden. Besiet *Mariana*, *lib.* 13. *cap.* 7. *pag.* 550. *Caspar Ens*, in syn *Deliciis Apodemicis*; *Merula*, *fol.* 276. *seqq.* *Nonius*, *cap.* 16. en het Stede-boeck van *Gasp. Braun*, by welcke wijdtloopighe Beschrij-

schrijvinghen te vinden zyn. Ick wil alleen verhalen 't ghene onse Schryver hier van aenroert: hy seydt dat binnen *Sevilien*, voornaemendlijck de Hooft-kerck, van S. *Maria*, te sien, en een van de schoonste ghebouwen van de wereldt wesen soude. Sy heeft een seer hooghen Tooren, waer op men met Paerden rijden kan, aen welckers top staet:

TURRIS FORTISSIMA NOMEN DOMINI.

Dat is:

DE NAEM DES HEEREN IS EEN STERCKE TOOREN.

En boven op staet een van Metael gegoten Beeldt, 't welck het Geluck in de handt heeft, waer by men de veranderingh van de windt bespeuren kan. Op S. *Pieters* dagh plegen sy op de selve te vuuren. By dese Kercks hooge Autaer (die over al vergult is) staen twee colommen van Jaspis. In een Kapelle leydt Coningh *Ferdinandus* begraven,

die de Stadt festhien maenden langh belegert, en in 't jaer 1248. van de Mooren verlost heeft, doch Anno 1252. gestorven is: gelijck hier van onder meer andere dingen, by *Mariana* in 't derthiende Boeck aen 't sevenste en achste Hooftstuck te lesen is. Syn Tombe met roodt Fluweel bekleedt, en boven op met drie kroonen verciert zijnde. In de Sacristie staet een silveren Ciborie, waer aen acht mannen ghenoegh te draghen hebben. Oock is 'er een Schoone metalen Kandelaer, en een springende Fonteyn: zijnde in de kruysgangh de verbrande Ketters uytgheschildert. De Merckt is een loutere Hof van Oranje-appel-boomen. De Aertsbisschop heeft onder hem veertigh Domheeren, die alle jaren een tonne goudts tot inkomen hebben, volghens 't ghetuygenis van *L. Nonius*? en seydt oock, dat tot het onderhouden van die Kerck jaerlijcks dertigh duysent guldens verordineert zijn. Niet verre van daer is 't Coninck-lijcke Paleys, een treffelijck stuck werks, en by de Moorsche Coninghen ghebouwt. Men siet by nae over al den Keyserlijcken Arent met de Spreuck van Keyser *Karel de Vijfde*, PLUS ULTRA. De bovenste vertrecken zijn van kostelijcke Marmer, en hebben vergulden

gewelf-

gewelften. De Kapel is oock soo kon-
stigh verguldt, dat dierghelijcke niet
licht ghevonden werdt, en daer bin-
nen staen alle de Spaensche Coninghen,
tot op den tegenwoordigh regeerende.
Daer benevens heeft het schoone Lust-
hoven met allerhande vruchten beplant,
drie fraeye Grotten, veelderleye Beel-
den, een Vyver, en een Waterkonst.
Onder de kamers werdt daer een ghe-
wesen, in welcke Coningh *Petrus* van
Castilien sijn twee Broeders heeft laten
dooden. Van de Kloosters is der Fran-
ciscaners het Schoonste, zijnde in drie
deelen afgesondert, waer in hondert
festigh Monnicken en hondert veertig
reemdelingen van de selve Ordre zijn.
De Kruysgangh die van Escurial over-
reffende. Het ander is, *Neustra Seno-*
ra della mercèd, der Monnicken die de
evangenen in *Turckyen* verlossen: is
egens de konstige Schilderyen die in de
uysgangh zijn, en 't begin van dese
rdre vertoonen, wel besiens waerdigh.
et derde is der Dominicaners. De Je-
yten hebben oock een Collegium, by
lcke Kerck, in 't portael, de Afbeel-
nghen der ghener staen, die, uyt haer
cieteyt, om 't gheloof ghedoodt zijn.
p een besondere plaets daer men naer
t Hospital ofte Gast-huys gaet, staen

twee groote steenen Pylaren, die sy ge-meenlijck die van *Hercules* noemen, met Spaensche opschriften. Dit Gast-huys is wel een van de voornaemste die men wijdt en zijdts soude moghen aen-treffen. Yder siecke wordt, volghens het voorschryven van de Geneesmee-ster, sijn verordineerde spijse gegeven, sonder op de onkosten acht te nemen. De Studenten (want alhier een Acade-mie is) en Edellieden, hun besondere kamers hebbende. Wyders magh men de Munte wel besien, in welcke, wan-neer de Silvervloot uyt *West-Indien* aen-komt, by de ses hondert mannen te ar-beyden pleeghen. Alhier is mede de voornaemste Vleesch-halle, van gansch *Spanjen*, en souden dagelijcks tseven-tigh Ossen geslacht werden. De Inqui-sitie in de voorstadt Triana staende. Over de Rivier leyt een Scheepsbrugge, op dat het sandt niet al te seer vergadere en de Haven verderven soude. In de Carthusers (op de ander zijde van 't wa-ter) zijn seventhien Monnicken en van Adelijcken Stam, waer van elck veel Dienaers heeft; die alle daegen de vreem-de aenkomende gasten, een gherecht Visch, een quart Wijn, en drie Broo-den te geven plegen. Het water werdt over gewelfde boogen (*Aquaductus* ge-naempt)

naempt) na de wijs als tot *Segovia*, ses mylen van *Carmona*, in de Stadt gheleydt. Dicht by de Stadt staen de vervallen mueren van een oude stadt *Sevilla la Veja* genoemt, daer de vermaerde stadt *Italica*, ghestaen heeft, waer van *P. Merula* en *L. Nonius* te lesen zijn. Alhier zijn de Keysers *Trajanus*, *Hadrianus*, en ghelijck eenighe willen, *Theodosius Magnus* gebooren. Maer om weder op *Sevilien* te komen, soo is aldaer het Indische Huys ofte *La casa de la contracion de las Indias*, dat van *Lisbona* verre overtreffende, heeft een besonder *Gubernator*, en twaelf Raedtsheeren. Het Raedthuys is een groot oudt ghebouw, behalven twee galderyen; heeft vierentwintigh Raedtsheeren en vijf *Jurados* ofte Ghesvooren die aen 't beneden eynde sitten, uyt welcke vijf by beurten twee als Deurwaerders oppassen, zijn geheel in 't roodt gekleedt, draghen goude Scepters; en aen haer halsen des Coninghs wapen van goudt. De Raedtskamer met Tapyten van gouden Laken behangen zijnde daer binnen staende twee *Urna* ofte Lotbussen van roodt Fluweel, waer in sy de stemmen ofte *vota* vergaderen. Het ghewelf is van binnen seer schoon, over

over al ſtaende de Roomſche Arenden, met de twee Zuylen van *Hercules*, en deſe woorden PLUS ULTRA. Dicht by 't Raedthuys, aen de ſlincker handt is een deftigh overwelfsel, en daer binnen een Coninghs Setel van roodt Fluweel, waer by acht *Algoazilès* ſitten, en daer nevens vier Dienaers met een Schryver. Deſe gaen langhs de Stadt en ſien hoe alle waren verkocht werden, draghen een witte ſtock, waer op een kleyn Kruys met des Coninghs Wapen gheſneden ſtaet, daer de lieden by ſweeren moeten dat het ſoo veel koſt. Den genen boeten afnemende, die boven de gheſette ordre yets verkoopt, welcke boeten ſy als hun inkomſten haer leven langh genieten; voor welcke bedieninge menigh (gelijck onſe Schryver ſeydt) dertigh duyſent Ducaten geven. Oock is 'er een Glashuys, By de plaets daer Oudt *Sevilien* ofte *Italica* gheſtaen heeft, is een Klooſter, waer binnen een Autaer van ſuyvere Albaſter ſtaet, welckers ghelijck men niet veel geſien heeft. Een half mijl van de Stadt is een ſchoon Klooſter van *S. Hieronymi* Orden, 't welck niet dan met Orangie-appel en Cypres-boomen, als met een

muur

muur omcingelt is. De plaets by de kruys-gangh is een Thuyn, binnen 't welcke van kruydt- en lof-werck allerley ghedierten ghemaeckt zijn, die alle water ſpuyten. In de Kerck ſtaet een *S. Laurens*, uyt ſteen en yſer ſoo konſtighlijck gewrocht, dat men by nae alle aderkens ſien kan. Wyders is deſe Stadt weeghens de veele ſonden, ſchanden en laſter die men daghelijcks aldaer hoort, ſeer berucht. De onſe ſaghen by daegh, op vryer ſtraten, twee menſchen doodt ſteecken, die voor een Kerck ghebraght vvierden, daer ſe ſoo langh moeſten blyven leggen, tot dat 'er geldt, om haer te begraven, opghebraght vvas. Oock ſaghen ſy een moordenaer met pylen doodt ſchieten. Soodanigh volck vvordt op den goeden Vrydagh vveder afghenomen en ter aerden beſteedt. Het ghepeupel, dat alhier uyttermaten moetvvillich is, worp ons volck met ſteenen. By een Nederlander ter herberge leggende, daer ſy vvel onthaelt vvierden, en betaelden 's daeghs acht Realen voor elck perſoon; hadden oock een ſeer beſcheyden Man die de Wiſſel verſchafte. Vonden alhier tvvee Duytſchen van *Aughsburgh* en *Trier* gheboortigh, die haer alles goets beweſen.

bevvesen. Op die tijdt vvas aldaer een rijck Koopman vvoonachtigh, toeghenaemt *Labermeyer*, ghebooren binnen *Saltsburgh*. Van *Lisbona* tot hier toe reeckent onse Schryver gelijck sy in 't omtrecken gereyst hebben, hondert en thien mylen: en yder Man moest aen de Voerman tvvaelf en een half Ducaten betalen.

Nae dat sy dan binnen *Sevilien* alles, dat gedenckens vvaerdigh vvas, besichtight hadden, verdroegen op het nieuvv met hun Voerman, om haer tot *Valencien* te leveren, voor elck persoon tvvaelf Ducaten beloovende. Alsoo reysden sy den tvveeden van Somermaendt, nae den middagh van hier, langhs een vvegh die vveghens de Moordenaers seer onveyligh vvas, trocken door een groot Olijf-bosch, en quamen in der nacht binnen de Stadt

Carmona, ses mylen. *Carmona* is een van de Edelste Steden van *Spanjen*, leggende op een hooghen bergh, en vvordt het tvveede *Roma* ghenoemt, van daer vvordt het vvater (gelijck vooren verhaelt is) tot binnen *Sevilien* geleydt. Hebbende een seer vruchtbaere grondt, *Mariana* beschrijft de Stadt in 't seventhiende Boeck op 't derthiende Hoofdstuck, en *Merula*, c. 24. fol. 279.

Den

EÇIIA.

Den derden van Somermaent hadden sy de lenghte van een vierendeel mijls, schoone lustighe velden; daer nae een steenighe vvegh, die eertijdts bestraet, en by de Romeynen soude ghemaeckt zijn ghevveest. Quamen 's avonts, als sy vijf mylen afgheleydt hadden, in een Venta, daer Broodt noch Wijn te vinden vvas, trocken alsoo vvyders voort, door een Olijf-bosch, tot by de stadt

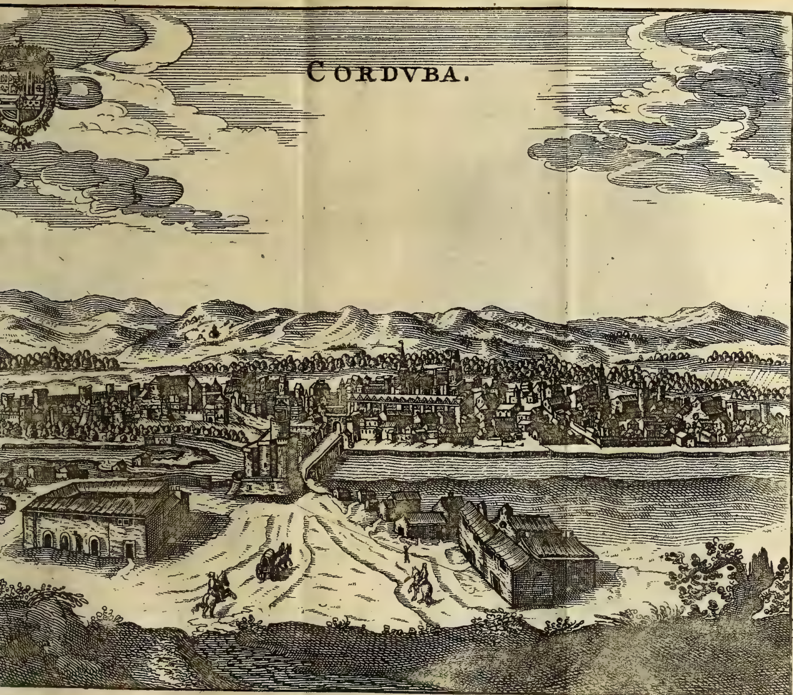
Eceja, ofte *Eciza*, die gelijck *Nonius*, *cap*.18. schrijft, by oude tyden *Astigti* en *Colonia Augusta Firma*, ghenoemt vvierdt. Heeft een vruchtbaer omleggende landouvve, en goede weyden voor de beesten, vveshalven de ingesetenen haer meest met den Wol-en Laecken-handel geneeren. Daer valt oock veel Hennip. Leydt aen de riviere *Xenil* ofte *Chenil*, in een dal, welckers water veelderhande sieckten ghenesen soude: daer een schoone steenen brugh overgaet, die de onse den vierden dito passeerden, reysende door een vruchtbaere landouwe, en quamen 's middaeghs in een slecht dorp *Guadalcazar* ghenoemt, *Casp. Ens* noemt het *Guadelcacer*, en reeckent van hier tot *Eceja* vier mylen: nae de middagh hadden sy een bultigh, maer wel-ghebouwt lant,

sagen

ſagen aen de ſlincker handt een Slot, leggende op een bergh, en voor uyt een aenſienelijck Klooſter van *S. Hieronymus*, 't welck mede in 't gheberghte lagh, en quamen op den avondt binnen de ſtadt

XXIX. *Gorduba* ofte *Cordoua*, vier mylen. Is de ſchoonſte Stadt nae *Sevilien* in 't Rijck van *Andaluſia*, gelegen aen de ſtroom Bætis ofte *Guadalquivir*, die aldaer met geen Schepen kan bevaren vvorden, hebbende een ſchoone ſteenen Brugghe: is ſoo veel de mueragie belanght, vvijdtloopigh in 't begrijp; nae haer omtreck door de menighte der Hoven en Thuynen niet te veel huyſen hebbende. Leydt in het vierkant, doch vvat inde lenghte. met reedelijcke groote Voorſteeden die wel by een Stadt mogen vergeleecken worden, inſonderheydt het ghedeelte dat teghen 't Ooſten ſtreckt. In 't Weſten is 't Coninckliicke Paleys, dat met ſijn eyghen mueren omtrocken is: Hier toe behoort oock *Lorena* met noch vijf hondert en vijftigh wooningen, ſoo *Boterus* ſchrijft. In den jare 1589. heeft deſe Stadt, door een aerdbevinghe (die veel prachtighe ghebouwen onder de voet ſmeet) groote ſchade gheleden, ghelijck *Joan de*

Laet

CORDVBA.

ſa
le
ee
n
la
ne

vi
na
ſi
te
S
b
is
vv
o
v
he
dc
lij
ee
in
't
ni
m
oc
vi
In
ee
gh
te

Laet op 't vijfentwintighste bladt verhaelt. Sy heeft een vruchtbaere grondt, schoone Boomgaerden en andere goede omleggende ghelegentheden, waer van *Casp. Ens* wijdtloopigh handelt. Uyt dese Stadt zijn veel treffelijcke Mannen geboortigh, en onder de selvige, de beyde *Seneca*, de *Poëet Lucanus*, *Avicenna*, *Averroes*, *Joannes Mena*, *Ambrosius Morales*, *Gonzalvus Ferdinandus d' Aguilar* (welcke den grooten Hopman genaemt wierd) en andere meer. Heeft een deftigh Bisdom, dat over de tsestigh duysent Ducaten inkomen heeft. De Hooftkercke, *Yglesia mayor*, *la Mesquita* ghenoemt, noch by de Mooren ghebouwt; is een van de schoonste wercken in *Europa*, hebbende vierentwintigh deuren, en drie hondert en vijfentsestigh pylaren van swarte Marmersteen, aen een van dese Zuylen is een Cruycifix, waer een kleyn tralywerck voor gemaeckt is, 't welck een Christen, by de Mooren gevangen zijnde, met de naghelen zijner handen soude gegraven hebben, waer over hy by naer gegrepen, en daer nevens opghehanghen en verworght wierdt. Daer wordt noch een andere Pylaer ghetoont, waer mede een Cruycifix op ghekrabt staet. De nieuwe Kapel, magh in groo-

te by een Kerck vergeleecken werden: is van klaren Marmersteen, en op 't heerlijckste vergult. Daer by staet noch een andere kleyne Kapel, binnen welcke de Heylige *Ludovicus* Coningh van *Vranckrijck* te paerde sittende te sien is daer teghen over de Grafschriften zijn. Alhier heeft den voornaemsten Adel haer woonplaets en de Coningh een Paerde-stal, waer in op dien tijdt twee hondert uytnemende schoone Paerden stonden: alsoo in dit gewest de beste van gantsch *Spanjen* geteelt worden.

Den vijfden dito trocken sy door een heuveligh en ten deele onbebouwde landen, passeerden veel weyden, daer beesten graesden, en quamen 's avonts in de stadt

Castro Rio, ses mylen: is een slechte Stadt, gelegen op een hooghte, hebbende een treffelijcke ghelegentheydt van Orangie-appelen, Citroenen, Vyghen en andere vruchten aldaer groeyende.

Den sesten dito, twee groote mylen afgheleydt hebbende, reden sy in de stadt

Vaena. Leggende op een hooghen bergh, en komt den Hertogh van *Sessi* toe: seer groot en ruym in den omtreck zijnde. Een vierendeel mijl weeghs

van

GRANADA.

van dese Stadt is een treffelijck Bosch van Orangie, Citroenen, Datelen, en Olijf boomen. Als de lieden alhier hoorden dat ons volck *Duytschen* waren, riepen sy haer na, dat se dierte in den Wijn brenghen souden. Na middagh reden sy noch al over heuvelen, saghen veel wachthuysen, die noch by der Mooren tyden ghebouwt waren, en Cappers plucken: laet in der nacht comende tot by de stadt

Alcala Real, ses groote mylen. Leggende noch in *Andalusia*, en op een hooghte: heeft een heerlijcken koelen Wijn, en nevens 't rijck Wijn-gewas, een goede gelegentheydt.

Den sevenden dito reden sy over het gheberghte, voor uyt over al Sneeuberghen ziende, en quamen omtrent den middagh, naer vijf mylen reysens, in een slecht dorp

Pina genaemt, rijdende nae de middagh door een schoone vlackte, en meest al vruchtbaer landt met allerhande lustigh geboomte. Onderweghen sagen sy een Huysman ploeghen die een Satynen Wambays aen had: en quamen goe tijdt binnen de stadt

XXX. *Granada*, drie mylen: alwaer op dat pas twee Sodomiten verbrandt wierden. Het gheheele Coninckrijck heeft

heeft van dese Stadt de naem, hebbende in de lenghte tseitigh, in de breedte vijfentwintigh, en in den ommegangh twee hondert dertigh mylen, als van 't eynde des Coninckrijcks *Murcia*, tot aen dat van *Andalusia*. Hoewel L. *Marineus Siculus* de langhte ongheveer op twee hondert duysent en den omtreck op seven hondert duysent treden reeckent. De Landtpalen in 't Oosten zyn *Murcia*; in 't Noorden Nieuw *Castilien*; in 't Westen *Andalusia*; en in 't Zuyden de *Iberische*, *Balearische*, ofte *Herculische* Zee, die teghen *Africa* over is. Behalven de Hooftstadt *Granada*, zyn daer noch andere, waer van wy hier nae sullen handelen; en eenighe vaste plaetsen, als *Alhama*, *Zahara*, *Antiquera*, en aen de Zee *Almuguecar*, en *Salubregna* ofte *Salobrenna*: in een van de selve hebben de Moorsche Coningen haer schatten, en in de andere haer Soonen en Broeders bewaert. Als de Mooren alhier regeerden, was dit Coninckrijck overvloedigh van volck, hebbende veerthien treffelijcke Steden, en seventnegentigh andere die bemuurt waren, en hun Coningh jaerlijck seven hondert duysent kroonen opbrengende. Tegenwoordigh niet volckrijck, nochte groot van vermoghen zynde; anders is 't

is 't een heerlijck landt, hebbende schoone gesonde Bronnen, warme Baden, en grooten Zyden handel. Levert veel Rosijnen en Cubeben uyt, en hoewel het veel hooghe geberghten heeft: soo isser de lucht echter ghesondt, niet te heet noch te kout.

Maer om dese Hooftstadt te beschrijven, soo segghen wy met *L. Marineus Siculus* in 't twintighste Boeck, en *L. Nonius* op 't tweeentwintighste Hooftstuck, dat *Granada*, of *Granata*, van alle Spaensche steden de grootste, en in veel heuvelen verdeelt is, van welcke, twee hooger als de andere uytmunten, en door de beecke *Darrus* (ghemeenlijck *Rio del oro* genoemt) die door het Dal heen stroomt, van een gescheyden werden. Dese Stadt wordt, volghens de cituatie, in vieren gedeelt. Het eerste (waer in de groote Kerck staet) behoudt de naem van *Granada*. Het tweede noemen zy *Alhambra*, waer binnen het gheweldighe Koninckli jcke Paleys staet, dat met uyttermaten groote kosten gebouwt is, waer nevens de Spaensche Koningen noch een andere prachtige Hoff gemaeckt hebben, van 'twelcke men aen alle kanten een seer vermakelijcken uytsicht heeft, gelijck *L. Nonius* daer van besonderlijck ghevvach

doet.

doet. Het derde, *El Alvesim*, dat met heuvelen verciert is, en seer veel huysen heeft, daer eertijdts geen andere lieden als Mooren woonden. Het vierde is *Antiquerula*, in de veelheydt en schoonheydt der gebouwen niet minder als het derde deel zijnde, en in de vlackte leydt. De ommegangh van de Stadt is ongheveer by de twaelf duysent treden, over al met mueren omtrocken, en met thien hondert en dertigh toornen verciert. De lucht is 'er ghesondt, en onthouden sich aldaer veel handtwerckers, insonder die de Zijde bearbeyden en weven: gelijck dan (behalven soo menighte van ponden Zyde) de Coningh alle jaren, alleenlijck van de Moerbesye-bladeren (waer mede de Zyd-wormen gespijst werden) dertigh duysent kroonen tot Tol bekomt. Alhier is een Bisschoplijcke Stoel, Opperhofgerecht ofte Parlement, en een Hooge Schoole. Leest gemelde *Nonius*, *Mariana*, *Merula*, *Joan de Laet* in de beschryvingh van dese Stadt, het Stedeboeck van *Braun*, en *Casp. Ens* in het meer aengetoghen Reysboecxken op 't drieenveertighste en volgende bladen. *Merula* seydt, dat in 't eerste ghedeelte het Parlement ofte Cancellarye staet, als mede de groote Marckt, welck twee

h~n-

hondert voeten in de breedte, en vier
hondert in de lenghte heeft, daer een
heerlijcke Fonteyn op ſtaet, en niet ver-
re van de Marckt het Huys *Alcacerye*,
dat by de twee hondert winckels heeft,
in welcke dagelijcks Zyde Stoffen en al-
lerleye Waren verkocht werden. Onſe
Schryver verhaelt van deſe geweldighe
Stadt in ſijn Reysboeck, dat die by de
Mooren ghebouwt, en de laetſte ghe-
weeſt is, waer binnen de Moorſche Co-
ningen haer hebben onthouden. Waer
van Coningh *Boabdiles*, toeghenaemt
Rey Chico, de laetſte geweeſt is, wan-
neer *Ferdinandus Catholicus*, in 't jaer
1492. deſe Stadt veroverde, nae dat de
Mooren de ſelfde ſeven hondert achten-
tseventigh jaren beſeten hadden: vvant
daer vvordt verhaelt dat ſe eertijdts
grooter geweeſt zy dan ſy hedendaeghs
is, en dat daer binnen twee hondert duy-
ſent Burgers ghewoont ſouden hebben.
Sommige willen dat de naem komt van
de Granaet-appel die ſy in haer Wapen
voert, in ſulcker ghedaente en dicht in
malkander gebouwt zynde, al hoewel
andere ſeggen dat de naem van de Car-
moſijn ofte Cocco, die in de Spaenſche
tale *Grana* genoemt werdt, en rond-
om deſe Stadt valt, herkomt. Heeft
twaelf poorten. Het eerſte ghedeelte,

O dat

dat eygentlijck *Granada* genoemt wert, leydt beneden op de vlackte in een dal, alwaer de Geestelijcken, die Edellieden zyn, en de voornaemste Kooplieden woonen. In dit deel staet de Hooftkerck, zynde een heerlijck ghebouw, toenmaels (te weten in 't jaer 1617.) noch niet voltimmert, en alreede meer dan twee hondert duysent kroonen soude gekost hebben. In dese Kerck is een heerlijcke Capelle, waer binnen de Apostelen, soo groot als 't leven, op 't kostelijckste verguldt staen. Zijnde op het Autaer een groote Ciborie, t'eenemael van Silver verguldt. Daer naest is des Conincks Capel, die sonderlingh geen fraeyigheydt heeft, binnen welcke Coningh *Ferdinandus*, die dese Stadt vermeesterde (als boven verhaelt is) met sijn Gemalinne *Isabella*, en haerder beyder dochter *Joanna* nevens haer man *Philippus de Eerste* van die name, Coningh van Castilien, en Aertshertogh van Oostenrijck, begraven leggen. Zijnde de Tombe van witte Marmersteen. Nu volght de *Mesquita*, ofte Moorsche Kerck, op een wijse als die tot *Corduba* ghemaeckt. Het tweede gedeelte der Stadt ofte het Slot leydt op het hooge tegen 't Oosten, Weshalven het *Sierra del Sol*, ofte Sonnen Gebergh-

te

te genoemt werdt: is met stercke mueren, van vierkante gehouwen steenen, omtrocken, hebbende een belettingh van Soldaten. Aen 't inkomen leydt een Rondeel, waer op eenighe stucken gheschuts staen; als mede een Autaer met de Beeltenissen van *Ferdinandus* en *Isabella*, en Marmersteenen Regenbacken, uyt welcke het water (dat uyttermaten versch en goedt is) geschept, en in de Stadt ghebracht werdt. Op des Slots Marckt een nieuwe Burght zynde, by Keyser *Karel de Vijfde* (ofte volgens *Merulaes* seggen van *Philippus de Tweede*) begonnen, doch van buyten niet voltooyt. Doch ghemelte Burgh vierkant, en inwendigh gheheel rondt zynde; hebbende twee galderyen met Marmersteenen pylaren uyt een steen boven malkander, die yeder pylaer twaelf hondert kroonen soude gekost hebben: yeder gangh op tweeendertigh Zuylen staende. Heeft vier poorten van loutere Marmer, legghende op elck twee steenen Leeuwen, waer by allerleye *Emblemata*, ofte Zinne-beelden en *Notæ Hieroglyphicæ* uytghehouwen zyn. Op die poort naer 't Westen, ses Marckgraven staende, die ghedachte laetste Koningh *Chico* verslagen hebben. Boven haer hebbende groote Jaspis stee-

O 2 nen.

nen. Van hier gaet men in het oude Slot der Mooren, waer binnen eenentwintigh Marmersteenen Bronnen zyn: is soo groot, dat daer in wel veertigh duysent mannen konnen geberght worden. Voor den ingangh is een Vyver met Marmer op-ghetrocken, waer in men swemmen kan: ghelijck de gangh oock van Marmersteen is, en de wandt met allerley Arabische ende Moorsche schriften verciert. In bey de hoecken de Bedsteden der Moorsche Coningen staende, die soo groot zijn, dat 'er in yeder wel ses persoonen leggen konnen. Uyt dese komt men in een hooge Zael, die boven rondom galderyen heeft, en beneden twee Slaep-koetsen uyt schoone Marmer gehouwen, met vergulde gehemelten, en alle de Venster-kasijnen van deselvighe stoffe, uytwaerts ghebouwt, nevens galderyen, om naer de Stadt toe nederwaerts, en te veldewaerts in, een vermaeckelijcken uytsicht te hebben. In dese Zael plachten de Spaensche Ridders haer Banquetten en Gastmalen te houden. Oock het Lusthuys is wel waerdigh te besichtighen, uyt welck ons volck in een langh vertreck, en van daer in de Badtstoven (die drie in 't ghetal waren, en Marmersteenen vloeren hadden) ghebracht wierden.
Wyders

Wyders komt men in een schoon vierkant Hof, *El quadro*, ofte *Los Leones* ghenoemt, staende in 't midden twee groote Marmersteenen Backen, die van twaelf Leeuwen gedraghen werden. Elcke Back uyt een gheheel stuck Marmer ghewrocht zynde. Die met hondert en seventhien Colommen verciert, en de vloer al van Marmer zynde. Aen desen Hof zijn twee fraeye Lust-huyskens, en hier by is een vertreck, alwaer een Waterkonst in is. Tegen over is een afdack ofte galderye, daer aen twee kamers van Marmer, waer van de eene de vloer van een gheheele Sarck ofte stuck heeft, die seven voeten breedt, en elf langh is. Hebbende daer by een schoone Boomgaert van Orangie-appelen: van dit Slot verder opwaerts gaende, komt men het oude Lust- of Speelhuys der Mooren te sien. Staende op den top van den Bergh een oude Moorsche Tempel die tegenwoordigh *S. Helena* genoemt wert, alwaer de vreemde Reysigers tot gedachtenis haer namen plachten aen de wanden te schryven. By dese Kerck zyn allerley Thuynen, en een Regenback *Algibe* genoemt, waer het reghenwater in vergadert wordt, dat men seght goet om drincken te zyn, en de buyckloop te stillen. Op de andere

zyde des Berghs staet een Kerck, *El monte Santo*, ofte *Los Martyres* ghenoemt, waer henen in 't voorjaer groote Bedevaerden gheschieden: om dese wegh op te gaen, vindt men een schoone bestrate laen, aen weêrzyden met boomen beplant: aldaer staen veel kruycen, soo wijdt van den anderen, als de Heere CHRISTVS naer sijn geesselinge verre gegaen is. De Kerck is boven geheel nieuw, en daer binnen souden thien heylighe Bisschoppen, van de de Mooren omghebracht, begraven leggen. In 't derde deel der Stadt is de poort, waer door ghemelde Coningh *Chico* (wanneer hy in 't jaer 1492. de Stadt met het Slot aen Coningh *Ferdinandus* overleverde) uyt gingh, ende den Coningh badt, dese poorte te willen laten toe metselen, op dat nae dien tijdt gheen mensch daer door meer in ofte uytgaen mocht, 't welck hem toegheslaen wierdt: en op dat dese belofte dies te beter soude gehouden werden, soo staet hedensdaeghs daer een bolwerck voor gebouwt. Daer wordt verhaelt, wanneer de selvige Coningh *Chico*, ofte de *Kleyne*, in 't uyttrecken op een heuvel staende, de treffelijck Stadt met het Slot aenschoude, dat hy begon te schreyen, waer op sijn Moeder tot hem

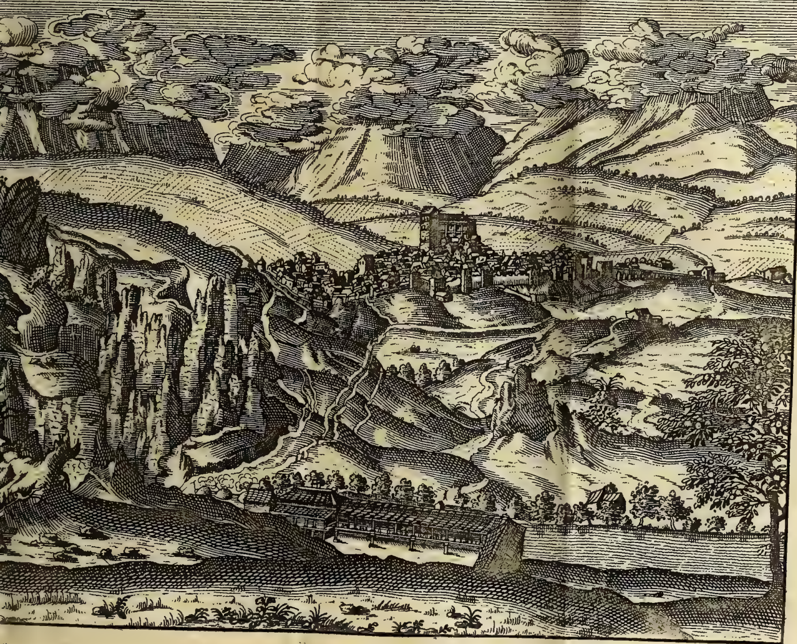

MALAGA.

zyd
mo.
noe
te
weg
ne
boc
kru
als
gee
is b
fou
de c
legg
poo
Chi
Stac
nan
den
len l
tijdt
ofte
ghe
dies
foo
wer
hael
co,
een
met
te f

hem soude geseydt hebben: *Met recht weent ghy nu als een kindt buyten de Stadt, waer binnen ghy te vooren niet als een Man en Ridderlijck wildet vechten.* In 't vierde deel is niet sonderlings te sien. Wyders is *Granada* in de Somer (door de menighte der Fonteynen) de lustighste Stadt, alsoo die daer over de thien duysent binnen souden zyn; benevens besondere Ys-putten, om de Wynen in te verkoelen: weshalven by Somertyden de menschen van alle plaetsen in *Spanjen* (om haer te vermaken) derwaerts reysen. Oock verhaelt onse Schryver, hoe hy hem alhier (alsoo hy seer met de Tandtpijn ghequelt was) had laten scheeren, en dat de Barbier, in plaets van een vlijm, een recht brootmes tot het schrappen gebruyckte. Op de straten wierden sy voor Lutheranen naegeroepen. Leest van de boven verhaelde, *P. Merula, Part.* 2. *Cosmogr. lib.* 2. *cap.* 23. den welcken onse Schryver vlijtigh gelesen heeft.

Ingheval yemandt sich alhier een tijdt langh begeerde te onthouden: soo kan hy eerstelijck vertrecken naer *Malaga*, dat, volghens 't schryven van *Merula*, en *Nonius*, *cap.* 24. een volckrijcke Koopstadt is, alwaer op seeckere tyden, van alle plaetsen Kooplieden by een

plaghten te komen, om de wel-smaec-kende, en in de Sonne gedrooghde Herfstvruchten op te koopen en wegh te voeren, zijnde een vruchtbaere landouwe, veel Wijn en Olie voortbrengende. Dese Stadt is met Toornen en en Bolwercken, en oock met een Wapenhuys van allerleye oorloghs gereedtschap, en grof gheschut, deftigh versorght: heeft twee vastigheden boven malkanderen, konnende tusschen twee mueren van de eene tot de andere gaen, het bovenste wordt *Giblalfarro*, en 't benedenste *Alcazzava* genoemt. Ten tweeden, kan men van hier sijn uytvlucht nemen naer *Velez Malaga* of *Velesium Malacca*, dat vijf mylen van *Malaga*, en anderhalf van de Middellandtsche Zee gelegen is, daer men allerleye treffelijcke vruchten in groote menighte, doch insonder Rosynen, Cubeben., en niet alleen *Passas de Lexia* maer oock *Passas de Sol* vindt. Leest *Merula fol.* 273. Ten derden naer *Albama*, seven mylen van *Granada*, welcke plaets rondom met steyle en rouwe klippen omvanghen is; en nochtans een seer vruchtbaere grondt heeft: alhier zijn heerlijcke Gesondt-baden, van gematighder warmte, die voornamelijck teghen de *Affectus* en swackheden der zenuwen

ALHAMA.

zenuwen, in Lente- en Herfst-maendt ghebruyckt, en met groote kosten toegestelt werden; soo dat de Badtknechten haer als dan wel konnen bedroopen. Besiet hier over echter *Merula* en *Nonius* op het sevenentwintighste Hooftstuck. Ten vierden, *Ronda* ofte *Arunda*, op een bergh ghelegen, en over al met water omringht: van de Stadt vier hondert trappen (die by de Mooren in de steenklip ghehouwen zijn) nederwaerts naer de rivier gaende. Ten vijfden, *Zahara*, een stadt met een Slot op een groote klip leggende, tot welcke maer een, en wel moeyelijcke toegangh (die in de steenklip ghehouwen is) streckt. Ten sesten, *Almeria*, leggende seer wel, en niet verre van 't *Promontorium* (*ofte voorgeberghte*) *Charidemum*, mede *Cabo de Gates* genaemt, heeft een vruchtbare bodem, ghesondt water, veel vruchten en Olie; wegens de zee hare gheleghentheydt seer goedt zijnde, was in voortyden *Abdera* gheheeten, en wierde in 't jaer 1147. den Mooren afhandigh ghemaeckt, ghelijck *Rodericus Ximenez*, *lib.* 7. *Rerum Hispan. cap.* 11. *Joan. Mariana*, *lib.* 10. *cap.* 18. en L. *Nonius*, *cap.* 23. schryven. Op die tijdt hebben die van *Genua*, haer kostelijcke Kop, uyt een Smarag-

dus ghemaeckt, bekomen, die noch yegenwoordigh onder hun Schatten bewaert vverdt; hoe wel hunne Jaerboecken anders verhalen, ghelijck in mijn Reysboeck van Italien te lesen is. Maer daer tegen schrijft gemelte *Mariana*, en seydt, dat 'er niet bewesen kan worden dat de Heere CHRISTVS met soodagen Kop het laetste Avontmael soude gehouden hebben. Ten sevenden, *Antiquera*, leggende in het midden van 't Koninckrijck tusschen *Granada* en *Ronda*, op het gheberghte, hebbende op het hooghe een sterck Slot *Alcasalia* genaemt, waer op de Coningen haer gaern plaghten te onthouden, door dien aldaer nae de omleggende, schoone, vruchtbare, mitsgaders Fonteyn-en Water rijcke landouwen, een vermaeckelijcke uytsicht is. De poorten van dit Slot zijn van Yser, en daer binnen worden veel oude Moorsche krijghs-rustingen bewaert. Dese stadt wordt van *Plinius* Syngila genoemt; en gelijck *Abrahamus Ortelius* meent, soo is sy t' *Anticaria* van *Antoninus*. Leest *Merula* over ghemelde plaets, *fol.* 274. en *Nonius* op 't sesentwintighste Hooftstuck. Hier rondom wert veel Zout gemaeckt, en twee mylen van daer is een ghesonde Bron *Fuente de Antiquera* gheheeten,

wiens

5

LOXA.

wiens water voor de Steen besonder goet is. Ten achtsten, *Munda* vijf Spaensche mylen van *Malaga*, van welcke stadt *Strabo*, *Plinius* en *Dion* ghedencken; en waer by tusschen *Cæsar* en de kinderen van *Pompejus* een gheweldige veldtslagh gehouden is. Besiet *Nonius*, *cap.* 28. Ten negenden, *Cartama*, een stedeken met een Slot, twee mylen van *Malaga*, hebbende in een ronte veel Bosschen, in welcke de Galnooten in grooter menighte wassen, als mede het kruydt dat de Spaensche *Summagre*, de Italianen *Sumacho*, en de Nederlanders Somack ofte Smack noemen, waer van de bladeren tot 't bereyden van Spaens Leder ofte Corduaen, en tegen de gryse hayren, om die swart te maecken, gebruyckt werden. Besiet van *Cartama* ofte *Cartima*, *Nonius* aen 't vijfentwintighste Hooftstuck. Dese voornoemde Steden, als oock de naevolgende en andere, (onder welcke de schoone stadt *Loxa*, mede gereeckent werdt) legghen alle in dit Koninckrijck *Granada*: om welck te veroveren, de voorgenoemde Coningh *Ferdinandus*, de Grootvader van Keyser *Karel de Vijfde*, groote naerstigheydt aengewendt heeft, tot dat het eyndelijck met sijne andere Spaensche Koninckrijcken ver-

eenight is. Wie hier van meer luſt te weten magh de Spaenſche Geſchicht-ſchryvers, die by *P. Merula* aengetogen werden, leſen; maer inſonder *L. Marineus Siculus* en *Mariana*.. Oock kan men over gedachte plaetſen het Reys-boecxken van *Gaſp. Ens, fol.* 59. opſlaen, alwaer hy in de beſchryvingh der ſtadt *Cartama* vērhaelt, op wāt wijſe de *Uva paſſa* ofte Roſijnen Lange en Corte van tweederley ſlagh toeghemaeckt werden.

Den achtſten vān Somermaent troccken ſy weder uyt *Granada* voort, quamen tydelijk aen de voet van 't Sneeuwgheberghte, en vonden de dalen tamelijck met Wijnſtocken, Vyghen, Orangie-appelen en andere vrucht dragende boomen beplant. Twee mylen van de Stadt hadden ſy een Dorp van weynigh huyſen, daer oock veel Ooft-boomen ſtonden: aldaer begoſt het gheberghte hoe langer hoe hooger te worden ſiende nochtans veel Rosmarijn en Saley waſſen, gheraeckten omtrent twee uren nae de middagh in 't Merckt-vleck

Baca, ſes mylen, op een hooghte, in 't gemelde Koninckrijck *Granada* leggende: van hier reyſden ſy wyders in 't geberghte voort, en quamen nae een

een vierendeel myls op het hooghe, aen een smalle enghe pas, daer maer een Esel door konde, en seer gevaerlijck was, alhier ('t welck gedenckens waerdigh is) laet de Weerklanck oft Echo, een stemme vier of vijfmael wederom hooren. Wat verder van daer staen Kreupel bosschen, Biesen, Helm en langh Gras, waer aen veel knoopen hanghen: want alsoo 't daer seer onveyligh is, en veel menschen vermoort werden, plagh elck door-reysend persoon van ruyghte ofte tackjens een knoop te maecken, en voor de verslagene een *Ave Maria* te bidden. Nae dat se twee mylen afgheleydt hadden, quamen sy by een Venta, daer het landt weder wat vruchtbaerder gheleeck, door dien sy uyt 't gheberghte met 'er tijdt begosten te vertrecken, en gheraeckten teghen de nacht in de Stadt

Guadix, drie mylen. Dese Stadt, ghelijck gheseydt is, negen mylen van *Granada*, en in 't selvighe Rijck aen een heuvel in een vlackte leggende, is seer groot maer qualijck betimmert, behalven sommighe deftighe Kloosters. Aen de poort staet: COLONIA ACCITANA, waer van *Plinius* en *Ptolomaeus* vermaen doen. Is over al met rouwe berghen omringht: weshalven,

door de koude, aldaer geen Orangie-appelen noch Olyven aerden willen; maer Wijn, Ooft en Kooren wel. Ook is'er tamelijck Vee; en daer door ftroomen vier Beeckskens.

Den negenden dito vertrocken sy van hier over veel fteenige heuvelen, op welcke sy Roosemarijn vonden, hadden aen wederzyden het hooghe geberghte, en niet meer als een alleen ftaende Venta, daer niet een mensch is was. Komende op den middagh in een andere eensame herberghe

La Venta Bahul genoemt, vier mylen. Nae de middagh namen sy over 't gheberghte wyders haer reyse, tot op de Stadt

Basa, drie mylen. Dese Stadt behoort onder 't Bisdom *Guadix*, leydt in een dal, heeft daer by een oudt verwoeft Slot, en een half mijl rondom de Stadt een heerlijcke wel bearbeyde vlakte. Alhier is anders (uyt-ghefeydt de Kercke *Neuftra Sennora de la Pietad*, die ghefeydt wordt groote wonderwercken te doen) niet te sien: leydt noch al in 't Rijck van *Granada*.

Den thienden dito reysden sy tusschen de bergen voort, vonden noch huysen noch menschen, voor dat se seven mylen hadden afgheleydt, alwaer een Venta

ta ſtondt: maer nademael in de ſelve geen Wijn noch Broodt te bekomen was, ſoo wandelden ſy verder, en geraeckten naer een vierendeel mijl weeghs in des Marckgraven van *Vela* ofte *Velez* ghebiedt; alwaer het landt eenighſints bearbeydt, maer nochtans weynigh bewoont is, en bleven dien nacht in een ſlecht dorp

Velez el Rubio vier mylen, hebbende op die dagh elf mylen gereyſt. Op de klippen ſtaen noch oude mueren, die volgens 't ſeggen der inwoonders, grenshuyſen geweeſt zijn, waer op de Mooren plaghten te waken om den doortocht te bewaren.

Den thienden dito noch al door 't geberghte reyſende, ſagen niet als twee Ventas, gingen verſcheyden malen door verloopen uytgedrooghde Beecken, die anders ſeer groot zijn, en quamen recht op den middagh binnen de Stadt *Lorca*, ſeven mylen.

XXXI. De ſtadt *Lorca* ghehoort tot het Koninckrijck *Murcia* en *Hiſpania Tarraconenſis.* Dit Rijck paelt in 't Weſten met *Granada*; in 't Noorden met Nieuw *Caſtilien*; maer in 't Zuyden en Ooſten heeft het de Middellandtſche Zee, waer langhs het ſich (nevens de *Sinus Virginitanus* en het *Promontorium*

Scom-

Scombraria, nu *Cabo de Palos* genoemt) henen is ſtreckende. De Hoofdſtadt is *Murcia*, daer nae zijn *Carthagena*, *Lorca*, het Slot *Almacarron*, alwaer den Aluyn in grooter menighte gevonden werdt, *Guardamar*, *Portilla*, *Vera*, (voortyden *Virgi* genoemt, waer van bovenghemelde Bocht ofte inwijcks des Zees de naem heeft) en *Muſſacra*. In dit gheweſt vallen veel Moerbeſye boomen, om de Zyde-wormen daer mede te ſpyſen, en rondom de ſtadt *Murcia* allerhande vruchten, en de Olye van *Lorca* wordt voor de beſte gehouden. Is anders, inſonder naer *Carthagena* weynigh vruchtbaer, nochte niet ſeer groot. Het voornaemſte in dit landt is de Zydehandel, en dat men aldaer ſeer ſchoonen aerdwerck als Schotelen, Kommen, en anders Backen, nevens de treffelijcke Zee-haven tot *Gartagena*.

De Stadt *Lorca*, leydt op 't hoogh, beneden langhs loopt de ſtroom *Guadalantin*, en is ſes mylen van de Zee. Is groot, maer ſeer vervallen. 't Landt rondom vruchtbaer: de inwoonders zyn by nae altemael nieuwe Chriſtenen, of gedoopte Mooren, en een boosaerdigh volck. De onſe moeſten by den *Alcalde Major*, ofte Rechter aenhouden, datſe voor hun geldt broodt kreghen.

Aldaer

Aldaer is 't ghebruyck, dat geen slecht persoon scherp toegaende, Op-slagen draghen mach: weghens de stroopende Mooren is 't in dit ghewest vry wat onveyligh. Onse Schryver verhaelt een klucht die in voorgaende jaren hier soude ghebeurt zijn: De Mooren hadden seeckere Jongen die de paerden hoede, de selvighe benomen, en hem met een voort ghesleept; maer als hy by haer verworf dat hy oock rijden mochte, sette hy sich op een Merry, waer door de Mooren, die van gheen toomen versien waren, den Jongen moesten volghen, en alsoo tegen hun danck in *Lorca* ghebracht wierden, alwaer sy in hechtenis geraeckten.

Na den middagh reysden sy van hier, door een effen landt, lieten 't gebergh-te aen de slinckerhand; en *Cartagena* op de rechter zyde leggen: alsoo sy uyt vreese voor de Moorsche straet-roovers sich derwaerts niet vertrouden.

XXXII. *Cartagena*, in voortyden *Carthago nova* ghenoemt, is eertijdts een seer groote vermaerde stadt gheweest, gelijck *Polybius*, *lib.* 10. *Livius*, *lib.* 26. *Silius Italicus*, *lib.* 15. en andere meer, schryven. Siet *Merula*, *cap.* 22. *fol.* 268. tegenwoordigh is se noch fraey noch groot, maer heeft een

ruyme

ruyme en veylige Zee-haven, binnen welcke over de twee hondert Galeyen souden konnen legghen: alhier worden de Macquerelen, ofte *Scombri* met menighten gevangen, weshalven het nae by legghende Eylandt, dat de Haven sluyt, *Scombraria* genoemt wordt. In dit gebiedt wast de Spaensche *Brem*, ofte *Spartum*, waer van de Vyge-korven gemaeckt werden, overvloedigh. *Nonius* schrijft in het sesentsestigste Hooftstuck, dat Coningh *Philippus de Tweede*, dese Stadt (om dat se van de Zeeroovers en Turcken niet soude overrompelt werden) heeft begonnen te vernieuwen: is tegenwoordigh seer sterck, en heeft een Bisschop. Leest *Ambrosius Morales*, in 't elfde der Spaensche Jaerboecken op 't negenthiende Hooftstuck; als mede het Reysboecksken van *Jacobus Lopez Stunica*, handelende van de outheden die aldaer, en van de Spaensche stadt *Complutum* af tot aen *Romen* toe, te vinden zyn, 't welck achter aen de Reys-beschrijvingh door *Vranckrijck* en *Spanjen*, van *Franciscus Schottus* gedruckt is. De onse quamen met den avondt noch vier mylen af te leggen, tot binnen 't dorp

Totana, dat een slechte plaets is, maer heeft een Commanderye van St. Jacob.

Den

Den twaelfden dito reysden sy van hier tusschen 't geberghte, over rame-lijcke bebouwde en effene Landouwen, door twee slechte Dorpen *Lebrilla* en *Cantarilla*, en geraeckten op den middagh binnen de stadt

XXX. *Murcia*, acht mylen. Dese is de Hoofstadt in 't Rijck, des selvigen naems. Leydt geheel vlack, in een vermaeckelijcke landouwe, en aen de stroom *Segura*, ghelijck *Joan de Laet* den selven noemt. Bevinde anders by *Nonius*, dat 't water, 't welck door dit lustighe Dal vliet, waer *Murcia* in gelegen is, *Staberus* genoemt soude zyn, 't welck andere *Setabis* noemen; dat veel licht op 't Spaensch soo veel als *Segura* sal beduyden. *Murcia* is seer vermaeckelijck, en wel betimmert, heeft anderhalve Spaensche myl in haer begrijp, en over de thien duysent inwoonders, ghelijck *Salazar*, *pag. 64. seqq.* schrijft. De straten legghen lijn recht; voert in haer Wapen seven Kroonen, 't welck sy van *Alphonso de Thiende*, *Astrologo*, *Historico* en Koningh van *Castilien*, de Soone van *Ferdinandus*, toegenaemt de *Heylige*, gekregen heeft, die Roomsch Keyser geworden is, welckers hart en ingewandt alhier begraven zyn. Volgens 't schryven van *Salazar* wort

wort daer goede ordre gehouden. Heeft een Bisdom en seven Parochie Kercken. De Franciscaners hebben een aensienelijck Klooster, het welck drie Voorhoven en twee kruysgangen boven malkander heeft : als mede een deftighe Boeck-kamer, waer binnen de Afbeeldingen der geleerde Mannen werden gesien. Boven op den Tooren van de Hoofdkerck kan men met Karrossen rijden. De Jesuyten hebben aldaer een Collegium : in welckers Boomgaert Citroenen vallen soo groot als eens menschen hooft : wat vruchten men bedencken kan, wassen rondom dese Stadt, insonder veel Moerbesye-boomen, wegens de Zyde die in dit ghewest geteelt wordt. Oock veel Suycker-riedt, uyt welcke de Suycker gesooden werdt; en twee mylen van de Stadt veel groote Rijs-velden. In de Boomgaerden staen veel Olijf-boomen en meulens, waer in de Olye gheperst werdt : alsoo deser Landts Olyen seer geacht worden. Besiet van dese Stadt *Nonius*, *cap.* 65. en *Merula*, *cap.* 22. Niet verre van daer staet een Slot *Monte Agudo* ghenoemt, dat op een Bergh leydt, waer door de Stadt beschermt kan werden. Alhier wierdt ons volck, in 't aengheven van hun byhebbende goedt, uyttermaten ge-

schadt,

schadt, moetende voor yeder Ducaet twee quart betalen, 't welck over de veertigh guldens beliep, en haer wierd niet meer als thien Realen vergunt uyt het landt te voeren.

Den derthienden dito, namen sy van hier haer reyse door Speel-hoven, en drie mylen van de Stadt wesende, quamen sy in 't Koninckrijck *Valencia*, alwaer aen de Landtscheydingh een steen op een heuvel staet. In dit gewest is 't vry wat onveyligh, door dien de Banditen in der yl, uyt het eene Rijck in 't ander vluchten konnen: op den middag geraeckten sy in de stadt

Orihuella ofte *Horihuela*, vier mylen. Dese Stadt, die in de Latijnsche Tale *Orcelis* genoemt werdt, heeft een Bisschop, leydt in 't gheberghte, en is met schoone Lusthoven omringht. Tegenwoordigh een oudt Slot hebbende, en binnen de Stadt een heerlijck Jacobynen Klooster. Leest *Nonius* aen gemelde plaets op 't twee hondert en derde bladt. Alhier moest ons volck aen de Wacht die hun Knapsacken doorsocht (door voorspreecken van een vroomen Spanjaert) niet betalen.

XXXIV. Het Coninckrijck *Valencia*, paelt in 't Oosten met de Middellantsche Zee; in 't Noorden met *Ar-*

ragon;

ragon; in 't Westen met Oudt en Nieuw *Castilien*; en 't Zuyden met het Rijck *Murcia*. Besiet *Barnardino Gomez*, *Beuterus*, *Magino* en *Merula*: soude vierentseftigh soo bemuurde Steden als Stedekens en duysent Dorpen, vijfendertigh kleyne en groote Waterstroomen, en vier Zee-havenen (onder welcke die tot *Alicante* een is) hebben. Nergens als hier woonen meer bekeerde Mooren, die sy Moriscos noemen. Rondom leggen fraeye Hoven en lustige plaetsen, die Rijs, Suycker, allerleye schoone vruchten, en *Simplicia* voor de Apothecaryen voortbrengen. Naest *Valencia*, als de Hoofstadt van 't Rijck, zijn de voornaemste, ten eersten, *Gandia*, alwaer de Jusuyten een deftighe Schoole hebben, die *Franciscus Borgia* Hertogh deser plaetse gesticht heeft, en sich selfs in hun der Ordre begheven. Ten tweeden, *Denia*, dat haer eygen Marckgraef, een Slot (dat van nature en menschen handen seer gesterckt is, en twee Zee-havenen, die van veel Kooplieden besocht worden) is hebbende; zijnde gheheel wel tot den Zee-handel gelegen op een heuvel, hebbende een wacht-tooren, die het Zeevarende volck van verre sien kan. Worden ten derden *Biar* beroemt, weghens haer ko-

stelijcke

ſtelijcke en witten Honigh. Ten vierden, *Xerica.* Ten vijfden, *Orihuella*, waer van geſproken is. Ten ſeſten, *Alicante.* Ten ſevenden, *Morvedro.* Ten achtſten, *Xativa*, en andere, die wy hier nae verhalen ſullen. Beſiet *Francisci Didaci Annales Valent. Regni*, dat hy in 't jaer 1613. heeft laten uytgaen.

Van ghemelde ſtadt *Horihuella*, ofte *Orihuella* reyſden ſy des naemiddaghs twee mylen weeghs door ſchoone Hoven, en twee Mercktvlecken over effene bebouwde velden, tot in de ſtadt

Elche, ſommighe ſegghen, dat deſe Stadt (die niet meer als twee mylen van de Zee leydt) eertijdts *Illice* is genoemt geweeſt, weshalven de Bocht ofte kromte der Zee, daer omtrent *Sinus Illicitanus* ſoude gheheeten werden. Maer andere meenen, dat die naem, de ſtadt *Alicante* toebehoort; welck laeſt gevoelen oock by *Botero*, *Casp. Ens*, en *Joan de Laet* werdt ſtaende gehouden, al hoewel *P. Merula* van 't eerſte ghevoelen is. Tot *Elche* is by nae alles zout water: is tamelijck behouwt, hebbende rondom veel Thuynen en geboomte, maer inſonder Datelboomen, en andere, waer op het S. Jans Broodt, ofte Bockshoornkens waſſen. Niet wijdt daer

af

af leydt de ſtadt *Guardamar*, alwaer de Nederlandtſche Schepen Zout plachten te laden, en het ſelve naer haer landt te voeren.

Den veerthienden dito trocken ſy door vlacke, doch niet ſeer bearbeyde landouwen en veel geboomte, tot op de ſtadt

XXXV. *Alicante*, vier mylen. Die by oude tyden (gelijck ſommige ſchryven) *Illice* genoemt wierde, leydt aen de Middellandtſche Zee, hebbende op de eene zyde het gheberghte; en is een tamelijcke Zee-haven die de Coningh veel opbrenght, alſoo daer een grooten Koophandel van *Nederlanders* en *Hoogduytſchen* is, die den Wyn verſchepen, haer door de goede ſmaeck genoegſaem ſelfs prijſende: alhoewel *Joan Wilhelm Neumajer* in ſijn Spaenſche en Italiaenſche Reyſe ſeydt, dat de witte Wynen (die men voor de beſte houdt) ſelden ſuyver naer onſe landen gevoert werden. En dat de Rooſemareyn daer omtrent mans lenghte hoogh waſſen. Men magh van hier niet over de twintigh kroonen aen geldt met ſich nemen. Van *Alicante* tot op *Madrid* reyſt men in vijf dagen over gheen water. Het Slot wordt alhier voor onwinbaer geacht, alhoewel onſe Schryver verhaelt, dat van 't ſelve

Slot

Slot (waer in vijftigh soldaten laghen) niet veel gehouden wierdt, alsoo het te hoogh lagh en daer uyt weynigh schade gedaen konde werden. Beneden aen de Haven staen drie bolwercken met gheschut versien, tot bevrijdingh der Rede, alsoo daer binnen geen Oorloghschepen legghen, soo dat het aldaer somtijdts onveyligh is, alleen staen rondom eenighe wacht-toornen, uyt welcke vuerteeckenen gedaen werden, wanneer de Moorsche Zee-roovers op de kust zyn. Ten tyde dat de onse aldaer waren, talen ses Moorsche Schepen een Fransch-man (die van Cartagena quam) aen: vaer door in de Stadt, met kleppen der torm- en brandt-klocken, een groote eroerte ontstondt, soo dat een yeder in e wapenen was, naer de Haven liep, n vermeende dat de Mooren tot aen de adt wilden komen. Door dese ongeghentheydt wierde de onse een vrees enghejaeght, de welcke anders alhier melijck onthaelt waren; alsoo se door eckere *Spanjaert*, aen sijn Huysvrouw, erwaerts verschreven waren. By den lven, *Francisco Marques* genaemt, lachten soo wel de Nederlandtsche, uytsche als Engelsche Kooplieden en chippers ter Herberge te leggen. Nae e middagh ten vier uuren scheydden

ſy wederom van daer, en reden over het geberghte *Puerto* de *Malamagor*, langhs een ſteenigen wegh, ſiende een groote menighte van allerhande vruchten, veel Wyn-ghewaſſen, en quamen in der nacht binnen de ſtadt

Xicono, ofte *Xicona*, vier mylen, binnen haer begrijp ongeveer ſeven hondert huyſen hebbende. Leydt tuſſchen de bergen, hebbende boven de Stadt een Slot, een enghe pas, alwaer een gantſche Krijghsmacht lichtelijck kan gheſtut werden. Hier is (ghelijck tot Alicante) mede een treffelijck Wyn-gewas.

Den vijfthienden dito reyſden ſy over 't geberghte voort, ſagen ſeer veel Rooſemareyn waſſen, en bebouwde velden in de ſteenklippen, waer uyt men d arbeydtſaemheydt der inwoonders be ſpeuren kon. Onderwegen quamen ſ door een luſtigh ſtedeken *Alcoii* ghe noemt, en op de middagh in 't dorp

Contentayna, vier mylen. *Merul* noemt het *fol.* 264. een ſtadt. Nae d middagh reden ſy wyders over 't ghe berghte, hadden onderweghen eenigh Dorpkens, en quamen tegen den avon tuſſchen 't geberghte, daer ſe over d veertigh gemetſelde Putten ſaghen: i der nacht paſſeerden ſy een brugh, vi

groot

groote mylen verder, komende in de ſtadt

Xativa, zijnde een van de ſchoonſte ſteden in *Spanjen*, op een verheven heuvel geleghen, daer beneden voorby loopende de Waterſtroom *Suero*, ofte *Xucar*. Leeſt *Nonius* op het achten-ſeſtigſte Hooftſtuck; ſy wierd in voor-yden *Setabis* genoemt. Boven de ſtadt egghen twee vaſtigheden teghen den nderen over. Daer wordt gheſeydt dat innen de Stadt drie duyſent haertſte-en getelt werden. Maer ſy is niet als net groote huyſen (die by Paleyſen noghen vergeleecken werden) betim-nert: heeft een ongelooflijck getal van eerlijcke goede Fonteynen, die door oten in de Stadt gheleydt werden, en en groote Waterback. Rondom ſiet nen een ſchoone gheleghentheydt van lerhande Thuynen en vruchten, doch ſonder van Granaet-Appelen: oock ordt aldaer ſchoon, fijn en kleyn Vlas neteelt. De onſe daer zijnde, wierdt Prins van *Aſcoli*, uyt het Rijck van *apels*, herwaerts gebracht, om aldaer vangen te ſitten.

Den ſeſthienden dito quamen ſy in t vleck *Algemeſin*, vier mylen. On-erweghen, en een mijl van daer, aen rivier *Suerone*, ofte *Zucar* leydt de

ſtadt *Alcira*, ofte *Alzira*, daer een groote koophandel in Zyde ghedaen werdt. Nae de middagh, uyt het gemelde Vleck ghereyſt weſende, leyden ſe noch vijf mylen af, en quamen dien dagh binnen de ſtadt *Valencia.*

Van *Xativa* tot hier toe, heeft men de ſchoonſte en vermaeckelijckſten weg die men bedencken magh: want alle half mijl komt men in een Merckt-vlek, Stadt ofte Dorp; Vrouwen en kinderen in groote meenighte voor de huyſen ſittende, niet doende als zyde ſpinnen. Deſe negen mylen ſiet men niet als aeneen-geſchaeckelde Boomgaerden van allerleye vruchten, bequaem om 't geſicht te vergenoegen.

XXXVI. *Valencia*, de Hoof-tſtadt van 't Koninckrijck, des ſelvige naems, is een ſeer voornaeme en luſtighe Stadt, in *Hiſpania Tarraconenſi* ofte *Citeriori*, en maer drie duyſent treden van de zee ghelegen. Daer 't ſpreeckwoort van gekomen is *Valentia formoſa*, dat is, het *Schoone Valentia*. Leydt aen de riviere *Turia*, die by onſe Schryver *Quadalavias*, by *Magino Guetalabiar*, en *Botero Guadalaviar* ('t welck ſoo veel als een reyn water beduyden ſal) genoemt werdt: over de ſelve drie brugghen legghende. *Merula* ſchrijft da[t]

das

daer binnen twaelf duysent huysen staen; behalven die in de Voorsteeden en in de Thuynen (welcker ghetal mede wel soo veel bedraeght) gesien werden. *Petrus de Medina* spreeckt van over de thien duysent Springh-bronnen die alhier we-sen souden. Oock worden daer vaste en duur achtige Lakenen gemaeckt, welck, gelijck Vildt, regen of water weder-staen kan, en een groote Koophandel gepleeght. Zijnde by der Romeynen tijden wel bekent geweest. *L. Marinæ-us* schrijft op het laetste van het derde Boeck, dat sy hier het gebruyck hebben der misdadigers lichamen op *S. Mat-thias* dagh, van de gericht plaetsen te nemen, en te begraven; maer als de on-se sulcks nae vraeghden wierdt hen-lie-den ghesegdt, sulcks te zijn een fabel. Eertijdts woonden in dese Stadt en Co-ninckrijck seer veel Mooren, di in 't Jaer 1610. uyt het Landt gejaeght zijn, doch een yeder vermoght (gelijck uyt seecker tafereel, die in de muur van 't Raedthuys gemetselt is, te sien staet) soo veel als hy dragen konde, mede te nemen. Op 't eynde van de Stadt een huys zijnde, in welcke deser Mooren kinderen, die in 't Landt bleven, in 't Christelijck geloof onderwesen wierden. Alhier is een goede gematighde lucht,

en soo heerlijck landouwe dat niet voor *Campania*, ofte *Terra di Lavoro*, in *Italia* (ghelijck *Nonius* seydt) behoeft te wijcken. *Mariana* in 't thiende Boeck aen 't vierde Hooftstuck, sijner Spaensche Gheschiedenissen, schrijft, dat dese Stadt in *Edetanis* leydt, is waterrijck, vermaeckelijck wegens allerleye voorvallen en door den Koophandel met uytlandtsche volckeren, mitsgaders de groote en beleefde Burgerye, by dese tegenwoordige tijdt meer beroemt, als ooyt in voortyden gheweest is. Besiet 't gheene hy daer van dese Stadt in 't laetste Hooftsteck van 't twaelfde Boeck ghewaeght. De inghesetenen zijn van vrolijcker en beleefder inborst: oock plaghten sich alhier een grooten Adel, en wegens de Hooghe Schoole veel geleerde lieden te onthouden. En brommet wegens de geboort plaetse haerder twee Pausen *Calixtus de Derde*, *Alexander de Seste*, en *Joannes Ludovicus Vives*, als mede dat de laetst overleden Coningh *Philippus de Derde* met de Aertshartoginne *Margareta van Oostenrijck*, in den jare 1599. en de Aertshertogh *Albertus* met wylen *Isabella Clara Eugenia* Infante van *Spanjen*, het Bruydtbedde aldaer gehouden hebben. *Joannes Bochius* doet gewach, dat

dat gemelde Coninginne *Margareta*, binnen *Valencia*, met sulcken grooten pracht ingehaelt wierden, dat men seyde sulcks dertigh hondert duysent kroonen gekost te hebben. De Coningh heeft hier sijn *Vice Re* ofte Onder-Coningh, de selve was in 't jaer 1617. de Hertogh van *Feria*. De Coningh heeft de maght yemandt, die hy wil tot soodanighen ampt te bevorderen, alsoo dit Rijck niet, gelijck *Portugael* bevrijdt is: alleenlijck is de Coningh verbonden in eygen persoon derwaerts te reysen, en sijn Soon tot een Prins aen te bieden. In de Audienti heeft dese *Vice Re* het voorsitten, twaelf Raetsheeren hem toegevoeght zijnde van waer alle Appellen te hove gebracht werden: maer de Stadt wordt door haer ghewoonlijcken *Corregidor* bestiert. Hebbende den Adel hun besonder Landthuys, 't welcke *la Casa de la Deputation* ghenoemt werdt. Men seydt dat *S. Dominicus* in dese Hooge Schoole soude geleert hebben: heeft voorts twee Collegien, waer van het eene by *Karel de Vijfde*, en 't andere zijnde 't schoonste, by de Stadt ghebouwt is. Gelijck de Iesuyten mede hare Collegien Aldaer hebben. Het Aertsbisdom soude jaerlijcks hondert duysent Ducaten inkomen ghenieten; sulcks
dat

dat de voorgaende Aertsbisschop, de bynaem van *Patriarch* van *Antiochia* is voerende, alhier een aensienlijck Collegium gebouwt heeft, en 't selvige alsoo begaeft, dat daer binnen vierentwintigh jonge Priesters konnen onderhouden werden. De Hooftkerck wordt *Sedes Apostolica* ghenoemt. Zijnde de eene zijde van 't Choor t' eenemael van Albaster, en met treffelijcke Bybelsche Figuren verciert: daer boven siet men de Beeltenisse van de Jonckvrouwe *Maria* met het kindeken, door een Nederlander seer konstigh gheschildert. Heeft een silveren Autaer, waer nevens veerthien silveren Lampen zijn hangende: de Tooren van dese Kercke is twee hondert en twee trappen hoogh. In de Kercke van S. *Andreas* leydt de nieuwe Heylige *Franciscus Hieronymus Simon*, ghestorven den vijfentwintighste van Grasmaendt in 't jaer 1612. in 't drieendertighste jaer sijns ouderdoms; maer was in 't jaer 1617. noch niet gecanoniseert, niet tegenstaende hy alreede veel wonderwercken soude ghedaen hebben. By sijn Autaer hangen soo veel hembden en andere dingen, van de geene die hy geholpen heeft, daer in vereert, als by gheen Heylighe in Spanjen ghesien werden: onder de selvighe hanght by het Au-

Autaer een Lampe, die Aertshertogh *Albertus* van *Oostenrijck* ghefchoncken heeft, waer van 't maeckloon over de acht duysent Ducaten soude bedragen. In sijn leven soude hy niets geopenbaert hebben, de gaven, van wonder te wercken te hebben, maer sulcks op sijn doodtbedde eerst verklarende. Voor de Kapelle staet

MORTUUS EST NON FÆDATUS.

Dat is:

HY IS ONBESMET GESTORVEN.

Onder de Kleynodien, daer in vereert, is 'er een langh Snoer vol van Ringen met allerley deftige gesteenten. Den onsen wierd den Kelck aenghebođen te kussen, die hy tot het bedienen der Misse ghebruyckt heeft. Oock zijn daer mede te sien de Beurs ofte Bursa, alwaer de Kooplieden by een komen; als mede het Wapenhuys, dat op 't eynde der Sadt staet. Van daer gaet men op de Bolwercken die met neghenthien metalen Stucken versien zijn. Onder andere schoene gelegentheden die ron-

dom de Stadt gesien werden, is 'er een fraye binnen meyr die over de drie mylen weeghs beslaet, en *Albesera* ghenoemt werdt. Een half mijl van de Stadt leydt *Porto el grajo* een beslooten dorp, 't welck aen de zeekant, bolwercken met geschut versien is hebbende, en daer benevens een houten brugh over de hondert en vijftigh treden lang, t' zeewaert in ghebouwt. De vrouwen deser Stadt worden voor de Schoonste van gheheel Spanjen gehouden; maer daer-en-tegen is de Stadt wegens de onkuysheydt seer qualijck berucht.

Wanneer alhier alles by de onse besichtichtight was, hebben sy met haren Voerman nieuwe voorwaerden gemaeckt om op *Barcelona* en *Saragoza* te reysen, betalende voor yeder man thien Ducaten; doch moesten eerst haer by-hebbende goederen laeten aenteeckenen, dan haer wierdt (door voorspreecken van *Francisco Robert del Rupe*) toegestaen twee hondert kroonen, vry en sonder Tol uyt te voerent Volgens de gemeene wegh, reeckent men van *Sevilien* tot hier toe hondert vijfentwintigh mylen, maer in de rechte zijn 't niet meer als hondert seven mylen. Van elck Ducaet moet men ses Denires betalen, die in twee parten verdeelt werdt: maer

maer 't Paſpoort wort op vier verſchey-
den plaetſen onderteeckent.

Den negenthienden van Somermaent, ten thien uren reyſden ſy van hier, wierden by de poort van de twee Wachten aengerant, een half mijl van de Stadt weder, en ſoo voort op de plaets daer ſy het middaghmael hielden. Hebbende meeſt goeden wegh langhs de zee, en quamen tot in de Stadt.

XXXVII. *Morvedro*, vier mylen. Deſe Stadt leydt mede in 't Rijck van *Valencia*, en ghelijck *Nonius* en *Joan de Laet* ſchryven, maer twee duyſent treden van de zee. Is de ſelfde plaets, by der Roomſcher Regeeringe *Saguntum* ghenoemt, en van de Geſchichtſchryvers (weghens de beweſen getrouwigheydt en gheloove der Romeynen) ſeer beroemt, als ſy door *Hannibal* Veltoverſte van *Carthago*, belegert en verwoeſt was. Beſiet *Polybium lib.* 3. *Plinium lib.* 16. *cap.* 20. *Livium lib.* 21. *&* 24. *Florum lib.* 2. *cap.* 6. *Valerium Maximum lib.* 6. *cap.* 6. *Æmilium Probum in Annibale. Oroſium lib.* 4. *cap.* 14. *Eutropium lib.* 3. en andere meer. Leyt in een ſteenklip, blijckende aen de oude vervalle mueren ghenoeghſaem dat ſe in voortyden ſeer groot moet geweeſt zijn. Aen de poort, by de Hooftkerck,

ſiet men gemelde *Hannibals* hooft van ſteen. Ende aen de Stadts-poort een ſteenen Tafereel, waer op de woorden ſtaen, die *Nonius* ende *Merula* ſtellen, hoe wel by na vergaen en qualijck te leſen. Dicht by de geſeyde Kerck gaet men opwaerts in een klip, alwaer de vervallen ſtucken en mueren van een oudt *Amphitheatrum*, en daer in achtentwintigh ſit-bancken boven malkander in ſteen gehouwen, geſien werden: de ghewelven daer van ſoo dick en vaſt zijnde, dat ſe qualijck ſouden konnen nedergeſchooten werden. Leeſt hier over de meerverhaelde *Nonius* op 't ſeventighſte Hooftſtuck; boven deſe Schouwburgh leydt noch een oudt, maer gheheel verwoeſt Slot, ghelijck onſe Schryver ghetuyght.

Van hier trocken ſy weder door een redelijck bearbeydt landt en ſommighe Dorpen: hebbende op alle plaetſen van de Wachten aenſtoot, alſoo aen geen plaetſen ſoo ſtercken wacht als alhier ghehouden werdt, 't welck gheſchieden ſoude, om 't vervoeren der Zyde uyt het landt te verhoeden. Comende in der nacht binnen de Stadt

Villa Real, vier mylen: zijnde een kleyn ſtedeken op de vlackte gheleghen. In dit gheweſt ſtaen ſoo groote Olijfboomen

boomen als de Linden: hier begint de dracht van kleedingh te veranderen: draghende de vrouwen groote lobben en hayrlocken, ghelijck op sommighe plaetsen van Duytslant gebruycklijck is.

Den twintighsten dito namen se hun wegh door bebouwde landouwe, kort daer op over ee[illegible]he heuvelen; wierden echter by de Wacht aengherandt, quamen door drie Dorpen by een oudt Slot, en alsoo over een steenachtigh gebergh-te, tot in het dorp

Cabanes, vier mylen: Naer de middagh door een landt dat tamelijck bearbeydt lagh en twee stedekens *Las Cuevas*, en *Salsadella* ghenoemt, tot op het stedeken

S. Mattheus, noch al in 't Rijck van *Valencien* ghelegen, en daer sy seer wel onthaelt wierden, zijnde vijf groote mylen. Niet verre van hier is de Stadt *Peniscola* aen de zee, waer henen de Paus *Benedictus de Derthiende* sich begaf, als hy by het Concilie van *Constans* afgheset was. Is een sterckte op een scherp toegaende steenklip gelegen, en by nae van alle zijden met de zee omringht. *Joh. Latius* reeckent alreede dit *Peniscola* onder *Catalonien* alhoewel *Ambrosius de Salazar* 't selvighe onder *Valencia* stelt.

Den eenentwintighsten dito reysden sy over een wilde steenigen wegh, maer aen beyde zijden seer vruchtbaer van Wijn, Kooren, en Rosemareyn: comende door twee stedekens, *Talets* en *Traiguerra* ghenoemt, welcke noch in *Valencia* ghelegen zijn. Hebbende altijdt de Zee op de rechter handt weshalven het aldaer, weghens de stroopende Mooren, gheheel onveyligh is. Keyser *Karel de Vijfde*, heeft aldaer langhs de zee-strandt, op wel ghelegene plaetsen sevenentwintigh Wacht-toornen bevolen te bouwen, waer in ghestadigh twee soldaten te voet en een te Paerde de wacht houden, om op der Zee-roovers en andere vyanden komst te letten, en sulcks den inwoonders te waerschouwen, gheliick *Joan de Laet* schrijft. Ons volk moest door veel beecken (die door 't oploopen der vloedt seer ghevaerlijck zijnde, wadende; en gheraeckten op den middagh in de Venta Hostalet, vier mylen; daer by is een beeck *La Sena* genoemt, die het Coninckrijck *Valencia* van *Catalonia* is scheydende.

XXXVIII. Het Coninckrijck *Gothalania*, *Catalonia*, ofte *Catalaunia*, dat van de *Gothen* en *Alanen* de naem soude hebben) leydt tusschen *Arragon* en 't *Pyrenaische* gheberghte, langhs

langs de Middellantsche Zee, naer *Valencia* toe: strekt van *Salsas* tot aen de rivier *Iberus* of *Ebro* in een driehoek, en is ongeveer drie dagen reysens lang en breet. *Hieronymus Paulus* beschrijft de lenghte by nae hondert tseventigh, en de breete, hondert dertigh Italiaensche mylen. Hebbende binnen sijn begrijp sesenvijftigh soo groote als kleyne Steden, waer van de sommighe met mueren omtrocken zijn, mitsgaders een groot ghetal Dorpen, in welcke by de ses duysent zielen ghetelt werden. De Schrijvers segghen, dat aldaer een Hertogdom, drie Marckgraefschappen, elf Graven, en veel vrye Heerlijckheden (die haer hoogh en laegh Gerecht hebben) zijn. Dit landt soude noch veel volckrijcker wesen; ingheval de al te groote liefde tot de vryheyt, de inwoonders niet te trots maeckte, en sy den Landtbouw en Beesten-neeringh voor te gheringhe saeck hielden, des niet te vergeefs ghelooft werdt, dat in dese Provincie over de hondert duysent Franschen (ofte die van Franschen afkomstigh zijn) woonen. Tot *Catalonia* wordt mede het Graefschap *Rossilon*, *Roncighone* ofte *Ruscinonensis Comitatus* ghereeckent; dat door 't afsterven

van den Graef *Gerard* van *Rossilon* (die volghens 't schryven van *Mariana* in 't jaer 1178. sonder Erfgenamen overleedt) op Coningh *Alphonsus* van *Arragon* is komen te vervallen. Maer 't selve is naderhandt met het landt der *Ceretanen*, door Coningh *Joannes de Tweede* (by gebreck van gelt) aen *Ludowijck de Elfde*, Coningh van *Vranckrijck*, voor twee hondert duysent, gelijck gemelde *Mariana*, *lib.* 23. *cap.* 4. en elders schrijft, ofte volgens 't getuygen van *L. Nonius*, voor drie hondert duysent guldens verset; alhoewel Coningh *Carel de Achste Ludovici* Sone in den jaere 1494. dit Graefschap aen Coningh *Ferdinand van Arragon* wederom gegeven heeft, dit alleen (soo *Boterus* ghewaeght) begeerende dat ghefeyde *Ferdinandus* hem in 't beoorloghen van t Koninckrijck *Napels* niet soude tegen wesen: hoe wel meergenoemde *Mariana* verhaelt, dat in 't verbondt 't welck sy met den ander ghemaeckt hadden, ghestelt zy, dat gedachte Coningh *Ferdinandus*, geen Dochter sonder des Coninghs van *Vranckrijcks* wille vermoght ten Houwelijck te besteeden. De Hooftstadt van dit Graefschap is *Perpignian*, ghelijck *Boterus*;

rus, *Salazar* en *D. T. V. Y.* schryven, dat nevens *Salsas* een gheweldige Vestingh tegen *Vranckrijck* is. Langhs de zeekant siet men sommighe Steden en Zeehavenen, doch engh en voor geen winden bevryt, des niet te seecker zijn. Van de stadt *Colibra*, eertijdts *Illiberis* ghenoemt, is noch een kleyn merckteecken overigh gebleven. De stadt *Helena* (in 't Graefschap *Rossilon* voortyden *Helena* gheheeten, en binnen welcke de Keyser *Constans* is omghekomen, heeft een Bisschop. De stadt *Vrgel*, in 't gewest der *Ceretanen*, onder het Pyrenæische gheberghte, leyt op een vruchtbaere gront. Oock is 'er de stadt *Vicq* ofte *Vich*, hebbende rondom een klippigen, harden en onbewoonde bodem, ghelijck *Boterus* op 't negende bladt schrijft: welckers inwoonders grove, onbehouwen, en boven alle andere Spaensche volckeren, ongeschickte Esels wesen souden. Daer *Cardona*, de Hooftstadt van 't selvighe Hertoghdom wordt, (naest *Barcelona* de hooftstadt van geheel *Catalonien*) voor de voornaemste Stadt daer in ghereeckent. Aldaer is een bergh, welckers aerde ghelijck Meel, en een Fonteyn, water soo root als wijn is hebbende: doch insonderheyt wordt van 't

Zout

Zout dat alhier valt, veel ghehouden, zijnde sommigh van witter verwe, ghelijck Sneeuw, Chrystal, Hemels-blaeu, Saffraen geel, groen, roodt en van andere colueren, doch ghestooten zijnde, wordt het allenghskens witter, en al hoewel het Zout seer scherp is, soo wassen nochtans rondom de plaetsen daer sulcks ghemaeckt werdt, veel kruyden en besondere vruchten. Van de andere Steden in dit landt *Catalonien* (uytgesondert eenige, als *Salsona*, *Junquera* en andere meer) sal hier nae in de Reys-beschryvingh uytghesondert, *Perpinian* en *Salsas*, in 't volgende derde Hooftstuck, ghehandelt worden, alwaer oock van *Gironda* te lesen is. Anders is dit landt *Catalonia* meerendeels onvruchtbaer: want men heeft daer meerder Ooft en vruchten als Koorengewas, oock meer wilde als goede boomen, waerdoor de inghesetenen hunne neeringe meer ter zee als op het landt dryven, volghens 't schryven van *Maginus*.

Nu moeten wy weder op de reyse komen, die van gemelde Venta Hostalet, nae de middagh, niet anders als door onghebouwde landeryen (uytgheseydt dat sy seer veel Roosemareyn sagen wassen) streckte, tot op de stadt

XXXIX.

XXXIX. *Tortosa*, vier mylen. De-
se Stadt, in 't gheseyde Coninckrijck
Catalonia (van *Ptolomaus Dertosa* ge-
noemt) heeft een seer vruchtbaere lan-
douwe. Leydt aen de waterstroom *Ibe-
rus* ofte *Ebro*; die haer, door 't groote
water, in den jaere 1532. den drieen-
twintighsten van Bloeymaendt, veel
schade aenghedaen heeft; over de selfde
Stroom streckt een seer konstige Schip-
brugge, welckers beschryvingh uyt *Ma-
rineo Siculo*, in het Reysboecxken van
Casper Ens te vinden is; waer nae meer
andere konnen gemaeckt werden. Men
seydt dat *S. Rufus* alhier de eerste Bis-
schop soude gheweest zijn. Oock is 'er
een Hooghe Schoole. Op den bergh
leggen twee Sterckten teghen den ander
over: aldaer siet men een Poort gheheel
van bruyne Marmersteen ghebouwt;
binnen dese Stadt wordt het Schoonste
Draeywerck ghemaeckt, en niet verre
van daer het heerlijckste Marmer gegra-
ven. Oock zijn daer Silvermynen, als
mede steenen, die schoone gouden streep-
ens hebben, Yserbergh-wercken, Ala-
baster, Aluyn, Gips, en Porcelleyn
eerdtwerck, gelijck onse Schryver in sijn
Settoogh aenwijst. De onse laghen ter
Herberge in de Voorstadt *Al Sol*, of de
Sonne, en wierden wel onthaelt. Is
'er

Is 'er yemandt die meerder van dese en aengeroerde Brugge begheert te weten, lese de voorgenoemde *Marineum Siculum, lib.16.fol.91.* binnen *Alcala de Henares*, ofte *Complutum*, in het jaer 1533. ghedruckt.

Den tweentwintighsten dito begaven sy haer van hier over 't gheberghte, alsoo sy niet durfden onderstaen langhs de Zeestrant (weghens der roovende Mooren) te reysen: trocken by nae tot op den middagh toe nevens de rivier *Ebro*, siende groote menighte Olijf boomen, coomende over een ghebroken schrickelijck gheberghte, daer se op de slincker handt een Stedeken met een Slot saghen, omtrent de middagh in het Merckvleck.

Ginestar, vijf groote mylen, nae de middagh tooghen sy wederom over het gheberghte voort, sloeghen ter rechter handt op, lieten de rivier *Ebro* ter slincker legghen, en quamen in het stedeken *Tirica*: van daer reysende troffen in 't gheberghte noch twee Dorpen aen, en by 't laetste van beyde zijnde, quamen met den avondt op de vlackte aen de Zeestrandt, daer se veel wacht-toornen ontmoeten, die weghens de donckere nacht veel vuuren ontstaecken, het welck haer-lieden (alsoo se voor de stroo-

ſtroopende Mooren ſorghden) ſeer bang maeckte, doch gheraeckten eyndelijck omtrent ten twaelf uuren ter middernacht binnen de ſtadt

Cambrilla, vijf groote mylen, zijnde met hooghe mueren omtrocken, en aen de zee gheleghen: dit was de grootſte dagh-reyſe van alle die ſy tot noch toe ghedaen hadden: want ſy ſeventhien uuren ghereden hebben. *Salazar* noemt deſe plaets *Cambriles*, en reeckent van *Valentia*, recht tot hier toe, vijfendertigh mylen. Anders is rondom deſe Stadt een ſeer luſtighe gheleghentheydt, weghens de treffelijcke velden, en groote menigte van allerhande ſchoone Boomen, heerlijcke Vlecken en Dorpen, 't welck tot aen *Tarragona* is durende.

Den drieëntwintighſten dito zijn ſe door de voorverhaelde vlackte, en daer na langhs de zeeſtrandt, twee mylen gereyſt, tot op de ſtadt

Tarragona. Deſe is een oude en in de Gheſchicht-boecken ſeer beroemde ſtadt, in *Spanjen Citeriori*, de welcke in de Latijnſche tale *Tarracon* ofte *Tarraco* ghenoemt wordt: oock voert een groot gedeelte van *Spanjen* daer de naem van. leydt recht aen de Middellandtſche Zee op een ſteenklip, en is met een oude en ſterc-

en ſtercke muur omringt. Leggende Op de bolwercken eenighe ſtucken grof geſchut, om teghens de Zee-roovers te gebruycken. Daer binnen ſouden wel twee duyſent huyſen ſtaen konnen, alhoewel maer omtrent vijf hondert ghetelt werden, die by nae alle van vierkante ghehouwen ſteenen gebouwt zijn. Hier wordt groote Koophandel gedreven. En is een ſeer oudt Aertsbiſdom, hebbende een Hooghe Schoole, die in 't jaer 1572. door den Kardinael *Gaſper Cervantes* ſijn beghin ghenomen heeft: als mede een heerlijck Wijn ghewas in d' omgelegene landouwen, behalven alle andere lijfs behoeftigheden, tot des menſchen luſt in overvloedt. Oock is 'er Kooren, Olie, en Vee in grooter menighte te vinden. Men ſiet aldaer veel ghedachteniſſen der oudtheydt, als mede den Tempel, by 't leven des Keyſers *Tiberii*, den Keyſer *Auguſto* ter eeren ghebouwt. Beſiet het vijfentachentighſte Hooftſtuck by *L. Nonius*, van daer is *Paulus Oroſius* geboortigh. En alhier wierden de onſe voor de aller eerſte reys gewaer de Broeders, die haer ſelfs *Fratres puriſſimi ſanguinis Chriſti & Mariæ* (dat is, Broeders des alderreynſten bloedts *Chriſti* en *Mariæ*) noemen; welcker kleedinghe met die van

de

de Kapucynen over een komt. Aen de slincker-handt (ghelijck onse Schryver stelt) leydt de stadt *Royas*, (die ick niet, maer wel *Manresa* vinde) welcke geldt laet munten, maer niet als in de selve Stadt gangbaer is.

Van hier trocken sy door het sandt langhs de Zeestrandt voort, sagen sommighe Wachthuysen met een oudt Slot *Almary* ghenoemt, welcke Sterckte tot bevrydingh der zee ghebouwt is. De Visschers toonden haer een visch, die niet anders als een hooft sonder staert aen te sien was. Aen de slincker-handt hadden sy ghebergte, 't welck nochtans vruchtbaer was; en een ofte anderhalf mijl voortghereyst zijnde, quamen sy aen *La Torre Dembara*. Van dese plaets kan men naer *Poblet* ofte *Pobletto* komen, 't welck een rijck Monnicken Klooster der CistercienserOrden is, en de begraeffenisse der Coningen van *Arragon*. Dit *Populetum* is by Graef *Alphonsus* van *Barcelona*, de eerste Coningh van *Arragonia*, ghebouwt, die daer binnen mede begraven leydt. Siet *L. Marinaeum Siculum*, *lib.9.fol.* 50. Van dese plaets reysden sy een mijle weeghs langhs den Zee-oever, en sloeghen als dan een ander padt op, daer sy het landt seer vruchtbaer bevonden en veel schoo-

ne

ne Vlecken ontmoetten. Saghen alhier op het ruyme veldt een Roomsche Zegebocht, als mede een misdadiger aen een boom hanghen, en quamen, naer dat sy vier mylen afgheleydt hadden, met den avondt binnen de stadt.

Villa Franca, zijnde een fraey bemuurt Stedeken. De vrouwen alhier, (ghelijck oock by naer door geheel *Catalonien*) gaen op de Oostenrijcksche maniere gekleedt. De Landtlieden dragen rocken, als de *Gasconiers*, een yeder by nae met een spies loopende. Onse Landtlieden quamen aldaer recht op S. Jans avondt, op als daer veel vuuren ontsteecken wierden, werpende een seecker Priester een brande Raquette in hun kamer. Dese plaets vinde ick by *Salazar* niet, maer wel *Villa Nueva*, en *Villa Franca* tamelijck verre van daer.

Den vierentwintighsten dito reden sy door een Dal tusschen de berghen voort. Het Landt met Kooren, Wijn-ghewas en Boomen treffelijcke voorsien zijnde; namen haer wegh door verscheyde slechte Dorpen, saghen op de hooghte twee Sloten legghen, moesten drieëntwintigh mael door de riviere *Lobreger*, rijden, die

Boterus

Boterus Lobregato, en *Nonius* op het
twee hondert vierentſevenſtighe bladt
Lobregat, noemen, en geraeckten om-
rent ten negen uren binnen de ſtadt
Martorel, vier mylen, zynde een
kleyn ſtedeken, den Graef van *Benevento*
toebehoortigh, en aen gemelte water-
ſtroom geleghen. Alhier moet men o-
ver een brugh ryden, en voor man en
paert twee Denieres tot Tol betalen,
daer teghens elck Reyſer met een hari-
gen Neſtel, een halven Denier waerdigh,
vereert werdt. Daer is noch een andere
ſteene brugh, met hooge boogen, dat
een oudt werck ſchijnt te weſen. Naer
de middagh reyſden ſy langhs ghemelde
Riviere *Lobreger* voort, voeren daer over,
en betaelden in alles voor man en paert
twee Realen. Deſe Waterſtroom doet
dickwils groote ſchade. Door dit gant-
ſche landt tot aen *Barcelona*, is 't uyt-
termaten luſtigh te reyſen, weghens de
groote vruchtbaerheydt der boomen,
kooren en Wijngaerden, die aen boo-
men ghelijck Linden, gheplant wer-
den, als oock mede door de meenigh-
te der huyſen langhens de weghen niet
verre van den anderen ghebouwt ſtaen-
de. De onſe namen haer wegh door
een kleyn Stedeken, waer binnen de
Graven van *Benevento* een ſlecht Pa-
Q leys

leys had. De *Vice-Rey* van *Barcelona* had op die tijdt drie hondert Straet-roovers, (die dese landt-straet onvey-ligh maeckten) laten ophanghen; nae dat seeckere Graef zynde des Hertoghen van *Savoyens* gheheymen Raedt door drie Moordenaers (waer van de onse noch de vierendeelen saghen hanghen) op vryer straten was omghebraght. Op de rechterhandt saghen sy een schoon Lusthuys, dat een Edelman toequam, en op het hooghe 't Slot *Fex*, by *Sa-lazar Castillo de Fels* genoemt, waer langhs de gemeene wegh streckte, en-de quamen teghen den avondt tot in de stadt

XL. *Barcelona*, vier mylen. Dese Stad *Barcino*, *Barsalon*, en *Barcellona* ghenoemt, is volgens het schrijven van *L. Nonius*, *in agro Laletano*, op een veldtachtighe plaets geleghen. Soo *L. Marineus Siculus* mede aenteeckent: is de Hooftstadt in *Catalonien*, hoewel sy voor een besonder Graefschap gehou-den werdt, tegenwoordigh de gerech-tigheydt om geldt te Munten hebbende. Op des selfs Denires staet *Barcino Ci-vitas*. Wanneer onder de Regeeringhe der Keyseren *Honorius* en *Theodosius* allerley volckeren in Spanjen vielen, en de bovenverhaelde stadt *Tarracon*, al-de

BARCELONA.

de voornaemste in dese ghewesten van de *Wandalen*, inghenomen en verwoest wierde; heeft *Barcelona* aen inwoonders toegenomen, en voortaen met het overighe omlegghende Landt den *Gothen* en *Alanen*, gehoorsaemheyt betoont. Doch als naderhandt de *Gothen* (die nu by naer der Romeynen steden aengenomen hadden; en door de langduerighe Vrede, luy, oock door groote wellust, in menigerley schandelijcke boeveryen en ontucht verswackt zynde) van de *Saracenen* en *Mooren* overwonnen wierden, soo quam *Barcelona* mede onder der selver Heerschappye. Die Keyser *Karel de Groote*, en sijn Soon *Ludowijck de Eerste*, haer wederom onttrocken, en haer eygen Graven weder gegeven hebben; de naem daer van voerende, tot dat in 't jaer 1162. dit Graefschap met het Koninckrijck *Arragon* een lichaem gheworden is. Leest hier over *Rodericum Toletanum*, *lib. 6. cap.* 3. en *Marineum Siculum*, *lib. 9. &* 10. Hier op heeft dese Stadt eerst toeghenomen, insonderheydt naer dat de Eylanden *Baleares*, *Majorica* ende *Minorica* vermeestert, en de *Africanen* uyt heerlijcke Landt, rondom *Valencia* gelegen, verjaeght waren. Alsdoen haer te ghelijck tot de Koop- en

Oorlooghs-handel begevende, ende in korte jaren, soo door den roof (die haer inwoonders den Mooren afnamen) als met de winsten de Koopmanschappen, soo seer aenghewassen is, dat sy onder de voornaemste steden van *Spanjen*, de beroemste in *Europa* begost ghetelt te worden, en soodanighe eer en lof tot op dese tijdt bewaert heeft. Sy leydt aen de Middellandtsche Zee, heeft een Haven en een Brugghe die seven hondert vijftigh treden langh t'Zeewaerts in ghebouwt is, om de daer legghende Schepen voor storm en 't geweldt der Zee te bevrijden, alsoo die daer open is, en veelmaels de Stadt groote schade is aenbrenghende. Die naer *Italien* reysen plachten alhier ghemeenelijck scheep te gaen: ghelijck sulcks den Aerts-Hertogh *Albertus van Oostenrijck*, in het jaer 1595. oock gedaen heeft, reysende van *Madrid* op *Complutum*, ofte *Alcala de Henares*, *Guadalajara*, *Daroca*, *Carinnena* en *Saragossa* in *Arragon*, van daer binnen vier dagen op *Lerida*, ende wyders op *Tarragona*, *Monte Serrato* ende *Barcelona*, aldaer voorts te scheepe tredende, en naer *Savona* over voer. Alhoewel rondom de Stadt veel plaetsen zyn leggende, soo isse echter yegenwoordigh veel groote

al

ls voor desen, hebbende een muur van
gebacken steen, met bequaeme Toor-
en op de vereyschte plaetsen, en een
vijde diepe gracht: Is teghenwoor-
igh met een Wal omtrocken, op de
velcke men teghen den avondt, in-
onderheydt aen de Zee-kant, over de
ondert Karrossen siet speelen varen.
e huysen zijn van ghebroocken steenen
emaeckt, en door hare schoone Ho-
en lustigh om aen te sien. Hebbende
yme en breede straten, welckers ge-
cken niet veel in *Spanjen*, ghesien
erden, die suyver en reyn ghehouden
erden, alsoo daer veel heymelijcke
oten onder de aerde zyn, die in *Span-*
mede weynigh ghevonden werden.
siet *L. Nonius* van gemelde Stadt, al-
er hy oock op het twee hondert en
htighste bladt het Grafschrift van den
thischen Koningh *Athaulphus* is stel-
de, 't welck aldus is luydende:

llipotens validâ natus de gente Gothorum
Hic cum sex natis, Rex Ataulphe jaces.
ısus es Hispanas primus descendere in oras,
Quem comitabantur millia multa virûm
ns tua tunc natos, & te invidiosa peremit,

Quem post amplexa est BARCINO *magna gemens.*

Dat is:

Ghy Koningh Ataulph kloeck en moedigh in de wapen
Met u ses Soonen, min geensints als ghy rechtschapen
Gesprooten uyt den Goth, leght hier in uwe rust:
Ghy waert die't allereerst met macht de Spaensche kust
Dorst naecken, die daer nae u Landtslien overgeven
Tot boosheyt, brachten met u brave Soon om't leven,
Nu heeft u suchtend' en gedompelt in getraen
Groot BARCELONIEN *omarrem en omvaen.*

Alhier wordt groote Koophandel ge dreven, oock levert het goede handt werckers uyt, als mede veel Wynen allerley Ooft, Thuyn-vruchten, Boo nen en Erweten; maer Broodt-koore en Olie hebben se ghebreck, het welc haer door de naebuerighe plaetsen ghe noeghsaem toe-ghevoert werdt. Hee op beyde zyden water, welcke twee Ri vieren aldaer hun wateren in de Midde land

landtsche Zee lossen. Uyt het Oosten komt de Rivier *Besons* vlieten, die by *Mela Betullus* genoemt werdt: en uyt 't Westen de Rivier *Rubricatum*, ofte *Lobregat*. Niet verre van de Stadt leydt een hooghe en steyle Bergh, die se gemeenelijck *Monyvi* heeten, waer uyt geduerighlijck steen gehouwen, en geen gebreck van dien vernomen werdt. *Hieronymus Paulus*, die een besonder Boeck van dese Stadt beschreven heeft, houdt staende, dat haer ommetreck ongeveer de vijfentwintigh stadien, yeder stadium tot ses hondert voeten, ofte hondert en vijfentwintigh schreeden gereeckent, en soo groot als Napels wesen soude, hoewel *Barcelona* soo veel Burgeren, nochte vreemdelinghen niet en heeft. Nochtans zijn daer veel inwoonders en rijcke lieden, oock werden alhier fraeye Drinckglasen, Vilthoeden en Messen ghemaeckt. Leest van dese Stadt den meergenoemden Heer *Joan de Laet*, 't Stedeboeck, 't Spaensche Reysboecksken van *Caspar Ens*, en meer anderen van dese Stadt verhael doende. Heeft een Universiteyt ofte Hooghe Schoole, mitsgaders een Bisdom: De inghesetenen zyn teghen de vreemdelinghen seer vriendelijck, oock is het Vrouw-volck alhier schoon. De onse sagen toenmaels,

te weten in den jare 1617. den Hertogh van *Alburquerque*, *Vice-Re* aldaer, met sijn Ghemalin, speelen varen. Voor hem ginghen sijne Trawanten, zijnde alle *Castilianen* met Hellebaerden en blauwe Mantels die met roode en witte Koorden gheboort waren. Desen Onderkoningh bracht in een jaer te weegh, dat men rondom de Stadt veyligh wesen en reysen konde: en dewijle de *Cataloniers* inbraghten, dat sy een Voor-recht hadden, waer door sy niet moghten ghepynight worden; soo liet hy haer in sijn eyghen huys ter pleye brenghen, segghende, dat hy Coningh was; beval daer nae den Raedt het ghewesen oordeel te volbrengen, liet op een dagh sevenentwintigh misdadigers hanghen, en reedt door de Stadt, om te besichtigen of het vonnis voltrocken wierde. Sijn Hof in de Stadt is niet aensienelijck, oock in der Kercken weynigh te besichtighen, maer het Landthuys van den Adel, anders *La casa de la Deputacion* ghenoemt, is van loutere ghehouwen vierkante steenen ghebouwt, en heeft Marmersteenen pylaren. Aen de slincker handt boven de trappen een springhende Fonteyn-kist, met sijn loofwerck, en daer by een treffelijcke Sael waer in ons volck haer goedt lieten

ten opteeckenen. Ghemelde huys hadt een schoon verguldt dack, met ganghen, waer op de lieden wandelen en sitten kosten. Rondom op de zyden stonden alle de Graven van *Barcelona*, tot op den teghenwoordighen Spaenschen Coningh, die, wanneer hy aldaer Graef worden wil, selfs in persoon te voorschijn komen moste. Wanneer hy aenkomt worden de Stadts poorten ghesloten en laeten die van binnen een Jonghsken als een Enghel ghekleedt, een goeden sleutel in de handt houdende, over de mueren afdalen, het welck den Coningh vraecht, in wiens naem, en n wat ghestalte hy komt? Daer op hem gheantwoordt werdt, dat hy als Coningh van *Castilien* en Heer tot *Bisca-a* is komende, waer over dan dit Jongsken hem den sleutel aenbiedt, en de oorte gheopent werdt. Doch of dese hewoonte noch in haer wesen zy, en f die (ghelijck in *Carinthia* plagh te heschieden) met der tijdt afgheschaft s, kan ick voor de waerheydt niet segghen. Behalven dit ghemeene Landtuys, zijn op de selfde Marckt by den nder te sien: Eerstelijck, *La Casa las Armas*, ofte het Wapen-huys aer binnen, voor eenighe duysent annen piecken en musquetten leg-

ghen. Ten anderen, de Waghe, daer alle dinghen op de Schale ghebracht en ghewoghen werden. Ten derden, *La Lonia* ofte de Beurs, zijnde een aenſienelijck ghebouw, alwaer de Kooplieden, ghelijck tot *Valencia*, hunnen eyghen Rechter hebben, verciert zijnde met het beeltenis van Keyſer *Karel de Vijfde*: nevens den Rijcks Adelaer en boven op de Princen van *Catalonien*, en Graven tot *Barcelona*. By nae aen 't eynde van de Stadt, teghen de zee, ſtaet een ruym en wijdtloopighe timmeragie, waer binnen de Galeyeu ghemaeckt werden. De voornaemſte van dien, ofte *La galera Real*, was tachtigh treden langh, hadt tweeëndertigh roeybancken, en kon ſeſthien hondert mannen voeren. Aen de zeekant hadt dit huys een bolwerck met eenighe ſtucken gheſchut verſien. Aldaer moet men in de poort aen de Wacht (wegens den Heylighen *Raimundns*) yets gheven.

Den ſesentwintighſten van Somermaendt, omtrent ten drie uuren naer den middagh, trocken de onſe weder uyt *Barcelona*, langhs den ouden wegh, op *Martorel*, vier mylen.

Den ſevenentwintighſten geraeckten ſy over de brugghe, op de rechter handt, daer

MARIA DE MON- TE SER- RATO

daer 't landt allenghskens hooger begint te werden. Reden door sommighe Dorpen en het stedeken *Bergera*, het welck veel Wolspinners en Laeckenmakers heeft, en nae dat sy twee mylen afgheleydt hadden, quamen se aen de klippen, en van daer over een schrickelijcke hooghte tot by het Klooster.

XLI. *Monserrate*, een mijl, soo dat van *Barcelona* tot hier toe seven mylen ghereeckent werden. *Ambrosius de Salazer* reeckent van *Molin de Rech*, ofte ghelijck dese plaetse in het Boeck, behelsende het Leven van *Karel de Vijfde* ghenoemdt werdt. *Molin de Re*, twee mylen, *Martorel* twee mylen, *Esparraguera* een mijl, *Colbato* een mijl, en *Monserrate* een mijl, te samen van gelijcken seven mylen. Dese geseyde steenklippe (seydt onse Schryver) is twee mylen hoogh; en in zijn ommegangh vier mylen, oock seer vermaerdt vveghens een Marien Beeldt, dat daghelijcks veel wonderwercken doen soude, weshalven van alle plaetsen in Christenrijck derwaerts groote Bedevaerden geschieden, oock alsoo, dat niemandt nae *S. Jacob* treckt, of hy komt mede alhier. Als by *L. Nonius* aen het seventachtighste Hoofstuck, en *D. Lansius* in sijn Vertooghreden teghens de

Spaensche te lesen is: Wijders verhaelt onse Schryver, dat in de hooghte derthien Kluysenaers Kelders zijn, die sy *Celdas de Hermitanos* noemen, uyt loutere Steenrotsen ghehouwen. Aen desen oort vindt men niet als een alleen staende herberghe, waer by een Kruys staet, en elck hondert treden van daer noch een ander, daer de Pelgrims ofte Beêvaertloopers tot ghedachtenisse veel steenen werpen, soo dat men acht Kruyceen ontmoet, eer dat men by de Kercke komt. Recht voor dese Kercke staet de eerste Kluysenaers Celle, doch sonder kluysenaer: de Kerck en Klooster zijn met een muur omtrocken. In 't inkomen van de poort staet een jonghe Beer, en boven by 't Klooster een oude Beer, die aldaer als wachters ghestelt, en de wacht schijnen te houden. Wanneer men aen 't Klooster komt, brenght men het by sich hebbende goet in een daer toe bestelt huys te bewaren: van daer gaet men in het Klooster, by welckers ingangh veel ketenen en andere saecken te sien zijn, als mede veel Schilderyen van de wonderwercken aldaer ghebeurt. Het Marien Beeldt hout het Kindeken in de handt, het welck een Saegh heeft, waer het de Rotse mede doorsnijdt, alsoo datt ghesеydt wordt

wordt dat sy haer in een gat van de steenrotse (die ghewesen werdt) gheopenbaert en vertoont heeft. Boven den ingangh staet de Apothecarye. Van hier gaet men in de oude Kerck, waer binnen van ghelijcken veel Schilderyen, mitsgaders twee Grafschriften en Marmersteenen Graven ghesien werden. Alhier heeft sich de Instelder en Patroon der Jesuyten onthouden, ghelijck de volghende woorden, aldaer aen de want te lesen, uytwysen:

B. IGNATIUS A LOJOLA HIC MULTA PRECE FLETUQUE DEO SE VIRGINIQUE DEVOVIT; HIC TANQUAM ARMIS SPIRITUALIBUS, SACCO SE MUNIENS PERNOCTAVIT; HINC AD SOCIETATEM JESU FUNDANDAM PRODIIT ANNO 1522.

Dat is:

DE HEYLIGHE IGNATIUS VAN LOJOLA HEEFT SICH ALHIER MET VEELE GHEBEDEN EN TRA-

NEN GODT EN DE MAGHET OVERGHEGHEVEN; HIER GELYCK ALS MET GEESTELYCK GHEWEER, MET EEN SACK SICH WAPENENDE, HEEFT HY VERNACHT, EN VAN HIER IS HY VERTROCKEN, OM DE BROEDERSCHAP VAN JESUS OP TE RECHTEN, IN HET JAER 1522.

Besiet 't geene van hem op dese plaets te lesen is, *Tom.3.Biblioth.Hispan.pag.*610. In 't jaer 1599. wierde het Marien Beelt uyt dese oude Kerck, daer het seven hondert en elf jaren wonderbaere wercken ghedaen had, in de nieuwe Kerck ghebracht, in 't bywesen van Coningh *Philippus de Derde*, gelijck sulcks daer boven aengheteeckent staet. Van dese dan komt men in de nieuwe Kerck, dat een fraey ghebouw is met verguldé Autaren, en drie Orgels, maer heeft een houten vloer. Het hooghe Autaer, waer op het Beeldt staet, is met een verghult tralywerck, aen het selve staende.

PHI-

PHILIPPUS III. REX CATHOLICUS VIRGINI MARIÆ DICAVIT ANNO 1609.

Dat is:

PHILIPPUS DEN DERDEN, CATHOLYCKEN KONINGH, HEEFT DESE DE MAGHET MARIA TOEGHEEYGHENT, IN HET JAER 1609.

Hy daer aen de wandt, met zijn Coninginne teghens hem over, uyt gheschildert staende. Om hoogh hanght een groot ghetal (*Nonius* seydt over de tnegentigh) silveren Lampen. Behalven dit hebben sy noch een anderen schat, daar onder de Kroone van de Maghet *Maria* (doch was toenmaels noch niet geheel opghemaeckt) die op een millioen goudts gewaerdeert werdt. In het Klooster zijn Benedictiner Munnicken van allerley volckeren: die met hun Dienaers en Huysgesin by de drie hondert persoonen uytbrenghen. Hebbende 's jaers niet meer als veerthien duysent kroonen tot hun inkomen; en

gheven wel by de t'feftigh duyfent uyt. Want een yegelijck die derwaerts komt, wordt drie daghen, fonder te betalen, met Wijn, Broodt, Water, Edick, Olie, Zout, ghefpijft, en met beddinghe om op te flapen verforght. Tot haer nooddruft houden fy vier Paerden en Efels. Ons volck, des Graven van *Barcelonas* kamer uytgheruymt zijnde, wierdt haer daer Wijn, Broodt en ghefoden Vleefch voorgefet. Uyt de Kercke ginghen fy door een fchrickelijcke Steenrotfe, eenighe duyfent trappen opwaerts, in een der Kluyfenaers Celle, met twee Kapellen, een Kamer, Spijskamer, Kruydthof, en een Put (uyt de Rotfe ghehouwen) voorfien, die haer Broodt en Wijn voorfette. Boven het Kloofter ftaet een Rotfe, met drie Kruycen by de welcke alle daghen Miffe ghedaen werdt, om de Heylige Maghet *Maria* te bidden, dat de Steenrotfe niet af vallen foude, alfoo daer te vooren alreede een ftuck afgeborften en ghevallen is; fonder (ghelijk onfe Schryver ghewaeght) de Kerck en Kloofter eenige fchade daer van geleden te hebben;dat echter 't Gafthuys)volgens 't fchryven van de meergemelde *Nonius*) moeft verghelden, en de fiecken daer binnen leggende met de doodt bekoo-

koo-

koopen. Na de middagh reden sy in de Steenrotse voort, hoe langer hoe hooger komende, tot sy naer vier uren reysens op de vlackte geraeckten, van waer sy langhs een wel-bebouwde landouwe in een fraey stedeken quamen.

Ignajuda genoempt, met een ringhmuur omtrocken, en drie mylen van *Monserrate* gelegen. Ick vinde nochtans dese plaets by andere niet, 't kan wesen dat de Af-schrijver sigh versint heeft.

Den achtentwintighsten dito hadden sy wel een slibberigen, maer vermaecklijcken wegh, tusschen kleyne bergen, waer een beeck door liep. Dit was een heerlijcke lansdouwe, wegens het Kooren- en Wijn-gewas. Sy reysden voorby veel alleen staende huysen, en door sommige Dorpen, soo dat dit geweste seer bewoont moet zijn, en quamen op den middagh in het kleyne Merckt-vleck

Hostaletes, vier mylen. Een vierendeel mijls van daer, een Hooft siende, van de genen, die, twee jaren geleden, het geldt, dat van *Madrid* naer *Barcelona* voor de Kooplieden van *Genua* gevoert wiert, gerooft hadden. Zijnde hondert sesentsestigh wagenen met Silver, daer onder seven met Goudt beladen; de Straet-roovers wesende niet

meer-

meerder als veertigh in getal, waer van eenentwintigh by de kop ghegrepen wierden, de andere negenthien hen ontſnappende. Hebbende eenige jaren te vooren een Franſche roover op de ſelfde plaets dertigh duyſent Kroonen afgeſet, die 't oock ontreedt; ſoo dat men 't op die tijdt noch niet wiſt waer hy belandt was. Na de middagh reden ſy weder door ſommige Dorpen, en de ſtadt

Cervera, leggende op een hooghte aen de Landtſtraet die van *Barcelona* naer *Saragoza* ſtreckt, zijnde een ouderwets geboude plaets: niet verre daer af ſiet men een opgheſprongen Slot, dat eertijdts ſeecker Edelman, die de Straet-roovers aenhield, toebehoorde. Daer by noch een Straet-roover aen de glagh was hangende. Uyt deſe Stadt reyſden ſy een groote myle tot op *Tarraga*, en van daer over het vlacke veldt naer de ſtadt

Belpuch, een mijl, maeckende te ſamen vier mylen, 't geene ſy deſe voormiddagh afleyden. Een vierendeel mijl weeghs van dit Stedeken leydt een Kloofter der Franciſcaner Monnicken, niet ſoo aenſienelijck als wel beroemt, by *Raymundus de Cardona* geſticht en begiftight.

Den

Den negenentwintighsten dito door 't vlacke landt en sommige Dorpen reysende, sagen sy groote menighten Conynen, en eenige Straet-roovers aen boomen hangen, komende op den middagh in de stadt

Lerida, vijf mylen. *Salazar* reeckent maer vier. Dese Stadt was voortijden *Ilerda* ghenoemt, welcke de Poëten *Lucanus* en *Horatius* gedencken. By dese Stadt heeft *Julius Casar Pompei* Onderbevelhebbers, *Afranium* en *Petrejum* met hun krijghsvolck gheslaghen. Sy leydt op een kleyne heuvel (gelijck *Nonius* op het vierentachtighste Hooftstuck seydt) dat sigh allenghskens in het dal aen de waterstroom *Sicori*, *Sigro* ofte *Segre*, (over welcke een steenen brugge sterckt) verlieft, daer de onse vertollen moesten, en voor yder man en paert vier Denires betalen. Een weynigh laeger valt dese Rivier in de *Cinga*, en niet verre van daer in de *Ibero* ofte *Ebro*. Des Stadts-mueren zijn van gegraven steenen, en in de Stadt schoone huysen. Heeft een oude Hooge-Schoole (in den jare 1300. gestichr,) doch van kleynder inkomsten, en slecht van ghebouw. Het omleggende landt is vermaeckelijck, soo door 't ghewas van Kooren, Wijn, Olie, als Boom-

L. Marin. Sicul. l.10.

gaert-

gaert-vruchten en Ooft. De Biſſchoppelijcke Hooftkercke, in 'thooghſte van de Stadt gelegen, is çierlijck van ghebouw. Hebbende de inwoonders groote inkomſten van de gheſouten Viſch, en diergelijcke ingeſoute waren, ſoo dat haer by na niet anders ontbreeckt, dan dat ſy by Winter-tijdt gemeenlijck een donckere en nevel-achtige lucht heeft, en aen de Noordt-zijde een heuvel, van welcke ſy (gelijck *Mariana* in ſijn derde Boeck aen het achthiende Hooftſtuck ghewach doet) kan beſchoten werden.

Van hier ſy over effen veldt tot op een half mijl by een Dorp voort reyſende, begonnen 'tgeberghte te ontmoeten, dat de beginſelen van 't Pyrenæiſche geberghte zijn. Onder de ſelve ſtaet een hoogh-verheven ſteen, zijnde de ſcheydinge der beyder Koninckrijcken *Catalonien* en *Arragonien.*

XLII. Dit vermaerde landt *Arrogon*, dat in voortyden ſijn eygen Coningh had; heeft (gelijck *Ioan. Botero, part.* 1. *delle Relation. lib.* 1. ſtelt) tot Landtpalen in 't Ooſten de waterſtroom *Cinga*; in 't Weſten den bergh *Moncayo* ofte *Caunu*, en *Molina*, (door de treffelijcke Yſer-bergh-wercken beroemt) in 't Noorden de rivier *Ebro*; en in't Zuyden

den 't gheberghte *Brabanza.* Alhoewel *Maginus* het ten Noorden *Navarra*, ten Westen beyde *Castilien*, ten Zuyden het Coninckrijck *Valencia*, en ten Oosten *Catalonien* stelt. En *Paulus Merula* het ten Noorden tot grensen geeft *Navarra*, ten Zuyd-oosten *Catalonien*, ten Westen *Castilien*, en ten Noord-oosten 't Pyrenæische gebergh-te. 't Is meerendeels een ruygh en droogh landt, insonderheydt naer het Pyrenæische geberghte toe, waer door daer dickwils wijdt en breedt geen woo-ningen ghevonden werden. Nochtans zijnder sommige dalen, van de afwa-teringhen bevochtight, die goedt Koo-ren en vruchten voortbrenghen: De naem komt, 't zy van de stroom *Arago* die voorby *Jacca* loopt, volgens het schrijven van *Mariana, lib.7. cap.4.* ofte ghelijck *Antonius Nebrissensis* en uyt hem *Ioan Vasæus* willen, van de *Tarraconensen:* soo dat dit landt, na dat des selfs Landt-palen, door 't verdel-gen der Vorstendommen *Sobrarvia* ofte *Sobrarba*, en *Ribagorzia*, allenghskens wyder uytgheftreckt zijnde, tot een Koninckrijck ghemaeckt is. Hoe het selvige naderhandt aen *Castilien* geko-men is, heb ick hier voor aen 't eynde van 't eerste Hooftstuck vertoont. Wat

de Politijcke ofte Wereltlijcke Regeeringh betreft, daer over kan de beschrijvingh van *Spanjen*, door de Heer *Ioan de Laet* uytgegeven, aen 't vijfde Hooftstuck op het hondert sesthiende en volghende bladen, na ghelesen werden, en van ghelijcken, nopende de saecken van *Arragon*, *Rodericus Sanctius*, part. 1. *Histor. Hispan.* c. 13. *L. Marinaus Siculus*, en *Mariana* op de aengeteeckende plaetsen. *Aubertus Miraus* schrijft in sijn Chronijck, dat Coningh *Petrus* 't selfde Coninckrijck in 't jaer 1204. den Paus soodanigh onderworpen heeft, dat hy jaerlijcks daer van een sekere somme geldts genieten soude. De inwoonders zijn niet goet *Castiliaens*, en van quader name, soo dat, wanneer men een boos mensch noemen wil, men die (volgens onse Schrijvers aenteeckening) voor een *Arragonees* schelden sal. Dit Coninckrijck, *Algarbia* en *Schotlandt*, worden voor de slechtste Rijcken gehouden, onaengesien *Arragon* oock andere Coninckrijcken zijn aen-klevende, als boven in het eerste Hooftstuck ghesey dt is. Dit Landt, soo het alleen en besonder genomen wierde, behalven sijne hooftstadt *Saragoza*, sommighe fraeye Steden, en souden aldaer by de tseventigh bemuurde plaetsen getelt wor-

worden,onder welcke *Venasca*, *Balbastro*, *Gurrea* ofte *Forum Gallorum* en *Albarrazin* gherekent zijn : welcke laetst-ghenoemde Stadt voortijdts *Lobetum* en *Turia* genoemt, op een heuvel leydt, en uyt de natuur seer wel bewaert is. Leest 't ghene *Mariana* in sijn thiende Boeck op 't vierde Hooftstuck, en elders meer van dese stadt *Albarracin* verhaelt. Oock is aldaer *Huesca*, eertijdts *Osca* geheeten, dat een Bisschop heeft, nevens een Hooge Schoole die seer oudt is. Oock heeft *Quintus Sertorius* aldaer in voortyden een Schoole ghesticht, gelijck uyt *Plutarcho*, *Merula cap.* 14. en *Nonius*, *cap.*83. te bespeuren is. Hoe wel *Nonius* nochtans dese Stadt onder *Catalonien* stelt, en oock seydt, dat de Heylige *Laurentius* met sijn Broeder *Orontius* binnen dese Stadt ghebooren zijn. Wyders leydt in dit Rijck boven de gemelde stadt *Jaca* ofte *Iacca*, *Agrada* een fraeye stadt, *Monsonium* ofte *Moncon*, (binnen welcke op sekere jaren een grooten Rijcksdagh van sommige Spaensche Koninckrijcken plagh gehouden te werden.) *Calatajud* ofte *Calatajuta*, een halve mijl van de oude stadt *Bibilis*, (gheboort-stadt van de Poëet *Martialis*,) gelegen: welcke nieuwe Stadt by de Mooren

ren gebouwt is. Zijnde tegenwoordigh een van de voornaemste Steden in *Arragon*, staende onder den Bisschop van *Tarazona*. Heeft een vruchtbaere landtsdouwe, soo van Kooren, Wijn, Olie als vruchtbaer Boom gewas: oock zijn binnen *Calatajud* allerley handt-werckers; Gelegen zijnde in een dal aen de rivier *Salone*, waer in de waterstroom *Cogedus*, die voorby *Bovierca* loopt, is vallende. Soo is aldaer mede *Tervel*, 't welck een Bisschop, rijcke inghesetenen en tamelijcke Koophandel heeft, en *Tarazona* ofte *Turiasso*, welcke Stadt, volgens het getuygen van *Nonius*, aen de landtpalen van *Castilien* en *Arragonien*, en niet verre van den bergh *Caunus*, (van de inwoonders *Moncajo* genoemt) leydt. Dese Stadt, daer het wel te leven is, heeft een heerlijcken Kooren-dragenden grondt, en is van langhe jaren her een Bisdom geweest. Siet *Joan. de Laet* op het twaelfde bladt. Van sommighe andere plaetsen, in dit Koninckrijck, sal in de volgende Reysbeschryvingh, zijnde het derde Hooftstuck deses Boecks, gehandelt werden. Eenige reeckenen onder dit Rijck mede de bovengenoemde steden *Lerida* en *Urgel*, die andere by *Catalonien* voegen.

Maer

Maer op dat wy weder op den wegh
komen moghen: soo weet dat de onse
door louter woest, onbebouwt landt, en
een goedt stuck in de nacht reden, ko-
mende eyndelijck binnen de stadt
Fraga, drie groote mylen van *Lerida*.
Dit is de eerste Stadt in *Arragonien*, ge-
legen aen de hooghte, op den Oever
van de rivier *Cinga*, (by *Merula Galle-
go* ghenoemt.) Voortyden wierdtse
Gallica Flavia geheeten: oock getuy-
ghen de oude Gebouwen en overblijfse-
len, dat het een seer oude Stadt moet ge-
weest zijn. Men seyt alhier in de Hoven
Saffraen wast; maer soo haest als men
uytwaerts komt is 't niet als een Wilder-
nis: des sy aldaer dertigh persoonen heb-
ben, om de wegen te beryden en veyligh
te houden. Over de brugh moesten se
voor elck man en paert ses Denires voor
Tol betalen. Hier begint de Arragoni-
sche munt, des de Cataloniśche Denires
ofte kleyn geldt niet langer gangbaar is.
Aen de Wacht gaven sy vier Realen.
Joann. Mariana, in het thiende Boeck
der Spaensche geschiedenissen, op het
vijfthiende Hooftstuck, schrijft, dat men
tegens de rivier *Cinga*, van vooren aen
dese plaets niet komen kan: noch van
achteren (alsoo de Stadt dicht aen een
lastigen heuvel is leggende) eenigh grof

gheſchut aenvoeren. Leeſt het gene hy van de belegeringh deſer Stadt en op andere plaetſen meer van haer is verhalende.

Den dertighſten dito hadden ſy niet dan een ſteenighen wegh, weshalven het *Deſertum* ofte de Arragonſche Wildernis genoemt wierdt, alſoo daer geen Kooren noch yets anders waſt, gheen waters is, en het gantſche jaer door de winden waeyen. Sy reden door twee Dorpen, en gheraeckten ontrent den middagh in een ſlecht dorp, genaemt

Burialajos, ſeven mylen. Door de groote hitte kondenſe niet eerder als ten vier uren na de middagh van hier reyſen. Hebbende niet als een Woeſtijne, en quamen 's nachts ten twaelf uren binnen het kleyne ſtedeken

Oſſera, ſes mylen: *Salazar* reeckent maer vier mylen.

Den eerſten van Hooymaent, ontrent twee uren in de nacht, begaven ſy haer van hier, en quamen in de ſtadt

Puebla, vier mylen, 't welck op de hooghten een Slot en een fraey gebouwde landſdouwe heeft, alhier moeſtenſe haer over de rivier *Galkga* laten ſetten, en voor elck man vier Denires betalen: Alſoo reden ſe tuſſchen de Thuynen en Luſt-

Lusthöven door, tot op de beroemde stadt

XLIII. *Saragoza* ofte *Saragossa*, de welcke by de Spaenschen *Saragoca* geschreven werdt, twee mylen. Soo dat van *Valencia* tot hier toe in alles ses-en-negentigh mylen gereeckent werden. Sy is de Hoofstadt in *Aragonia* ofte *Arragonia*, gelijck de meeste schryven, die anders *Cæsar Augusta* genoemt werdt, leyt aen de riviere *Ebro* ofte *Iberus*, op een ruym veldt. *Nonius* seydt, indien men soo wel de vruchtbaerheydt van het landt, de vermaeckelijcke gheleghentheydt, als mede des stadts schoone gebouwen en çierlijckheydt wilde overwegen, dat men als dan niet vinden sou dat 'er moght ontbreecken, alsoo se in raeyheydt van huysen voor geen stadt in *Spanjen* wijckt, die ghemeenlijck van ghebacken steen ghemetselt zijn. Hebbende breede ruyme straten, seventhien groote Kercken, en veerthien Kloosters. *Merula* schrijft, dat sy vier poorten heeft, met stercke mueren omtrocken, en veel toornen versien. Buyten des Stadts mueren staen seer veel huysen, dat als een andere stadt aen te sien is. Hier woont grooten Adel, (en alsoo daer een Universiteyt ofte Hooghe Schoole is) geleerde Lieden, en we-

gens de groote koophandel veel Kooplieden en Handtwerckers: Onse Schryver spreeckt daer aldus van. De Coningen van *Arragon* plaghten alhier ghekroont te worden. De rivier *Gallega* valt aldaer in de *Ebro*. De Stadt leydt op de vlackte, heeft een gesonde lucht, en 't is 'er soo warm niet als in andere Spaensche steden, sy wordt om'er schoon en wijde straten, als lustige gelegentheden rondtom de Stadt, voor de fraeyste in *Spanjen* geacht, hebbende drie mylen weeghs in de rondte treffelijcke Thuynen en Lusthoven. Heeft haer eygene gesagh van den *Vice-Re* afgesondert, die by eygen Burgermeesters geregeert wert, en haer besonder ghevangenis van des Coninghs onderscheyden. Hadt voor desen heerlijcke Vryheden, die Coningh *Philippus de Tweede* haer besnoeyt heeft. Het Raedthuys is een schoon ghebouw met kostelijcke Pylaren: aen de poort toenmaels noch drie ofte vier handen aen ghespijckert, der geeniger, die de voorverhaelde gelden geroofr hadden. Hier aen volght het gemeene Landts-huys, by haer *La Casa de la Deputacion* ghenoemt, zijnde een tamelijck gebouw. Hebbende beneden een ruym vierkantighe plaets met een kruysgangh, waer
in

in Boecken, Printen en diergelijcke dingen verkocht werden. Boven is een schoone Sael, doch niet groot, in welcke de Coningen van *Arragon* tot op den tegenwoordigh levenden, soo groot als het leven, uytgeschildert staen. By yeder Afbeeldingh staet in 't kort de beschryvingh van hun leven en daden. Onder de selve saghen sy maer een vrouw *Petronella* ghenaemt, des Coninghs *Ramiri* van *Arrogons* eenighe dochter, haer aen den Graef van *Bercellona Raymund Berengar* verhouwelijckt, en dit Rijck aen haer Man gebraght hebbende. Zijnde twee Sonen *Alphonsus de Eerste* Coningh in *Arragon*, uyt dit geslacht, Graef tot *Barcellona* en Vorst in *Catalonien*; en *Sanctius* Graef tot *Roncigl-one en Ceritana*. Dese *Petronella* is in 't jaer 1173. overleden. Op het eene eynde des Saels staet de Ridder *S.Georgius*, onder hem hebbende de Draeck in witten Marmer, (een uyttermaten heerlijck stuck,) alsoo hy voor de Beschermer ofte Patroon van dit Koninckrijck geacht wert. Aen 't ander eynde is een Crucifix op Zijde gewerckt, daer by zijnde *S. Franciscus* en *S. Hieronymus*. De *Vice-Re* ofte Koninckliјcke Stadthouder, plagh in sijn Paleys vry Wijn te schencken, staende in

een seer wyde straet, die voor de schoonste in geheel Spanjen gehouden, en *La Calla Santa*, (dat is, de Heylige Strate,) genoemt werdt, alsoo in de selvige veel Christenen, door de ongelooovigen gedoodt en verslagen zijn. Adaer een seer schoon Kruys staende, waer by dit koppelvaers te lesen staet:

Hic locus effuso quem Gratia Virgo sacravit
Sanguine cum sociis Martyribusque piis.

Dat is:

Dit is de plaets die met der Martelaren stoet
De Maget Gratia gewijdt heeft door haer bloet.

Dese Stadt heeft haer besondere Aertsbisschop, toenmaels zijnde des Coninghs *Philippi de Derde* Onechte ofte Bastaert-broeder, die hem t'eenemael geleeck, en gelijck onse Schrijver seydt, van *S. Franciscus* Orden was. De Hooftkerck is een oudt ghebouw, maer het Choor seer çierlijck van louter witte Marmer-steen. Voor het selve staet een Marmer Graf-steen, daer de

eerste

eerste Inquisiteur leydt, boven hem ses Mooren aen twee pylaren hangende. Onder de Kloosters is dat van S. Franciscus wel besiens waerdigh, als mede dat van den Heyligen Hieronymus, alwaer het by den ingangh seer schoone Deurstylen van Marmer heeft. Onder de Kerck is een Kapel met veel pylaren, waer binnen verscheyde heylige Martelaers leggen souden. Onder de selve in het midden is de begraeffenis van een vrouw met hare kinderen, die van de ongeloovighe ghevangen was, soo als sy in een korf Eyeren ter Marckt droegh: dese soude voor weynigh jaren noch gheheel en onvergaen geweest zijn. De Monnicken droeghen eenigh Heylighdom boven, en setten het op 't Autaer. Daer onder was eerstelijck het Hooft van de Maget *S. Engratia* ofte *Encratis*, in Silver beslagen, met een Halsbandt van louter kostelijcke edel Gesteenten, die de dochter van een treffelijcke Heer in *Lusitania* gheweest, en onder den Keyser *Diocletiano*, binnen dese Stadt door den Landtvoocht *Pacianus*, nevens achthien andere persoonen, vermoort is. Van welcke *S. Encratis* die voortreffelijcke Poëet *Aurel. Prudentius*, in sijn Boeck ghenaemt *Peristephanon*, in de Lof-sangh ter eeren

der achthien Martelaers van *Saragoza* ſchrijft, aldus:

Hic & ENCRATI recubant tua-
rum
Oſſa virtutum, quibus efferati
Spiritum mundi violenta virgo
Dedecoraſti. &c.

Dat is:

Hier leggen oock ENCRAET begra-
ven
Uw heyl'ge Beenders vol van gaven,
Waer door ghy Maget vol gewelt,
De dolle geeſt des werelts hebt ontſtelt.

Daer nae toonden ſy d'onſe de Hooſden van *S. Lupertus* en *S. Lambertus*. die de Lantbouwer geweeſt is, weshalven hy voor der Boeren Patroon gehouden werdt, deſe waren mede in ſilver beſlagen. Hier na lieten ſe eenighe Criſtallyne vaten ſien, in welcke 't vergaderde bloedt en aſſche der Martelaren weſen ſouden, als mede de Spijcker die door het hooft van ghemelde heylighe *Encratia* gheſlaghen is. In die ſchoone Kruys-gangh ſiet men de Bouwkunſt der Mooren, en daer boven de Boeckkamer. De derde ofte de voornaemſte Kerck

Kerck is *Neustra Senora del Pilar*, waer binnen dagelijcks veel wonderen ghe-schieden soude: want sy segghen, dat als den Apostel *Jacobus* in dese Stadt gekomen vvas, naeuwelijcks drie ofte vier menschen bekeeren konde, daer o-ver de Heylighe Maget *Maria* aenghe-roepen heeft, die hem (soo als sy op den pylaer nederdaelde) verscheen, waer door als toen veel Heydenen bekeert wierden. *Ludovicus Nonius* verhaelt dit eenighsins anders, ghelijck by hem op het tweeëntachentighste Hooftstuck en het twee hondert en vierenvijftighste bladt kan gelesen vverden. Dese Pylaer vvordt noch hedensdaeghs bevvaert, buyten de Capel daer het *Marien* Beeldt staet, is in yser beslagen, en wordt on-derstut. Daer wordt geseydt, dat die een lieffelijcke reuck van sich soude ge-ven, 't welck nochtans de onse, ghe-lijck de Beschrijver der Reyse gewaeght, niet hebben konnen ruycken. Binnen de Capel staet het *Marien* Beeldt in een roodt kleedt, met Paerlen geborduurt. Heeft een seer kleyn hooft, staet op een Pylaer gheen elle hoogh, die met fluweel bekleedt is. Rondom staen ee-nighe Engelen, t'eenemael van Silver, die elck een kaers in de handt houden, en om de selvighe hanghen seer veel sil-

vere Lampen. Aen den ingangh, naer de Stadt toe, is een groote Kapel, aen welckers ghehemelte het alles met vergulde Roosen verciert ſtaet; en aen de Wandt ſtaet het Magnificat, &c. met vergulde Letteren. Wijders ſiet men op de mueren by de Poort van de Stadt een Kerck, *Nueſtra Sennora del Portillo*, daer binnen is een Cruycifix, aen het welcke de nagelen waſſen. Achter deſe Kerck ſtaet het Slot van ſteen gebouwt, waer in achthien groove metalen Stucken en tachentigh Soldaten, tot beſettinghe legghen. By deſe Dominicaners ſtaet:

DEUS OMNIA SUBIECIT SANCTO RAYMUNDO.

Dat is:

GODT HEEFT DEN HEYLIGHEN RAYMOND ALLES ONDERWORPEN.

Alhier is oock een treffelijck Gaſthuys, *Hoſpital Real y general de Nueſtra Sennora de gracia*, ghenoemt. De Tooren alhier (hoogh twee hondert vier en tachentigh trappen) alleen en vry ſtaende, is beſiens waerdigh, die te

paer

paert opgereden kan werden. De onse
van dien Tooren nae beneden siende, sa-
gen twee Boeven snoode Sodomitische
onkuysheydt bedrijven. De Academia
ofte Hooge Schoole alhier heeft slechte
Collegien. Over de Waterstroom *Ibe-
rus* ofte *Ebro*, legghen twee Brugghen,
een steenen met een houten: De eene
gelijckt na die van Regensburgh, waer
over men met geen karren noch wage-
nen (op dat se niet bederve) varen dorst.
Is'er yemant die meerder van dese Stadt
begeert te weten, die magh de meer-
ghenoemde *Nonium* lesen. De onsen
alhier te kennen gegeven zynde, dat sy
hun byhebbende geldt in Silver souden
omsetten, hebben sy sulcks ghedaen,
namen daer over een Pas-brief, en ver-
longhen met een nieuwe Guja, ofte
Voerman, van *Barcelona* geboortigh,
om haer tot *Narbona* in *Vranckrijck* te
brenghen, zijnde een bescheyden man,
en welcke yeder persoon neghen Duca-
ten ofte hondert Realen soude gheven,
met hun sevenen in ghetal zynde, en
lieten alsoo de ander die haer dus langh
om-ghevoert had, wederom naer huys
keeren.

Den derden van Hooymaent seer spa-
de, vertrocken sy uyt *Saragoza*, reys-
den door het kleyn stedeken *Villa Ma-*

yor, waer ontrent het landt weder begint woeſt en onvruchtbaer te werden: ſagen nochtans ſommige kudden Schapen en Geyten ter Weyde dryven. Om negen uuren in de voornacht reden ſy door een Vleck, en quamen een uur daer na in een Venta, ofte alleen ſtaende Herberg die op een hoogte leggende en ſeer wel bekent is, om der Bedevaerden wille die derwaerts geſchieden, ter oorſaecke van ſeecker *Marien* Beeldt dat daer is, en wondere wercken doet. Onſe Schryver ſeydt, dat deſe plaets ghenoemt werdt *Maria de Magalón en los montes de Lecinena:* nochtans vinde ick by andere deſe toenaem niet, weshalven ick niet ſeggen kan, of ſulcks door den Afſchrijver wel ofte qualijck geſtelt zy. Deſe Venta, ſpreeckt hy wijders, heeft voor ſeven perſoonen en meer, als mede voor hunne paerden, legerplaets en ſtallinghe: tot het Kercxken dat daer nevens ſtaet worden twee Prieſters ghehouden; men reeckent van hier tot *Saragoza* vijf mylen.

Den vierden dito reden ſy over onvruchtbare landen en dorre heuvelen, waer op niet anders als Kreupelboſch van Rooſemareyn te vinden was. Quamen door het vleck *Alcobiere*, waer by eenigh Kooren-ghewas ſtondt; en vijf

mylen

mylen van daer in een slecht Dorp *Poliliena.* *Salazar* noemt de eerste plaets *Alcouierre* en d'andere *Pollenijo.* Naer de middagh was hun reyse noch al door een onbebouwde landsdouwe, en sagen eerst na drie mylen rijdens een Venta, van hier trocken sy in der nacht, en quamen nae drie mylen reysens binnen de stadt

Balbastro: soo dat sy dese dagh in alles elf mylen af-leydden. Dese voorname Stadt (in 't Latijn *Barbastrum* ghenoemt) vvaer van men *Mariana, de Reb. Hispan. lib. 10. cap. 2. & 7.* lesen magh, heeft een vruchtbaer aerdtrijck, insonder om Olie te draghen, en een heerlijck gewas van Wijnen. *Mariana* en *Latius* noemen de Rivier aldaer *Vero*, andere *Cinga.*

Den vijfden dito reysden sy van hier en trocken meest langhs het water *Sinco*, hoewel sy somtijdts eenighe Berghskens aentroffen, quamen by sommige Vlecken, moesten over de ghemelde Rivier varen, en in alles drie Realen betalen. Van daer reden sy in 't stedeken

Graus, vier mylen. Dese naem vind ick vvel in de ghemeene Landtkaerten, maer in de gedruckte Boecken niet; kan missChien *Currea* vvesen, het vvelcke tusschen Saragoza en de Pyrenæische

bergen leydt. Onſe Schryver ſeydt, dat deſe kleyne Stadt aen 't boven-genoemde vvater *Sinco*, (over vvelcke een ſteenen brugh gaet) gelegen is. Men ſeydt dat hier rondom den Dauw verſamelt vverdt, vvaer van ſy den Spaenſchen Balſem maecken. Weghens de groote hitte reden ſy eerſt ten vijf uuren van daer, altoos langhs de Rivier *Sinco*, en quamen niet verder als in het Merckt-vleck

Sanguile, tvvee mylen.

Den ſeſten dito quamen ſy aen het Pirenæiſche geberghte, hadden een ſchrickelijcken enghen ſteenachtighen wegh, daer niet meer als een Eſel gaen kon. Van de hooghte af ſagen ſy beneden den voorgemelden vvaterſtroom *Sinco*, ofte *Cinga*, die met een grouſaem bruyſen door de klippen liep: hadden daer-en-boven harden regen en felle donderſlagen, ſoo dat ſy geen kleyn gevaer uytſtonden: reyſden door een ſtedeken *El Campo* genoemt, en van daer over veel bruggen, die, door de veelheydt der kromten, over de Riviere geleydt zijn: moeſten oock door 't vvater rijden, en quamen in een Merckt-vleck *Cera* geheeten. Naer de middagh reyſden ſy weder het geberghte hooger op, quamen in een Vleck, van vvaer ſy noch hooger

hooger opvvaerts aen moesten, een seer slibberighen gevaerlijcken vvegh, onmogelijck om voor een mensch by Wintertijden te passeren. Van dese vvegh af siet men een mijl vveeghs invvaerts een vermakelijcke Valeye, in vvelcke een groote menighte Steden, Vlecken, Dorpen en Gehuchten leggen, zijnde een seer vvel-bebouvvde landtsdouvve. Met den avondt, vier mylen afgeleydt hebbende, geraeckten se in de stadt

Venasque ofte *Venasca*, die noch in *Arragon*, hoewel in Ripagorzia, Ripagorsa, ofte Ribagorzia (van welckers Lantsheeren *Hieronymus Plancas* is schryvende) gelegen is. Het is een Frontierstadt, hebbende een schoon Slot om den doortocht te bewaren, hoe wel niet seer sterck. Daer binnen legghen tot besettinghe sesendertigh soldaten: de Hopman bewees ons volck alles goets: in plaets van grof gheschut laghen op de mueren veel groote steenen, sy vernamen daer gheen metalen noch yseren Stucken. In dese Stadt bequamen sy heerlijcken Wijn, en om te eten treffelijcke Forellen, waer mede sy haer afscheyt van *Spanjen* naemen en adieu seyden.

Dese Visschen werden tot Dantzigh en Pomersche steden genoemt.

Den sevenden dito vertrocken sy in geselschap van sommighe Spanjaerden, reys-

Lafzforen, by de Latynen Salar, Truta, Variolus, Aurata.

reysden nevens de stroom *Sinco* langhs, saghen tamelijcke hooghe boomen die tot masten voor de Schepen gebruyckt werden, en quamen in een Venta, *Hospitaled* ghenoemt, twee mylen van *Venasca* gheleghen; alwaer sy wachten moesten tot dat se vierentwintigh personen konden uytbrengen. Alhier begosten sy wederom te klimmen om op het hooge te geraken, dese wegh is seer gebroken en verschrickelijck aen te sien: ontmoeten veel Sneeuw, soo dat dese Landtstraet in de Winter niet kan ghebruyckt werden, en quamen eyndelijck aen den ingangh *Porto* ofte *Puerto* gheheeten. Dit is een smalle pas, alsoo men aldaer met weynigh volck een gantsche krijghs-maght stutten en den doortocht beletten kan: Heeft twee Steenrotsen teghen den ander over, op de eene staet een Kruys. Wanneer men na de zyde van Vranckrijck naer beneden af-siet, soo schijnt het onmoghelijck om af te komen. Heeft gheen anderen doortocht als in die bergh, welcke met menschen handen ghemaeck is. Onse Landtslieden moesten van de paerden, en ginghen te voet door loutere Sneeuw.

Dit is alsoo de Landtscheydingh tusschen *Spanjen* en *Vranckrijck*: hoe wel de

de Koningh van *Spanjen* in dit ghewest
op de andere zyde een besonder Lande-
ken van tsestigh Dorpen hebben soude,
waer over een Hooftman ghebiedt, die
sijn vvoonplaets in de vestingh *Castillo
de Leon* houdt, met volkomen maght
en ghesach voorsien, soo dat niemandt
(gelijck onse Schryver ghetuyght) eerst
naer 't Hofschryven durst sonder hem
te kennen. Ick vinde nochtans dese plaets
Castillo de Leon niet; maer vvel een an-
dere, die by de Latijnen *Castrolibya*
ghenoemt, en by *Mariana*, *lib. 6. cap.*
2. voor de Hooftplaets der *Ceretanen*
(die hier rondom woonen) ghehouden
werdt. Dit Landeken noemen se *Comi-
tatum* ofte het Graefschap *Cerdaniæ*,
en reeckenen 't onder *Catalonien*, leyde
en de zyde naer *Vranckrijck* toe, vol-
ghens 't schrijven van *Ambrosius Mora-
les* in het achtste Boeck, op 't tvveede
Hooftstuck, wert het naevolgende ou-
de opschrift, elder in de Pyrenæische
Berghen ghevonden, en alhier inghe-
voert.

AUGU-

AUGUSTO.
TERRA. MARIQ. VICTORI.
ELIMINATIS. SACERDOTIB.
BONÆ. DEÆ.
ET. COLLEGIO.
VII. EPULONUM.
COMMUNI. POP. SENTENTIA.
EXCLUSO.
CERETANI. TEMPLUM.
VICTORIÆ. AUG. D. D.

Dat is:

TER EEREN VAN AUGU-
STUS, VERWINNER BY
ZEE EN LANDT, NAE
DAT DE PRIESTERS VAN
DE GODINNE BONA VER-
JAEGHT, ALS MEDE HET
GESELSCAP DER BANC
KETTEERDERS, MET GE
MEEN GOETVINDEN DE
VOLCKS UYTGESLOTEN
WAREN, HEBBEN DE CE
RETANEN TER GEDACH
TENISSE VAN AUGUST
OVERWINNINGEN, DESE
TEMPEL HEM TOEGHE
WYT.

D

De Burgermeester en voortreffelijcke Poëet *C. Silius Italicus* verhaelt in het derde Boeck der *Punische* oorlogen, dat dese volckeren eertijdts met *Hercules* in *Spanjen* gekomen zijn.

Nec Cerretani quondam Tyrinthia castra
Aut Vasco insuetus galea, ferre arma morati, &c.

Dat is:

De Cerretanen oock Alcedes oorlogs heyr,
Met den Gascoen ontwent, de wapens en't geweer,
in hebben sich ontsien door Eedle toorn verbolghen,
Te gorden aen de zy, en moedigh nae te volgen.

Vie meer van dese volckeren wil weten, ese *Ludovicum Nonium* op 't vijftighe Hoofdstuck, als mede de Schryvers y hem aldaer aengheweesen. Nae dat twee uren gegaen hadden, quamen in een alleen staende herberghe *Hospial de France* genoemt, alwaer sy drie ealen, om vry te mogen passeren, tot ol betaelden. Van daer reysden sy langs vermaerde *Fransche* waterstroom

Ca-

Garonne ofte *Garumna* (die hier omtrent haer oorsprongh neemt) en quamen in een schoone Warande: alsoo het *Pyrenaische* geberghte aen dees zyde veel lustiger, als naer *Spanjen*, aen te sien is. Aldaer saghen sy groote boomen, die door de harde stercke vvinden met vvortel en alles uyt de grondt geruckt vvaren, en gheraeckten nae vijf mylen reysens in 't Merckt-vleck

Baigneres. Dit Vleck leydt in het Graeffschap *Cominges*, in 't Latijn *Comingja*, en *Convenarum Comitatus* ghenoemt, en den Koningh in *Vranckrijck* toebehoorende is. Paelt in 't Oosten aen 't Graeffschap *Foix*; in 't Noorden aen een gedeelte van *Languedoc*, de Graeffschappen *De l' Isle* en *Gaure*: in 't Zuyden aen de *Pyrenaische* berghen; en in 't Westen met het landtschap *d' Estrac* en 't Graeffschap *Armaignac*. Wort in 't Hooghe ofte Laege verdeelt: in Hoog *Commingeois* leggen de Bisschoppelijcke steden *S. Bertrand* en *Cosserans*, (hoe wel de laetste by sommighe daer toe niet werdt ghereeckent) *S. Beat*, *S. Fregeou*, *Monregeau*, *Saliens*, en andere. In het Laege ofte Nedere, is de Bisschoppelijcke stadt *Lombes*, de steden *Samathan*, *l'Isle* en *Dodon*, *Muret*, *Riusnes*, en veel Merckt-vlecken;

Maer de Hooftstadt van dit gheheele Landt is yegenwoordigh *S. Bertrand*, ofte *Fanum S. Bertrandi*, in plaets van de oude stadt *Lugdunum Convenarum* ofte *Lyon de Commingeois* (in het jaer 584. verwoest.) Besiet *Paul. Merulam*, *part.* 2. *Cosmograph. lib.* 3. *cap.* 38. Yemandt begeerig meer soo van dese Stadt als 't graefschap te weten, die lese de Landtbeschryvers, en benevens die de Fransche beschryvingh van *Franciscus des Rues* op het ses hondert derde en daer een volgende bladen. Men seydt dat dese inwoonders de eerste geweest zijn die daer tot het Christelijcke geloof begeven hebben: Is seer vruchtbaer van Kooren, Wijn, Landvruchten, en andere dinghen, gelijck de meermaels aengeroerde *D. T. V. Y.* in sijn Aenteeckeningen van allerleye Staten en Landen des Werelts, in de beschrijvingh van *Vranckrijck* verhaelt; vvelcke oock op een andere plaets de selfde invvoonders, soo vvel mans-als vrouws-persoonen, in loof seer hoogh verheft, hoevvel onse Schryver seydt, dat die niet veel besonders noch prijswaerdigh, en veele met kroppen aen den hals beladen zijn. Hun spraeck meer nae de Spaensche, als Fransche tale hellende.

Uyt *Baigneres*, (daer de *Franschen*

van de onse de vvelkomst hebben willden) reysden sy door het ghesëyde dal voort, en quamen in de nacht, drye mylen van daer, in het Merck-vleck

Siorpe, hier hadden sy goede Forellen ofte Truten die in de *Garonne* gevangen waren.

Den achtsten dito namen sy hun weg noch al door de valeye, voeren daer na over de riviere *Garonne*, waer voor sy twee Realen betaelden van hier sloeghen sy de de rechter handt op, en reysden tusschen schoone geboomten tot op het Merckt-vleck

Encausse, vier mylen. Leyt in 't gebergthe, alwaer een warme Fonteyne is, met een gemetselde steenen back, doch is wat svvaveligh, en wordt uyttermaten veel, insonderheydt van de Spaensche, besocht. Voornamelijck sou dit water goedt zijn tegens de steen: gelijck daer van, binnen *Thoulousa*, een besonder Boeck uytghegheven is. Van hier reysden sy na den middagh in de valeye voort, saghen een groot ghetal Dorpen, Vlecken en Huysen van Edellieden. Drie mylen verder ghereyst vvesende, geraeckten by een Merckt-vleckt *For* genoemt, en vvederom aen de vvaterstroom *Garonne*, over vvelcke sy haer lieten setten, en voor elck per-

persoon met sijn Esel twaelf Souls ofte stuyvers betaelden. Alhier begint het geberghte te verminderen. Sy reden over het vlacke veldt, tot in de stadt
Martyres Tholosains, vier mylen.

Den negenden van Hoymaent reden sy noch al over de vlacke lansdouwen, en sagen een heerlijck Slot. In dit ghewest is een groot gewas van Wijn en Vygen. 'S middaeghs quamen se in een Dorp, vier mylen: en naer de middagh overgelijcke vlackte gereden, en vier mylen afgeleydt hebbende, geraeckten sy binnen *Thoulouse*.

Van *Thoulouse* naer *Carcassana* en *Narbona* rydende. Hoe sy de reyse voorts tot op *Lions* genomen hebben, sal ick in dit Boeck niet verhalen, nochte de leetst-genoemde Steden (als tot *Vranckrijck* behoorende) beschryven, alsoo daer van in 't Reysboeck van *Vranckrijck* door my uytgegeven, verhaelt is.

Dit is dan die treffelijcke en wijdtloopende Reys-beschryvingh, by sekere *Hooghduytsche* Heeren van Adel, in het jaer 1617. door *Spanjen* gedaen. Dierghelijcken (gelijck ick hier boven in het begin geseydt hebbe) by mijn en anderen goede Heeren en Vrienden weten, nooyt in Druck uytgegeven is.

HET

Het Derde HOOFTSTUCK,

Verhandelende sommige andere Reysen, door SPANJEN.

Inhoudt.

Aen

Aengesien in de voorgaende Reyse, beschreven Landen en Plaetsen, noch sommighe andere vermaerde Steden in *Spanjen* zijn: sal ick den goetwilligen en Reyslievenden Leser ten besten, dese naevolghende Reys-beschryvingen door *Spanjen* hier by voegen; waer van de eerste streckt

Van Barcelona recht op Narbona in Vranckrijck.

DE wegh alhier by ons te beschryven, vvordt by de *Spanjaerden* ghebruyckt, wanneer die naer *Romen* reysen willen: zijnde de derde as van de vier, door welcke men te ;nde in *Spanjen* komt: waer van hier ooren in 't eerste Hoofstuck ghesproen is.

De stadt *Barcelona* by ons in 't vooraende ofte tweede Hoofstuck omstan-:lijcken beschreven, soo sullen wy ier van gheen ghewach maecken; en ysden de wegh op *Moncada*, tvvee ylen van *Barcelona* gelegen.

Moncada, is by *Joan Mariana* aen

't eynde van 't feſthiende Hooftſtuck in het thiende Boeck beſchreven, als mede in 't twaelfde Boeck in 't thiende Capittel.

La Rocca, twee mylen.

Linas, anderhalf mylen.

S. Celonii, ofte *S. Sillon*, twee mylen.

Aſtarlid, twee mylen.

I. *Girona*, vijf mylen. Deſe Stadt, in voortijden *Geronda* genoemt, en der *Auſſetaner* hooft-plaets zijnde, leydt in het Koninckrijck *Catalonia*, op een kleyn heuvelken: is met een oude muur omtrocken, en in een driehoeckige gedaente gebouwt. Ick bevinde dat de Riviere *Unda*, by de Ingeſetenen *Onhar* geheeten, daer door ſtroomt, in welcke noch een andere, van henlieden *Te* genaemt, valt, en des Stadts-grachter met water vult; waer door deſe plaet ſeer vaſt is: *Mariana* maeckt daer dick wils gewach van, en beſchrijft desſelf gelegentheydt in 't veerthiende Boec op 't neghende Hooftſtuck, maer nie meer als van een Waterſtroom ſpreken de, te weten van gemelde, *Thera* of *Thice*. Behalven dat, is ſy een Biſſchop pelijcke Stadt, die verſcheyden male is belegert geweeſt: en niet tegenſtaen de dat ſy kleyn is, ſoo heeft ſy nochtan veel Koop- en Handtwercks-lieden, g

lij

lijck *L. Nonius*, *cap.* 89. verhaelt, die oock de schoone Domkerck aldaer beschrijft, alwaer het overgebleven Heylighdom ofte de Reliquien van *S. Felix* en *Narcissus* bewaert werden.

Parva Felicis decus exhibebit
Artubus sacris locuples Gerunda.

Dat is:

Het kleyn Girona sal oock gheven nimmermeer
Aen Felix heyl'ge leên een groote en rijcke eer.

spreeckt *Prudentius* in het boeck *Peristephanon*, in sijn Lofzangh ter eeren de chtien Martelaren van *Saragoza*. Van aer op

Bascaras, drie mylen.

Figueras, twee mylen. *Mariana* geenckt oock van dit Stedeken in 't veerende Boeck op 't negende Hooftstuck. ier omtrent is de stadt *Ampurias* ofte *mporia* gelegen, van welcke, als mee de oudtheden van dien, *L. Nonius*, *p.* 86. de Beschrijvinghe in 't breede oet.

Junquera, drie mylen. By de Lantschrijvers en in 't Reysboecxken van

Jacob Lopes Stunica, werdt dese plaets *Juncaria* ghenoemt, en leydt beneden aen 't Pyrenæische geberghte.

Pertus, ofte gelijck ick by sommighe lese, *Portus*, een mijl. *Antonius Beuterus* in sijn Spaensche Chronijck, in 't jaer 1556. binnen *Venetien* uytgegeven, seydt aen 't seste Hoofstuck, dat tot *Pertus* een Slot met goede besettinghe is.

El Bolo, een mijl; de selfde *Stunica* schrijft, dat men uyt *Junquera* over het voornoemde gheberghte een scherpe en steyle wegh heeft, om in de Stadt *Bolon* ofte *Bolonem* te komen, legghende aen de andere zijde van 't gheberghte op de vlackte.

II. *Perpinian*, drie mylen. Gelijck *Ambrosius de Salazar*, *pag.* 185. set, en die ick (als een gheboren Spanjaert) hier in ghevolght heb. Hoewel 't gemeene Fransche Reysboecxken, ofte *La Guide des Chemnis*, dese mylen anders telt, en van *Perpignan* op *Barcelona* vierendertigh mylen reeckent, doch het sullen sonder twijffel Fransche en gheen Spaensche mylen zijn, die yet langher dan de Fransche vallen. Ooc komt *Caspar Ens*, (in sijne *Deliciis A-podemicis per Hispaniam*) met dese bey de niet over een. *L. Nonius* seydt, d

de ghemelde stadt *Perpignan* ofte *Perpinianum* drie mylen over het gebergh-te leydt. Is een Frontier-stadt naer *Vranckrijck* toe, in 't Graefschap *Rossilon*, behoorende, gelijck in 't tweede Hooftstuck vermeldt is, tegenwoordigh onder *Catalonien*. *Boterus* (soo die van andere aengeroert wordt, want ick kan sulcks in de Ferrarische Druck niet vinden) seydt, dat sy niet veel boven de vijf hondert jaren oudt zy, en omtrent de vier duysent haertstêden telt, diergelijcken stadt naewelijcks (behalven *Barcellona*) in *Catalonia* soude ghevonden werden. Meer gesey de *Mariana*, *l.b.9. cap.7.* schrijft, dat sy in 't jaer 1068. met hulpe van *Guinardus* Graef van *Rossilon*, ofte Ronciglione gebouwt is. *Nonius* in 't eenentnegentighste Hooftstuck, dat sy op een vlackte leydt, uytgesonder dat sy teghens 't Zuyden daer 't Slot staet, een weynigh in de hooghte rijst, de Riviere *La Thetis* daer by langhs loopende, waer van een gedeelte in des Stadts grachten vloeyt. Na de belegeringh, by de Franschen in het jaer 1543. aldaer voorgenomen, is sy door haer ingesetenen met mueren stercker bevestight, en met eenighe Bolwercken versien. Maer het gedachte Slot gaet alle andere Burghten in *Spanjen* te boven. Het is een

S 3 fraeye

fraeye Stadt, en onder de vermaecke-lijckste van *Spanjen* ghereeckent, hoewel de lucht aldaer, uyt een kleyne oorsaeck, groote veranderingh lijdt, en seer windigh is. Heeft veel Laeckenmaeckers. De selfde *Stunica* seydt, dat het omlegghende landt seer vruchtbaer van Kooren, Wijn en Olie, en maer twee Spaensche mylen van de zee ghelegen is. De Situatie van de Stadt is teghen 't Oosten, maer 't Slot leydt in 't West, ghemelde rivier werdt ghemeenlijck *La Tet* ghenoemt: daer over leydt een steenen Brugh wel duysent treden langh. Binnen de aensienlijcke Kerck, der Monnicken van de Predick-orden, in de Sacristie, wordt onder andere Heylighdom oock de slincker handt met een gedeelte des arms van *S. Joannes Baptista* bewaert. Doch *Nonius* schrijft van de Reliquien des Heylighen Bisschop *Honoratus*, die in 't Carmeliten Klooster zijn, en van de lichamen der Heylighen *Julianus* en *Basilissa*: dit zijn dan onderscheyden vertellingen van dese Stadt. Is voor weynigh jaren by Coningh *Ludovicus de Derthiende* (toeghenaemt de *Rechtvaerdige*) Zal. ghedachtenis, nevens meer andere Steden in *Catalonien* vermeerstert; een half mijl van de Stadt siet men noch de ver

woest

woeste mueren van de oude stadt *Rusci-no*, als mede een ouden Tooren *La Torre de Rossillon* ghenoemt. Van hier neemt men de reyse naer het onoverwinnelijcke stedeken en Slot

Salsas (drie Spaensche mylen) wordt in 't Latijn *Salsula* geheeten, staet teghenwoordigh onder de Kroon van *Vranckrijck*, en behoort tot het Graefschap *Rossillon*: Om dese plaets te veroveren hebben de Fransche in voorleden tijden verscheyden, maer vergeefse aenslagen, ghemaeckt: alsoo dit Slot geheel vlack leydt, en seer vast op 't beste versterck is; oock zijn de bolwercken en strijckweeren soo konstigh ghebouwt, dat het niet voor een, maer voor meer vastigheden aen te sien is, welcke haer onderscheyden soodanigh zijn hebbende, dat, wanneer 'er al een ghedeelte moght verovert wesen, 't andere daer over gheen schade soude te lyden hebben, maer behouden blyven. In de Somer is de lucht alhier, wegens de nae by gelegene moerassen, gansch onghesondt. Van de vvonderbaerlijcke Fonteyn vvelcke de Ouden ghedencken, en geen volle mijl van *Salsas* ghelegen is, kan men *L. Nonii* beschryingh lesen.

Alhier is heden de scheydingh tus-

ſchen *Spanjen* met *Vranckrijck*, volghens 't ſeggen van *Stunica*; men reyſt uyt deſe plaets door ſommighe ſlechte Franſche vlecken op *Narbona*, een der voornaemſte Frontierſteden van *Vranckrijck*, werwaerts de bovenverhaelde weghwyſer, door *Fiton* en *Ville Falſe* (ick weet niet door wat reeckeninghe) elf mylen telt. Ick heb in de Franſche Reysboecken geleſen, dat men van *Narbona* tot in *Spanjen* niet boven drie ofte ten langhſten vier mijl weeghs hebben, en van *Narbona* binnen *Perpignan* in een dagh ſoude konnen komen. *Hubertus Thomas van Luyck*, ſtelt (in 't tweede ſijner Jaerboecken, ofte van 't Leven des Keurvorſts *Fridericus de Tweede*, Phaltsgraef) ſes, maer daer nae in het thiende Boeck niet meer als vier Franſche mylen. In 't Reysboeck *Antonini* ſtaen, van *Narbona* op *Salſas*, dertigh duyſent treden, welcke ſeven groote Spaenſche mylen uytbrenghen. Van dit ſelve gevoelen is *Nonius* oock. Doch die deſe wegh gereyſt heeft, ſal hier over de rechte uytſpraeck doen konnen. Dit zy dan ſoo veel van deſe derde pas.

II. *Vy*

II.

Uyt Vranckrijck, en van de stadt Thoulouse, nae S. Juan de Pie de Porto, *en van daer nae* Pampelona, *de Hoofstadt in het Coninckrijck* Navarra, *en wijders nae* Saragoza *in* Arragon.

Wy hebben tot hier toe in dit en 't voorgaende Hooftstuck, die drie passen (waer van aen den aenvangh van 't eerste Deel gesprokens is) ghehadt: nu volght de vierde en laetste, welcke door het Coninckrijck *Navarra* gaet.

III. Dit Coninckrijck leyt in 't gheberghte, en was eertijdts grooter dan het tegenwoordigh is, alsoo daer onder oock *Biscaja*, *Logronno* en *Calahorra*, anders (*Calagurra* ofte *Calaguris* ghenoemt) begrepen was: waer van het eerste een voortreffelijck Landtschap, maer de twee andere vermaerde Spaensche Steden zijn. Dese stadt *Calaguris*, welcke *L. Nonius*, *cap.* 81. beschrijft, is op een bergh aen de rivier *Ebro* gelegen. Hedendaeghs heeft *Navarra* op de eene zyde de Pyrenæische berghen, op d'ander zyde den voorghenoemden waterstroom *Ebro*, het welck des selfs landt-scheydinghen zijn, uytghesonders

dert dat *Tudela* met sommighe kleyne Steden over de riviere *Ebro* legghen. De Coninck van *Vranckrijck* die sich oock Coningh van *Navarra* schrijft, magh heeden omtrent noch het leste deel van 't oude *Navarra* besitten: alsoo Coningh *Ferdinandus Catholicus* het selfde *Joan Albret* (die sulcks met sijn Gemalinne *Catharina* dochter van *Gaston* Coningh van *Navarra*, Graef van *Foix*, *Bearn*, *Bigorre* en *Vienne* behouwelijckte) ontrocken heeft, gelijck ick hier van elders heb gheseydt, en daer over insonderheyt *Ælius Antonius Nebrissensis* in de Oorloghen van *Navarra*; maer van de volckeren van *Navarra*, *Joannes Episcopus Gerundensis*, *Hispan. Paralipomen. lib.* 5. en *Rodericus Sanctius*, *part.* I. *cap.* 12. gelesen konnen worden. Uyt 't geseyde ghedeelte, den Coningh van *Vranckrijck* toekomende, ofte 't Vorstendom van *Bearn*, gaen twee wegen naer dit Coninckrijck *Navarra*, nu eygentlijck alsoo ghenoemt, gelijck *Boterus* en *D. T. V. Y.* verhalen. *Boterus* noemt die *di Roncivalle*, en *Espinal*. De Steeden daer in legghende, den Coningh van *Spanjen* behoorende, zijn *Pampelona* ofte *Pampelona*, d. Riicks Hooftstadt, *Stella*, *Tudela*, *Olite*, *Sanguezza*, ofte *Sanguessa*
(ee

(eertijdts *Iturißa* gheheeten) *Gascanto*, S. *Juan de Pie de Porto*, *Alfaro*, *Taffaglia* en *Viana*. *Boterus* houdt het daer voor, dat in dit gantsche Coninckrijck niet over de twintigh duysent haertsteden zijn. Doch daer toe werdt hedendaeghs oock ghereeckent het landeken *Riofcia*, ter zijden van den bergh *Idubeda* ghelegen, 't welck een ghesonde lucht, goet gewas van Wijn en Kooren, en veel Hoonigh heeft. Des selfs steden zijn *Najera*, *Navarette*, S. *Domingo de la Calcada*, *Guardia en Bastida*. In t gemelde landt van *Navarra* valt een ober Kooren-gewas, maer tamelijck bequaem om beesten te weyden.

Uyt *Vranckrijck* plaghten by wylen e vreemden door dit Coninckrijck naer *panjen* te reysen, treckende uyt *Thouuse* ofte *Tholosa*, door het Graefschap *igorre*, het Vorstendom *Bearn*, en 't andt *Biscaja*. *Bigorre* ofte *Comitatus igerronum*, dat tusschen *Bearn* en *Cominges* leydt, is een over oudt Graefchap, waer van *Tarba* de Hooftstadt ijnde, hebbende een Bisschop. Daer en volghen de steden *Trie*, *Ravasteyn*, *Maubourget*, en *Baigneres*, welck laestghenoemde een warm, ghesondt en lustigh Badt heeft, dat uyt het gheberghte jn oorsprongh is nemende. Oock is

S 6 daer

daer de ſtadt *Lourde*, onder *Thouloufe* behoorende. Het is een rouw, windigh en kout landt, onder het Pyrenæiſche gheberghte, daer geen Wijn waſt, en grove botte menſchen woonen. Maer 't gheen voornaemſt ſtaet aen te mercken, is dat alhier de outſte Soon al des Vaders achter gelaten middelen kompt te erven, hy zy dan een Edelman of gheen, gelijck *Franciſcus des Rues* ghedenckt. Aen dit landt palen, volghens het ſchryven van *Merula*, de Graefſchappen *Gaure* en *Eſtrac*. Van 't Vorſtendom *Bearn* heb ick in het ſevende Hooftſtuck myner Reys-beſchryvingh door *Vranckrijk*, en van *Biſcaja*, in 't begin van 't eerſte Hooftſtuck deſes Boecks gehandelt. De reyſe gaet dan in ſulcker voegen.

Van *Thouloufe* (welckers Beſchryvingh in *Vranckrijck* volkomen afgehandelt is) op

l'Iſle, vier mylen.
Gimont, twee mylen.
Ouinct, twee mylen.
Baran, vijf mylen.
Maubourget, ofte *Maubourguet*, ſeven mylen.
Molans, vier mylen.
Orthes, vijf mylen.
Salvaterre, vijf mylen.
S. Palas, ofte *Palay*, twee mylen

IV. *S.Iuan de Pie de Porto*, drie mylen. Zijnde alsoo van *Thoulouse* tot hier toe in alles negenendertigh mylen, ghelijck uyt de bovenverhaelde Weghwyser, en de jonghst-gemelde plaetsen blijckt. By andere vinde ick dat men van hier op *Confrane*, en dan wyders in *Vranckrijck* kan komen. Dese Navarresche stadt, wordt in 't Latijn *S.Ioannis pedis portus* ghenoemt, leydt op een seer hooghen bergh, en die daer op wesen wil (seyt *L. Marineus Siculus*,) moet omtrent elf duysent treden klimmen. Is rijckelijck met Fonteyn-water versien, en seer vruchtbaer van veelderhande dingen: uyt dese bergh werdt oock veel Yser gegraven. Wiens top een effen vermaecklijck veldt is, en altijdt groen.

Roncevalles, vier mylen, in het Latijn *Rocida Vallis*, is beroemt door de nederlaegh die Keyser *Carolus Magnus* van de *Spanjaerden* en *Mooren* (die sich tesamen tegens hem hadden verbonden) alhier gekregen heeft, sijn Neef *Roeland* sulckx met de doot besuerende; geschiedende eenigen tijdt voor sijn doodt, toen hy al Keyser was. Leest hier over *Ioan. Mariana, lib.7. Rerum Hispan. cap.11.* tegen *Ioannem Turpinum*, die hier van op het eenentwintighste en daer aen volgende Hoofdstucken, in 't Leven van

Carolus Magnus veel verſierde dingen ſchrijft; van hier door ſommige geringe plaetſen op

Pamplona ofte *Pompelona*, 't welck oock *Pompelon* geheeten werdt, elf mylen, volgens de reeckeningh van *Salazar*, doch ick vinde elders wat minder. Dit is, gelijck voor deſen verhaelt, de Hooftſtadt in 't Koninckrijck *Navarra*, niet verre van 't Pyrenæiſche geberghte, op een ſeer vruchtbaer veldt en aen de waterſtroom *Arga* gheleghen: is groot, rijck, en met een ſtercke ringhmuur omtrocken, heeft een Biſſchop en twee Sloten, waer van het eene binnen, het ander buyten de mueren, ſeer wel verſterckt, zijn leggende.

Van hier door *Tieuas*, *Tafalla* ofte *Taſſaglia*, *Olite* (zijnde twee ſtaeye ſteden in *Navarra*) en *Arguedas*, op

Tudela, vijfthien mylen. Deſe Navarreſche ſtadt leydt aen de riviere *Ebro*. Van hier gaet de reyſe door *Cortes*, *Lurcenich* en *Dalagon*, op

Saragoza, vijfthien Spaenſche mylen. Van deſe Hooftſtadt in 't Koninckrijck *Arragon*, is in het voorgaende Hooftſtuck ghehandelt, weshalven 't onnoodigh is daer van voorder vermaen te doen. Dit zy dan ſoo veel deſe vierden Pas is betreffende, buyten welcke vier

Paſſen

Passen men niet anders dan te water in *Spanjen* komen kan.

I I I.

Verscheyden Reysen naer Spanjen *gedaen door de Heere* Fridericus de Tweede, *Keurvorst en Phaltsgraef aen den Rhijn*, *Hertogh in* Beyeren, *&c.*

Op dat dan dese voorgenoemde Landstraten meer bekent gemaeckt moghen worden, soo sal ick oock de reysen die *Fridericus de Tweede* van die naem, Keurvorst en Phaltsgraef aen den Rhijn, &c. en desselfs Gheheymschrijver *Hubertus Thomas Leodius*, by tyden van Keyser *Karel de Vijfde* naer Spanjen hebben gedaen, alhier in het kort byvoegen. Hoe wel ick weet dat de Schryver, in de beschryvingh dickwijls mis slaet, en een plaets in d'eene reyse anders, dan in een andere is noemende, als mede de wijdte, hoe verre die van den ander zijn leggende, oock de mylen verscheyden gestelt heeft.

De eerste Reyse van de geseyde Keurvorst, zijnde toenmaels noch een jongh Heer, en by 't leven van sijn Vader, was met *Philippus de Eerste*, Koningh van *Casti-*

Castilien, en Aertshertogh van *Oosten-rijck*, Sone van Keyser *Maximilianus de Eerste*, uyt *Middelburgh* in *Zeelandt* tot op 't Slot *Bossu*, tusschen de steden *Valencijn* en *Bergen* in *Henegouwen* gelegen: van daer trocken sy op *Kamerijck*, *Peronne*, *Senlis*, *Parijs*, *Blois*, *Tours*, *Lusignan*, *Sainctes*, *Blaye*, *Bourdeaux*, *Bazas* en *Bajonne*, gelijck ick van dese plaetsen in mijn Fransche Reys-beschryvingh, en van *Bajonne*, hier vooren in 't begin van het vierde Hooftstuck gehandelt heb. Van *Bajonna* neemt men de reyse op

V. *Fuentarabia*, ofte *Fonterabia*, welck (gelijck sommige willen) in *Guipuscoa* leydt, en den Koningh van Spanjen toe komt. *Leodius* reeckent sulcks tot *Biscaja*, en seydt, datse kleyn, maer vast, en op soodanige vvijse aen de Zee gebouwt is, dat men, wanneer de vloedt verloopen is, drooghs voets daer by komen kan; doch, soo haest die weder komt, van alle kanten in 't water leydt. Onse Schryver *N. N.* die wy in 't voorgaende Hooftstuck dickwils aengetogen hebben, verhaelt, dat het een voorname Vestingh aen de Zee is, hebbende een besetting van vijf hondert Spaensche Soldaten, om de Zee te bewaren, zijnde als een sleutel van *Guipuscoa*, waer in

in sy gelegen is. Gelijck sulckx den goetwillige Leser, in 't begin van het tweede Hoofdstuck, na sien kan. *Casp. Ens* vermeldt in sijn *Deliciis Apodemicis* uyt andere, (die hy na sijn ghewoonte niet noemt) dat *Fuentarabia* in 't Latijn *Ocaso* gheheetē wert, en so door de gelegentheydt, als konst seer sterck is, hebbende een Zee-haven, en ter zyden de riviere *Vidoso*, in het Cantabrische gheberghte sijn oorsprongh nemende, en aldaer in de Haven valt. Van hier reysden sy over de bergh *S. Adrianus* naer *Victoria, Burgos* en *Toledo*: binnen welcke Stadt, op die tijdt, de Coningh *Ferdinandus* en *Isabella*, de voornoemde Coninghs *Philippi* Schoonvader en Schoonmoeder, haer onthielden. Dit dan is de eerste Landt-straet naer *Spanjen*, by ons hier vooren in 't begin van het eerste Hoofdstuck beschreven. In de wederomreyse quam Coningh *Philippus*, met de Phaltsgraef op *Madrid*, *Complutum*, *Siguenza*, *Calatajud* en *Saragoza*: van waer de Coningh, (als hy de tydingh kreegh dat sijn Vrouw Schoonmoeder seer quaelick te passe was) te rugh, naer *Madrid* reysde, 't welck *Hubertus Leodius* op vijftigh Spaensche mylen, die niet kleynder als de Duytschen zijn, reeckent, en de Coningh binnen vier dagen bestel-

beſtelde. Van *Madrid* nam hy ſijn reyſe weder op *Saragoza*, en ſoo wyders op *Barcelona*, *Girona*, *Perpignan*, *Salſas* en *Narbona*: door de andere Landt-ſtrate, een van de vier Paſſen te lande naer *Spanjen*, waer van wy in 't begin van het derde Hooftſtuck ghehandelt hebben. Van *Narbona* trock hy op *Monpelliers*, *Niſmes*, *Avignon*, *Valence*, *Vienne* en *Lyon*; van daer naer Hertogh *Philibert* van *Savoyen*, en daer na door *Burgundien*, *Sundgouw*, en *Hegouw* op *Inſpruck*, daer ſijn Vader *Maximilianus* was, eyndelijck uyt *Tyrol* in *Swaben* op *Stutgart*, *Heydelbergh*, en ſoo voort in *Nederlandt*.

De tweede Reyſe dede Hooghgemelde Phaltsgraef naer *Spanjen*, als hy Coningh *Karel* van *Spanjen* de tydingh braght dat hy tot Keyſer verkooren was, doch 't ſelve werdt by *Leodius* maer in 't kort aengeroert. Hier op is de Keyſer in 't jaer 1520. uyt de meergenoemde Cataloniſche hooftſtadt *Barcelona* ghereyſt, ſijn wegh door de Conickrijcken *Arragon* en *Caſtilien* op *Compoſtel* nemende, daer hy te ſcheep gingh en binnen weynigh dagen in *Engelant* gheraeckte, van daer in *Vlaenderen*, komende wyders binnen *Aken* (daer de Kroningh geſchieden ſoude.)

De

De derde Reyse die de meergenoemde
Phaltsgraef in 't jaer 1526. naer *Spanjen*
nam, was uyt *Heydelbergh* op *Metz*, *Bar-
educ*, *Chalons*, *Meaux*, *Parijs*, *Orleans*,
Bloys, *Amboise*, *Chastelraud*, *Poictiers*,
Lusignan, *Angoulesme*, *Cognac*, *Bor-
deaux*, *Bazas*, *Bajona*. Vier mylen van
hier quam hy in een dorp *Anion*, gelijck
ulcks by *Leodium* genoemt werdt, be-
eden aen het Pyrenæische gebergthe
elegen: en wyders over een seer hoogh
heberghte, over welck nochtans de
ranschen (gelijck hy verhaelt) hun grof
Canon ghebraght hadden. Daer na
rock hy voorby sommige kleyne stede-
ens op

Pampelona, elf mylen, zijnde de
ierde Pas, te weten door 't Rijck *Na-
arra*, waer van, als oock de stadt *Pampe-
na*, voor desen in dit Hooftstuck is ge-
eyt: Van hier op

Tafalla, acht mylen. *Salazar* seyde
aer van ses. *Hubertus Leodius* verhaelt
at de Koninghen van *Navarra* hare
ofhoudingh in dese Stadt ghehadt
ebben.

Cervera, elf mylen. In dit Stede-
en badt de Overigheydt den Phalts-
raef, dat hy doch geen diette maken
ilde.

Matalebres, een dorp, vier mylen.

Go-

Gomorra, vijf mylen. Dit was het Stedeken daer de Secretarius *Hubertus Leodius* voorraedt van Boter wilde op-koopen, gelijck wy in 't eerſte Hooft-ſtuck verhaelt hebben.

Maron, een dorp, vier mylen.

Hita, vijfthien mylen. Wiert in oude tijden *Ceſſata* genoemt, waer van boven in Nieuw *Caſtilien* geleyt is.

Guadalajara, vier mylen. *Nonius* ſet ſes mylen. Wordt by *Ptolomaus*, *Carraca*, en by *Antoninus*, *Arriaca* ghenoemt, gelijck *G. Barrerius*, en *Ambroſius Morales*, by *Nonius* in 't drieentſeventighſte Hooftſtuck ſeggen. Leydt vier groote mylen van *Alcala de Henares* ofte *Complutum*. Beſiet wat van deſe Stadt hier vooren in de beſchryvingh van nieuw *Caſtilien* verhaelt is.

Van hier reyſende, lieten ſy de ſtadt *Complutum* ter rechter-handt leggen, komende in het vleck *Santorquato*, over de waterſtroom *Tajo*, in de ſtadt

Occanna, elf mylen: waer van hier vooren mede gehandelt is.

Tembleique, vijf mylen.

Villa Harta, thien mylen. Van hier tot een alleen ſtaende Herbergh ofte *Venta*, die by *Hubertus Leodius*, op onderſcheyden plaetſen, ſomtijdts *Evoella* by wylen *Eruolla* en *Eruella*, en we-

lich

richt nergens recht genoemt werdt. In de Landt-kaerten wordt sy *Ilervela*, van *Salazar Lyrvela*, *Yrvela*, en *Del Gruela* gheheeten. Hier hebben se de Phalts-graef Wijn, (in een poel, van Waterslangen verkoelt zijnde,) te drincken gegeven; en Esels vleesch voor Wildtbraedt opgeschaft, gelijck vooren in 't eerste Hooftstuck geseyt is. Van daer quamen sy in de stadt

Vilches, welcke *Leodius*, volgens de uytspraeck *Vilsches* noemt, vijf mylen: wyder over de waterstroom *Guadiana*, en de rivier *Guadalquivir*, op *Ubeda*, ses mylen.

Ubeda is een tamelijcke groote stadt, niet verre van de rivier *Guadalquivir* gelegen. In dit gewest is oock de stadt *Montiel* ofte *Montilla*, alwaer de vermaerde *Ioannes Avila* in der Jesuyten Collegie begraven leydt, welckers Graefschrift by *Franciscus Sweertius* te vinden is.

Granada, tweeentwintigh mylen van *Ubeda*, hoe wel *Leodius* op andere plaetsen in desen niet over een kompt, doch ick weet niet of het Exemplaer, waer na 't gedruckt is, sonder fauten geweest zy, dan of in de Hooghduytsche Druck yets misgeslagen is. Alsoo *Salazar*, die een Spanjaert is, in sijn *Almoneda general* maer sesthien mylen reeckent. Soo dat

het

het getal der mylen van *Heydelbergh* tot hier toe, volgens 't schryven van *Leodius*, in alles drie hondert sesentnegentigh mylen soude bedragen.

In 't wederkeeren reysde de gemelde Vorst uyt 's Keysers Hof, dat toenmaels binnen *Granada* was, op *Ubeda*, en de voorverhaelde Venta, daer hem die voorverhaelde koele Wijn en Spaensch Wildtbraet opgeschaft wiert. Van daer floegh hy de slincker-hant op, en quam binnen de stadt *Almagro*, 't welck de Heeren *Fuggers* op die tijdt als Pandtsheeren besaten, twaelf mylen, van hier in 't dorp *Malagon*, vijf mylen, en voort op *Toledo*, vijfthien mylen. Van daer reedt de Phaltsgraef te post met vier Reys-gesellen voort, de andere, (onder welcke *Leodius* mede was) naarvolgende, en quamen van *Toledo* door het stedeken *Illescas*, gelijck sulcks *Salazar* noemt, ofte *Liskes* naer 't schryven van *Leodius*, op *Madrid*, twaelf mylen. Van daer op de stadt *Aranda de Duero*, van wegen de Rivier, waer sy aen leydt, also geheeten, sevenentwintigh, ofte gelijck by *Salazar* staet, vijfentwintigh en een half myler *Lerma*, seven mylen (om welcke Stad veel Kooren en Wijn wast) en *Burgos* se ofte seven mylen. Besiet van dese Reys uyt *Toledo*, naer *Madrid* en *Burgos*, ge meld

nelde *Salazar*, in 'hondert eenentach-
ighste Hoofdstuck, en *Caspar Ens*, op
tsesthiende bladt, daer hy dickwils ge-
lwaelt heeft. Van *Burgos* in de steden *Mi-*
anda, aen de rivier *Ebro* gelegen, vijf-
hien of sesthien mylen. *Victoria*, vijf of
es mylen. Van daer door 't stedeken *Se-*
ura, op *Toloseta*, 'twelck *Leodius* voor
ijfthien mylen reeckent namentlijck,
hien tot *Segura*, en vijf tot *Tolosa* ofte
Toloseta. Van hier op *Fuentarabia*, *Ba-*
ona, en soo voort door *Vranckrijck* op
Bourdeaux, *Lusignan*, *Montbason*, *Tours*,
Orleans, *Parijs*, *Barleduc*, *Mets* en *Spiers*:
oo dat hy de reyse van *Toledo* tot *Spiers*
n twaelf dagen voltrock. *Leodius* reec-
ent van *Granada* tot *Spiers* drie hon-
ert drieentachtigh mylen. Dit is vaer-
igh en wel te recht te post ghereden:
och sy sullen sonder twijffel Fransche
nylen gemeent hebben.
De vierde Reyse, van de meer gedach-
e Phaltsgraef naer *Spanjen*, was in 'tjaer
535. na dat hy 's jaers te vooren sijn
Geheymschryver *Hubertus Thomas* van
Binche ofte *Bins*, in *Henegouwen* gele-
gen, aen den Keyser na *Madrid* afghe-
aerdight had, welcke binnen negen da-
gen (en dat in Slachtmaent,) derwaerts
gekomen is. Maer des selfs Heer, den
Phaltsgraef reedt uyt *Brussel*, in twee da-
gen

gen te post tot *Parijs*: sijn reys wyders door *Vranckrijck* nemende, langhs den pas op *Pampelona*, door 't Koninckrijck *Navarra*, die wy hier voor beschreven hebben; en van daer op *Tafalla*, *Tudela*, *Saragoza* en *Barcelona*, daer na te rugge langhs de derde en boven verhaelde pas op *Perpignan*, *Narbona*, *Monpelliers*, en andere Fransche steden, naer *Lyon*, *Parijs*, *Roan*, *Amiens*, *Atrecht*, *Gent*, weder binnen *Brussel*.

Des Phaltsgraven vijfde ofte laetste Reyse, eer hy Keurvorst geworden was, geschiede, tegens 't uytgaen van 't jaer 1538. met sijn Gemalinne, zijnde de Suster van Keyser *Karel de Vijfde*, en des verdreven Konings *Christierni* van *Deenmarckens* Dochter, welcke uyt *Bourdeaux* in *Vranckrijck* haer wegh namen op *Ba-jona*, en over den bergh van *S. Adrianus* door diepe sneeuw, tot *Burgos*, en van daer op *Toledo*, alwaer de Keyser sich onthieldt. In 't wederkeeren trock hy door *Vranckrijck* naer *Nederlandt*, by *Maria* Koningin van *Hongarien*, en na dat hy een speel-reysje in *Engelant* had gedaen, wyders door *Nederlant* naer huys, op *Nieuwmarckt* in de Opper-Phalts, daer sijn Hofhoudinge was.

IV. D

IV.

De verscheyden Passen , Landt-straten, en Wegh, waer langhs men te lande naer Spanjen *reyst, beschreven hebbende, sal ick noch de naervolgende Reyse binnen 's landts daer by doen. Beginnende van S. Juan del Pie del Puerto, ofte de Pie de Porto, in Navarra op Compostel, ofte S. Jacob in Gallicia.*

Ambrosius de Salazar, in sijn *Almo-eda general, fol.* 195. reeckent van *S. uan de Pie de Porto* tot op *Compostel* ondert twee-en-vijftighSpaensche my-n,op dese Stadt komen sommigeDuyt-nen en Franschen aen , wanneer sy Be-erden doen, en door den voorverhael-n vierden Pas naer *S. Jacob* reysen. aer soo veel als ick uyt de Landtkaert mercken kan, soo neemt hy den wegh et in de rechte, maer wijckt ('t zy om r bergen ofte veyligheyts halven) wat zijden af: doende sijn reys uyt de Na-rresche stadt *S.Iuan*,na de stadt *Roncesvàllos* en *Pampelona* , vijfthien ylen. Van welcke beyden Steden voor en verhaelt.

Stella , acht mylen , zijnde een voor-

name ſtadt in het Koninckrijck *Na-varra.*

Viana, ſeven mylen, mede een Navar-reſche ſtadt, waer van meermaels ghe-dacht is.

Logronno, anderhalf mijl wert by *D. T. V. Y.* in ſijn meergemelde Boeck *des Eſtats, &c.* noch onder *Navarra* getelt, alſoo het voortyden daer onder gheſtaen heeft. Doch hedendaeghs door de riviere *Ebro* daer van geſcheyden, ſo datſe toen-maels tot Oudt *Caſtilien* geſtelt wierdt. 'tIs een groote Stadt, van alles overvloe-digh zijnde: rondom de ſelve een treffe-lijck gewas van Wijn en Landtvruchten, en deftige gelegentheyt om Wildt te ja-gen. De inwoonders wegens hare ghe-trouwheyt en oorloghs-daden vermaert, en van Keyſer *Karel de Vijfde* met ſon-derlinge Voorrechten en Vryheden be-gunſtigt, gelijck *Caſpar Ens* op het vijf-entwintighſte bladt is ſchryvende.

De ſtadt *Navarette*, twee my-len.

De ſtadt *Najara*, ofte *Najera*, dri[e] mylen.

De ſtadt *Santo Domingo de la Calca-da*, in't Landtſchap *Rioſcia*, vier myle[n] waer van voor deſen in *Navarra* is g[e-]handelt, niet verre van daer neemt [de] rivier *Oſcia* ſijn oorſprongh.

D

De ſtadt *Villa Franca*, ſes mylen.
De ſtadt *Samedel*, ſes mylen.
De ſtadt B*urgos*, twee mylen.
De ſtadt *Caſtro Xeriz*, ſes mylen.
De ſtadt *Villa Martin*, ſes mylen.
De ſtadt *Carrion los Condes*, twee mylen.
De ſtadt *Sahagun*, acht mylen.
De ſtadt *Manſilla*, ſeven mylen.
De ſtadt *Leon*, vier mylen.

VI. Deſe is de Hooftſtadt in 't Koninckrijck *Leon*, waer van ſy de name bekomt, palende in't Noorden met *Aſturia*; in 't Weſten met *Gallicia*; in't Zuyden en by na oock in't Ooſten met Oudt *Caſtilien*. Volghens de meeningh van *Marineus Siculus*, leydt aldaer *Palentia*, een oude beroemde ſtadt, aen de riviere *Carricon* ofte *Carrione*: hebbende een vruchtbaer aerdtrijck en een Biſſchop, die onder de rijckſte van *Spanjen* gerekent werdt. II. *Zamorra*, eertijdts *Sentica*, gelijck *Reſendius* en *Nonius* willen, aen de Waterſtroom *Durio*, over welcke een aenſienelijcke brugh ghebouwt is: 't omlegghende landt uyttermaten vruchtbaer zijnde. *Nonius* ſchrijft dat het een treffelijcke Sterckte, en het gantſche gebiedt ſeer rijck van geſteenten is, die *Turqueſa* ghenoemt werden. Oock leyt in deſe Heerlijckheydt de

Bisschoplijcke stadt *Sagjago*, met veel kleyne Dorpen, van een plomp en boersch volck bewoont: soo wel in haer spraeck, gestalten des lighaems, als kleedingh, grof en onghe schickt zijnde. III. *Cividad* ofte *Ciudad Rodrigo*, by Koningh *Ferdinandus* van *Leon* op de selve plaets gebouwt, daer eertijdts de stadt *Mirobriga* lagh, om hem aldaer tot een beschermighe en vestingh op de landtpalen tegens de *Portugesen* te versterken. Hier van schrijft *Mariana*, *lib.*11.*c.*11. *de Rebus Hispan.* Benevens dese groote Steden heeft dit Coninckrijck oock veel kleyne, onder welcke de voornaemste zijn *Villa Franca*, *Cacabelos*, *Ponferrada*, (dat by de Ouden voor *Interamnium Flavium* gehouden wert) *Vierzi*, *Ponte della Reina*, *Orzanaga*, en *Ledesma*, welcke laetste plaets uyt de nature seer sterck en rijck van leeftocht is, hebbende onder sich drie hondert tachtigh Vlecken; binnen welcke ontrent sesthien duysent haertsteden zijn. Oock zijn voor andere vermaert de stedekens *Mansilla*, *Villalpando* en *Benevento*. In *Benevento*, 't welck van alle noodtdruftigheyt versien en seer waterrijck is, heeft de Graef *Pimentelli* een heerlijck Paleys. Noch is 'er *Saldagna*, en *Tordesillas*, hebbende rondtom

vrucht-

vruchtbare velden, en binnen sijn mueren een Conincklijck Huys. Wyders zijn daer *Taurus* ofte *Toro*, op een hoogen bergh gelegen, alwaer goede roode Wijnen, en allerley Kooren en landtvruchten in overvloedt wassen; *Medina del Campo*, ofte *Methymna Campensis*, een voorname Koopstadt, binnen welcke 's Winters en 's Somers yder drie Jaermarckten gehouden werdt, gelijck *Casp.Ens* schrijft. En hoe wel dese Stadt menighmael noodt van brandt geleden heeft, soo is nochtans het aerdrijck (seydt *Marineus*) soo goedt, dat sy soo wel van 't ghewas, als van ghemelde Jaermarckten enKoopmanschappen seer rijck, heerlijcke vryheden hebbende, en van tollen en beswaernissen ontlast is. Oock soude de Coningh geen maght hebben de Eer-ampten alhier te begeven, noch de Paus de Beneficien en Gheestelijcke goederen uyt te deelen: maer daer tegens zijn, de inwoonders (over 't begiftigen en bestellingh van soodanige saecken) ghemeenlijck oproerigh en onder den anderen twistigh. Doch 't kan wel wesen dat door sulcke onheylen, aldaer naderhandt eenighe veranderingh ghesciet zy. Het Broodt en Wijn van dese plaetse wordt seer gepresen, welcke twee saecken onder de

beste van *Spanjen* gereecken werden: en dan *Medina del Rio Secco*, welcke plaets *Marineus*, *fol.* 11. *Roseca* noemt, daer 't wel te leven is, en deftige Jaer-marckten zijn. Eyndelijck, soo wordt oock de Stadt en Hooge Schole *Salamanca*, by sommige tot dit Landt ghereeckent: hoe wel die, als mede eenige andere van de gemelde plaetsen, hedendaeghs onder Oudt *Castilien* behooren, ghelijck boven in de selvige Landtbeschryvingh verhaelt is.

Wat de bovenghenoemde stadt *Leon* ofte *Legion*, vvaer van het Landt de naem heeft, betreft, soo seyt *Nonius* in 't 57. *cap.* dat sy toenmaels seer beroemt was, met een treffelijcke Kerck (binnen welcke sevenendertigh Coningen, en een Spaensche Keyser begraven legghen) verçiert: alsoo de Spaensche Coninghen sigh langhen tijdt alhier opgehouden hebben, als de *Saracenen* de meeste andere plaetsen besaten. Want als de *Mooren Spanjen* verovert hadden, hebben de overgebleven *Gotthen*, *Pelagium* de Soone van *Fafila* Hertogh van *Cantabria*, uyt het Coninckliicke Gottische gheslacht, tot een Coningh verkooren, welcke kort daer op in het jaer 722. dese stadt *Leon*, den *Mooren* weder afnam, aldaer sijn Coninckliicken

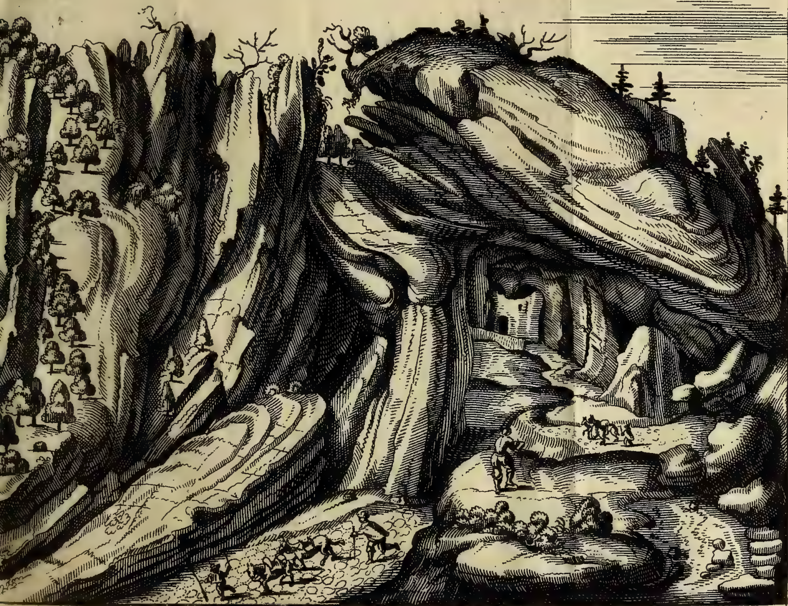
Roder. Tolet. l. 6. *Rod. Sanctius, part.* 1. *hist. Hisp. cap.* 11.

ken Stoel sette, en een nieuw Slot teghen de selve bouwde, waer van naderhandt, de Graven, en alsoo naer tijdts verloop, het Coninckrijck *Castilia* de naem bekomen heeft. In het Rijck volghde hem sijn Soon *Fafila*, ofte gelijck *Franciscus Tarafa de origine ac rebus gestis Regum Hispaniæ*, hem noemt *Favilla*. Hier na volghde *Alphonsus Catholicus*, des Cantabrischen Hertoghs *Petri* Soon, uyt de nakomelingen van *Ricaredus Catholicus* Gottische Coningh, vvelcke de Suster van gemelde *Fafila*, ghenoemt *Ormisenda*, ghetrouwt hadt; den welcken uyt sijn gheslacht veel Coninghen, tot op *Veremundum de Derde* van die name, Coningh in *Leon* (die in 't jaer 1020. ofte 25. overleden is) in 't Rijck ghevolght zijn: des selfs Suster was *Sanctia*, die met *Ferdinando* Coningh van *Castilia* en *Navarra* troude, en daer door *Leon* aen *Castilien* braght. Dese verhaelde schoone Bisschoppelijcke en konstigh ghebouwde Kerck (van welcke men uyt de oude Schryvers *L. Marineum Siculum*, *l.3. de Rebus Hispaniæ*, en uyt de nieuwe *Casp. Ens*, op het derthiende bladt van sijn Spaensch Reys-boecxken lesen kan, en welckers Bisschop onder geen Aertsbisschop is staende) roemet wegens *S. Isi-*

dorus in 't jaer 625. gestorven, die geschreven heeft, dat *S. Marcellus* met sijn Huysvrouwe *Nonia*, (welcker twaelf Sonen om het Geloof omgebraght zijn,) van hier geboortigh waren. Dese Stadt heeft by na van alles geen gebreck; en die meerder daer van wil weten, kan gesyde *Marineum*, *Abraham. Ortelii Thesaurum Geographicum*, en *P. Merulam* in 't tweede Deel sijns Werelts-beschryvinge, in 't tweede Boeck op 't achthiende Hoofdstuck, lesen.

Uyt *Leon* verder willende reysen, gaet men van daer op de stadt *Valuerde*, twee mylen. En van hier door eenige slechte en geringe Dorpen naer de stadt

VII. *Astorga*, seven mylen. Dese Stadt, werdt van *Plinius* en *Antoninus* voor *Asturia* gehouden, is kleyn, maer van natuur sterck: door haer ghebiedt de rivier *Torto* loopende, die treffelijcke Voornen ofte Forellen geeft. Niet verre van daer leydt het Meyr *Sanabria*, een mijl langh, en naeuwlijcks een half breedt, midden door 'tselve stroomt de riviere *Ter*, met sulcken geruysch, dat se haer baren als een Zee opwerpt, en seer vischrijck is. Midden in dit Meyr heeft de Graef van *Benevento* op een steenrotse een heerlijck Paleys. Sommige reecke-

La Sierra de Sant Adrian en Biscaia.

l
l
t

g
a
n
ſ

S
v
v
d
V
v
n
b
ri
ſe
ſe
h
ſt

reeckenen dese Stadt onder 't Rijck van *Leon*, andere, en de meeste tot 't landtschap *Asturia*, 'twelck voortyden onder *Leon* is begrepen geweest.

Dit berghachtige landt *Asturia* streckt van de rivier *Ribadeo* af, tot aen *Santander* toe. En *Maginus* seydt, dat het van 't Westen met *Gallicia*, van 't Zuyden met Oudt *Castilien* van 't Oosten met *Biscaja*, en van 't Noorden aen de *Cantabrische* Zee, paelt. *Nonius* en *Salazar* melden, dat dit Landt verdeelt werdt in *Asturia de Oviedo*, en *de Santillana*, in welck laetste deel *Llanes* en gheseyde stadt *Santander* gelegen zijn. Is weynigh bewoont, maer teelt schoone Paerden voort, en daer valt veel Goudt en Verwen. De voornaemste Hooftstadt van dit Landtschap is *Oviedo*, *Ovietum* ofte *Ovetum*, binnen welcke (naer den inval der *Saracenen* en *Mooren*) de *Christenen* haer in 't eerste, als op een vrye plaetse onthouden, en de schat der Kercken met de Bisschoppen gheberght hebben. Leest *Roder. Tolet. lib.* 3. *de Reb.Hisp.* Hier aen volght de stadt *Santander*, welckers vvijdtloopige beschryvingh by *Casper Ens* in 't meer aenghe roerde Spaensch Reysboecxken te vinden is. *Boterus* op 't sesentwintighste bladt, doet daer mede ghewach van.

Leyt aen de *Cantabrische* zee, en heeft een treffelijcke Haven, om schepen daer binnen te bergen.

Nu sullen wy weder op den wegh naer *Compostel* komen: en uyt *Astorga* de reyse nemen op de stadt

Ponferrada, veerthien mylen. De stadt

Villa Franca, vijf mylen. Dese twee Stedekens werden by sommighe Landt-beschryvers tot het Coninckrijck *Leon* gerekent, als vooren verhaelt is.

Tria Castella, twaelf mylen.

Puerto Marin, acht mylen.

Ferreros, ... derthien mylen. De stadt

L. Non cap. 52. VIII. *Santjago* ofte *Compostella* vijf mylen. Dese is de Hoofdstadt in he Koninckrijck *Galacia* ofte *Gallicia* naer 't ghetuygen van L. *Nonius* zijn al hier geen merckteeckenen der oudtheyt nochte gedachtenissen, begaen van be roemde daden, te vinden; maer is met d Reliquien van den H. Apostel *Jacobu* (die de *Spanjaerden*, van des Coningh *Ramiri* tyden, ofte van 't Jaer CHRIST 846. tot noch toe voor haren Patroc gehouden hebben,) verçiert; werwaer van alle plaetsen veel groote Bedevae den gedaen werden. Doch wanneer h Lichaem van *S. Iacob*, eerstlijck tot *Ir*

El

Flavia (dat *L. Marineus Siculus, Sancta Maria finus Terræ* noemt) en naderhant tot *Compostel* gebraght, op wat wijse in 'tjaer 798. onder de regeeringe van *Alphonsus Castus*, sulcks alder eerst den Bisschop *Theodomiro* tot *Iria*, geopenbaert, en hoe dese plaets in't begin, op 't aenhouden van Keyser *Karel de Groote* (welcke derwaerts sijn Bedevaert gedaen heeft) tot een Bisdom, en in 'tjaer 1124. tot een Aertsbisdom gemaeckt zy, daer van kan men de Spaensche Geschichtschryvers, en *Cæsar Baronius, tomo 9. Eccles. Annalium*, lesen: als mede van de groote inkomsten die tot dese schoone Aertsbisschoppelijcke Kercke binnen *Compostel* bestelt zijn. Alhier is oock een Hooge Schole, en wordt verhaelt dat 'er wel twee duysent haertsteden ghetelt werden.

Van hier magh men sich bequamelijck ter Zee begeven, also men de riviere afvarende, derwaerts komen, en van gelijcken te water, weder naer *Vranckrijck, Engelandt*, en andere plaetsen reysen kan. Sommighe nemen hun wegh op *Finis Terræ*, sesthien mylen, eertijdts *Nerium Promontorium*, en teghenwoordigh *Cabo de Finis Terræ* ghenoemt. Andere op *Corunna* ofte *Corona*, thien mylen van *Compostel*

gheleghen: alwaer een vermaerde Zee-haven is, en daer het Reysende volck haer somtijdts plaghten te scheep te begeven; in voortyden *Portus Briganti-nus*, en de stadt *Flavium Brigantium* geheeten. *Ioan de Laet*, in zijn beschryvingh van *Gallicien*, verhaelt uyt *Thuanus*, dat tot *Corunna* twee stedenzijn, de eene op de hooghte, met een Slot en Ringhmuur bewaert, aen vvelcke de benedenste Stadt, die sy *Piscaria* noemen, met een nederwaerts gaende muur vast is; aen de andere zyde als een half eylandt met de Zee omtrocken leggende. In dese Haven kan een vloot schepen, hoe groot die oock zy, leggen. Niet verre van daer werdt de beste Jaspis gevonden. *Iohan* van *Leublfingh* schrijft in sijn Reysboeck, dat *Corunna* in *Gallicien*, een vaste stadt, met een Slot versien, seer volckrijck, en in het ronde gebouwt is, hebbende ronde Toornen en Strijckweeren, op de oude maniere.

IX. Wat het landt *Gallicien*, waer in dese steden gelegen zijn, aengaet, 't selve leyd t tusschen de Zeen, *Oceanum Cantabricum*, en *Occidentalem*, het landt *Asturia*, en beyde de Coninckrijcken *Portugael* en *Leon*. *Paulus Merula* seydt, dat het ten Noorden en Westen de Zee,

Zee, ten Zuyden *Portugael*, ende ten Oosten *Asturia* soude hebben. Heeft over de veertigh Zeehavenen ofte Baeyen, van welcke die van *Corunna* en *Ferol* de wijdtste zijn. Aldaer zijn vijf voornaeme, en sevenenvijftigh onbemuurde Stedekens. Dit Landt is vry wat rouw, berghachtigh, doch heeft weynigh water; maer aen de Zeekant tamelijck bewoont, en seer Visch-rijck. Oock valt daer veel Hout tot timmeragie, en Minerael, waer Silver, Goudt, &c. uytgetrocken werdt. Het yser, dat alhier gesmeedt en bereydt werdt, houden se voor 't alderbeste. 't Heeft mede een passelijcken Wijn, heerlijcken Wildtvangh, en insonder groote menighte van Paerden. Soo veel de boven-gemelde vijf Steden belanght, daer van sullen wy tegenwoordigh spreken, en I. Van *Compostel*, welckers beschryvingh hier vooren gedaen is. II. *Lugo* ofte *Lucus*, is een seer oude Stadt, die warm, jae siedende heete wateren heeft. III. *Orens* ofte *Urbs Orensis* en *Orensium*, die andersints oock *Auria* ofte *Aurisina* (hoewel ten onrecht) en by de Ouden *Aqua Calida*, maer gemeenlijck *Orense* ghenoemt werdt: aldaer is mede een warm Badt, dat voor veel sieckten goet is, des selfs water is soo heet, dat

men daer in Eyeren en Vleesch sieden en andere kost koocken kan. Sy broeyen daer mede 't hayr van de Kalver-vellen, soo dat men, om die voorts te bereyden, weynigh moeyte heeft. Doch eenige van dese wateren zijn van een gematighder warmte, en te verdragen. De *Swaben*, die een tijdt langh in *Gallicia* hebben ghewoont, hebben dese plaetse, van weghen de warme Baden, *Warm-zee* ghenoemt, waer uyt naderhant de hedendaeghsche naem *Orense* voortgekomen is, gelijck L. *Nonius* op het drieënvijftighste Hoofrstuck verhaelt. Behalven dit is 't alhier vermaeckelijck, hebbende een heerlijck Wijngewas, en allerleye vruchten, die rondom de Stadt wassen. Gelegen zijnde aen de riviere Minio, hebbende een schoone Bisschoppelijcke Kerck. IV. *Tuy*, mede aen de waterstroom *Minio* ghelegen, anders *Tude* ofte *Tyde* ghenoemt, (binnen welcke *Lucas Tudensis* Bisschop en Historyschryver gebooren is) een Bisdom, en wordt onder de plaeysierighste plaetsen in *Gallicia* ghetelt. V. *Mondonnedo*. Behalven dese vijf Hoofdsteden, zijn boven andere vermaert *Arzua*, *Gummarez*, *Bajona*, *Vigo*, *Pontevedra*, *Padro*, *Noja*, de twee bovenverhaelde steden *Finis Ter-*

re, en *Corunna*, als mede *Pontedeaume*, *Ferol*, *Ribadeo*, *Sarria*, *Riuadaiua*, *Monterei*, en *Viana*: waer van eenighe aen de Zee, en sommighe aen de rivieren zijn leggende. Hier mede dan sullen vvy de Beschryvingh van dit Landt, en van ghelijcken de Reyse uyt *Vranckrijck* naer *Compostel* besluyten.

Hoe men van *Alicante*, de vermaerde, en in het voorgaende Hooftstuck beschrevene Koopstadt en Zeehaven, in 't Rijck van *Valencia* (dervvaerts seer veele te vvater plaghten te reysen) te lande na *S. Jacob* ofte *Compostel*, ofte oock uyt de stadt *Valencia*, op gemelde *Compestel*, ghevoeghlijck zijn reyse nemen kan, vindt men by meerghedachte *Ambrosio de Salazar* (vvelckers Boeck genaemt *Almoneda General*, ofte *Inventarium Hispaniæ*, in de Spaensche en Fransche spraecke, binnen Parijs ghedruck, noch vvel te bekomen is) en in de ghemeene Reysboecxkens. *Salazar* reeckent van *Alicante*, door *Villena*, *Montalegre*, *Roda*, *Toledo*, *Escalona*, *Medina del Campo*, *Villalpando*, *Astorga*, en voorts langhs den laetst aenghevvesen vvegh, hondert achtentseventigh mylen; maer uyt *Valencia*, door *Cuenca* (van vvelcke Stadt *Joannes Boterus*,

de

de Laet, en *Casper Ens*, vermaen doen) *Pliego*, *Burgos*, *Leon*, en *Astorga*, hondert achtentachtigh Spaensche mylen tot aen *Compostel*, gelijck by hem in 't langh en breedt te sien is.

De Spaensche Reysen en beschryvingen dus verre ten eynde gebracht, en mijn ondervvylen in handen ghevallen zijnde seeckere algemeene vvegh-wyser om uyt *Vranckrijck* langhs *Languedoc* en *Gascogne*, de Coninckrijcken van *Spanjen* van plaets tot plaetse met aenwijsinge der mylen te bereysen; soo hebbe ick niet willen naerlaten de nieusgierige Reysbroeders sulcks mede te deelen, en de reys beginnen van *Narbonna* op *Barcellona*, *Valence* en *Granade*.

WEGH-

WEGH-WYZER.

	Mijlen.
Ville Falſe.	m. 4
Fiton.	3
't Fort Salſes.	4
Perpignan, *een Stadt.*	4
Bolon.	4
L'Oſcarmovo.	4
Baſcara.	4
Girona, *een Biſſchoppelijcke ſtadt.*	4
Caſa Bianca.	4
Ropitta.	4
S. Sillon.	4
La Rocca.	4
Moncada.	2
Barcelonia, *een Biſſchoppelijke en Hooftſtadt van Catalonie.*	2
Caſtel del Fex.	4
Coſte de Garaf.	1
Villanove.	3
Tarragona, *een Aerdts-Biſſchoppelijcke ſtadt.*	4
Cambrilles.	2
L'Oſpedal.	1
Petrillo.	3
Tortoſa, *een Biſſchoppelijcke ſtadt.*	3

La

La Galera. 2
Stalette. 3
Salſadella. 3
Cabanes. 3
Villa Real. 3
Moruiedre. 3
Valence, *een Biſſchoppel. en voorname Koninckklijcke ſtadt.* 4
Cattaſoia. 1
Silla. 1
Almuſaze. 1
Algemeſi. 2
Alzira. 1
La Puebla. 1
Xatiua. 2
Valada. 3
Almuxent. 1
La puente Laiguera. *een halve m.*
Alcaudetes. 2
Telca. 3
Jumilla. 4
Calaſparra. 5
Carauaca. 5
Maral, *een Herbergh.* 4
Hueſca.
Baſa, *en ſtadt.*
Baul, *een Herbergh.*
Guer, *een Herbergh.*
Guadiz.
Los Bagnos de la Piccia.
Aquas Blancas.

Chi

Chimada, *een Herbergh.*	2
Yueas.	2
Granade, *een Bisschoppelijcke schoone stadt, en laetste Koninckljjcke Stedel der Moorsche Princen.*	2
Mijlen	*152 en een half.*

Van Barcelonnie naer Saragosse.

	Mijlen.
S. Tilio.	2
Mortorel.	2
Mosquessa.	2
iera.	2
gosada.	2
Marie del Camin.	2
ostellettes.	3
ailla dello.	3
el Pucci.	2
eglioc.	2
erida, *een Stadt en Universiteyt, of Hooge School.*	2
iras.	2
aga, *een stadt.*	4
ndasmo.	4
ugel Lados.	3
ncte Lucie.	3
fera.	3
	3

La

La Puebla. 4
Saragoffe, *een Biſſchopp. ſtadt.* 3

Mijlen 51

Van Belpucci opvvaerts na Monſon, daer de Staten van Aragon hun onthouden.

Mijlen

Villa nova della Barca. 4
Allogarie. 3
Torrizon. 3
Monzon, *een ſtadt.* 4

Mijlen 14

Van Monſon na Saragoſſe.

Mijlen

't Caſteel Flori.
Sarignena.
Corbieri Alcobirri.
Perdigera.
Sarrgoſſa, *een Biſſchopp: ſtadt.*

Mijlen 1

Va

Van Valence nae Toledo.

	Mijlen.
Q Uiba.	5
Siettaquas.	4
.equegna.	3
affaggio.	6
ampillo.	5
ocaca.	4
uente Talauelas.	3
'illar de Cagnos.	5
alires.	4
Ionribua.	3
rancon.	3
)ccagna.	3
epes, *een Herbergh.*	4
'oledo, *een Eerstbisschopp. stadt.*	4
Mijlen	56

'an Valence na Cordüe en Seville de vveg opvvaerts tot aen Muxente, bevinden vvy derthien Mijlen. 13

D El porte, *een Herbergh.*	3
Almana.	2
en Herbergh.	2
'p onet.	2

Elu-

Eluillar.
Consiglia.
S. Pedro, *een Herbergh.*
S. Anne.
Balazotte.
Segouia, *een Herbergh.*
Las Fuantezillas.
Viveros.
Villa Nova de Alcaras.
La Puebla.
Baranco, *een Herbergh.*
Los Santos, *een Herbergh.*
S. Stefan del Porto.
Los Arguillos, *een Herbergh.*
Limares.
Tolauillo, *een Herbergh.*
Andugiar.
S. Julian, *een Herbergh.*
Aldea de Rio.
Calpoio.
La Puente de Arcoda.
Del Monton de la Terra, *een herberg.*
Courdua, *een Bisschopp. stadt.*
Romaras, *een herbergh.*
S. Andres, *een herbergh.*
Las Posadas.
Een Herbergh.
Pegna Flor.
Lorra.
Villa Nova.
Tossine.

Bodegon.	2
Seville, *ten tijde der Mooren een Bisschoppelijcke en Koninckltjcke stadt in* Andalusia.	3
Mijlen	103

Van Granade na Cordua.

	Mijlen.
DEl Fresno, *een herbergh.*	1
Pinos.	2
Puerto Lope.	2
Sequia.	1 *en een half.*
Alcalala Real.	1 *en een half.*
Arauita.	2
Caichena.	1
Elmo Rion.	1
Elportasgo del Duc.	1
Baena.	1
Castrorio.	2
Himistosa, *een herbergh.*	2
Del Carascal, *een herbergh.*	2
Cordoua.	2
Mijlen	22

Van

Van Murcia (in voortyden een Koninckl ycke Hooft-ſtadt der Mooren) na Granade.

	Mijlen.
Cantarilla.	3
Librilla.	4
Cottano, *een herbergh.*	4
L'orca, *een Stadt.*	3
Een Herbergh.	3
Velis el Rubio.	3
Del Marque, *een herbergh.*	2
Del Alamo, *een herbergh.*	2
Baça, *een Stadt.*	3
Aillar.	4
Baul, *een herbergh.*	1
Guar, *een herbergh.*	1
Gaudix, *een Stadt.*	3
Los Bagnos de la Picea.	2
Aquas Blancas.	3
Chimada, *een herbergh.*	2
Yueas.	2
Granade	2
Mijlen	47

Van Seville nae Cordua, door een andere vvegh als hier boven.

Torres blancas, *een herbergh.*	1
Las Staleras, *een herbergh.*	1

L'Or-

L'Orsa, *een herbergh.*	*een half.*
Per Omingo, *een herbergh.*	*een half.*
Zonchera, *een herbergh.*	1
Larmona, *een Stadt.*	2
Aluar, *een herbergh.*	4
Fuentes.	1
Palmar, *een herbergh.*	1 *en een half.*
Ecica.	2 *en een half.*
Val Calcado, *een herbergh.*	2
Las Vignas, *een herbergh.*	1
Alcazar.	1
Cordue.	4
	Mijlen 23

an Seville na Malaga, een haven aen de Middellandtsche Zee.

	Mijlen.
Airera.	4
Odino, *een herberg.*	2 *en een half.*
Huerta, *een herberg.*	1 *en een half.*
rchena.	2 *en een half.*
n Herbergh.	2 *en een half.*
ına, *een herberg.*	2 *en een half.*
Blanco, *een herberg.*	1 *en een half.*
Yeguas, *een herberg.*	3 *en een half.*
Salinas, *een herberg.*	1 *en een half.*
Penayas, *een herbergh.*	1

Del Rio, *een herbergh.*	1
Lorà.	1
Een Herbergh.	1
Een Herbergh.	2
Catama, *een herbergh.*	1
Malaga.	2 *en een half.*

Mijlen 31 *en een half.*

Van Seville nae Lisbonna, Hooft-en Koninckl ijcke Resident-ſtadt van Portugal.

Mijlen

CAſtilegia.	
Giner, *een herbergh.*	*een half*
Aſpartines.	
S. Lucas del Pecin.	
Hunal, *een herbergh.*	
El Caſtileio.	
Manzanilla.	
Villa Alua.	
Villa Roſa.	
La Patma.	
Nieblá.	
Triguexos.	
Aueas.	
Portalguillo.	
Alqueria.	
Poremogo.	
Serpa.	

Gubba.	5
Bottaran.	5
Alcazar de Sal.	5
Parma.	2
Marteca.	2
Gulba	1
Palmella.	3
Cubba.	3
Almada.	3
Lisbonna.	1

Mijlen 63 en een half.

Van Seville na Leon, in voortijden een Koninckliĳcke Sit plaets. Als men komt van Cordue op de vveg, hier vooren in de Voyagie van Valence na Seville, soo bevinden vvy 21 Mijlen ofte op Carmone, als dan 23

	Mijlen.
MOnton, *een herbergh.*	1
De la Terra.	1
a Puonte d'Areola.	1
alabrigo, *een herbergh.*	1
damons.	2
qua Duce, *een herbergh.*	1
auagont, *een herbergh.*	1
esno, *een herbergh.*	1

Hermanas 1
Fresuedilla 1
Aran — *Herbergen.* *een half.*
Los Locos 1
La Croce 1
Halamana 1
Nuoeuas 2
Los Porcherizzan. 1 *en een half.*
Guadalmes 1
Errero 2
Taiada 1
Alcarde — *Herbergen.* 1
Muleniglio 2
Tartarede 1
Al Mondual del campo.
Carraguel.
Ciodad Real.
Perauillo.
Malagon.
La Zarzuella
Araxotan — *Herbergen.*
Guadalerza
Yuares.
Orgas.
Dierma, *een Herberge.* 2 *en een ha*
Tolledo, *de eerste Eerstbisschoppelijc*
Stadt. 2 *en een ha*
Lazaro Buei. *een ha*
La Puenta Guadarama.
Villa Miel. *een ha*
Hueccas.

Nou

Noues. 1
San. Silvestro. 1
Gismondo. *een half.*
Escalona. 2
Paredes. 1
Cadaharso. 2
Los Toros de Guisando. *een herberge* 1
La Tablada, *een Herberge.* *een half.*
Zebreros. 1 *en een half.*
Palomera, *een herberge.* 2 *en een half.*
S. Bartholomeo, *een herberge* 1 *en een half.*
Merches, *een herberge.* 1
Mediana. 2
S. Vincente. 2
S. Domingo. 2
Paxiares. 2
Areualo. 3
Ataquines.
S. Vincente 1
Valuerde. *een half.*
Medina. 1 *en een half.*
Rueda. 2
Tordesillas. 2
Torre Lobaton. 3
Castromonte. 2
Vàluerde. 1
Medina de Rio Secco. 1
Moral de La Reina. 2
Cuenca. 1 *en een half.*
Villalon. *een half.*

Monasterio de Vego. 3
Manxilla. 5
Leon. 3

Mijlen 114 *en een half.*

Van Seville na Toledo, alsmen met de Post rijdt.

Mijlen.

COssina, b.		4
Pignaflor, b.		4
Las Posadas, †.		4
Cordova, *een stadt.*		3
Adamos, b.		5
Los Locos Dames, †.	*Herbergen.*	3
Reogal, †	*Herbergen.*	4
Arcaira, †	*Herbergen.*	3
Mondoval del campos, *een stadt.*		4
Canaluaches, *een stadt.*		4
Ciuda Dreal, *een stadt.*		3
Malagon, b.		4
Rozatan, *een herbergh.* †		4
Jeuanes, b		4
Esma, *een herbergh.* †		3
Tolledo, *een stadt.*		3

Mijlen 59

Uy

Uyt Vranckryck naer Saragosse, neemt men de wegh recht van Thoulouse naer Ganfran op Jaca, Steden op 't Geberghte; en voorts naer Saragosse, maer meest op Barcelonie en Narbonne, gelijck hier vooren aengewesen is.

Van Saragosse na Bilbao.

	Mijlen.
Balgon.	5
Bnucerim.	2
Malens.	4
Cortes.	2
Tudela, *een stadt.*	3
Alfaro.	4
Een Herbergh.	2
Calorra, *een stadt.*	2
Een Herbergh.	2
Montaguto.	1
Gonzillo.	3
Logrogno, *een stadt.*	2
Vialtreri.	3
Villafria.	2
Aluania.	3
Trevino.	2
La Puebla.	1

Namlares.	1
Huetio.	1
Accuya.	2
Horrozzo.	4
Retta.	1
Mirauales.	2
Bilbao, *een Sadt.*	1
Mijlen	55

Van Saragossa na Sagouia.

	Mijlen.
LA Molla.	4
Alla Romera.	2
L'Almogna.	3
El Fraxino.	3
Calalagub, *een stadt.*	2
Terrer.	1
Tocca.	1
Ubierca.	1
Alama.	1
Luna	1
Hariza.	1
Mon Real.	1
Huerta.	1
Arcos.	2
Medina Celi, *een stadt.*	2
Foncaliente.	1
Siguenza, *een Stadt.*	3
Veydes.	2

Los

Los Molinos.	1
Butialaro.	2
Miralrio.	1
La Casa.	1
Padilla.	1
Hitta.	1
Tortolla.	2 *en een half.*
Guadalagiara.	2
Alcala des Enares.	4
Torrenzuncillos.	1
Biberos, *een herbergh.*	3
Madrid.	3 *en een half.*
Fuoencarras.	2
El Colmenar.	4
Jozas.	2
Segouia.	5
	Mijlen 68

Van Saragoſſe na Lisbonne, als men de wegh vervolgh na Segovia gelijck hier boven op Alcalades Enares, ſoo bevinden wy

	48 *Mijlen.*
ARnegos.	2
S. Martin de la Vega.	4
Vienpozzuelos.	1
eſenna.	1
arnos.	1

Villa Secca.
Mozzigion.
Tolledo.
Elinel, *een herbergh.*
Borrugion.
La Matta.
Cebolla.
Albergus, *een herbergh.*
Talauara.
Oropeſa.
La Calzada.
Valparaizo.
Naual Moral.
Almaras.
Las Varcas de Alballas.
Las Caſas del Puorto.
Larizzetto.
Vadera, *een herbergh.*
Caceres.
Malparrida.
La Liſeda.
Varegena, *een herbergh.*
Aboquerque.
Roncias.
Monfort.
Extermos.
Duque, *een herbergh.*
Roy ellos.
Monte Amor.
Alaia, *een herbergh.*
Ciuiera, *een herbergh.*

Regina, *een herbergh.*	1
Vicco, *een herbergh.*	1
Lesdera, *een herbergh.*	3
Riofrio.	2
Aldea Galea.	2 *en een half.*
Lisbonne, *een Eers-Bisschoppelijcke Stadt.*	3
Mijlen	147 *en een half.*

Van Saragosse na Salamanca, men moet die wegh houden van Segovia, als hier boven tot Hariza, soo bevinden wy

	20 *Mijlen.*
Montagulo, *daer Castille begint.*	2
Lentesque.	3
Almazzas.	2
Centenare.	2
Andalus.	1
Tasvecho.	1 *en een half.*
Vainas.	1
Valdi Nebro.	1 *en een half.*
El Borgo Dosma.	2
S. Stefano.	2
Castril.	2
Oradera.	1
David.	2
Tresmillo.	1

La Tour à Unqueo Spese.	1
Ogiales.	2
Nava di Rova.	2
La Parilla.	2
Hogiales.	3
Alchazares.	2
Pozzal de Gallinas.	2
Medina del Campo, *een Stadt.*	1
La Golosa.	1
Campo, *een herbergh.*	1
El Capio	1
Fresno de los Aios.	1
Morlorido.	2
Petroso.	3
Pitiecqua.	1
Vellaces, *een herbergh.*	2
Morisco.	1
Salamanca, *een Bisschoppelijcke Stadt en een Universiteyt.*	1
Mijlen	73

Van Salamanca na Lisbonne.

	Mijlen.
ALdea Tegiares.	*een half.*
Calzadilla.	3
La Sagrada.	3
Las Ventas.	4
Ciudad Rodrigo.	4

Ven-

Vengaria.	3 *en een half.*
Een Herbergh.	2 *en een half.*
Saburgnar.	2 *en een half.*
S. Stefan.	10 *en een half.*
Val de Lobo.	1
Mal Puente de Lapiuam.	3
Talaja.	2
Eſtinallas.	2
Offreipiar.	1
Serſedas.	2
La Vendra.	3
Coru Guada.	1
Giovan Das, *een herbergh.*	2
Mendua.	1
La Langera, *een herbergh.*	3
Uſerdual.	1
Redemegnos.	1 *en een half.*
Pnnetti.	1 *en een half.*
Tanchas.	1
Guillegan.	2
Sinago.	3
Sanartem.	3
Ocartaio.	2
S. Bugiar.	3
Villa Nova della Reina.	1
Caſtagnera.	1
Pones.	*een half.*
Villa Franca.	*een half.*
Landra.	*een half.*
El Alverea.	*een half.*
Povos.	1

S. Giovan de Talaia.	1
Saccauen.	1
Lisbonia, *een Eersbiſſchoppelijcke ſtadt.*	2

Mijlen 81 *en een half.*

Van Boyona naer Vaglia-dulid.

	Mijlen.
S. Jean de Lus, *dat Frankrijck en Spanjen van den anderen ſcheyt.*	4
Irumpres Fontarabie.	4
Renteria.	3 *en een half.*
Toloſetta.	3 *en een half.*
Villa Franca.	2
Segura.	2
Mont Sanct. Adrian.	4
Saluatiera.	3
Vittoria.	3
La Puebla.	5
Miranda de Pſteo.	4
Pauco Ruo.	3
Birbieſca.	4
Monaſtero de Rodiglias.	3
Caſtel de Pontes.	2 *en een half.*
Burgos, *een Biſchoppelijcke ſtadt.*	2
Trantidos.	2 *en een half.*
Villa Nova de las Carretae.	3

Al

Al Moral, *een herbergh.*	5
Torquemadas.	4
Magas.	4
Duognas.	3 *en een half.*
Cabeſon.	3
Vagliadulid.	4
Mijlen	81 *en een half.*

Van Vagliadulid na Lisbonne.

	Mijlen.
PUonte de Duero.	3
La Ventoſa.	2
Medina del Campo.	3
Carpio.	3
Cantalapietra.	3
Las Villorias.	3
La Ventilla.	3
Alua de Tormes.	2
La Maia, *een ſtadt.*	3
Gingh Vello.	4
La Calzada. b	3
Bagnos.	2
Aldea Nueva.	3
Malabriga, *een herbergh.*	3
Capparra, *een herbergh.*	3
Carcaſones.	4
Galiſtéo.	3
Gorgiera.	2
Cagnaueral.	3

Las Barcas del Conte.	3
Caſel de Cazeres.	2
Rio del Porco.	4
Alorca, *een herbergh.*	3
Albuquerck.	3
Roncias.	2
Montfort.	3
Veiros.	4
Eſtremos.	2
Duque, *een Herbergh.*	3
Raiolos.	3
Montemajor.	4
Siluerra.	2
Palla.	2
Laudera, *een Stadt.*	3
Rio Frio.	4
Aldea Galega, *alwaer men na Liſbona op de Riviere Tajo te ſcheep gaen kan.*	3
Mijlen	105

Van Vagliadulid na Toledo.

	Mijlen.
Ponte de Duero.	3
Ventoſa.	2
Medina del Campo, *een ſtadt.*	3
Tacchinas.	3
A. Reualo, *een Stadt.*	3

Paſ-

Paſciares	3 *en een half.*
S. Domingo.	4
Medina, *een Stadt.*	4
El Marches, *een Herbergh.*	3
De Fronte Frigida, *een Herbergh.*	3
Cebreos.	4
Cadaarfo.	3
Scalona.	4
Nueues.	3
Guarda Ramo, *een Herbergh.*	3
Toledo, *een ſtadt.*	4
	Mijlen 53 *en een half.*

Van Vagliadulid na Seville, volght de wegh van Vagliadulid nan Lisbonna als hier boven, tot op Caſal de Lazerez, ſoo bevinden wy

60 Mijlen.

ARchazzares.	4
Aldealcauo.	4
Errarias, *een Herbergh.*	4
Chiuzero.	3
Merida.	2
Tortel neſſia.	2
Almendraleſio.	2
Los Santos.	5
Calſadiglia.	3
Monaſterio.	4
Realeſio.	3
Almaden.	3

Pe-

Perottero.	2
Castel Bianco.	3
La Cala del rio.	3
Seviglia, *een Eers-Bisschoppelijcke stadt.*	3
Mijlen	110.

Van Vagliadulid na Madrid.

Neemt de wegh van Vagladulid *na* Toledo, *als hier boven*, *tot op* Passiares, *soo bevinde wy*

18 *en een halve Mijl.*

ALavagos.	2
Viglia Castin.	3
Onespinal.	3
Agoalda ramos.	3
Allatorre Dilodonet.	4
La Rozas.	2
Madrid.	2

Mijlen 37 *en een half.*

Van Madrid na Toledo.

	Mijlen.
AXitaraf.	2
Torrenxonciglias de la Calzada.	3
Viglia Luongua.	3
Oriel.	3
Toledo *een Eers-Bisschoppelijcke stadt*	3
Mijlen	14.

Van

Van Madrid na Guadalagiora en Torregios.

	Mijlen.
RIveros, *een herbergh.*	*3 en een half.*
Torrenxoncillos.	*een halve*
Alcalg de Enares.	2
Guadalagiara, *een ſtadt.*	4
Al Coreon.	2
La Puoente de Zarzuſe.	3
El Alamo.	1
Caſa Ruuios.	1
Camerona.	2
Fundaleda.	1
Torregios.	1
Mijlen	21

Van S. Iean de Pied de Port, na S. Jacques in Galicie, ofte Compoſtell.

	Mijlen.
ROnceuaulx.	7
Pont de Paradis.	4
Pampelune, *Hooft-ſtadt in Navarre.*	5
Pont de la Reine.	5
Eſtella, *een ſtadt.*	4
Oriola.	2
Larco del Re.	2

Vinas.	4
Logrogno, *een ſtadt.*	1
Navarret.	2
Nagera, *een ſtadt.*	3
S. Domingo de la Cakada.	4
Grignon.	3
Berſerrat.	3
Villa Franca.	3
Villa Nuova.	4
Burgos, *een Biſſchoppelijcke Stadt.*	4
Fornello.	2
Fontana.	2
Caſtroſores.	2
Ponte de Mula.	3
Formeſſa.	4
Carion.	4
Caſcadeggia.	2
S. Giovanni.	2
S. Fongon.	4
Brunello.	4
Manſilia.	3
Lion de Spagna, *een ſtadt.*	2
S. Michil.	4
Ponte de t'aqua.	4
Storga, *een ſtadt.*	5
Ravanella.	4
Villa Nuova.	2
Sette Molini.	3
Ponſerrado.	3
Cacanellus.	2
Villa Franca.	2

Salva-

Salvaterra.	4
Malabava.	6
Tre Castelli.	4
Villa Nuova.	4
Ponte de Min.	4
S. Jacomo Novelle.	4
S. Leuner.	3
Villa Nova.	3
Villa Rossa.	1 *en een half.*
Compustella, *een Eers-Bisschoppelijcke stadt.*	1 *en een half.*
	Mijlen 158.

Van S. Jacques na de Cap de Finibus Terræ.

	Mijlen.
ALla Puente Masfida.	3
Cegua.	2
Las Barreres.	2
Mongessu.	2
La Puente Arbara.	2
La Villa de Cese.	3
Cap de Finibus Terræ.	2
	Mijlen 16.

Van

Van S. Iaques na la Corrugna een Ree Havan in Asturien.

	Mijlen
BUſca.	2
BA. Siquero.	1
Polo.	1
Eſpedal de Broma.	2
La Trauieſſas.	1
Aldea de Santa Chriſtiana.	2
El Burgo.	*een halve*
La Corugna.	*een halve*
Mijlen	10

Van Lagrogno na Tudella.

	Mijlen
ANconciglio.	2
Agueſccio, *een herbergh.*	2
Seguera, *een herbergh.*	2
Calaoria, *een ſtadt.*	2
Riconde Solo, *een Herbergh.*	2
Alfaro.	2
Tudella.	4
Mijlen	16

Van S. Iaques de Compoſtelle, na Alicante in 't Koninckrijck van Valence dwars door Spanjen.

	Mijlen
S. Marco.	1

La

La Vaccula.	1
Ferreiros.	2
Archa.	1
Melid.	3
La Puente Capagna.	3
Legondi.	2
Goncar.	2
Puorto Maria.	2
Guiada.	1
Sarria.	3
Mutan.	2
Tria Caſtello.	2
Fnoenfria.	2
El Hoſpedal.	1
Cebrero.	2
La Fama.	1
Robera de Valcazar.	2
Villa Franca.	4
Campo de Narrati.	1
Cacaueros.	2
Ponferrada.	4
Molina Secca.	1
Riego.	2
Azebbo.	1
Een Herbergh.	1
Fuoenzevandon.	1
El Ravanal.	1
El Eſpidal de Ganſo.	1
Palazios de val duerno.	3
Afterua.	2
La Vameezn.	2

La Torre. 2
La Noria. 1
La Puente Bioizana. 1
Los Molinos. 1
Benavente. 2
La Aldea. 1
Villat Pando. 1
La Motta. 5
Fardexillas. 3
Ruoeda. 2
Medina del Campo, *een Eers-Bisschoppe-lijcke stadt.* 2
Valverde. 1
L. Vincente. 1
Attachines, *een half.*
Arenalo. 3
Pasciares. 3
S. Domingo. 2
S. Vincente. 2
Medina. 1
Marques. } *Herbergen.* 2
S. Bartholomeo. 1
Palomera. 1
Zebreror. 2 *en een half.*
La Feblada, *een Herbergh.* 1 *en een half.*
Los Toros de Guil, *een Herbergh. een halve.*
Cadaarho. 1
Peredes. 1
Escalona. 1
Gismonde. 2

S. Sil

S. Silvestro. *een halve*
Neue *een halve*
Hnveccas. 1
Villamiel. 1
La Puente de Guadargnarme. *een halve.*
Tolledo, *een Bisschoppelijcke Stadt. 2 en een half.*
Nambrocco. 2
Almonacid. *1 en een half.*
Bogas. 3
Flembecque. 2
Villa Cagnas. 3
La Puebla de Domfedrique. 2
La Puebla. 1
El Touoso. 2
Mangia Vacca. 2
La Mesas. 1
El Proventia. 3
Villa Minaia. 4
La Roda. 3
La Ginetta. 3
Albazite. 3
Chinchinella. 3
Cetruuella. 3
Guazza. 3
Monte allegre. 1
Giovan Gil, *een Herbergh.* 2
Yecla. 2
Villana. 4
Elda. 3

Monforte. 2
Alicante. 4
176 *en een half.*

Van Burgos na Cuencha, en van daer naer Granada.

Mijlen

MOlinos, *een Herbergh.* 1 *een en half.*
Hontoria. 1
Ruma Legior, *een Herbergh.* 2
Mangiares. 1
Sacarrubia. 1
La retuertas. 1
Huerta del Ruy. 2
Alcobiglia. 2
Sayas.
S. Stavan de Gormas.
Tucas. 1 *en een half*
El Fresno. 1 *en een half*
Madredano.
Rotortiglio.
Miedes.
Atienza.
Guermedes.
Vaides.
Mandayona.
Las Tuyernes.
Zifuentes.

Saauou

Saauou.	2
Salmeron.	3
Val de Olivas.	1
Vindiel.	1
Priego.	1
Albalat de los Nogales.	2
Toralua.	1
Ulgliar.	1
Een Herbergh.	1
Gogliaron.	2
Cuencha.	1
Vel de Gaugas.	4
La Parra.	1
Valuerde.	1
Valadiego.	1
Talayuelas, *een Herbergh.*	1
Honruvia.	1
Comas, *een Herbergh.*	2
anelemente.	2
Villa Robledo.	6
a Hosta.	4
Villa Hermosa.	1
Montiel.	1
a Puebla.	3
illa de Cicilla, *een Herbergh.*	2
os Sanctos, *een Herbergh.*	1
Castelior.	2
a Varca de Guada Limar.	2
a Torre de Pedrogil.	2
a Puente de Vbeda.	3

Las Goardas. } Herbergen. 1
Coruagial. } 2
Duque. } 2
Guadaorluna. 2
De Nieuwe Herbergh. 2
Afnallos. 1
Daifonte, *een herbergh.* 3
Granada , *een Aerdts-Biſſchoppelijcke ſtadt.* 1

Mijlen 101 *en een half.*

Van Burgos na Tolledo.

Mijlen

CAſtigio Saraſin.
Cogoglios.
Lerma.
Bahabon.
Gumiol Dezzan.
Aranda de Duero.
El Aldea.
Zerezo.
Somoſiera.
Robregordo.
Buttrago.
El Aluea.
Pardigli.
S. Auſtin.
Een Herbergh. 1 *en een ha[lf]*
Aliobendas. 1 *en een ha[lf]*

Ma

Madril, *een Eerſ-biſſchopp. ſtadt.*	3
Scietaſe.	2
Humanegios.	3
Illieſcas.	2
Giunchilios.	1
Een Herbergh.	1
Couagnas.	1
Olies.	1
Promutor, *een herbergh.*	1
Tolledo, *een Eers-Biſſchoppelijke ſtadt.*	1
Mijlen	48

Van Burgos na Saragoſſe.

	Mijlen.
GArbadel.	2
Yueas.	2
Sanduoldo.	2
Val de Huntes.	1
Vigilia Franca.	2
Todos los Santos.	1
Delorado.	1
Vigilia mieſta.	1
Redeziglia.	1
Gragnon.	1
S. Domingo de la Calzada.	1
Nagiara.	4
Heremita de S. Antonio.	1
Navarette.	1
Logrogno.	2

Conzinglio.	2
Mont Agudo.	3
Een Herbergh.	3
Calahorra, *een ſtadt.*	2
El Aldea.	2
Al Faro.	2
Tude de la Navarra, *een Stadt.*	4
Corres.	2
Maglien.	2
Urzzeniche.	4
Dalagon.	2
Saragozza.	8
Mijlen	59

Van Burgos na Bilbao.

	Mijlen.
HOnores, *een herbergh.*	2
Monaſterio de Rodiglia.	3
Caſtiglio da Peones.	1 *en een half.*
Pradanos, *een herbergh.*	*een halve.*
Biruieſca.	1
Briſalegna.	1
Siueda.	1
Pancoruo.	2
S. Gadea.	3
Berguanda.	1
Effegio.	1
Een Herbergh.	1
Baruerana.	2

Hor-

Hordugna.	2
Lusciandro.	2
Lodlo.	1
Miravaglis.	2
Rigoriaga.	1
Bilbao.	2
Mijlen	30

Van Laredo na Vittoria.

	Mijlen.
GUecas.	1
Sanyosollo.	2
Regnalde.	1 *en een half.*
Loquendo.	1
Morrio.	1
Messagua.	1
Vittoria.	4
Mijlen	11 *en een half.*

Van Laredo na Leon.

	Mijlen.
EL Puorto.	2
Praves.	2
Santander.	2
Lestras.	2
Homillas.	3
S. Vincente.	2

Llanas.	5
Luarco, *een herbergh.*	2
Villa Vitiofa.	2
Avilles.	3
Condo, *een herbergh.*	2
Leon, *een Biſſchoppelijcke ſtadt.*	2
Mijlen	29

Van Leon na Toro.

	Mijlen.
VIlla Nova de las Mazanas.	1
El Rebolar.	1
Val delcace.	1
Retuorta.	1 *en een half.*
Val de Mora.	1
Gordoncillo.	1 *en een half.*
Los Molinos de Moneales.	1 *en een half.*
Caſtro verde.	2
Santa Fimia.	1 *en een half.*
Carbreros.	1
Quotanes.	1
S. Pedro de la Tartia.	1
Villar de Dom. Diego.	1 *en een half.*
Terra Buoena.	1 *en een half.*
Toro, *een ſtadt.*	1
Mijlen	19

Van Medina delCampo na Tolledo.

	Mijlen.
Valverde.	1 *en een half.*
S. Vincente.	1 *en een half.*

Ata-

Ataquinos.	1
Areval.	1
Paiares.	1
Een Herbergh.	3
S. Domingo.	1
S. Vincente.	2
Medina.	1
Marches, *een herbergh.*	2
San Bartolo, *een herberg.*	2 *en een half.*
Palombera, *een Herbergh.*	1
Zeberos.	2 *en een half.*
La Toblada, *een Herberg.*	1 *en een half.*
Los toros de Guil, *een herbergh.*	1 *en een half.*
Cadaarſo.	1
Paredes.	2
Eſcalona.	2
Giſmonde.	2
S. Silveſtre.	*een half.*
Neves.	*een half.*
Hueccas.	1
Villa miel.	1
La Puente de Guadoramal.	*een half.*
Lazaro Buei.	2
Tolledo.	*een half.*
	Mijlen 37

Van Medina del Campo na Aſtorga.

	Mijlen.
Rueda.	2
Tordeſiglias.	2
La Mota.	3
Villal paando.	5
El Aldea.	1
Benavente.	4
Los Molinos.	2
La Buoente Balzana.	1
El Anotia.	1
La Terra.	1
La Vannozza.	1
Aſtroga.	2
Mijlen	25

Van Medina del Campo na Salamanca.

	Mijlen.
La Goloſa.	*een half.*
Campo, *een herbergh.*	2
El calpio.	1 *en een half.*
Freſno de los aios,	*een half.*
Mollorido.	2 *en een half.*
El Pedroſo.	3

Pit-

Pittiegna.	1
Valasco, *een herbergh.*	2
Morisco.	*een half.*
Salamanca.	1

Mijlen 14 *en een half.*

Van Medina del Campo, na Rio Secco.

	Mijlen.
ALla Ruoeda.	2
Torde Sillas.	2
Torre Lobaton.	3
Castromonte.	2
Valuerde.	1
Rio Secco.	1

Mijlen 11

Eynde deser VVeg-vvijzers.

KORTE

KORTE

Beſchrijvinge der Rycken en Landen die de Spaenſche Monarchie buyten 't ſelvige Koninckryck is beſittende.

DE Beſchrijvinge der Spaenſche Koninkrijcken ten eynde ghebracht zynde, reſteert een kort verhael te doen aller Landen (door alle deelen der Wereldt verſpreyt) onder deſe geweldige Monarchie behoorende; en ſullen onſe begin nemen met de Eylanden *Majorca*, *Minorca* ende eenighe anderen inde Middellandtſche Zee gelegen.

Majorca. M*Ajorca* is langhs de Zee-kant onvruchtbaer, dat binnen 't landt verbetert wert, hebbende overvloet van leckere Wynen, en Olie, die nae *Italien* en *Nederlandt* vervoert werden, desghelijcks Kooren en alderhande Boom-gewaſch, geeft veel Wolle-laecken, daer ſyhaer gebueren mede gerijven; heeft gheen ſchadelijcker gedierte als de Conijnen,

nijnen, die het seer doorgraven. Alhoewel hare eerste inwoonderen wreede Zeeroovers waren, soo zyn die teghenwoordigh wel ghemaniert, en tot den Koophandel genegen, doch uyt de natuer hittigh: onder haer hebbende de Eylandekens *Dragonetta* en *Cabrera.*

Minorca, Oostelijcker van *Majorca* gelegen zijnde, heeft in den ommegang 150. en in de breedte 60. mijlen, heeft twee Haven *Maon* en *Fernelle*, zijnde langhs de zeekant met hooghe Bergen omcingelt, doch niettemin vruchtbaer, voortteelende menichte van Ossen en ander Vee, en voornamentlijcke Muylpaerden, die alhier grooter en van groover stem zyn als elders; doch is seer met Slangen ghequelt, die de inwoonderen groote schade doen.

Yvica is het derde Eylandt, dat met de twee voorgaende te samen, een Koninckrijck uyt maecken. *Yvica* hondert mylen in zyn ommegangh hebbende, is vruchtbaer in Kooren en andere aerdtgewassen, heeft veel Conijnen die dickmaels in 't ghewas groote schade doen; kan in tegendeel van *Minorca* geen Slanghen verdraghen; heeft overvloet van Sout, dat aldaer by overloop van zee, door de hitte der Sonne gedrooght, en met menichte tot haer naegebuuren, en *Yvica.*

naer *Italien* , vervoert werdt.

Deſe Eylanden wel eer van de *Africaenſche* Mooren bewoont zynde , ſoo heeft *Ferdinandus* Koningh van *Caſtilien* haer inden jare 1240. eerſt uyt *Majorca* verjaecht , en ſoo vorders met hulpe van *Jacob* van *Arragon* , uyt de reſteerende ; *Jacob* hem doen al voorts aenmatighende de Koninckliјcke Tijtel der voornoemde Eylanden : welcke daer nae door het Houwelijck van *Ferdinand* met *Iſabella* de Spaenſche Kroon inghelijft zyn , en de ſelvighe als noch is beſittende.

Sicilien. Het tweede Rijck dat de Spaenſchen buyten *Spanjen* zyn beſittende , is het Koninckrijck van *Sicilien* ; mede gelegen in de Middellandtſche Zee, tuſſchen *Italien* en *Africa:* ſich als een dry-hoeck vertoonende , met dry uytſteeckende hoofden , als *Cabo de Faro* nae *Italien*; *Cabo Paſſero* uytſiende naer 't *Peloponneſo* ; en *Cabo Boco* , 't geſicht na *Africa* ſtellende ; 't ſoude wel eer aen *Italien* vaſt geweeſt zyn , doch ofte door aerdtbevinghe , ofte andere ongelegentheden daer afgeruckt ; en nu een ommegangh hebben van ſes tot ſeven hondert mylen : is gelegen in den vierden Climaet : hebbende des Somers den langſten dagh van 14 en 2 derdendeel uuren : het is in

dry

dry Provintien ofte Valeyen verdeelt: als de Valeyen van *Demona, Neeti* en *Mazare*, daer in geleghen hondert dry en tſeventigh Steden; de voornaemſten daer van zynde *Palerma, Meſſina, Montroyal, Syracuſa* en *Catana*; waer van *Palerma* 't hooft, wooninghe des Onder-Koninghs, en plaetſe der Hooghe Schoole is. De ſulphere en pickachtige holligheden doen dit Eylandt veel dampen en vuuren opwerpen; gelijck ſulcks aen den Bergh *Ætna* nu *Gibel*, is blijckende; en veel warme Fonteyn-wateren zyn veroorſaeckende; als mede het heet ſiedende Meyr *Palicoti*, nu *Naptia* genoemt: des niet tegenſtaende is 't overvloedigh in granen, en als een koorenſchuur hunner gebueren: uytleverende ſchoone Muſcadel-Wijnen, overvloet van Honigh, Peck, Safferaen, Sydewollen, Suycker-rieden, (dieſe *Cana Meſta* noemen) Roſynen, Olien, Sout, Gout, Silver, Agaet, en andere koſtelijcke geſteenten meer: dat oorſaeck gegeven heeft, dat het in ouden tijden ſoo dickmaels van inwoonders verandert is.

Al-hoe-wel het een ſcherpſinnigh, welſpreeckent en bedrieghlijck volck is, ſoo heeft het echter treffelijcke geleerde Mannen voortghebracht. En of wel de *Spaenſchen* hier jaerlijcks over de dry

hondert

hondert duyſent kroonen zyn trecken-de; ſoo kan echter de betalinghe daer mede niet goet gedaen werden, die geſchiet aen de Bevelhebberen, Ruyters, Voet-volck, Galeyen, Beſettinghen, ſchulden en vergeldingen, alhier vallende; alſoo 't met ſtercke beſettinge moet bewaert werden. Het Parlement ofte Landtvergaderinghe alhier zynde (beſtaende uyt Prelaten, den Adel en Gemeente, der Heeren lidt genaemt) is van ſulck gheſagh, dat den Onder-Koningh ſonder haer toeſtemminghe niet vermocht eenighe laſten, ſoo gemeyne als ongemeyne te ontfangen, veel min te vorderen; hoewel aen hem ſtaet deſen raedt te vergaderen, en zyn voorſtel te doen, die dan na hun gevallen daer over beſluyten.

Voortvarende, komt men tot het derde in de ſelvighe Zee gelegen Eylandt, oock onder de Spaenſche Monarchie behoorende, genaemt

Sardinien. *Sardinien*, wert met *Sicilien* by nae van eender groote gehouden, daer het twee hondert mylen van daen gelegen is; hebbende in de lengte tweehondert; in de breedte negentigh en in den ommegangh vijfhondert mijlen; doch by na onder een climaet; den langhſten dagh geen quartier uurs ſcelende. Dit Eylant wort

wort in tween verdeelt, als in *Cabo de Claris* (dat Berghachtigh is) en *Cabo de Lugudor* (veel moerassen hebbende) het eerste wegens zijn geberghte de Noorde winden seer onderworpen, des scherp en van goede locht zijnde; is gelijck *Sicilien* overvloedigh in tarwe; daer oock silver-mijnen gevonden werden; doch op eenighe plaetsen een ongesonde vergiftige locht; heeft redelijck veel Vee, en onder anderen een gedierte 't Hert niet ongelijck, genaempt *Muscrion*, dat in geen andere Europische landen gevonden wert; alhier wast het *Lagh-kruydt*, de ouden *Sardonica* genoemt; dat zijn eters die de senuen soo 't samen trecken, datse gelijck al lachende sterven; heeft visch-rijcke poelen, solpher, sout en aluyn mynen, dat warme fonteyn-wateren veroorsaecken; en kleyne doch stercke paerden. Haer inwoonderen zijn sterck van lichaem, doch wegens der Sonnen hitte bruyn gecoleurt, wel gemaniert en seer tot den arbeydt en jacht genegen; hoewel anderen anders van hun getuygen; van haer Paerden, Wijnen en andere gewasschen uyt *Italien* veel gelts treckende. De voornaemste sterckten zijn *Galaris* (Aertsbisschoppelijcke Stoel, en woonplaetse des Onderkoninghs) *Oristanie*, *Sassaris*, *Algesbosa*,

boſa, *Chia Orexia*, *Sora* en anderen. De *Genueſen* en *Piſanen* dit Eylant wel eer beſeten hebbende, heeft het haer den Roomſchen Paus af handigh gemaeckt, en den Coninck van *Arragon* ten leen gegheven, en eyndelijck hier door de Spaenſche macht onderworpen. Ter zee nu een wijl geſockelt hebdende, zullen te lant treden, en beſichtigen wat de *Spaenſche* Monarchie in *Italien* is beſittende.

Napels. Het Koninckrijck *Napels* (nae de voornaemſte Stadt) by andere oock genoemt 't Koninckrijck van *Poüille*, ofte van *Sicilien* over deſe zijde de *Far*, is ſoo groot dat het by na de helft van *Italien* begrijpt, hebbende een omloop van 1468. mylen, wert eertijdts verdeelt in ſes Provincien, doch huyden in twaelf deelen als *Terra di Lavora*, *Abruzzo* aen deſe, en aen geene zijde *Poüille*, *Capitanat*, *Principado* aen deſe, en aen geene zijde, *Baſilicata*, *Calabrien* hoogh, ende laegh, 't lant van *Bari* ende *Otranto*: deſe alles in ſich bevatende over de ſevenentwintigh hondert bewoonde plaetſen; daer onder zijnde twintig Aertsbiſdommen en hondert ſevenentwintigh Biſdommen, nevens veerthien hondert plaetſen, die op twee milioenen zielen gereekent werden. De voor-

voornaemste steden in *Terra di Lavora* zijn *Capua* (beroemt wegens den velt-overſten *Hannibal*) *Napels*, *Surrentum*, *Gayetta*, *Seßa*, *Ceano*, *Calui*, *Venafre*, *Caſertea*, *Nola* en *Averſe* en anderen tot vijfentwintigh in 't getal; nevens hondert ſes en tſeſtigh ſoo kaſteelen als bemuerde plaetſen en hondert en tſeventigh Dorpen: van alle welcke *Napels* niet alleen hier, maer oock van 't ganſche Coninckrijck de Hooft-ſtadt is; begrijpende inde rondte ſeven mylen; zijnde ten tyden van Keyſer *Karel de Vijfde*, en zijn Soon *Philips* Koningh van *Spanjen* zeer vermeert en verſterckt; dat wegens de groote voorrechten van tijdt tot tijdt ſoude ghevolght hebben; ten zy ſulcks door 't voorbidden des Adels waere verhindert geweeſt; mits haer meeſte onderdanen derwaerts aen trocken. Dit dan een treffelijcke ſtercke Stadt zijnde is yegenwoordigh voorſien met drie Caſteelen; het voornaemſte daer van zijnde *Caſtel-novo*, gebouwt by *Carel de Eerſte* Coninck van *Napels* Hertogh van *Anjou*, broeder van den Heyligen *Louijs* Coninck van *Vranckrijck*, en dat om de zeehaven te beſchermen; gelijck mede het tweede Caſteel (weghens zijn lenghte *del Ovo* genoemt) en de zee kant gelegen is; gebouwt van

Terra di Lavora.

Willem

Willem de Derde, geſeyt den *Norman*; het derde Caſteel genaemt *Sint Elmo* leyt aen de lantzijde op eenen hooghen bergh, de gantſche ſtadt en havens ondeckende, eertijts gebouwt van *Robbert* Soon van *Carel de Tweede*; doch van Keyſer *Carel de Vijfde* en zijn Soon *Philips* machtigh verſterckt en aen de ſtadt gehecht: is voorts doorbouwt met treffelijcke Paleyſen, Heerlijcke Kercken, Coſtelijcke Gaſthuyſen, en ſoo gemeyne als beſondere gebouwen, daer niet aen ontbreeckende dat alſulcke Koninck-lijcke ſtadt van nooden ſoude hebben; wiens inwoonderen verre over de twee hondert duyſent zielen gheſchat werden, ghelijck ſulcks breeder by andere ſchryvers te leſen is.

Abruzzo. Het tweede ghedeelte deſes Koninckrijcks is *Abruzzo* (wel eer het *Samniten* lant) dat van de rivier *Peſcare* over deſe en gene zijde verdeelt vverdt, tot ghebeuren hebbende ten Ooſten 't vlack *Apulia* met de rivier *Salina*; ten Weſten de rivier *Trante*; ten Noorden de *Adriatiſche* zee en ten Zuyden het *Alpiſe* geberghte: het eene ghedeelte van *Abruzzo* in ſich ſelfs begrijpende 150. bemeurde plaetſen nevens vijf ſteden, als *Beneventium*, *Lancian*, *Villa di Chietti*, *Burella* en *Sulmo* geboortſtadt van den

den ongeluckigen Poeët *Ovidius*: het andere *Abruzzo* omhelſt 285. ſoo kaſteelen als bemeurde plaetſen met vier Steden; als *Aquila* (gheſticht van Keyſer *Frederijck de Tweede*) *Atri*, *Villa di Pena* en *Terame*. Het Graefſchap *Moliſe* onder *Abruzzo* mede begrepen zijnde, daer onder hondert en vier beſlooten plaetſen en vier Steden behoorende; als *Bojana*, *Guardialferie*, *Iſernia* en *Trinente*.

Nu volght *Pouille* (eertijdts *Apulia*) van de ouden in tween ghedeelt, als in *Ferre de Bari* (by den ouden *Peucetia*) en vlack *Pouille* (dat zy oock *Daunia* noemde) van het tweede ghedeelte met de rivier *Lofante* afgheſondert zijnde: dat in hem 't *Capitanat* nevens den berg *S. Angeli* met zijn omleggende plaetſen behelſt. *Pouille.*

Terre di Bari heeft 36. Caſteelen en beſlooten plaetſen nevens 14. Steeden, waer van de voornaemſten zijn *Bari*, *Trani*, *Monopoli*, *Polignan*, *Gravina*, *Bitonte*, en anderen. *Terri di Bari.*

Het vlacke *Pouille*, is ten Ooſten gegrenſt aen *Bari*, en de Riviere *Lofante*; ten Zuyden aen 't *Alpiſe* geberghte; ten Weſten heeft het *Abruzzo*; ende ten Noorden een ghedeelte van de *Adriatiſche* Zee.

Capitanat. *Capitanat* begrijpt in hem derthien Steden, nevens tnegentigh soo Kasteelen als beslooten plaetsen, welcker Steden zyn *St. Angeli*, *Monfredonia*, *Siponta*, *Salve*, *Lesine*, *Viesta*, *Ascolia*, *Bovina*, *Firenzola*, *Volurate*, *Tremola*, *Troya*, *&c.*

Principado. Daer aen komt *Principado*, hebbende ten Westen *Terra di Livora* en ten Oosten *Basilicata*; wiens beste Steden zijn *Nocera*, *Sanfererin*, *Surrentum*, *Massa*, *Vic*, *Rivel*, *Amalfi* en *Salernum* een seer oude Stadt weghens de hooghe Schoole vermaert. Doch alsoo *Principado* verdeelt werdt in aen dese en aen gene zijde, soo streckt het aen dese zijde hem langens de zee van *Salerne* tot *Policastro* en van *S. Severijn* tot *Paliide*, de rivier *Silaire* daer by nae dwars door heen loopende; in sich begrijpendende de Aertzbisdommen van *Salerne* en *Amalfi*, nevens 15. andere Steden, en 213. soo kasteelen als beslooten plaetsen. *Principado* aen geene zijde streckt sich van *Nusco* tot *Conse* en *Cedogne*, hebbende behalven dese twee noch acht steeden, als *Anellin*. *Arrian*, *Bisache*, *Montemaram*, *Monte-verdo*, *S. Agatha*, *S. Ange* en *Vic*; met noch drie envijftig bemuerde plaetsen en Casteelen.

Basilicata. Dan volcht *Basilicata*, wiens grensen

sen zijn ten Westen de rivier *Silaire*; ten Zuyden de *Toscaense* zee; ten Oosten de revier de *Iaë*, needer *Calabrien*; en ten Noorden *Terra di Bari*; wiens Steeden zijn, *Melfe*, *Venosa*, *Potenca*, *Cerenca*, *Tricaire*, *Lavel*, *Montpelose*, *Marsico*, *Rapolla* en 93. bemeurde plaetsen.

Nu *Calabrien*, dat in hoogh en laegh verdeelt wert. Het hoogh *Calabrien* eertijdts *Magna Græcia* ghenoemt, afgesl ooten ten Oosten met de *Adriatische* zee; ten Zuyden met de rivier *Alica* en *Neder-Calabrien*; ten Westen met de rivier *Crathide* 't *Alpise* geberghte en *Basilicata*; en ten Noorden met de Golphe van *Tarenten* en *Terra di Bari*; aen die zijde hebben de twee vermaerde en gevaerlijcke uytsteeckende hoofden *di Colonna* (eertijdts *Lachina*) en *Scylace* (anders *Scylla*) De Steden zijn *Canzare*, *Hierace* (een Marquisaetschap) *Bissignan* (Vorstendom) *Tersia*, *Corilan*, *Rosan*, *Cassan*, *Altavilla* (een Vorstendom) *Matera* (een Aertsbisdom) *Gravina* (een Hertoghdom) en *Tarentum* (een Vorstendom) vermaert wegens de geboortplaets der Philosoophs *Archita*, en treffelijcke Zee-haven. *Calabrien.*

Het laegh ofte neder *Calabrien* heeft tot scheydt-palen ten Noorden hoogh

Ca-

Calabrien met de rivier *Crathide* en de *Alpiſe* geberghte; ten Weſten de rivier *Lan* met het *Baſilicata*; ten Zuyden de *Toſcaenſche* zee met de enghte van *Sicilien*, en 't Ooſten een gedeelte van de *Adriatiſe* zee; de Steeden onder deſe Provincie behoorende zijn *Conſentia* een ſevenberghachtige ſtadt met een Kaſteel, en omringht met de rivieren *Crathide* en *Buſenta*; noch *Frede*; *Belmont*, *S. Euphemii*, *Tropia*, *Rhegium* (inden jaere 1594. van de Turcken verwoeſt) *Caſtelvillare*, *Manſaut* (een Hertoghdom) *Turran*, *Rigian*, *S. Marco*, *Marturan*, *Taverna*, *Nicaſtre*, *Montleon* (een Graefſchap) en *Terra nova*.

Otranto. En ten laetſten *Otranto* (eertijdts *Hydruntum*) beginnende by *Tarentum*; wiens grenſen het ten Zuyden is, als mede het uytſteeckende hooft van *S. Maria*; ten Ooſten 't ſelvige Hooft in de *Ioniſe* zee; ten Noorden van *Otranto* tot *Brida* (eertijdts *Brunduſum*) en ten Weſten *Terra di Bari* met een gedeelte van hoogh *Calabrien*; ſoo dat het wegens de *Adriatiſche* en *Ioniſche* zee een half eylant is maeckende; wiens Steden zijn *Lecy*, *Otranto* (met een goede Haven en ſterck Kaſteel) *Brida* (eertijdts het out vermaert *Brunduſum*) en *Caſtro*.

Ne-

Nevens verscheyden Eylanden onder dit Koninckrijck behoorende: 't Landt is door de banck vruchtbaer; voortteelende schoone Paerden (door gantsch Christenrijck vermaert) wel gheachte Muylen en Ezels, heeft overvloet van Kooren, Wyn, Olie, fijne Syde, Suycker, leckere Kaesen, Medicinale kruyden, gesonde warme wateren en Badt-stoven, Laurier, Myrth en Ceder-boomen, Granaet, Citroen en Orangie-appelen, als mede Gout, Silver, Sout, Wollen, Katoen, Safferaen, Solpher, Alluyn; als mede een vreemt gedierte *Tarantele* genaemt.

Den Adel deses Koninckrijcks (die aun binnen Napels meest is onthoudende) is scherpsinnigh, wel ghemaniert, eer geneghen om in het geselschap der ufferen te wesen, niettemin vol moets n seer tot den Oorlogh genegen: oock oude de Koophandel daer seer in swang aen (de gemeene man daer seer toe geeghen zynde) 't en waerse met alsulcke roote schattingen (jae meer als eenige nden in Italien) niet belast waren: oft el binnen Napels wel-gemanierde luyen geeft; soo volcht sulcks echter niet oor 't gantsch Koninckrijck, als aen preeckwoort blijckt, want men noemt e van *Basilicata* roeckloos, die van

Neder-Calabrien bot; de Vrouwen va
Conſentia hertneckigh; die van *Bene-*
ventum grof en boerachtigh; die va
Capua hoovaerdigh; die van *Napel*
beſigh en altijdt doende; en die va
Brunduſum tijdt-verquiſters: doch di
hebben de Neapolitanen met de ander
Italianen gemeen datſe gaerne koſtelijc
gekleet gaen, al ſoudenſe ſulcks uyt d
buyck ſparen, voornamentlijck de Vrou
wen, die op ſtraet komende alle w
Princeſſen gelijcken. Ofte de Koninc
van *Spanjen* jaerlijcks uyt dit Koninck
rijck derdehalf millioenen Ducaten
treckende, ſoo is 't echter niet genoeg
om des Onder-Koninghs Hoff houdi
ge, Krijghs-laſten en andere onkoſt
daer mede te betalen; alſoo 't een opro
righ volck is, en met kracht van wap
nen in dwangh moet gehouden werde
alſoo 't een Koninckrijck vol volck i
want daer bevonden werden, derthi
Princen, vijf-en-twintigh Marquiſe
tnegentigh Graven, acht hondert B
ronnen, die alle gehouden zijn de K
ninck te dienen; nevens dry en twinti
Aertz-Biſſchoppen, ende over de ho
dert Biſſchoppen: zynde de voornae
ſte Sterckten deſes Rijcks, *Caſtel-no*
Caſtel del Ovo, *Caſtel St. Elmo*, *M*
cia, *Croton*, *Tarentum*, *Gallipoli*, *Otra*

to, *Brundusum*, 't Fort St. *Andrea*, *Monopoli*, *Bari*, *Trani*, *Barletto*, *Maufredonia*, *Mont St. Angelo*, *Gajettes*, ende binnen in 't landt *Catanzare*, *Consentia* en *Aquila*. Dit dan van 't Koninckrijck *Napels* genoegh zynde, volght het Hertoghdom *Milanen*.

De vijfde Stadt die *Spanjen* buyten sich selven besit, is het Hertoghdom *Milanen* in *Italien* gelegen, heeft een ommegangh van dry duysent Italiaensche mylen; haer naem voerende van de machtige stadt; heeft langh onder 't gebiedt der *Gauloisen* gestaen, tot dat *M. Marcellus* Roomsch Burgermeester de Koninck der *Insubren* verslagen hebbende, 't selvighe Rijck onderdanigh ghemaeckt heeft; doch dat komende te vervallen, is van de *Gotten*, *Hunnen*, en daer nae van de *Longobarden* overweldight; die daer nae door *Carolum Magnum* uyt Italien verdreven zynde, is 't onder de Fransche Koningen geraeckt, en ten langhe lesten onder de Duytsche Keyseren; doch eyndelijcken onder de regeeringhe van de Keyseren *Frederick* de *Eerste* en *Tweede*, haer tot oproer begevende, hebben tot nieuwe Heeren bekomen de Marckgraven *Galeacij*; die daer nae in den jare 1395. van den Keyser *Wenceslaum* den tijtel van Hertogen

Milanen.

bekomen hebben; welcker linie ontbre-kende, iſt in 't gheſlacht der *Sfortia* ge-komen; daer de Franſche Koningen haer eyndelijcken uytgejaeght hebben, die 't langhen tijdt behielden; tot de Span-jaerden het ten laetſten vermeeſterden, en als noch behouden.

Milanen de voornaemſte Stadt daer het gantſche Hertoghdom de naem van voert, is machtigh, ſterck, volckrijck, en heerlijck gelegen, hebbende groo-ten toevoer, dat daer alles goede koop maeckt; is voorſien met treffelijcke ge-bouwen en Paleyſen, daer van eenighe Koninckklijck mogen genaemt werden, waer onder het heerlijckſte is dat van *Thoma Marino*; heeft een onverwinne-lijck Kaſteel, en treffelijck Wapenhuys, oock groote koſtelijck-gebouwde Kerc-ken en Kloosteren, waer dat van de *Ce-ſterrien* het voornaemſte is: deſe Stadt bromt met vier Pauſen voort geteelt te hebben, als *Adrianus de II. Urbanu[s] de III. Celeſtinus de V.* en *Gregorius d[e] IV.* Daer aen volgt de *Cremona* ſchoo[n] en heerlijck, ſoo van ghemeene als be-ſondere timmeragien; de derde plaet[s] houdt de Stadt *Lody*, zynde heerlijc[k] en van groote rijckdom; doch deſe moe[s]-ten in groote Pavien wijcken, zynd[e] out ſchoon, en eertijdts de woonplae[ts]

ſe der Geleerden; daer aen volght *No-varra* op een heuvel geleghen, dat we-gens zyn treffelijcke Edele gheſlachten den rangh wel houden mach; en alhoe-wel dit Hertoghdom noch een groote hoop wel bewoonde Steden, Kaſteelen, Slooten en Dorpen bevanget, ſoo dient echter de rijcke Stadt *Coma* niet verge-ten, de naem gevende aen ſeecker daer by gelegen Meyr, hebbende de lenghte van achtien, en breedte van vier, ofte ſoo ſommige willen den ommegang van ſeſtigh mylen. Dit Hertoghdom is ge-zegent met Viſchrijcke Meyren en rivie-ren, vruchtdragende velden en heuve-len, ſoo van Kooren, Rijs, Wynen, als Boom-vruchten, Honingh, Was en Wildtbraet in overvloet leverende, oock geen ghebreck van tam Vee hebbende. Het brenght een volck voort bequaem ſoo tot de Studie, oorlogh als koophan-del; dies daer gheſeydt werdt het Man-volck van *Milanen* vernuftigh, van *Cre-mona* ghetrouw, van *Lody* goet-verga-ende, en die van *Coma* arbeydtſaem: oock het Vrouw-volck van *Pavien* gie-righ, van *Milanen* beleeft, van *Lody* Godtsdienſtigh, en die van *Cremona* ko-delijck. Of dit Hertoghdom de Spaen-ſche Koningh (behalven de vrywillighe giften, en andere onghemeyne inkom-

ſten) jaerlijcks acht mael hondert duy-ſent kroonen opbrengen, ſoo konnen de jaerlijckſche onkoſten daer niet van betaelt werden; ſoo weghens de menichte van Officieren en andere beamptighden, als de groote beſittingen die daer te doen heeft, alſoo de ingeboornen niet te vertrouwen zyn, en de *Spaenſchen* een eeuwighe haet zyn toedragende; waer van het ſpreeckwoordt ghekomen is; dat de Officieren van *Sicilien* knagen, van *Napels* eten, doch van *Milanen* verſlinden.

Canariſche Eylanden. Het Spaenſch *Italien* beſichtight hebbende, ſullen ons weder t'zee begeven, om deſe Monarchie vorder te doorſnoffelen, en ten ſeſten komen tot de Eylanden van *Canarien*, die ſeven in 't getal zyn, als *Lance-rota*, *Forteventura*, *Groot-Canarien*, Teneriffa, *Gomera*, *Fierro* en *Palma*; de Ouden noemdenſe wegens hare vruchtbare getempertheyt *Inſulas Fortunatas*, ofte *Geluckige Eylanden*; doch de Spanjaerden die in den jare 1402. ontdeckt hebbende, hebbenſe *Las Canarias*, ofte *Honden Eylanden* ghenoemt, dat wegens de menichte der honden, dieſe alſdoen aldaer vonden. Het bewoonſte van deſe Eylanden, i *Groot-Canarien*; dat volckrijck is, dae op is geleghen de Stadt van de ſelvigh naem woonſtede des Biſſchops, Inqui-

ſiteur

siteurs en Raedtsheeren des Konincks, die dese Eylanden bestieren; op *Teneriffa* is de vermaerde Bergh *El Pico de Terraira*, die men de hoogste des gantschen Aerdtbodems houdt te wesen, en wel tseftig mylen in Zee gesien kan werden; oock niet beklimmelijck als in de maende Julio en Augusto, voorts 't gantsche jaer met sneeuw bedekt; daer boven zynde kan men alle dese Eylanden sien, alwaer oock eenige Solpher-steenen gevonden werden, zynde dry dagen klimmens in de hooghte; daer op leggende St. *Cruz* en *Abdera*; het wonderlijckste van dese Eylanden is dat *El Fierro*, zynde onvruchtbaer en heel sonder versch water, dat op weynigh plaetsen aen de Zeekant; doch door Godes Almogentheyt met een wonderlijcke boom voorsien, die men niet weet dat ergens meer te vinden is, zynde redelijck groot, met lange smalle bladeren, die altijdt groen staet, en met een gestadighe wolck bedeckt wert, die hem gestadigh een klaer dun fijn water doet afdruypen, dat in daer onderstaende backen gevanghen wert, en soo overvloedigh is, dat niet alleen de inwoonderen, maer oock het Vee daer genoeghsaem aen te drincken hebben. Op *Palma* leydt *Tassadera*, dit Eylant heeft overvloet van leckere Wy-

nen, koſtelijcke Suyckeren, kaes ende vee; ververſch-plaetſen voor de Spaenſchen nae de *Weſt-Indien* varende. Op *Forteventura* zijn gelegen *Lanagla*, *Taraſal* en *Puteusuiger*. Deſe Eylanden in 't gemeen zyn ſeer vruchtbaer en overvloedigh van allerhande Lijftocht; gevende veel Vees, Kooren, Honingh, Was, Kaes, vellen van Beeſten, wiens Wynen en Suycker door gantſch *Europa* vervoert werden; des het een ruſtplaetſe is voor de gaende en komende Schepen naer de *Weſt-Indien*; wiens naturele ingebooren *Ganches* genaemt van outs bot en grof waren, doch door der Spaenſchen ommegaen zijnde heel bedaert, geſchickt en vernuftiger geworden.

Nu volght 't geene de *Spaenſchen* in de *Ooſt-Indien* met het verlies van de Rijcken onder *Portugael* behoorende over gebleven is, daer toe voor het ſevende ſtelle de Eylanden *Philippines* alzoo genaemt na *Philippus* Coningh van *Spanjen*, alhoewelſe anders de Eylanden van *Lucon*, ofte *Las Manillas* nae de voornaemſte Stadt genoemt werden; eerſt ondeckt by *Ferdinandus Magallanus* (die aldaer oock geſtorven en begraven is) en by de Spaenjaerden beſet en verovert inden jaere 1564. gelegen

Philippines.

Noor

Noortwaert van de *Molucken*, teghen 't Koninckrijck *Cauchinchina*, dat de Keyser van *China* tribuyt betaelt volgens 't schryvens van *D. Avitii* wel elf hondert in 't getal, daer de Spanjaerden omtrent veertigh van besitten, zijnde de voornaemsten *Lucon*, *Mindanao*, *Tandaye*, *Zeba*, *Bool*, *Fernandine*, *Capul*, *Bankingle*, *Goyo*, *Mathan*, *Butuan* en *Calegan*. *Lucon* 't grootste wordt veel duysent mijlen in den omgangh gereeckent, wiens haven *Cavite* genoemt vverdt, hebbende tvvee Blockhuysen tot bevrijdinghe der Schepen. De hoofdstadt daer van zijnde *Manilla*, op de huydensdaeghsche manier ghebouwt, met steene mueren omvangen, en groote voorsteden, die van de *Chinesen* bewoont werden; den Onder-Coningh en Bisschop (staende onder de Aertsbisschop van Mexico) nevens haer Raeden aldaer hun woonplaets hebbende; leggende op de hooghte van 14. graden van de *Polo Arctico*. *Tandaye* ofte T*andair* (dat eygentlijck *Philippine* genoemt werdt) het schoonste en aengenaemste van allen zijnde; hoewel *Mindanao* veel steden heeft, als *Cailon*, *Pavados*, *Subut*, *Dapito* en *Suriaco*. Of wel dese Eylanden eertijdts onder de Kroon *China* stonden, zijnde om

lichte oorſaecken en onachtſaemheydt daer van vervreemt, en wegens der inwoonderen eenvoudigheyt van de Spanjaerden met kleyne moeyten overweldight; zynde al te ſamen volckrijck en wel bewoont; uytleverende Rijs, Wyn (gemaeckt van Nypa) Harten, Hinden en ander Wildt, Buffels, Oſſen, Koeyen, Verckens, Geyten en ander Vee, (doch meeſt uyt *Nieuw-Spanjen* aldaer gebracht en voort geteelt) voorts Sivetkatten en alderley fruyt als in *China*, oock overvloet van Honingh en Was; en alſooze hun laſt-gelden aen de Spaenſchen in gout betalen, ſoo moet 't ſelvige aldaer nootſaeckelijck vallen, hoewel 't niet kan beſpeurt werden, waerſe het van daen halen; noch valter Ebben-hout en *Canna Fiſtula:* doen grooten handel met de *Chineſen*, die daer allerhande Chineeſche waren zyn brengende, welcke nae de Spaenſche *Weſt-Indien* vervoert werden. De Hollanderen deſe kroon 't meeſtendeel van de *Moluccas* af handigh gemaeckt hebbende, zyn ſe by de Spaenſchen beter verſeeckert ſoo dat nu ter tijdt by haer in de *Moluccas* niet overigh is, als op *Tarnat* de Stadt *Gammalamma*, nevens het Eylant *Tidoro*, en 't gene zy op *Timor* met den ſwaerde konnen beſchermen.

D

De Spaensche *Oost-Indien* een korsten overloopen zynde, staet noch te verhaelen 't geene dese Monarchie inde *VVest-Indien* is besittende: datse verkregen hebben door het kloeck beleyt van eene *Christoph. Colombus* Genevois; dese in de zeevaert zeer ervaren zynde, en door gestadige ondersoekinge bevindende dat inde groote *Ocean*, zekere gesette tyden de winden uyt den Westen bliesen, en sich selven inbeeldende sulckx te moeten veroorsaecken seeckere dampen in die contreyen hun verheffende, heeft daer uyt besloten, daer onbekende landen te zyn; tot welcker ondersoeck lust krygende, en daer toe van de *Spaenschen* hulp bekomen hebbende (zynde vande *Genevoisen*, *Engelschen* en *Portugesen* afgeslaegen) als namentlyck een groot schip en 2 Caravelen, is daer mede in Augusto 1492. van *Cadix* uyt Spanjen 't seyl gegaen, zynen cours nae de *Canarische* Eylanden stellende, eyndelycke naer veel dagen zeylens het Eylandt *Espagnola* ontdeckende, anders van de Indiaenen genaemt *Hayti en Quisqueya*, hebbende de gedaente van eenCastanie-blat, leggendeop de hoogte van 19. graden en een half, benoorden de linie, in den ommegangh zynde vierhondert Spaensche mylen; is overvloe-

West-Indien.

Espagnola.

vloedigh van Suyker, Beeſtiael, en *Yuca*, zynde een wortel daerſe haer broot van Backen, alzoo alhier mayz noch Tarwe is groeyende hoe wel die allenskens aengetelt wert en wel ryck van Gout en koper-mynen, doch by gebreck van gravers onberabeyt; heeft thien ſpaenſche Sterckten; de lucht iſſer warm en gemaeticht; is huyden daeghs overvloedigh van Stieren, Koeyen, paerden en ander gedierte die aldaer in 't wilt weyden, en om de huyden gedoot werden doch uyt Spanien daer eerſt gebracht; voet een beesken onſe Conynen niet ongelyck *Hutias* genoemt, als noch een ander wat grooter *Chemi*, oock *Mohu*, en *Cori*, al kleyn viervoetigh gedierte: oock een worm (die *Niguas* hiet) de menſchen zeer ſchadelyck: en een ſchoon Viſch *Manati*. Dit Eylandt wert verdeelt in vyff Provincien, als in *Caizimu Huhabo*, *Caiabo*, *Bainoa* en *Guaccaiarima*; wiens Steden zyn. St. *Domingo* de hooft-ſtadt (alzoo genoemt nae de Vader van *Chriſtoph. Columbus*) gebout op de Rivier *Ocama*, inden jaere 1494. zynde de woonplaetſe van de Koninckلycke beampt-luyden, ſoo geeſtelycke als Wereltſche; de andere Steden zyn *Salualeon*, *Zeybo*, *Cotuy*, *Azua*, *Yaguana* ofte St. *Maria du Port*,

Con-

Conception, St. *Iago*, *Port* de *Plata*, *Monte Christo* en anderen. Daer aen Volcht het Eylant *Cuba*, mede by *Colombo* ontdeckt en genoemt *Iuana*, en daer nae *Fernandina*, doch echter de Jndiaensche naem van *Cuba* behouwende, is gelegen van twintigh tot 21. graden binnen de *Tropico Cancri*, hebbende in de langte twee hondert en dertigh spaensche mylen, doch niet meer inde breete als van vier en veertig tot twaelf; is meest vlak en bosachtig, doch in't midden hooge gebergte; met schoone Vischrycke rivieren doorwatert; en daer zyn schoone weyden wel met vee voorsien; ryck van gout en kooper mynen, dat oock in de Rivieren doch van slechter alloy gevonden wert. De voornaempste Stadt is St. *Iago*, gelegen veertig mylen van *Cabo* di *Tiburon*, twee mylen van zee, zynde de beste haven, soo datse voor desen wel twee duysent inwoonders gehadt heeft; noch zynder *Baracoa*, *Bayamo*, *la ville del Prince*, *la ville du St. Espriet*, en nu de grooste die van St. *Christoffel d'Abana* nae 't noorden gelegen, zynde 't verblyff des Koninckx Stedehouder, (doch onder die van *Ejagnola* staende) by hem hebbende over de 600. inwoonderen, wiens zeehaven groot en wel gelegen, is een Vergaeder *Cuba.*

plaetse der Scheepen om uyt de *Indien* naer Spanjen te keeren.

Jamayca. Van hier oversteckende siet men het Eylandt *Jamayca.* By de Spaenschen St. *Jago* ghenoemt, legghende op de hooghte van 17. graden en een half, benoorden de linie, twintigh Spaensche mylen van *Cuba* en oock soo veel van *Espagnola*, met eenige kleyne Eylandekens omvangen, hebbende de lenghte van vyftigh ende breete van twintigh diergelijcke mylen: zynde de hooftstadt geheten *Seville*, daer een Abt zyn woonplaetse heeft; veerthien mylen van daer gelegen zijnde *Melille*, en *Oristan* aen den oever nae 't Zuyden: heeft overvloet van Paerden, Koe-beesten, Verckens, en Schapen, veel daer uyt *Spanjen* gebracht, oock suycker-riet en overvloedt van *Cazavi*, daer se haer broodt van backen; alsoo 't een ghesonde lucht, vruchtbaer aerdtrijck en schoone rivieren heeft, zijnde vol van alderhande vruchtdragende geboomte; des het voor der Spanjaerden komste de Coorenschuur haerder gebueren placht te wesen; doch alsoo de *Engelschen* het tegenwoordigh besitten, en de Spaenjaerden ontweldight hebben, soo sullen wy daer afscheyden, en ons begeven na *S. Juan de Puerto Rico.*

Dit

Dit Eylant by de *Indianen Borriquen* genoemt, is van de Spaensche wegens de schoone zeehaven, *S. Juan de Puerto Rico* genoemt, zijnde veerthien Spaensche mijlen van *Espagnola* ghelegen op de hooghte van 18. graden, hebbende de lenghte van vijfenveertigh diergelijcke mijlen, zijnde met het geberghte als in twee gedeelt, die eenighe vlietende rivieren veroorsaecken, waer van de treffelijckste *Cayrabon* genoemt werdt, aen 't Noorden sich inde zee ontlastende, de anderen zijn genaemt *Tayniabon*, *Bayamon*, *Loyse*, *Canuy*, *Guaorabo* en meer anderen: dit is een vruchtbaer, ghesondt en wel getempeert landt, hebbende een gesonde locht, het gantsche jaer in een staet blijvende, behalven inde maenden van December en Jannuarius die als dan veranderíng geven; het is een vette weelderige lansdouwe, voortbrengende menichte van *Mays* en *Yuca*, en voorts alles wat op de omleggende Eylanden te vinden is, als mede goede Gout-mijnen, en voor allen het beste *Lignum Gaiacum* (ofte Pockhout) van de gansche West-indien, hoewel eerst sonder kennisse tot branthout t'scheep gedaen. De steden deses Eylandts zijn *St. Juan de Porto Rico*, woonplaetse vanden Spaenschen Stadthouder met zijne

St. Juan de Puerto Rico.

ne

ne Raeden; *Arrecibo*, *Guadianilla* en *Guanica*.

Deſe voornoemde Eylanden zijn ten Noorden met veel kleyne Eylandekens beſet, de grootſte van die (de Eylanden van *Lucayos* genoemt) *Lucayoneque* het noordelijckſte is gelegen op ſevenentwintigh graden, polus hooghte, hebbende de lenghte van tweëntwintigh en breedte van thien Spaenſche mijlen; is gelijck de andere byleggende Eylanden voor deſen vruchtbaer en vol van Volck; die haer meeſt met de Viſſchery erneerden, de anderen meeſt van de ſelvige aert en vruchtbaerheydt genaemt zijnde *Bahama*, *Bemini*, *Abacoa*, *Cigateo*, *Gurato*, *Guanima*, *Guanahani*, *Yuma*, ofte *Iſabelle*, *Tortugas*, *Martyrs*, *Jumeto*, Samana, *Jabaque*, *Miraporuos*, *Mayaguana*, *Los Caycos*, *Hamana*, *Conciua*, *Ynagua*, *Macarey*, en *Abreo-io*, nevens veel meer anderen in die geweſten, die om de kortheydt nae gelaeten werden.

De Eylanden Lucayos.

Van deſe Eylanden aen de vaſte kuſt van *America* gelandt zijnde, ſtaet te beſichtigen wat deſe Monarchie daer in is beſittende: doch voor ſtaet te betrachten dat *America* verdeelt werdt in het Noorder en Zuyder gedeelte, in het Noorder deel dat in 't gemeen *Mexica* ge-

genoemt werdt, beſit de Koninck van *Spanjen* het edelſte en beſte gedeelte onder een naem *Nova Hiſpania*, doch in verſcheyden gedeelten ofte Provincien verdeelt: als *Nova Hiſpania*, wiens hooft-ſtadt *Mexico* is, eertijdts by de Indiaanen T*enoxtitlan*, T*enucktitlan*, en T*emiſlhatan* genoemt, leggende op de hooghte van twintigh en een halve graedt benoorden de linie; geheel met water omcingelt, dat in ſoet en brack verdeelt is, alhoewel 't maer een Lack ſchijnt te weſen; drie toegangen daer door tot de Stadt leggende, alle beſtraat, die van 't Weſten komende een halve Spaenſche mijl, die van 't Noorden een, en die naa 't Zuyden (daer de Spaenſchen eerſt langens inde ſtadt quamen) twee diergelijcke mijlen langh weeſende; het zout of brack Lack werdt op eenige plaetſen vijf mijlen breedt en acht of thien lanck, en den omloop meer dan vijfthien mijlen groot geacht; datmen ſeght met de winden te rijſen en te daelen, zijnde bitter-ſwavelachtigh quaet water, ſoo dat 't geen Viſch voort teelt: daer het ſoete Lack in tegendeel grooter zijnde, hooger gelegen, zijn uyt loſſinge in het ſoute ghedeelte is nemende, doch echter drabbigh en ongeſondt om te drincken, des 't water tot den

Nova Hiſpania.

den dranck van 't vaſte landt ghehaelt werdt; langens den oever van dit voornoemde *Mexicaenſche* Meyr telt men meer dan vijftigh Dorpen, waer van ſommige meer dan vijf en thien duyſent huyſen hebben, uytgenomen T*eſcuco*, dat ſoo groot als *Mexico* geſchadt werdt. Belangende de Stadt is zeer verandert zint dat ſy van de Spanjaerden bewoont is, zijnde nu ſo water-rijck niet als voor deſen, alſoo 't veel lange ſmalle ſtraten is hebbende; men ſeght daer wel hondert duyſent Canoen ofte Barcxkens te zijn, daer dit water mede bevaren wert; en alhoewel inde Stadt maer drie voornaeme Marckten zijn, by de Indiaenen T*ianguſtly* en Spanjaerden T*ianquez* genoemt, daer op ſeeckere dagen ter weeck marckt gehouden werdt, ſoo ſiet men echter dagelijcks door de Stadt alles te koop ſtaen; tegenwoordigh reeckent men daer binnen te zijn vier duyſen Spaenſche, en dertigh duyſent Indiaenſche huyſgeſinnen, en werdt in vier deelen verdeelt, als dat van *St. Juan*, S. *Maria la Redonda*, S. *Pablo*, en S. *Sebaſtiaen*, met T*hatelulco* nu S. *Jago* genoemt, het deftighſte deel der Stadt zijnde. Alhier onthoudt hem den Onder-Coningh nevens zijn Raeden en andere mindere bevelhebberen; als mede
den

den Aertsbisschop van dit geweſt, tot Suffraganen onder hem hebbende de Bisschoppen van *Tlaſcala* ofte *Los Anglos*, *Guaxaca*, *Mechoacan*, *Neuva Galicia*, *Chiapa*, *Yucatan*, *Guatemala*, *Verapaz* en de *Philippinas* in de *Ooſt-Indien* gelegen: wiens Aertsbisſchoppelijcke kerck by *Hernando Cortes*, begonnen, doch van *Sebaſtiaen Ramires de Feunleal* volbout is: boven dien daer noch zijnde de *Inquiſiteurs*, en verſcheyde Kloosters, als van Dominicanen, Franciſcanen, Auguſtiners, Jeſuiten, Carmeliten, *La Merced*, Barvoetſe, met thien Nonne-kloosters, en een hooge School daer alle wetenſchappen gheleert werden, behalven noch andere Collegien en Gaſthuyſen, voorts vint men onder dit Mexicaens gebiede noch wel twee hondert en vijftigh Dorpen met Indianen bewoont, nevens omtrent de ſes duyſent landt-huyſen (van de Spanjaerden *Eſtancias* genoemt) in welcken meer dan vijf hondert duyſent Indianen woonen die jaerlijcks ſchattinge op brengen, en over de hondert en vijftigh ſoo Monnike Kloosteren als Pape Schoolen, om de ingeſetenen in het Chriſten geloof te onderwyſen. De geſtalte des luchts is alhier in regen tijden geſondt en luſtigh, en in tegendeel by

drooghte ongeſondt en veel ſieckten onderworpen.

Nova Hiſpania als een beſondere Provintie, is in verſcheyde volckeren en talen verdeelt, waer van de Mexicaenſche de ghemeenſte is, en door 't gantſche landt ſoo ghebruyckelijcke, als by de Europiſche de Latijnſche, daer toe in alle plaetſen hun Tolcken hebbende dieſe *Naguatlatos* noemen; is rijck van begraeſde Velden en Teel-landen, voortbrengende overvloet van Paerden, Koeyen, Schapen en andere boomvruchten, behalven Wyn, die weghens den regen aldaer in Julio en Auguſto vallende niet kan rijp werden. Het Kooren werdt aldaer tweemael des jaers geteelt, als het geene dat op 't geberghte in April en May gezaeyt is in November, en wat op de laege ackers in October en November in de aerde geworpen is, dat wordt in de May weder verſamelt: onder 't geboomte datſe meeſt achten, en haer proffijtelijckſt is, is die, dieſe *Metl* noemen, voortbrengende Water, Wyn, Olie, Azijn, Honingh, Syroop, gaaren, naelden, en andere menſchelijcke behoeftigheden, des die gemeenelijck ontrent hun wooningen planten; geeft overvloet van Conchenilla, een van de dierbaerſte verwen ter wereldt, die al-

daer

daer aen een boom wast by haer *Tuna* genoemt, levert veel kostelijcke Gommen, en een groot ghetal van huyden, soo dat het voor de beste Provincie van de *West-Indien* gehouden werdt.

Hier boven aengeroert hebbende, dat de Stadt *Mexico* gheen Steden maer wel eenighe Volckrijcke vlecken onder haer is hebbende, soo sullen de voornaemsten daer van voortbrengen met *Chulula* wel eer volckrijck, en wegens de oude duyvelsche Offerhanden, van cierlijcke afgodische Tempelen voorsien, beginnen; daer zy seggen eertijdts jaerlijckx wel ses duysent kinderen der Afgooden op-geoffert te werden, is vruchtbaer van Conchenillie, gezaeyt en vee. Daer nae volcht *Tezcuco*, eertijts mede wel bebout en op de cant van *Mexicaner* soute lac geleegen, doch met versch bergh water wel versocht. Noch *Quitlavaca*, in't voor noemde lac als *Veniten* leggende, en niet als een toegang hebbende. Gelijck mede aen den oever van 't selvige lac gebout was *Yztacpalapo*, twee mijlen van *Mexico* en ses van *Tezcuco* geleegen; nevens meer andere vlecken als *Mexicaltzingo*, *Cuyocan*, *Cuatitlan* , *Tenyauca*, *Escapuzalco*, *Tacuba*, *Suchimilco*, en anderen, alle voor der Spanjaerts komste, rijck, weel-

digh

digh en wel bevolckt. De haven van di
Ertzbisdom aen de zuyt zee is *Acapulc*
op de hoogte van 17. graden benoorden
de linie, zijnde voorſien met twee
Bayen, een ten Noorden, en de andere
ten Ooſten, bequame ſchuyl-plaets te
zee voor alle winden bevrijt: de Schepen
uyt *China* en de *Philipines* derwaerts ko-
mende, in de Noorder Bay, onder 't Ca-
ſteel ten ancker leggende, zynde een fort
met vier Bolwercken en eenige ſtucken
voorſien, op een punct van de Haven
Panuco voor deſen een Governement
op ſich ſelven geweeſt zynde moet nu
mede tot *Mexico* te recht komen: dae
onder behoorende *Panuco*, nu *Villa d*
Santiſte del Puerto op de kuſt van *Chili*
Sant Jago de los Vallos en *St. Luis d*
Tlaſca-la. *Tampice*, alle met Spanjaerts bevolckt
Nu volcht de Bisdom *Tlaſcala*, ander
genoemt *de los Anglos*, van wegen d
Stadt, die mede *Puebia* hiet; gelegen
tuſſchen 't Aertzbisdom van *Mexico* en '
Bisdom *Guaxaca*, op de hooghte van
20. graden, hebbende van 't noorden
nae 't zuyden de lengte van ontrent d
hondert en tachtentigh mijlen in d
breete; begrijpt meede de Provincien
Tepeaca en *Zempoala*, vruchtbaer van
tarwe, beſonder de Valleye *Athſco*, ge-
lijck niet verre van daer de Valleye *O-*
cruab

cruabo met begraefde beemden voorsien is, daer veel Vees geteelt wert, oock seer rijck van Silver mijnen, Suycker-rieten, Vlas en alles wat tot des menschen onderhout van nooden is. De Steden hier onder begrepen zyn *Puebla de los Angelos* gebout by *Don Sebastian Ramirez* in den jare 1531. twee en twintigh mylen bezuyden *Mexico* geleegen, groot zynde ongevaer van vijfthien hondert huysgesinnen, en in vier quartieren verdeelt, de Wereltlijcke en Geestelijcke Magistraet onderworpen zynde, hebbende een Collegie daer wel 500. Indianen in 't Christendom onderwesen werden, thien duysent Pezos jaerlijckx tot inkomste hebbende, nevens de Bischoppelijcke kerck in den jaere 1550. van *Tlascala* daer over geset, met verscheyde kloosters, soo van Dominicaner, Franciscaner als Augustiner Monincken, neven een met Nonnen. Alsoo dit een Coopstadt, en nevens de Provincie vry van schattinge is, oock een vrye-marckt heeft, daer veel koopluyden derwaerts komende, grooten handel drijven met Wolle, Schapen, en andere Waren, oock veel Coopluyden, Gout en Silver-smeden is hebbende, soo heeft haer stichter veel naerstigheydt aenghewendt om de *Conchinilie* daer aen te teelen. Daer aen de

de oude stadt *Tlaseala*, gelegen in het dal *Atlisco*, by Noorden *los Angelos*, meest met Indianen bewoont, seven mylen van het dal *Ocumba*, daer de Marquis de *Valle* het geburchte *Segura* gebouwt heeft, in welcke Valeye mede geleghen is *St. Pol*, met Spanjaerden bewoont. Oock mede de Stadt *Segura de la Frontera* wel geleghen en met bequame huysen ghebouwt zynde, onder haer gebiedt staende *Tamachalco*, *Tecalco*, *Chacutlac* en *Arazingo*. Noch isser de Stadt *Vera Cruz*, anders *Villa Rica*, ende by de Indianen *Ilcala* ghenoemt, tsestigh mylen van *Mexico*, en een vierendeel van zee geleghen, daer meer als twee hondert Spaensche Huysgesinnen in woonen, zynde de plaetse daer des Konincks Schatten vergadert en de Contracten gheslooten werden, werdt meest van zeevarende luyden bewoont, die haer met Scheeps-arbeydt geneeren, door dien dat alhier wel eer de af en aenkomende Spaensche Vloten gheladen en ontladen wierden, als de Schepen noch tot *St. Juan de Vlua* lagen, vijf Spaensche mylen van *Vera Cruz* zijnde, daer veel tijdts mede doorbrachten, die nu *Buytron* aenlanden, alsoo van de aldaer staende Herberghe ghenaemt, en maer twee hondert passen

van

[v]an daer zijnde. Dese Haven van *St. Ju-*
[a]n de Vlua, alhoewelse niet veel beson-
[d]ers is, soo isse de beste die de Spanjaer-
[d]en in dese contreyen hebben, en ver-
[st]erckt sedert de Engelschen die in den
[J]are 1568. aen deden. In dit Bisdom
[w]erden twee hondert groote geburgh-
[te]n, nevens duysent Indiaensche Dor-
[p]en getelt, rijck van rivieren zynde, als
[d]e *Aluarado*, *Almerie*, *Zemploala*, en
[d]e van *St. Pieter* en *St. Paul* en ande-
[re]n. In dit Bisdom teltmen over de
[h]ondert vijftigh duysent Indianen, on-
[de]r contributie staende, die haer van
[5]00. Spaensche Soldaten laten dwin-
[g]en, nevens dertigh Kloosteren, be-
[w]oont by Dominicanen, Franciscanen,
[en] Augustijners.

Het tweede Bisdom onder *Mexico* *Gvaxa-*
[sta]ende, is dat van *Gvaxaca*, oock *Gva-* *ca.*
[xa]ca, en nae de Hooftstadt dat van *An-*
[te]quera genoemt, gelegen tusschen het
[Bi]sdom *Tlascala*, ende de Audientie van
[Gu]atemala; streckende van de Noort tot
[de] Zuyt-zee, ter lenghte van hondert en
[tw]intigh mylen, hebbende de breette
[d]e *Chiapa* tsestigh, langhs de Zuyt-zee
[ve]ftigh, en aen de Noort-zee tachentigh
[m]ylen van *Mexico*; veel schoone Provin-
[cie]n daer onder begrepen zynde; als die
[va]n *Gvaxaca*, van wiens Valey *Hernan-*

do Cortes eerſte overweldigher de tijte
bekomen heeft van Marquis *del Valle*;
deſe Valleye zyn begin nemende van den
Bergh *Cocola* op de grenſen van *Guaxo*
lotitlan, ter lenghte van ſeſthien mylen
met veel Dorpen en wooningen vercier
zynde, doch niet ſeer rijck van rivieren
en water-beecken, maer alle gout-rijck
en echter vruchtbaer van aerdtrijck, ge
bruyckende de *Zapotecaſſe* Taale; dae
vindtmen veel Gout en Silvere Minera
len, Chryſtal, Kooper-root, ſeecker
ſteen van verſcheyden koleuren (zynd
een remedie tegens het graveel en bloe
den) oock Bezoar-ſteenen; bequaem
tot den teelt van alle zaden uyt Spanje
komende; Syde, Tarwe, Maiz, Con
chenilie en Canna-fiſtula daer niet wey
nigh waſſende; en voornamentlijck d
Carao een vrucht als Amandelen, hae
voor gelt dienende, oock om Wyn uy
te parſſen, en gebraden zynde lecker o
te eten; in Spanjen wert daer een dranc
van bereyt, daer ſy ſeer toe genegen zyn
alſoo 't minne-ſpel verweckt: 't is voor
een gheſondt fris landt, ſulcks dat w
behalven de Steden dry hondert vijftig
Indiaenſche Dorpen, ende dry honde
landthuyſen bevanght, nevens honde
ende twintigh Monnicke Kloosters, be
halven de Prieſters Schoolen, meer a
twe

twee hondert en vijftigh duyſent Indianen tribuyt betalende.

Daer aen volcht de Provincie *Miſtera* ofte *Miſteca*, verdeelt in hoogh ende laagh; het hooge gelegen zynde tuſſchen *Mexico* en *Guaxaco*, veertich Spaenſche mylen van *Antiquera*, het laege *Miſtera* ſich meer nae de zuyt-zee ſtreckende; 't is een gezeegende Provincie, doch zyn de Indianen in't gemeen luy en onachtſaem, niet willende wercken voor de noot haer ſulkx gebiet, als dan met haer huyſgeſin na de naeſte rivier treckende (die daer al gout rijck zyn) om het gruys-gout daer uyt op te ſoecken, en 't ſelvige ſoo tot haer lijfs nootdruſticheden te verkoopen, als opgeleyde ſchattingen te betaelen, alſoo ſy noch zayen noch mayen, niet doende als goet cier maecken en ſlapen, deſelvige ſorgeloosheyt hun kinderen overleverende. Behalven deſen behoort noch onder dit Biſdom de Provincien *Tutepeque*, langs de rivieren wel bewoont; *Zapotecas*, ſeer berghachtig, de inwoonderen voor deſen met vellen omgort, doch nu beter gekleet gaende; *Guazacualco*, *Yluta Mexes* en *Cueztxatla*, welcker inwoonderen hun op de Joodtſche wijſe beſnijden, dat in gheen andere plaetſen onder de Indianen vernomen wert.

De hooft-stadt deses Bisdoms is *Antiquera*, 'tachtentigh mylen van *Mexico*, geleegen inde valleye van *Guaxaca*, hebbende een schoone Bischoppelijcke kerck, met groot swaere marmere pilaeren uyt een stuck onderstut, de Indiaensche inwoonderen hunne tribuyt in Cochinilla (daer overvloedich groeyende) en cattoene mantels betalende. Daer aen volgende de Stadt *St. Alphonso los Zapotecas*, op 't geberchte geleegen in de Provincie *Mexes*, zijnde de inwoonderen voor dese wreet, en seer tot menschen Vlees en den oorloogh geneegen, van goeder gestalte, met lange baerden, met vellen geklee gaende, daer de Spaensche veel moeyten mede gehadt hebben die te temmen daer ygenwoordich noch binnen zijnde over de dertigh duysent schatting-gevende Indianen; daer wert grooten handel gedreven met Gout, Cattoen en Maiz. De derde Stadt deses Bisdom is *St. Iago de Nexapa*, nae de valleye daerse in geleegen is, op de wegh van nae *Chiapa* en *Guatemale*, twintigh mylen van *Antequera*. en ten laesten in de Provincie van *Guazacoalco* aen de Noortzee op de grensen van *Tabasco*, de Stadt ofte *la Villa del Espiritu Santo* ghebouwt in den jaere. 1522. t'ne-

gen-

ghentigh mylen van *Antequera*.

Het derde Bisdom is dat van *Mechoacan*, gelegen 80. Spaensche mylen langs de kust van de Zuyt-zee, en 60. landewaerts in, tuschen 't Aertzbisdom *Mexico* en 't Bisdom *Neuva Galicia*, omvangende de Provincien *Zacatula*, *Colima* en *Cilchota*; naer de Noorder quartieren onder de *Chichimecas* begrepen zijnde de *Panues*, *Capuzes*, *Samues*, *zancas*, *Majolias*, *Guamares*, *Guachichiles* en anderen, alle van diversche taelen, doch van eenderley manieren. Welcke naem van *Mechoacan* inde *Mexicaensche* tael soo veel als Visch-rijck te seggen is; neven-welcker noch dese dry taelen aldaer in 't gebruyck zyn, als de *Cichimecase*, *Otomische* en *Tarascasse*, dat de meest-gebruyckste in *Nova Hispania* is, als net ende kort zynde; de inwoonderen van de Spaenschen oock *Taroscos* genaemt zynde: 't is een getempert gesont landt, doch naer de gelegentheyt op de eene plaets heeter dan op d'andere; hebbende overvloet van meyren, rivieren, fonteynen en heete baaden van soete klare gesonde wateren, soo dat het grooten toeloop van menschen heeft, wegens veelderhande sieckten die daer genesen werden; zynde voorsien met kostelijcke vlacke gras-rijcke velden, bequaem *Mechoacan*.

om alderhande vee te voeden, en wel
dicht geboomt geberghte; en inſonder
vermaert wegens een ſeecker aldaer waſ-
ſende wortel, by de Medicijnen door
gantſch *Europa* wel bekent, en dat we-
ghens haer purgeerende kracht, genaemt
Radix Mechoacan alhoewel de inwoon-
deren die noemen *Tochuache*, de Mexi-
caners *Tlatlanlo quacuit lapilli*, en an-
dere natien *Puſqua*: is in alderhande
kooren-gewaſch ſoo weelderich dat by
wylen een tot hondert en vyftigh voort-
geteelt heeft, en niet minder in boom-
draegende vruchten en Moes-kruyden,
voorts den Wijngaert, Moerbeſien-boo-
men (tot voortteelinge der Syde-wor-
men) en den *Annil* daer overvloedigh
waſſende; gelijck meede nae de quar-
tieren van *Chichimecas*, de Cochinilla
gevonden wert: van kleyn vee, Paarden
geyten en verckens (uyt Spanjen dae
geplant) geen gebreck hebbende; vee
min van Hoenderen, Duyven, Patrijſen
Fayſanten en ander gevogelte, ſonde
echter den Haes, Konijn, Wolff, Tyge
ofte Leeuw te ontbeeren. De rechte in
woonderen nu alſoo veraerdt zijnde
dat meeſt de Spaenſche draght tael e
hantwercken aengenomen hebben, zijn
de groote Konſtenaers om in 't gout t
wercken. In dit Biſdom zijn geleege
ver-

verscheyde Steden hier naer te noemen, nevens hondert dertig vlecken, daer vier en negentigh schoolen, en vyftigh Parochien nevens Priesters en Klercken zijn hebbende, oock met Kloosters en Gasthuysen voorsien. De Steden zijn *Mechoacan* (by de Indiaenen *Pascuaro* genoemt) en is sevenendertigh (off soo *D'Aavitij* schrijft 47) Spaensche mylen van *Mexico* geleeghen, daer voor der Spanjaerts komste soo goede regeeringe was, datse een spreeckwoort hadden, de *Mexicaners* rijck doch de *Pascuaruten* wijs: Alhoewel dese stadt den naem van 't Bisdom is draegende, soo hout echter den Bisschop zijn verblijf, woonplaetse en Hooft-kerck tot *Valadolit*, in *Guayagareo* gelegen seven mijlen van *Mechoacan* en vijfentwintigh van *Gudalajara*, alwaer de Minnebroeders en Augustiners Munnicken haer Kloosters zijn hebbende. Daer aen volght *S. Miguel* een wel bewoonde Stadt gelegen op de wegh van *Zacatecas*, vijfendertigh Spaensche mijlen van *Pascuaro* en veertigh van *Mexico*, van Bouhuysen en Stallen wel voorsien. De derde stadt van dit Bisdom is *S. Felipe* gelegen in een koude onvruchtbaere hoeck, dertigh mijlen van *Mechoacan*, hebbende een Klooster met Augustiner Munnicken.

Dan iſſer noch de Stadt *Conception de Salaja*, van *S. Miguel* acht, vijfendertigh van *Mexico* en ſeventhien van *Valadolid* gelegen zijnde, door ordere van den Onder-Coninck inden jaere 1570. gebouwt, om den wegh tegens de *Chichimecas* te bevrijden. Seſtigh mijlen van *Mexico* en vierentwintigh van *Valadolid* leydt noch de Stadt *Leon*, rijck van Silver-mijnen en andere Metallen: behalven deſe voornoemden daer noch zijnde de Steeden *Zamora*, *Villa de Lagos*, *Guanaxuato*, *Talpujagua* en meer als dertigh *Eſtancias* nevens eenige Suycker-Meulens. De twee Provincien van dit Biſdom *Sacatula*, met een Stadt van de ſelvige naem, leggende aen de Zuyd-zee op de hooghte van achthien graden benoorden de linie veertigh mijlen van *Mechoacan* en tnegentigh van *Mexico*; is een van de gelegenſte en gematighſte landsdouwe daer omtrent, vermits ſy van de zee-locht groote ververſingh genieten, en gheſonde koele wateren drincken, vruchtbaer van *Cacao* en *Canna-fiſtula*, Kooren, Mayz, Ooft, Vee, Viſch, Conchinillie en Cattoen; rijck van Gout mijnen. Daer aen volght de Provincie met haer Stadt *Colima*, mede op de ſelvige Zee gelegen, groot van begrijp zijnde, *Nova Gallica* tot ge-

gebuer hebbende, vijftigh mijlen van *Mechoacan* gelegen, daer onder begrepen zijnde de twee Zeehavenen *Portus Nativitatis* en *Portus S. Jacobi*, rijck van Kooper-mijnen zijnde, daer sy door geduyrigen arbeydt groote proffijten uyt trecken.

Het vierde Bisdom onder den Eerts-Bisschop van *Mexico* staende, is dat van *Neuva Gallicia*, anders *Guadalajara*, nae de Hooftstadt, oock mede van een daer onder behoorende Landtschap *Xalisco*; zynde een Audientie op sich selven, van *Nova Hispania* met *Portus Nativitatis*, en het Meyr *Chiapala* afghescheyden zynde, nae 't Noorden en Westen niet volkomen ontdeckt, de rest aen de Zuyt-zee stootende, van *Portus Nativitatis* tot *Culuacan* ter lengte van dry hondert Spaensche mylen, het bestende in sich begrijpende de Provintien van *Guadalajara*, *Xalisco*, *los Xacatecas*, *Chiametla*, *Culuacan*, *Neuva Biscaya* en *Cynaloa*, nevens de nieuwe ontdeckinghe van *Neuvo Mexico*, *Cibola* en *Quibera*, de voornaemste daer van zynde *Guadalajara*, hebbende een gesonde lucht, en een vruchtbaer aerdtrijck, voorts Silver-rijck ende met dese naevolgende steden en plaetsen verciert, als de Hooftstadt *Guadalajara*, in den

jare 1531. van *Nunno de Guzman* gebouwt (ghesprooten uyt een heerlijck Spaensch geslacht) gelegen in een vlackte, omtrent een rivier sevenentachtigh mylen van *Mexico*, met goede Fonteynen, Wateren, Weyden, Teel-landt en Geberghte voorsien, de Konincks rechtbanck en geldt-comptoiren, als mede de Bisschoppelijcke stoel, (in den jare 1570. van *Compostel* derwaerts overgeset) aldaer hun verblijf-plaets houdende; noch heeft de selvighe *Guzman* aldaer ghebouwt de Steden van *Villa del Espiritu Santo*, *Topique*, ende *Santa Maria de los Lagos* dertigh mylen van *Guadalajara*; welcke laetste tot verseeckeringe van *Chichimecas* aldaer gesticht is. Nu volght de Provincie *Xalisco* (alhoewel *Wijtfliet* die met *Guadalajara* een vermeent te wesen) langens de Zeekant gelegen, is een goet teel-lant tot Mayz, doch niet soo vruchtbaer voor 't Vee en dat wegens de groote hitte, die daer veel ongedierte voortbrenght, en veel schrickelijcke Tempeesten veroorsaeckt, zijnde voor desen niet te min een wel bevolckte Provincie, gelegen op de hooghte van 20. en een halve graet benoorden de linie, hebbende tegenwoordich maer een eenige Stadt van de Spanjaerden *Compostella*

postella genaemt, omtrent een Zee-kust gelegen, drieendertigh Spaensche mijlen van *Guadalajara*; in den jare 1531. van den voornoemden *Guzman* aldaer gebout, tot den jaere 1560. geweest zijnde de Audientie-kamer van *Neuva Gallicia*, maer als doen nae *Guadalajara* overgebracht; alhoewel behalven desen op haer grensen ontrent *Portus Nativitatis* noch ghevonden werdt *la Villa de la Purification.* De Provincie daer aen volghende, en onder dese Bisschop behoorende is, *de los Zacatecas*, seer rijck van Silver, doch gebreckigh van Water, Tarwe en Maiz. Heeft dertigh soo Steden als Dorpen, nevens vier vermaerde gehuchten ontrent de Silvermijnen, waer van de rijckste ghenaemt werdt *de los Zacatecas*, tot welcker bewaringhe een Koninckliijcke Bevelhebber, vijf hondert Spanjaerden, nevens hondert Paerden en Muyl-Esels verordonneert zyn, by haer vijf hondert Indiaensche Slaven hebbende, als mede een Klooster met Franciscaner Minnebroeders, leggende veertich mylen van *Guadalajara*, ende tachtentigh van *Mexico*. Daer aen volght de Silver-mijn van *Avinna* en *St. Martin*, 26. mylen van *Zacatecas*, in den jaere 1554. door *Francisco de Ybarra* ontdeckt. Ten der-

den de Mijn van *St. Lucas*; en eyndelijck onder 't ghebiedt van *St. Martin*, die *del Sombrerete* niet wijdt van de ſtadt *del Erena* 25. mylen van *Zacatecas*, gheleegen. Behalven alle deſe voorverhaelde Silver-mijnen, zijnder noch die van *de los Ranchos*, *de los Chalchuites* en de *las Nieves*, die, ſoo het aen arbeyders, en overvloet van Quickſilver niet en ontbrack goede proffijten gheven ſouden, gelijck oock mede die *del Freſnillo* genoemt. De Stadt *Nombre de Dios* onder deſe Provintie behoorende, leydt 68. mylen van *Guadalajara*, en thien van de Silver-mijn *St. Martin*, hebbende een klooſter met Franciſcaner Monnicken. Gelijck mede acht mylen van *Nombre de Dios*, in de Valeye van *St. Saluador* ghevonden werdt de Stadt *Durango*. Dit dan van deſe Provintie ghenoegh zynde, volght die ghenaemt *Chiametla*, zynde redelijck groot van begrijp, en aen de Zuydt-zee gelegen; voor de Spaenſche verwoeſtinge vol inwoonders, hun geweer zynde, ſchildt, knots, piil en boogh; de Mans kort, en 't Vrouw-volck langh gekleet gaende, en met Herte-vellen gheſchoeyt; zynde een vruchtdragend' Landtſchap, overvloedigh van was en honigh, rijck van Silver-mijnen; Aldaer beſitten de

Span-

Spanjaerden het Stedeken *St. Sebastiaen*, twintigh mylen van *Xalisco* gelegen; en in 't jaer 1554. door *Francisco de Ybarra* den Koninck onderdanigh gemaeckt, daer veel Silver getrocken wert. En dan de Provincie *Culuacan* ofte *Culiacan*, een gedeelte van *Neuva Galicia* is gelegen op de Zuyt-zee, ten westen van *Chiametla* onder Keyser *Karel de Vijfde* inden jaere 1330. door *Nunez de Guzman*, ondeckt, niet als een eenige Stadt *S. Miguel* onder haer begrijp hebbende, gelegen zijnde tachtentigh mijlen van *Compostelle* en hondert en drie mijlen van *Guadalajara*, door den selvige *Guzman* gesticht, doch naederhandt vijf mylen nederwaerts en twee van de Zee inde Valeye *Horaba* aen een vlietent water herstelt, en dat alsoo wegen de goede gelegene lansdouwe aldaer zijnde, als om de menichte Visschen, sich inde rivier onthoudende; behalven dat hebbense omtrent de Silver-mijn genaempt de *Las Virgines* noch een ghehucht diese *Real* hieten, Zee volck-rijck zijnde. De Indianen deser Provincie is een wilt, woest, wreet en roofachtig volk, meest naeckt gaende, niet als hun schamelheydt bedeckt zijnde, verscheyden talen onder hun ghebruyckende; met Visschen en Jagen sich ernerende; een seer

arm leven leydende; voor der Spaenschen overval geen overmacht erkennende. De Provincie hier aen volgende is *Neuva Viscaja* ofte *Biscaja*, vijftigh mijlen van *Zacatecas* gelegen, onder 't gerecht van *Neuva Gallicia* behoorende; de Provincie *Topia* onder haer begrepen zijnde, is een lijftochtighe lansdouwe, geen levens middelen noch veel van nooden hebbende, en overvloedigh van Silver-mijnen: den voorverhaelde *Francisco de Ybarra* dese Provincie mede ondeckt hebbende, vonden voorts in 't doortrecken de rijcke mijnen van *Endehe* en *S. Juan*, desgelijcks mede die van *S. Barbara*, zijnde de uytersten die de Spanjaerden tot noch toe in dien hoeck ondeckt hebben, alle tegenwoordich wegens den overvloet van silver wel bebouwt en bevolckt; nae *Neuva Viscaja* volght noch onder dit Bisdom behoorende de Provincie *Cinaloa*, hebbende ter rechter handt 't hoogmoeyelijck geberghte van *Tepesman*, ter slincker zijde de Golf van *California*, ten Westen de Provincie *Cibola* en nae 't Noorden *Neuvo Mexico*, zijnde de laetste der Noorder Provincien onder *Neuva Gallicia* behoorende, ten Noorden tweeenveertigh van *Culiacan* en hondert vijftigh mijlen van *Guadalaja*-

ra

ra gelegen zijnde, eerſt ontdeckt by *Don Antonio de Mendoza* Onder-Koninck van *Neuva Hiſpania*, in acht rivieren verdeelt zijnde, waer langens de Indianen wegens de Viſſcherye hun woningen hebben; voorts helder en ghesondt van lucht, en een vette aertboodem, daer alles wat daer in gezaeyt is licht voort teelt, hebbende overvloedt van Cattoenen, daer de inwoonderen op de Mexicaenſche wijſe hun cleederen en mantels van maecken, met langh hayr verciert zijnde; dat de Vrouws-perſoonen langens de ſchouderen, en de Mans opgeknoopt zijn dragende, zijnde lange en welgeſtelde menſchen, tot hun gheweer vergiftighe Pijlen, Boogh, Knots en korte Piecken voerende. Deſe Provincie by de Spanjaerden vermeeſtert zijnde, bouwden daer een gehuchte genaemt *S. Juan de Cinaloa*, dan hebben daer geen verblijf konnen hebben; alhoewel die by *F. de Ybarra* op nieuws bevolckt en van levensmiddelen beſorght wierdt. De naerder ontdeckinge der Landen onder dit Biſdom behoorende, is dat van *Neuvo Mexico* anders *Nauatalcas* genoemt, zijnde een oude bevolckinge der Mexicaners, voorgevallen inden jaere 1581. ter oorſaecke dat ſeeker Franciſcaner Munnick

Broeder

Broeder van *Auguſtin Ruyx*, woonende in 't dal *S. Bartholomeo*, uyt eenige Indianen *Conches* genoemt (die met een andere natie *Paſſagates* hun gebueren handelden) vernomen heeft noch veel onbekent Landt Noortwaerts te leggen, des van de Graef de *Corune* Onder-Coningh van *Nieuw Spanjen* oorlof verſocht derwaerts te mogen reyſen, en de talen te leeren om de inwoonders der Chriſtenen Godtsdienſt bekent te maecken; ſulcks verkregen en twee zijner mede Munnicken nevens acht Soldaten tot geſelſchap genomen hebbende, ontdeckten twee hondert vijftigh Spaenſche mijlen Noortwaerts aen de Provincie de *Los Tiguas*, daer de inwoonderen een van deſe Munnicken doot ſloegen, dat de Soldaten ſoo verſchrickte, dat ſonder de Munnicken te rugge trecken naer de mijnen van *S. Barbara*, van daer gekomen waren; aen den Onder-Coning tot *Mexico* hun wedervaren bekent maeckende: dat een Spanjaert *Antonio* de *Eſpeio* doet beſluyten op zijn eygen koſten (met des Coninghs verlof) volk, lijfs en oorloghs behoeftigheden te vergaderen, en den 10. November 1582. uyt de Valeye van *S. Bartholomeo* te vertrecken, de reys al Noorden aennemende; nae twee dagh reyſens onder

de

de voornoemde *Conches* komende, zijnde een natie haer in dorp-huttekens onthoudende, Konijnen, Hasen, Harten, Maiz, Calabassen en Miloenen hun levens middelen zijnde, en soo voorts tot de *Paßagates* komende, daer veel Silver-mijnen ontmoetende, tot aen de *Los Tobosor* quamen, die voor haer op 't geberghte vlooden; en voorts tot de *Jumano* (anders *Patarabueyes*) zijnde een seer volck-rijcke Provincie, van stercke wel gemaeckte inwoonderen, met goede lijftocht en beter manieren voorsien, tot dat sy eyndelijck in *Nauatalcas* ofte *Neuvo Mexico* quamen, zijnde een redelijck wel bestiert volck, elck dorp zijn Overste ofte *Caziques* hebbende, alle in 't Cattoen en met huyden bekleet zijnde, op hun manier van wapenen wel voorsien zijnde; daer vernamen dat Broeder *Augustin Ruyx* met sijn by hebbende geselschap in 't Dorp *Poala* doot geslagen was. Hier aen volght de Provincie *Cibola*, bestaende in seven Steden ofte vlecken, waer van de grootste na 't Landt *Cibola* genoemt, volgens 't voor geven van Broeder *Marcos de Niza*, gelegen in een open pleyn, aen de voet van een ronde Bergh, met steene huysen betimmert, by nae soo groot als *Mexico*: alhoewel *Francisco* Vas-

Vasquez de Cornado (die dese opsoeckinge naderhandt gedaen heeft) segget het seven kleyne Vlecxkens te wesen, die (alhoewel die 't Rijck van *Cibola* genoemt werden) echter elck haer besondere naem hebben, waer van de eene *Granada* genoemt is, gelegen zijnde op de hooghte van dertigh en een halve graedt benoorden de linie, zijnde van steen, drie, vier en vijf verdiepingen hoog, die sy met ladders opklimmen, en onder de gront hun Kelders hebben, die sy des winters tegens de koude voor stooven gebruycken; zijnde de Inwoonders van goede maeckfels en redelijck verstandich, doch meest naeckt gaende, behalven de schamelheydt die bedeckt is, tegens de koude Cattoene geschilderde mantels draegende, hun hoofden als de Mexicaners verciert zijnde. Van welckers beschrijvinge als mede van de Provincie *Quivira* ofte *Quibera* (ghelegen op veertigh graden) u vorder wijse tot de Americaensche beschrijvinge van *Joh. de Laet*, in sijn seste boeck.

Chiapa. Nu volgt het vijfde Bisdom *Chiapa*, dat onder *Mexico* behoort, zijnde aen geen zeen geleghen (de naem voerende van haer voornaemste plaets) is tusschen de landen van *Soconusco*, *Neuva Hispania*, *Tabasco* en *La Verapaz*, hebbende de lenghte

lenghte van veertigh Spaensche mylen, doch wat minder in de breette; is verdeelt in vier verscheyde volckeren en talen, als *Chiapanecas*, *Zoques*, *Zeltales* en *Quelenes*; is rijck van Cederen, Cypressen, en anderen soo vrucht als onvruchtdragende boomen, daer veel gommen en harsten uytghetrocken werden, nevens andere mindere vreemde gewassen, als mede de wortel van Mechoacan; en meenigh vreemderhande ghevoghelte, en onder anderen een, hebbende de eene poot als een Ganse, en d'ander als een Valck, langens de rivieren sich by visch onthoudende, nevens Arenden, Papegayen, en een andere Guacamayes ghenoemt, met roode en blaeuwe vederen verciert zynde: oock goede Paerden, Stieren, Koeyen, Schapen, Conijnen, nevens Tijgers, Leeuwen, Wolven, wilde Verckens, Armadillos en een beesjen Tlaquatzin ghenoemt, als een Biggeken, langh ghesnuyt, met een sack aen de buyck daer se hun jongen in konnen bergen, met een langhe kaale staert, en andere soo bekende als onbekende viervoetige beesten meer, oock seer veelerhande vergiftighe Slangen. De Spaenschen hebben alhier een Stadt ghebouwt; diese *Cuidad Real* noemen, gelegen tusschen

S. Jago

St. Jago de Guatimala en *Nueſtra Sennora de la Victoria* in een Valeye; hebbende groote voorrechten, en wordt door een *Alcaldes* beſtiert; zynde een Biſſchoppelijcke ſitplaets, voorſien met een Hooft-kerck en Dominicaner kloofter, veel Indiaenſche Dorpen onder ſich hebbende, de voornaemſte daer van *Chiapa* genoemt zynde, hebbende vernuftighe inwoonders; onder *Zoques* behooren vijf en twintigh Dorpen. Het Hooft-dorp daer van is *Tecpatlan*, daer de Dominicaners oock een klooſter hebben. Deſghelijck beſtaen de *Zeltales* in derthien Vlecken, vruchtbaer in Maiz, Cochinilla en Cacao, onder de *Quelenes*, die in vijf en twintigh Dorpen beſtaen, is het hooft *Copanavaztla*, deſgelijcken by de Dominicaners bewoont, en ſeer lijftochtigh zynde, ſoo dat uyt deſe vier bovengenoemde Provintien dit Biſdom van *Chiapa* is beſtaende;

Yucatan. En *Yucatan* de ſeſte in ordere is, zynde wegens ſijn uytſteeckende hoeck een half Eylandt, heeft in de lenghte van 't Ooſten nae 't Weſten, en in de breette van 't Noorden nae 't Zuyden, yder hondert Spaenſche mylen; haer ſcheytspalen zynde naer 't Zuyden de riviere *Tayza*, en 't gheberghte van *Lacando*, nae het Zuydt-Weſten Chiapa, nae het Weſten

Westen *Xicalango* en *Tabasco*, (onder dit Bisdom mede begrepen) daer de zee twee groote inhammen maeckt, die vol Eylandekens gelegen zyn, alle overvloedigh van Zee-vogelen, van verscheyden gestalte, Conijnen, Apen, en menighte van Yguanas; is een heet vochtigh Landt; hebbende van April tot het begin van October de Somer, als dan hun regen, zaey en maey-tijdt zijnde, die weghens de groote vruchtbaerheydt gemeenelijck wel uyt valt. *Francisco Hernandez de Cordua*, heeft dit Bisdom eerst ontdeckt, in den jare 1516. doch wegens der inwoonderen tegenstant genootsaeckt zynde na *Cuba* te vluchten; dat in den jaare 1527. van *Francisco de Montejo* hervat en voltrocken is, zynde voor desen een Volck-rijcke wel-geregeerde Provintie. De Steeden die de Spaenschen in de Provintie van *Yucatan* bewoonen, zyn vier in getale, als *Merida*, *Valledolid*, *St. Francisco de Campeche* en *Salamanca*; *Merida* 't hooft van allen is gelegen, op de hooghte van twintigh graden benoorden de linie, twaelf mylen binnen 's landts; hebbende wel eer een Indiaens Vleck geweest, *Mayapan* genaemt, nu de woonplaetse soo van des Konincks Regeerder met zyn Bevelhebberen, als des Bisschops,

die

die daer zijn Cathedrale ſtoel is houdende. Daer aen volght de Stadt *Valledolid*, die de Indianen *Comajagua* noemen, op ſeſthien graden benoorden de linie, tſeſtigh mylen van *St. Jago*, en veertigh van de Noort-zee gelegen, in een luſtighe Valleye, en een gheſonde lucht, met Silver-mijnen en veel graſent Vee begaeft zijnde; hebbende een Koninckklijcke Stadthouder, gelt-kamer, en ſmelt-huys tot de Mijnen dienende; als mede een Hooft-Biſſchoppelijcke Kerck (in den jaare 1558. van *Truxillo* aldaer gebracht) en een klooſter van de Monnicken *de la Merced*, en wel vijfthien duyſent ſchat-ſchuldige Indiaenen onder ſich hebbende. De derde Stadt onder dit Biſdom van *Yucatan* behoorende, is *St. Franciſco de Campeche*, gelégen op twintigh graden 20 minuten benoorden de linie, is geleegen vijftigh Spaenſche mylen van *Merida*, heeft een redelijcke Haven, doch van weynigh diepte, ſoo dat groote Schepen die op dry en vier mylen niet derven naderen, is wel betimmert, heeft dry Kercken, als de Hoofkerck, die van *St. Roman*, en noch een nieuwe Kerck, genaemt *de los Remedios*, nevens noch een Capelle en het ſchoone Klooſter *St. Franciſco*, buyten de Stadt ſtaende, die daer de naem

naem schijnt van ontleent te hebben, hoewel het meer *Campeche* ghenoemt werdt, naer een seecker Verw-hout, in Europa wel bekent; soo van de Engelschen als Neederlanders, voor dessen gheplondert. Ten vierden volght voor de laetste Stadt van dese Provintie *Salamanca*, ontrent de kust van de *Golfo de Honduras*, seventigh mijlen van *Merida* en *Valledolid* gelegen. Noch behoort onder dit Bisdom van *Yucata* de Provincie van *Tabasco* aen de Noortzee gelegen, van *Mexico* hondert en tsestigh Spaensche mijlen, van *Vera Crux* hondert en veertigh te water, en tachtentigh van *Merida*, zijnde vlack, moerassigh en vol staende wateren, en dien volgende seer Vischrijck, 't Lant vol van Brasilie-boomen, Cederen en andere, hebbende een heete vochtighe lucht, en dat wegens den grooten regen die 't onderworpen is, soo dat het rijck van boom en aert-vruchten is vloeyende, en goede Vee-weyden heeft, oock menichte van Medicinaele kruyden, en niet minder wildt gediert als Leeuwen, Tijgers en van minder wreetheydt, dan haer meeste rijckdom in *Cacao* bestaende (die hier vooren beschreven is) daer sy hen meeste dranck van maecken; gebruyckt driederley talen

de

de eerſte en meeſt ghebruyckelijckſte *Chontal* genoemt; de tweede die by de *Zoques* in 't gebruyck is, en de derde de *Mexicaenſche*; de Spaenſche bewoonen in deſe Provincie niet als de Stadt *Tabaſco*, by hun genoemt *La Villa de Nueſtra Sennora de La Vittoria*, en dat wegens de overwinninge die de Spaenſchen alhier tegens de inwoonders hadden, ſeventigh mijlen van *Cuidad Real de Chiapa* geleegen. Nae Yucatan volght het ſevende Biſdom dat onder *Mexico* behoort, dat van *Guatemala*, by de Indianen *Quantemallac* genoemt, op de Zuyt-zee gelegen ſeventigh mijlen ter lenghte, en dertigh ter breedte hebbende, is getempeert en vruchtbaer in Maiz, Cattoen en andere vruchten; en weynigh regens onderworpen, doch geweldigh als ſe komt; voorts bergh en water rijck, des bequaem tot de Jacht en Viſſcherye, dan gebreeckigh in Sout, dat ſe met groote moeyten uyt 't Zee-water trecken moeten; wiens rivieren Crocodilen voeden van twintigh, dertigh en meerder voeten lenghte; het Landt is veel ſieckten onderhevigh, en zeer met de Moſquitos, venijnige vliegen en wepſen vervult, die de menſchen nacht en dagh hinderlijckt zijn, en niet minder met Schorpioenen en andere

Guatemala.

dere

dere schadelijcke wormen versien: daer
valt Balsem en andere gommen, en sul-
pher soo fijn ofze gerefineert waer, daer
het seer overvloedigh van is. Eer *Pedro*
de Alvarado het in den jaare 1524. ver-
overde, soo was 't een nederigh Volck-
rijck Landt, nevens de haren de *Mexi-*
caensche Tael gebruyckende, en goede
Boogh-schutters; haer Vrouwen ghe-
schickt, en goede spinsters. De voor-
naemste Stadt die de Spaenschen in dit
Bisdom bewoonen, is *St. Jago de Gua-*
temala, daer de Audientie, Koninck-
lijcke Bevelhebberen, en Bisschop hun
woonplaets hebben, is geleegen op 14.
graden en een half benoorden de linie,
en twaelf Spaensche mijlen van de Zuyt-
zee, in 't midden van een Valeye aen
een loopende rivier, tusschen twee bran-
dende Berghen diese *Volcanes* noemen,
die alsse branden het aerdtrijck seer doen
beven, is veel donder en blixem onder-
worpen, nochtans gesont en vruchtbaer
in Teel en Weylanden, omtrent de ses
hondert Spaensche inwoonderen sterck
zijnde, die noch wel vijf en twintigh
schatbare Indiaanen onder hun hebben,
is verciert met een Smelt-huys, Bis-
schoppelijcke Kerck, en twee klooste-
ren, nevens een gasthuys; legghende
twee hondert en tseventigh Spaensche
 mylen

mylen van *Mexico*, en twee hondert van *Guazacoalco*; is in den jaere 1541. door onweder en aerdtbevingh gantich over hoop gheraeckt, en alle inwoonderen om 't leven gekomen, doch naderhandt herbouwt: heeft overvloet van Indigo, die voor de beste gehouden werdt. Daer aen volght de Stadt *St. Salvador*, by de Indianen *Cuzcatlan* en *Cuzcatan* genoemt, geleghen op ontrent derthien graden by Noorden de linie, in een getemperde lucht en vruchtbare Landtsdouwe, veertigh Spaensche mylen van St. *Jago* voornoemt, en seven van *Acaxutla*, een Haven op de Zuydt-zee; en met een Dominicaner Klooster verciert. Voor de derde plaets volght *la Trinidad*, op sijn Indiaens *Conzonate*, leggende ses en twintigh Spaensche myle[n] van St. *Jago*, en vier van de Zee-have[n] *Acaxutla*, een Koninckliicke *Alcal[de] Major* aldaer zijn verblijf hebbende, als mede de Dominicaner Monnicken; is vruchtbaer van *Cacao*. Nae dese volght de Vlecke van *Sant Miguel*, gelegen twee en tsestigh mylen van *St. Jago*; twee en twintigh van *St. Salvado[r]*, en twee van de Inham *Fonseca* (alsoo den jaere 1522. genoemt nae *Juan Rodrigues de Fonseca*, Bisschop van *Burgos*) haer tot een Zee-haven dienend[e]

tac

tachtentigh Indiaensche Dorpkens onder sich hebbende. En voor het laetste *Xerez de la Frontera*, *Chuluteca* van de Indianen genoemt, leggende tachtentigh mijlen van *St. Jago*, en twintigh van *St. Miguel* in een seer vruchtbare landtsdouwe van Maiz ende Cattoen.

Het achtste Suffragaenschap onder *Mexico*, is het Bisdom van *Verapaz*, alsoo genoemt, om dat het sonder wapen, maer door de Predicatien der Dominicaner Monnicken tot het Christendom ghebracht is, geleeghen te landewaerts, tusschen *Soconusco*, *Chiapa*, *Yucatan*, *Honduras* en *Guatemala*, hebbende wel dertigh Spaensche mylen over dwers, en soo veel in de lenghte tot *St. Jago de Guatemala*, van welcke Provincie het door de rivier *Xicalapa* gescheyden werdt, die sich tot *Golfo Dolce* uytstreckt, daer alle andere loopende beeckjens deses streecks sich in ontlasten, die overvloedigh van Visch zyn; het is een hoogh dubbelt landt, sonder vlackten, die een half mijl breedt zyn, voorts met dichte bosschen, vol veelderhande welrieckende boomen beset, als Liquidambar, Balsem, Mastick, en daer het Sanguis Draconis uytgetrocken wert, met meer anderen; alhier vindtmen Suycker-rieten van hondert voeten *Vera Pas.*

lanck, en ſoo dick, dat in elck ſcheytſel een Arroba waters gaet, alwaer ſy oock hun huyſen van bouwen; zynde een gedeelte van dit landt getempert, de reſt de hitte en regen ſeer onderworpen, dies ſy ſeer van de Moſquitos gebeeten werden. Omtrent het Dorp *St. Augustin* tuſſchen twee berghen ſiet men een vreemde ſpelonck, die by de Heer *Johan de Laet* in zijn Weſt-Indien, in het ſevende Boeck aen 't vijfde Capittel wijders beſchreven werdt; heeft overvloet van honingh: men vindt daer een ghedierte Danta genoemt, zijnde de grootte van een kalf, met korte breede olifants voeten, een lanck hooft, doch het voorſte ſmal, kleyne ooghen, de ſnuyt een palm breedt over de mondt hangende, verckens tanden, ſpitſe ooren, de neck dicht aen de ſchouderen, een dunne geborſtelde ſtaert, en een huyt we ſes vingeren dick hebbende, beſtandigh teghens alle ſlaende wapenen) men ſeg get het de menſchen gheleert te hebben het bloedt te laten, want daer van over laſt zynde, weet ſich van de rotzen ope ninge te maecken. Heeft wijders leeuwen, tijgers, beeren, wilde geyten en andere diergelijcke meer; oock veel derhande gevogelte, en geſonde bade met fonteyntjes die root, wit en blae wate

water voortbrenghen. In 't geberghte zijn Zarcaparilla, Radix China, en Radix Mechoacan en veel andere Medicinale kruyden, desgelijcks Maiz, Cottoen en Cacao. Vinde niet dit lant eenige Steden te hebben, alleen bestaende in seventien Dorpen, en een Dominicaner klooster, en een geburghte daer eenige jonge Luyden in woonen, die van de Geestelijcken onderwesen werden, sonder te vinden waer de Bisschop hem is onthoudende; het is een minnelijck en leersaem volck, doch Vrouwen gebreck hebbende, alsoo de Mannen in 't lanck leven haer overtreffen, hun meeste rijckdom bestaende in cottoen en fraeye vederen, zyn voorts een arm en simpel volck.

Nu volght het Bisdom van de *Philippinas*, mede onder den Eertzbisschop van *Mexico* staende, doch alsoo 't selvige in de Oost-Indien geleegen, en hier vooren beschreven is, sullen den liefhebbende Leser daer toe wijsen, en gaen besichtighen wat van de Spaensche Monarchie in 't Zuyder-deel van West-Indien kortelijck te seggen valt. Dat Pyramidischer wijse als een half Eylandt geleegen is, hebbende de voet nae het Noorden, en de spitse naelde ten Zuyden tegens de straet *Le Mair* eyndigende,

de, ten Ooſten met de Noort-zee en ten Weſten met de Zuydt-zee beknelt; is door 't geberghte als verdeelt; en met veel vermaerde Rivieren bewatert, als de *Amazones*, *Maragnon*, *de la Plata*, *de la Magdalena*, *d'Orenoque* en anderen, deſgelijcks veel laacken ofte binnen Zeen, de voornaemſte daer van zynde *Titicaca in Peru* en *Xarayes*; en daer nevens vijf Gerecht-kamers bydeSpaenſchen Audiencien genaemt, als tot *Panama*, *Neuvo Granada*, *St. Franciſco de Quito*, *Lima* en *Charcas*, die weder in verſcheyden Gouvernementen verdeelt zijn, als alles kortelijck verhaelt ſal werden. En ſullen ons begin nemen met de Provincie *Panama* eertijdts *Caſtilla delOro* genaemt, hebbende de lengte van ontrent de negentigh, en in de breete van de Noort tot de Zuydt-zee, tſeſtigh, doch op het ſmalſte achthien Spaenſche mylen; het is een rouw bergachtigh landt, vol moeraſſen, die een ongeſonde lucht opwerpen, doch door de zee-winden eenighſints verteerlijck, des het niet ſeer vruchtbaer is, en niet dan een weynigh Maiz voortbrenght, doch bequaem voor graſende beeſten die daer wel voort teelen. Daer noch eenige minder Provincien onder behooren, als *Careta*, *Acla* (daer eenigh gout

Panama.

gout-mijnen zyn) *Comagre*, *Chiame*, *Coyba*, en by Westen de stadt *Panama*, *Chame*, *Chiru*, *Escoria* (rijck van Soutpannen) *Nata*, *Tobre*, *Trota*, *Huysia*, *Burica* ende *Paris*; alle met weynigh Spaensche Steden betimmert, als *Panama*, *Nombre de Dios*, *Puerto Belo*, *Nata*, en anderen. *Panama* daer dese Provincie de naem van voert, geleegen op de Zuydt-zee, negen graden benoorden de linie, is kleyn van begrijp, als in een sack beslooten leggende, diese door de oprijsende dampen seer ongesont maekt, met onbequame straten, meest Oost en West streckende, des voor de steeckende Sonne sonder schaduwe, dat aldaer veel sieckten veroorsaeckt, doch wegens de koophandel lijftochtigh, dat uyt andere plaetsen daer gebracht werdt: bestaet uyt ontrent de ses hondert Spaensche inwoonderen, meest handelaers, de Indiaanen aldaer al uytgheroeyt zynde, de Audientie en woonplaetse der Koninckiijcke Bevelhebberen, verciert met een Hooft-kerck, wiens Bisschop Suffragaen is van de Eertz-Bisschop de *Los Reyes*, ofte *Lima*; heeft dry Monnicken en een Jesuyten Klooster, nevens een Zee-haven, die by leegh water droogh loopt, dies de Schepen in de Haven van *Perico* moeten verwinteren. De tweede Stadt

deser Provincie is *Nombre de Dios*, doch onder de regeeringhe van *Philippus de Tweede* verlaten, afgebroken tot *Puerto Belo* verplaetst, en alsoo op een ongesonden oort gebouwt, en van *Francoys Draeck* in den jaere 1595. geplondert: soo dat *Puerto Belo* nu voor de tweede stadt van dese Provincie gereeckent wert, alsoo genoemt van de schoone Haven daerse aen gelegen is, en voor de bequaemste van de Zuydt-zee gheacht. Dese Stadt ontrent den jare 1600. begonnen zynde, is gheheeten *St. Philippe*, welcke naem het Casteel behouden heeft, dat op de eene kant van de Haven gebouwt wierdt, de andere zyde met diergelijcke versterckt zynde *St. Jago* genoemt. Heeft twee Kercken, en ses of seven straten met woonhuysen, alle van hout ghetimmert, nevens des Konincks Schat en Regeerders huysen, en behalven de twee voorgaende Sterckten noch dry minderen om de stadt te beschermen, daer gemeenelijck twee hondert vijftigh Soldaten, en een Vaendel Burgers legghen. Daer aen volght het Stedeken *Nata*, anders *S. Jago de Nata*, gelegen ontrent eenendertigh Spaensche mylen ten Westen van *Panama*, op de Zuyt-zee in de Provincie van de selvige naem, zynde vlack en vruchtbaer, stoo-

tende

tende tegen 't geberghte *Viraca* ofte *Veragua.* De voornaemste rivier van dese Provincie *Panama*, zynde *Chagre*, haer uytgangh achtien mylen van *Nombre de Dios* in de Noort-zee neemende, en dan de *Chiepo* sich in de Zuyd-zee ontlossende, nevens eenighe minderen.

Alhoewel de rivier *Darien* (daer de Provincie de naem van voert) niet behoort vergeeten te werden; zynde een scheytsel tusschen de Provincien *Panama* en *Cartagena*: *Darien* alhoewel 't getempert en vruchtbaer is, wert heden by de Spanjaerden niet geacht, alsoo sy metter tijdt beter ontdeckinge bekomen hebben; alhoewel sy daer eenighe Steden gebouwt hebben, als *St. Sebastiaen, St. Maria & Antigua del Darien*, daer inden jare 1514. een Bisschop stellende, *St. Cruz* en *Acla*, die alle verlatende. *Darien.*

Het eerste Gouvernement onder de Audientie van *Panama* behoorende, is dat van *Cartagena*, geleegen aen de Noort-zee, streckende van de rivier *Duraba*, tot aen de rivier de *la Madalena*, ter lenghte van tachtentigh mylen, en te landewaerts, tot aen *Neuvo Reyno de Granada*, zynde hoogh berghachtigh landt, vol geboomte daer veelerhande gommen uytgetrocken werden, als Draken-bloedt en lieffelijcke Balsem, is vol *Cartagena.*

van wilt verſlindent gedierte, de wateren viſchrijck, zijnde een ſtrijtbaer volk, pijl en boogh voerende; daer de Spanjaerden veel mede te doen hadden, eerſe vermeeſtert wierden; onder welcker regeeringe noch eenighe mindere Provincien geleegen zyn, als die van *Uraba*, ſtreckende tot aen 't geberghte *Abibe*, daer aen de Provincie *Tatabe*, eertijdts volck-rijck; daer nae die *del Guaca*, dan die van *Zenu*, eertijts een gemeeneGraffplaetſe der omleggende inwoonderen voor hun dooden zijnde. De Steden alhier zyn *Cartagena* de hooftplaetſe, daer de Provincie de naem van voert, gebouwt in den jare 1532. door eenen *Pedro de Heredia*, geleegen twee mylen van *Punta de la Canoa*, op thien graden noorder breete; beſtaet uyt ontrent de vijfhondert huyſgeſinnen, zynde de verblijf-plaetſe ſoo des Stadthouders en der Beamptlieden deſer Provincie,als des Biſſchops met zijn geeſtelijken, (Suffiagaen des Biſſchops van *Neuvo Reyno*) leydt in de vlackte met een ondiepe kuſt aen de Noordt-zee, daer 't als een half Eylandt is maeckende, en met een lange brugge, en een beſtraete wegh aen 't vaſte landt ghehecht, op twee plaetſen doorſneden, daer de Zee door is vloeyende; Deſe Stadt is op een ſandighe

gront

gront wel gebouwt, hebbende een Bisschoppelijcke Kerck; nevens eenighe Kloosteren, het Koninckliijcke Tolhuys, Raedthuys, en meer andere ghemeene gebouwen; en vijf doorgaende wel-betimmerde Straeten van de Haven nae 't Noorden loopende, met een dwarsstraet, die dese alle doorsnijt, zynde alhier de beste Haeven van de gantsche West-Indien, die de Koninck met twee Kasteelen en andere wercken wel heeft doen verseeckeren, nae datse by de Engelschen ingenomen was, soo datse nu welvarende en volckrijck wierden, te meer om dat de Vlooten van *Terra Firma* daer veeltijts overwinteren. De andere Steden zijn *St. Jago de Tolu*, twaelf mylen by Westen *Cartagena*, en ses van Zee geleegen, gesondt en vruchtbaer, maer vermaert wegens den Balzem van daer komende: daer aen volght *la Villa de Maria* tweeendertigh mylen Zuydelijcker; dan *St. Cruz de Mopox*, op de rivier *Magdalena* geleeghen, en bequaem tot den handel: ende eyndelijck dese rivier nederwaerts ses mylen van de Zee *la Baranca de Malambo*, daer alles op en af komende vertolt en verscheept werdt; alhoewel daer noch geweest is de Stadt *St. Sebastian de Buena Vista*, geleegen op de *Golfo Duraba*:

doch weder verlaten, met de ontdeckinge van *Peru* en andere landen ongelegen bevonden zijnde.

Santa Martha. Het tweede Gouvernement van *Panama* is *Santa Martha* (de naem van haer Hooftstadt voerende) leydt vervolgens de kuste van *Terra Firma* tusschen 't ghebiedt van *Cartagena*, en dat van *Rio de la Hacha*, tseventig mylen t'Zeewaerts en Landtwaerts hebbende; langs de Zee-kust seer heet, en te Lantwaerts kout zynde, wegens de sneeuw-bergen: *las Sierras Nevadas*, aldaer hun begin nemende, en aen de *Magellanische* straet eyndigende, is dor-berghachtigh, en diefhalven niet seer vruchtbaer; wiens Indianen een hooghmoedigh, sterck en strijdtbaer volck is, gaende met geschilderde cattoene Mantels, voerende boogen en vergiftige pijlen onder hare Casiquen, alsnoch teghens de Spanjaerden Oorloogende, die haer noch niet konnen vermeesteren; 't wert in vijf Landtschappen verdeelt, als *Pezigueica*, *Betoma*, *Tayrona* (hebbende overvloet van Medicinale gesteente) *Chimila* en *Buritaca*, dat berghachtigh en rijck van gout-mijnen is; gelijck dese Audientie in vijf Landtschappen bestaet, alsoo besitten de Spaenschen aldaer vijf Steden, als het hooft daer van *St. Martha*, thien

en

en een halve graet benoorden de linie, op den oever van de Noort-zee aen een gesonden oort, en met een treffelijcke Zee-haven en twee Casteelen versterckt, oock eertijdts seer volck-rijck; een verblijf-plaetse vande Stadthouder en andere Bevelhebberen, nevens de Bisschop, die aldaer zyn Cathedrale Kerck is hebbende, staende onder de Eertz-Bisschop van *Saincte Foy* in 't *Nieuw-Granade*; bestaende uyt dertigh of veertigh huysgesinnen, wiens wooningen alle van riet en met Palmiten bladeren, ofte tichels bedeckt zyn; is in voortijden van de Francoysen en Engelschen gheplondert. De tweede Stadt is *Teneriffe*, aen den oever van de groote rivier *Madalena* gebouwt, zynde veertigh mylen Zuydtwestelijcken van *St. Martha*. Daer aen volgt de Stadt *Tamalameque*, ofte *Villa de las Palmas*, vijf en tseventigh mylen Zuydwaerts van *St.Martha*, en twintigh van *Teneriffe*, op de hooghte van acht graden by Noorden, zijnde veel Zuydelijcke winden onderworpen, die daer groote hitte veroorsaecken, en een luy traegh bot volck voortbrengen, seer tot alle dranck en weelde genegen. Voor 't vierde teltmen de Stadt *Cuidad de los Reyes*, geleeghen in de valeye *Upara*, vijftigh mylen Zuyd-oostelijck de Stadt

St. Martha, en dertigh van *Rio de la Hacha*, ende hondert tachtentigh van *St. Foy*, ofte *Fe de Bogota*, aen de rivier *Guatapori*, hebbende geen overvloedige hitte, doch is wegens 't hooge gheberghte veel koude winden en regen onderworpen, dat daer veel fieckten ende koortsen veroorsaeckt (daer sy Taback voor drincken) doch niettemin vruchtbaer, zijnde een quaet strijdtbaer volck, de Spaenschen als noch niet gheheel onderdanigh, gebruycken de wortel Scorzonera tegens de vergiftige slangen beeten, is reedelijck met silver, koper en loot-mijnen begaeft, doch wegens 't onvermogen der Spanjaerden onbearbeyt, die haer meest met het vee erneeren. En eyndelijk de laetste Stadt *Ocanna*, voor desen *St. Ana*, zijnde een binnelantsche Haven, daer weynigh bescheyt van te vinden is.

Rio de la Hacha. Nae *St. Martha* volght nu het laetste Gouvernement onder de Audientie van *Panama* behoorende, zijnde dat van *Rio de la Hacha*, eerst genaemt *Nostra Sennora de las Nieves*, en daer nae *de los Remedios*, geleeghen dertigh mijlen van de Stadt *St. Martha* nae 't Oosten, en tsestigh van de Stadt *Coro* nae 't Westen, zijnde kleyn van begrijp, en niet verder streckende als tot *Cabo de la Vela*,

la, niets begrijpende als de Stadt *Rio de la Hacha*, zijnde duyſent paſſen van de Noort-zee, op een heuvelken gelegen, met een Haven voor de Noorde winden onbeſchut, groot zynde ontrent de hondert huyſen, voor deſen rijck van gout (dat daer te vinden was) en ghe-ſteenten van diverſche krachten, ſout-pannen en peerel-viſſcherye, hebbende een Rechter en andere Beampten, leydt in een vruchtbare landsdouwe, doch vol Tijgers, oock Beeren, en de rivier vol Crocodilen; ſes mijlen van daer gelegen het Dorp *la Rancheria*, daer de Peerlen geviſcht wierden: deſe Stadt is mede door de Engelſchen verovert en verbrandt.

De tweede Audientie in het Zuyder-Weſt-Indien, is dat van *Neuvo Regno de Granada*, eertijdts *Ceuola* en *Ciuola* genaemt; in den jare 1536. ontdeckt by *Gonzalo Ximenez de Queſada*; nemende zijn beginſel by Zuyden 't ghe-berghte *Opon*, is een hoogh en vlack volck-rijck landt, met de menſch-eetende natie *Panchos* omringht; werdt eyghentlijck in twee Provintien verdeelt, als die van *Bogota* en *Tunia*, alhoewel meer andere Landtſchappen onder deſe Audientie behooren, die vervolgens beſchreven ſullen werden. *Neuvo Regno de Granada.*

Gra-

Granada gelegen op de hooghte van vijf, vier en dry graeden by Noorden, 't wert in de lenghte op ontrent hondert en dertigh Spaenſche mylen gereeckent, de breete daer en tegen van dertigh tot twintigh diergelijcke mylen: zyn beyde ſeer rijck van Gout en Eſmerauden, hebbende kloecke, ſtrijdtbare inwoonderen, met mantels en rocken van verſcheyden coleuren gekleet gaende, zijnde getempert met weynigh onderſcheydt van Somer of Winter, lange en korte dagen, en dienvolgens ſeer gheſont, haer met Maiz, Caſſavi, Yomas en Cubias voedende, 't Wildt tot toe-ſpijs nuttende, drijven grooten handel met ſout, zijn van een luchtighen geeſt, ſeer tot danſſen, ſpringen en liegen genegen, en redelijck verſtandigh om handwercken en konſten te leeren; de ſteden hier onder behoorende zijn *St. Fe de Bogota*, op de hooghte van vier graden Noorder breete (niet verre van 't lack Guatavita daer ſy in voortijden hun Afgoden veel gout pleghen te offeren) ghebouwt door de voorgenoemde ontdecker deſer Provintie, aen 't geberghte; de Koninckklijcke Audientie en andere Beampten, nevens den Eertz-Biſſchop aldaer woonende, tot Biſſchoppen onder hem hebbende die van *Cartagena*, *St. Martha*, en *Po-*

Popayan; heeft een Eertz-Bisschoppelijcke Kerck, nevens een Dominicaner en Minnebroeder Klooster, en meer als ses hondert inwoonderen, en vijf duysent Schat-betalende Indianen, is gesont en overvloedigh in levens-middelen. Daer aen volght *Villa de St. Miguel*, twaelf mylen Noordtwaerts *St. Fe*, bequaem om met de *Panches* te handelen; Ende eyndelijcken de Stadt *Tocayma*, op de rivier *Pati*, die haer in de groote rivier *Madalena* ontlast, vijfthien mylen van *St. Fe*, hebbende een koele, gesonde, en eenparige lucht. De Indiaanen daer woonende, is een gesont, wel gestelt en wreet volck, van hun nabueren seer ontsien, uyt der natuere milt en niet goutgierigh, doch groote dronckaerts, meest naekt gaende, heeft overvloet van pockhout, Annil, en een boom Zeyba genoemt, wiens bladeren alle twaelf uuren groeyen ende afvallen.

De tweede Provintie onder de Audientie van *Neuvo Granada* behoorende, is, die by de *Musos* en *Colimas* bewoont werdt, vijf en twintigh mylen lanck en derthien breet, zijnde een vochtigh waterrijck landt; jaerlijcks twee somers en twee winters hebbende, door den regen onderscheyden, is berghachtigh, en wel met wateren doorsneeden, *Musos en Colymas.*
oock

oock lijſtochtigh, doch weynigh Vee. 't Is een vruchtbaere natie die ſeer vermeerdert, van weynigh bedrijf en goeder geſtalte, nu gekleet gaende, doch gierigh en groote dronckaerts, haer nu meeſt tot het Chriſtendom begevende: alhier vindtmen veel vreemde boomen, als Amandelen (ſoo groot als Schaepsnieren, Quaoque, rieckende Cederboomen, Caruiri, Pockhout en Xagua nevens anderen, voorts Maiz, Yuca, Batatas en andere aerdt-vruchten, mede verckens die de navel op de rugge ſtaen, oock mijnen van gout, ſilver, koper en yſer, oock ſwarte aerde om te verwen, en ontrent de Stadt *Trinidad* een Sout-Fonteyn, *du Tupa* genoemt: der Spanjaerden woonplaetſen alhier, zijn *Tudela* op de rivier *Zarbi*, doch om ongheleghentheden verlaten, en daer omtrent gebouwt de Stadt *Trinidad*, die daer nae om der Indianen onruſt andermael weder verleyt op de hooghte van vijf graden Noorder breedte herbouwt is, vierentwintigh mijlen van *St. Fe de Bogota*; daer men volghens *Herreras* ſeggen op 't geberghte de Noort en Zuytſtarr ſien ſoude, en van in 't eynde Augusti tot half Martii geen ſchaduwe der Sonne ſoude hebben, en een mijl van de Rivier *Zarbi*, binnen deſes Stads gebiedt

biedt werden seer schoone Esmerauden gevonden, en Chrystallen als Diamanten gepunct. In den jare 1572. is daer noch gebouwt de plaetse *la Palma* genaemt, leggende vijfthien mylen Noortwestelijck van *St. Fe.*

De derde Provincie is *Tunia*, van eener gestalte met *Bogota*, daer tweeentwintigh mylen van *St. Fe* op een hoogen Bergh de Stadt *Tunia* gebouwt is, om een sterckte tegens de woedende Indianen te wesen, is lijftochtigh en wel voorsien, en kan by noot wel twee hondert Paerden zadelen, heeft een Dominicaner en Minnebroeders Klooster, en de grootste marckt in dese gewesten. *Tunia.*

De vierde Provincie is *Grita*, is goutrijck, en heeft goede weyden om Beesten te teelen, aldaer gelegen zynde de Stadt *Pamplona*, tsestigh mylen Noort-Oostelijck van *St. Fe*, heeft een Dominicaner Klooster en beroemt wegens de Gout-mijnen en begraefde daalen. De tweede plaets deser Provincie is het vlek *St. Christoval*, derthien mylen nae het Noorden van *Pamplona*, meerder bequaem om Beesten aen te teelen, als tot gout te graven. De vordere Steden zyn *Merida* overvloedigh van gout-mijnen (dat inde West-Indien op dryderley wijse gevonden werdt; ofte in granen, ofte *Grita.*

met

met doorloopende aderen in steenen, ofte in de loopende rivieren) en kooren. *Belez*, hebbende een Minnebroeders Klooster, en is den blixem seer onderworpen. *Marequita*, ofte *St. Sebastian del Oro*, veertigh mylen van *St. Fe*. *Ybague*, daer Dominicaner Monnicken zyn. *La Vittoria de los remedios*, rijck van mijnen, en *St. Juan de los Llanos*, daer veel gouts gegraven wert.

Popayan. Noch behoort onder de Audientie *del Neuvo Granada* een gedeelte van het landtschap *Popayan*, en van *Estremadure*. *Popayan* is ontdeckt in den jare 1536. door *Sebastiaen de Belalcazar* Stadthouder van *Quito*, ten Noorden tot gebueren hebbende *Carthagena* en *Panama*, ten Zuyden *Quito* en *Los Quixos*, ten Oosten *Granade*, hebbende de lenghte van *Quito* tot *Carthagena* hondert en twintigh mijlen; de Steden en Vlecken die de Spaenschen in dese Provincie van tijt tot tijt gebouwt, en eenige wegens hun onmacht, en wreetheydt der Indianen weder verlaten hebben, zijn dese: *Popayan*, *S. Fe de Antioquia*, *S. Jago de Cali*, *Caramanta*, *S. Jago de Arma*, *Sant Ana de Anzerma*, *Guadalajara de Buga*, *Timana*, *S. Sebastiaen de la Plata*, *Almagues*, *S. Juan de*

e *Truxillo*, *Madrigal*, anders *Chia-*
anchica, *Agreda* ofte *Malaga*, *S. Juan*
e Pasto en *S. Sebastiaen de los Paezes*.
Die tegenwoordig van een Onder-stadt-
ouder bestiert werden, ter oorsaecke
at dit landtschap verdeelt is, en soo
nder de Audientie van *Neuvo Grana-*
la als van *S. Francisco de Quito* behoort.
De Hoofstadt dan nae de Provincie *Po-*
ayan genoemt, is gelegen op twee en
en halve graedt Noorder breedte, aen
t geberghte *Cordillera des Andes* op de
ooghe vlackte daer een rivier door
oopt, hebbende een gesonde lucht,
acht en dagh doorgaens ten naesten by
ven langh, en schoone begraesde vel-
len, tot voortteelinge van beesten, veel
londer en blixem onderworpen, schoo-
ne Maiz ofte Kooren voortbrengende;
ijnde de woonplaetse van den Onder-
Gouveneur met zijn Beampts-lieden, als
nede van den Bisschop, die daer de
Hooft-kerck heeft, en een Klooster van
Monnicken; de *la Merced*; heeft een
groot en wijdt gebiedt, en tot gebueren
de Provincien *Guambia*, *Guanca*, *Ma-*
luasa, *Polindara*, *Palace*, *Tembio*, en
Galaca alle wel bevolckt en rijck van
Gout-mijnen, doch niet van 't fijnste;
de groote rivier *Madelena* hier omtrent
in een Valeye van de *Coconucos* be-
woont

woont haer oorſpronck hebbende. Daer aen volght de Stadt *St. Fe de Antioquia*, ghelegen hondert mijlen nae het Noort-ooſten van *Popayan* op de hooghte van ſeven graden Noortwaerts de linie, in de Valeye *Nore*, twaelf mijlen van de Rivier *Cauca*, die veel minder riviertkens nae haer ſleept, alle ſeer gout-rijck zynde, en eyndelijck in de groote wateren van *St. Martha* en *Madelena* uytſtort. De derde Stadt deſer Provincie is *St. Jago de Cali*, op vier graden Noorder breete, leydt aen 't geberghte in een vlackte acht en twintigh Spaenſche mylen van de Zuyt-zee, de Haven aldaer *Bonaventura* genaemt, en tweeentwintigh van de Hoofdſtadt *Popayan*, daer de Stadthouder en andere grooten meeſtendeel hun vertreck hebben, wiens Bouwmeeſter geweeſt is, *Sebaſtiaen de Belalcacar* voornoemt, heeft een Koninckljjck Smelthuys, en twee Monnicken Kloofters. De vierde is de ſtadt *Caramanta*, gelegen in de Provincie van deſelvige naem, en onder 't diſtrict van *N. Granada* behoorende, leydt ontrent tſeventigh mylen Noort ooſt van *Popayan*, nevens de rivier *Cauca*, heeft overvloet van Maiz en ander gezaey, uytgenomen tarwe, en weynigh, doch veel verckens. *St. Jago de Arma*, volght

voor

voor de vijfde Stadt met de Provincie, die seer vruchtbaer en gout-rijck was, een naem voerende, hebbende voor al een vrucht by haer Pytahaya genoemt, van sulck een kracht zynde, dat des eters water daer van als bloet verandert: dese stadt (volgens *Herreraes* getuygen) veel gout voortbrengende, is gelegen vijftigh mylen nae 't Noort-oosten van *Popayan*, de Ingeboorene Indiaenen zyn noch seer geneghen tot menschen vlees. In den rang van dit Lantschap volght de Stadt *St. Ana de Anzerma*, voor desen *S. Ana de los Cavalleros*, gelegen tusschen twee rivierkens, op een vlack veldt, dat het genoeghsaem over het omleggende landt kan gebieden, zijnde met schoon geboomte verciert, en met veel Indiaensche Dorpen omringht. Alhoewel dese volgende stadt *Guadalajara de Buga* onder de Audientie van *S. Francisco de Quito* is behoorende, soo moetse om de ordere niet te breecken alhier volgen, vijfthien mijlen van *Popayan* nae 't Noort oosten, in de Valeye *Buga*, in 't oppetste van 't geberghte *Cordillera de los Andes*. De achtste plaets deser Provincie *Popayan* is *Timana*, ghelegen veertigh mijlen nae 't Zuyt oosten van *Popayan*, en festigh van *S. Fe de Bogota*, aen 't begin van de Valeye *Neuva* in

is een heet geweſt, hoewel de Span-jaerden echter roemen het alhier ſeer geſondt te weſen, en de lieden langh doet leven, de woonplaets zijnde van den Onder-Stadthouder; wiens oogh mede over *S. Sebaſtiaen de la Plata* gaen moet; daer omtrent een geberghte zijnde alwaer den Zeyl-ſteen ghevonden werdt. De Provincie daer deſe Stadt de naem van voert, is ſeer geſondt en luſtigh van lande, hebbende goet water, overvloedt van Boom-gewaſch en honingh, des daer veel confituren in leggen en in de mijnen van *Almaguer* verhandelen. Hier aen grenſen de *Yalcones*, die van *Aquirga*, *Paezes*, *Pixaos* en *Manipos*, alle zeer wreede natien, die de Spaenſchen hebben doen verlaeten, die van *S. Vincent*, *S. Juan de los Llamos*, en *Villa de los Angeles*. Noch is alhier de Provincie van *St. Sebaſtiaen de la Plata*, met haer Stad van de ſelvige naem, op de grenſen van *Popayan*, gelegen in de vlackte aen een Rivierken *Guali*, dat ſich in de groot *Martha* ontlaſt, de aertbevingen zee onderworpen, des winters meer hitt dan koude gevoelende; wiens inwoon deren zeer verminderen, vermits ſy va haer gebueren *del Rincon* gevangen e verſlonden werden, jae haer Vleeſch i

open

penbare vleyshuyſen verkoopende, dat iet belet kan werden, 't is echter ſeer ilver-rijck, de Indiaenen om de Spaenſchen te dienen, in vierentwintigh *Reartiementos* verdeelt zynde.

Nae deſen volght het Landtſchap en e Stadt *Almagues*, twintig mylen zuytoſtelijck van *Popayan*, op een vlacke oeſte Bergh gelegen, de koude onderorpen, des haer de inwoonderen in catoen kleeden, is vruchtbaer van Maiz, ranen en vee, over-rijck van gout-mijen, des het veel toeloops heeft. Noch ehoort hier onder de Provincie en ſtadt *t. Juan de Truxillo*, van de Indianen *ſcance* genoemt, geleghen dertigh myen zuydt-ooſtelijck van de Hoofſtadt *opayan*, en vorder weynigh bekent. De waelfde Stadt en Provincie onder *Popaan* ſtaende is *Madrigal*, anders *Chiaanchica* en *Chapanchipa* genoemt, vijf n dertig mijlen zuydelijk van de hooftadt, zynde wreet en ſteenachtigh, ſoo at aldaer geen tarwe ghezaeyt ofte vee heweyt werdt, maer veel Maiz voorteelt dat tweemael des jaers geooghſt verdt, wiens ingeboornen weghens des andts ongelegentheydt niet te dwingen yn, hoewelſe goede gout-mijnen beſiten. Nu volght *Agreda*, by de Spaenſchen *Malaga* gheſeydt, leggende vijf-

en veertigh mylen Zuydt-westelijck van de Hoofstadt, alwaer oock gout gevonden werdt.

Daer aen teltmen ten derthiende het landschap *Pastos*, met haer stadt *S.Juan* leggende op een graet benoorden de linie, veertigh mylen Zuyt-westelijcke van *Popayan*, en vijftigh Noort-ooste-lijck van *S.Francisco de Quito*, gebouw in de genoeghelijcke valeye *Atris*, ee soete rivier daer door loopende, bequaem tot het gezaey en vee te weyden, dae de Spanjaerden hun mede erneren, heb-bende onder haer wel vier en twintig duysent schatbare Indianen, geen men-schen-eters (als hen ghebueren zijnde maer een vuyl mismaeckt volck en kley van verstant, daer gout ghevonden e suycker gesoden werdt. En eyndelijc *St. Sebastian de los Paeses*, doch wegen de ongelegentheden weder verlaten. Al soo dese Provincie van *Popayan* ten dee le aen de Zuyt-zee gelegen is, soo be sitse daer eenighe Eylandekens *I. de la Palmas*, *I. de Gorgona* en *Isla del Gallo* nevens verscheyde bayen, havens en ri vieren daer uyt waterende.

St. Fr. de Quito. De derde Audientie van het zuyder deel der West-Indien by de Spaensche beheerst, is die van *St. Francisco de Quito*, zijnde een gedeelte van het Koninck

rijc

rijck *Peru*, dat hem van *Quito* tot *Villa de la Plata*, ſeven hondert ſpaenſche mijlen langh is ſtreckende, en meeſt ontrent de hondert breedt, in dry *Cordilleras*, ofte regelen van Bergen verdeelt zynde, als *Andes*, *la Serrania*, en zantduynen, yder van een beſondere geſtalte; de eerſte vol boſſchagien en ſeer onghesondt om te bewoonen; de tweede uytermaten kout, de toppen altijdt met ſneeuw bedeckt, en met ſcherpe winden gequelt, dies oock onbewoonelijck geoordeelt; en ghelijck deſe twee over de koude klachtigh zyn, ſoo is de derde ſoort de zant-duynen in teghendeel ſoo van de brandende Son gequelt, dat daer water, boomen, of gras te vinden is, des als de twee voorighe tot des menſchen voedtſel onnut, te ſamen groote Woeſtijnen veroorſaecken, ſulcks dat niet als de valeyen en vlackten bewoont werden, alle ſeer geſondt, wel-getempert en vruchtbaer, 't gebergte haer voor ſcherpe winden en andere onheylen bevrijdende, hebbende kloecke en ſtercke inwoonderen, die redelijck gekleet gaen; 't Vrouw-volck blanck en haer Mannen onderdanigh; Maiz en Caſſavi tot hun voedtſel en om dranck te maecken, ghebruyckende; en is rijck van Coca, een vrucht de Indianen ſeer verſterckende; *Peru.*

teelen een boom Molle genoemt, daer ſy haer Wijn van maken; alhier vintmen laſtdragende Schapen, by haer *Moromoro* genoemt, die ſe hoogh ſchatten, als mede *Vicunnas* en *Torugas*.

Dit landt van *Peru* werdt van een Onder-Koningh beſtiert, van den Spaenſchen Monarch derwaerts geſonden; onder wiens ghebiedt *Chile* en *Rio de la Plata* mede behooren, die in dry beſondere Audientien verdeelt zijn: als die van *Quito*, *Lima* en *los Charcas*, zijnde de dry laetſten van de vijf hier vooren aenghewefen. En maken ons begin met dat van *St. Franciſco del Quito*, daer deſe Landtſchappen onder behooren, een gedeelte van *Popayan* (onder *Granada* beſchreven) *los Quixos*, *la Canela*, *Juan de Salinas*, *Pacomores* en *Ygualſongo*; begint langhs de zee-kuſt van *Punta de Manglares* tot *Punta del Agula*, en binnelandts van *Carluſama* tot *Baeza*, en van *Puerto Veio* tot *la Montanna*, en ſoo voorts tot de Audientie van *Lima*; is doorgaens klaer helder van lucht, en ſelden beroogen, dan als 't in de regen-tijt is, dat haer winter beduydt, des ſeer geſont, en de menſchen langh in 't leven houdende, nochtans de pocken ſeer onderworpen, die daer een gemeene ſieckte zijn, daerſe de *Zarzaparilla* en 't hout

Gua-

Guaiacan tegens gebruycken; teelt veel venijnige kruyden, daerse den anderen mede vergiftighen, heeft gout-rijcker geweest als 't tegenwoordigh is; levert goede salpeter, daer wasschen *Guaba*, *Guayabos*, beyde smaeckelijcke boomvruchten *Platanos*, en andere Spaensche gewasschen, oock tarwe, gerst en maiz; heeft overvloedt van vee, de Schapen in veerthien maenden tweemael Lammeren voortbrengende: de wegen die door dese Provincie loopen, zijn tot de reysigers gerijf met herbergen voorsien, daer sy alles tot gesetten prijs te koop vinden; de ingeboorenen een sterck, vernuftigh volck zynde, doch seer leugenachtigh en groote dronckaerts; de Steden en vlecken onder dese Provincie behoorende, zyn *St. Francisco del Quito*, *Rio Bamba*, *Cuenca*, *Loxa*, *Zamora*, *Jaen*, *St. Miguel de Peuta*, *St. Jago de Guayaquil*, en *Puerto Veio*. *Quito* ofte *St. Francisco del Quito*, de Hooftstadt deser Provincie is geleghen op een vlacke, sandighe, doch vruchtbare gront tusschen 't gheberghte, daer een beecke door vliet, die met bruggen overleydt is, heeft breede rechte straaten, en vier groote marcktvelden, als een voor de groote kerck en twee voor de Kloosters der *Dominicanen* en *Franciscanen*, hebbende nae

't We-

't Westen de steden *Puerto Veio* en *Guayaquil*; nae 't Zuyden *Loxa* en *St. Miguel*, levert overvloedt van vruchten, oock een specerye diese Canela noemen, van 't geberghte komende, oock cottoenen daer sy sich mede kleeden, en hun tribuyt van betalen, alsoose daer zediger en arbeydtsamer alsse in eenighe andere deelen van *Peru* zijn; hebben nevens de Maiz tot hun onderhoudt noch twee besondere aerdtvruchten, als *Papas* (onse aerd-aakers gelijck) en *Quimba*, ofte *Quinua*, hebbende loof als Turcks-kooren, daer se hun dranck en potspijs van maecken; heeft voor desen een Koninckliјcke wegh gehadt, loopende tot *Cusco* en in *Chile*, twaelf hondert mylen langh zynde, alle dry a vier mylen een kostelijck Paleys hebbende, die wy in dese Beschrijvinge soo veel mogelijck is, vervolgen sullen. De stadt heeft van binnen een Bisschoppelijcke Kerck (Suffragaen van den Eertz-Bisschop van *Lima* zijnde) nevens noch twee anderen, als die van *St. Sebastian* en *St. Blas*, en twee Monnicken Kloosters, nevens een Collegie der Jesuyten, tegenwoordigh de woonplaetse des Konincks Beamptluyden en Geestelijcken, met over de vijf hondert Spaensche huys-gesinnen en vijftigh duysent Indiaanen die schat-

tinge

tinge betalen; is om haer selven te beschermen van alles voorsien; daer oock groote marct-dagen gehouden werden.

Daer aen volght de Stadt *Riobamba*, gelegen vijfentwintigh mijlen Zuydtwestelijcken van *Quito* (waer tusschen eertijdts gelegen heeft het treffelijcke Paleys *Tacunga* nu niet zijnde als een woonplaetse der Herders; van *Riobamba* komt men te *Cayambi*, in een vlack kout landt, en van daer aen de Paleysen *Teocaxas* in een woestijne gelegen, en drie mijlen verder het schoon gebouw *Tiquicambi*, tot dat men eyndelijck komt aen het heerlijck Paleys *Thomebamba*, den gantschen wegh met Herbergen voorsien, dit wel onder alle het kostelijckste zijnde, dat de Koningen van *Peru* gebouwt hebben, gelegen in de Provincie van de *Cannarus* in een open pleyn daer twee rivieren t'samen komen, en overvloedt van Jacht is, hebbende een Tempel der Sonne, nevens het Paleys seer kostelijck gebouwt, de mueren alle met fijn Goudt bekleedt, daer wel eer een onuytspreeckelijcke Schat bewaert wierdt, doch nu gantsch vervallen, zijnde de inwoonderen deser Provincie een fraey volck, en soo rijck dat in den jaere 1544. aldaer wel achthondert duysent Pezos aen Goudt gevonden

vonden wierdt. Doch eer wy onſe wegh vervorderen ſullen ter zijde na de Zuyt-zee afwijcken om te beſichtighen de Stadt *Puerto Veio*, en eenige anderen. *Puerto Veio* is gelegen op een graedt by Zuyden de linie, leggende tachtentigh mijlen weſtelijck van *Quito* en vijftigh van *St. Jago de Guayaquil*, en omtrent ſes mijlen vande Zuyd-zee; daer 't niet geſont moet weſen door dien de Indianen aldaer tot geen hoogen ouderdom komen, en veel ſieckten onderworpen zijn; is eertijdts rijck en groot geweeſt, doch nu verarmt midts de Eſmerauden die daer in groote menighte gevonden wierden in kleyn-achtinge quamen; daer men ſeght: de Heeren van *Manta* een van te hebben, ſoo groot als een ey, dat de inwoonderen Goddelijcke eere bewijſen; beſtaet teghenwoordigh in dertigh ſpaenſche Huyſgeſinnen, haer met beeſten te weyden generende. In den inham daer de rivier *Guayaquil* by 't Eylandt *Puna* in zee loopt is gelegen de Stadt *St. Jago de Guayaquil*, mede *La Culata* genoemt, ſeſtigh mijlen van *Quito*, en veertigh van de Zee-haven *Paita*, in een vruchtbare lansdouwe, daer veel honigh gevonden werdt) welcke riviere men ſeydt geſondt te weſen tegens de Spaenſche Pocken, en dat

wegens

wegens de *Zarzaparilla*, die daer in en omtrent in menighte waſſen, dit is de eerſte Stadt langhs de gantſche *Peruſe* kuſt daer het regent, onder haer gebiet hebbende de Indianen *Guancabilcas*, en Dorpen *Yaqual*, *Colonche*, *Chinduy*, *Chongen*, *Daule*, *Chonana* en anderen, zijnde doorgaens een lijftochtigh landt. Nu ſullen wy de reyſe weder hervatten, en den Koninckliijcken wegh vervolgen van het voorgenoemde vermaert Kaſteel *Theomebamba*, en reyſen door de Provincie van de *Canaris*, onderwegen veel treffelijcke gebouwen en dorpen ontmoetende, tot men komt aen de *Paltas*, daer het Paleys de *las Piedras* geſtaen heeft, en eyndelijck de ſtadt *Laxa* ontmoeten, doch *Cuenca*, *Quito* naerder leggende, ſullen 't ſelvige eerſt beſichtigen. *Cuenca* oock *Bamba* genoemt, is nae 't Zuyden gelegen 51. mijlen van *Quito*, aldaer zynde een *Corregiemento*, nevens twee klooſters, als der Dominicanen en Jacobijnen, onder wiens begrijp veel treffelijcke rijcke mijnen, ſoo van gout, ſilver, quick, koper, yſer als ſulpher geleghen zyn; en nu onſe reys vervorderende komen op de ſtadt *Loxa*, die anders mede onder de naem van *Zarca* bekent is, gelegen ſtijf vijf graden bezuyden de linie,

tachtentigh mijlen van *Quito*, nae Oosten en Zuyden tot gebueren hebbende de steden *Zamora* en *St. Miguel*, gelegen in de Valeye *Cuxibamba*, tusschen twee rivieren, geen venijnigh gedierte onderworpen, in een gesonde lucht, die eer kout als heet geoordeelt werdt, geen sneeuw onderworpen zijnde, hebbende een Kerck en twee Monnicken Kloosters, alsoo de inwoonderen hun redelijck tot het Christendom begeven, zijnde meest van Wapenen en Paerden voorsien. Op de selvige hooghte van *Loxa* twintigh mijlen by Oosten is gelegen de voorgenoemde Stadt *Zamora* in een plaets by de Indianen *Proxuca* genoemt, dat Oorloghs-volck bediet, alsoo hun voorouders op den roof plachten te leven, seventigh mijlen van de Zuydt-zee, dat de rechte linie genomen zijnde boven de vijfensestigh niet soude uyt maecken, is een heete vochtige lucht, de Noordelijcke winden (doch niet ongestuymigh) seer onderworpen zijnde, den regen aldaer met een heldere lucht vallende, soo dat sy geen besmettelijcke sieckten onderworpen zijn, en by ongelegentheden geen andere Medicijnen als Taback en het kruyt Aguacolla gebruycken, zijnde in een soo rijcken gouden oort gelegen, dat

dat se daer gout-granen gevonden hebben van achtien pont swaerte, die aen *Philips de Tweede* Koninck van Spanjen gepresenteert zyn, heeft mede Bornen en Zout-fonteynen die goet zout leveren; uyt 't gebergte dry rivieren vlietende, die vaerbaer zijn, en veel gout met sich slepen, is vruchtbaer in Boomgewasch en wilt en tam gedierte; belangende de stadt, die is redelijc wel bebouwt, de huysen van hout ende steen, met een fraye Kerck, en een Dominicaner Klooster, een Konincks Thresorier aldaer zijn woonstede hebbende, om die rijcke mijnen niet te verwaerloosen. Wat Zuyd-oostelijck veertig mylen van *Zamora* is gelegen de stadt *Jaen*, in de Provincie *Chacaynga*, dat een gedeelte maeckt van 't landt *Chuquimayo*, na haer voornaemste snel-loopende rivier alsoo de naem voerende, dat seer berghachtigh is. Noch hondert en twintigh mylen nae 't Zuydt-westen van *Quito* in de valeye van *Pocheos* leydt de stadt St. *Miguel de Piura*, eerst geleghen op een plaets ghenoemt *Tangarala*, doch wegens de ongesontheyt herwaerts verleyt, alhoewel noch niet de gesondste, is teghenwoordigh van weynigh handels en vijf en twintigh mylen van de zeehaven *Paita* gelegen, op de hooghte van vijf

graden by Zuyden de linie, die eenmael van de Engelschen en andermael van de Hollanders verdestrueert is, zijnde een kleyn stedeken met twee Kercken, een Klooster en andere gemeene gebouwen. Van *Loxa* de Koninckliјcke wegh nae *Cusco* voorttreckende ontmoetmen de Provincien van *Calua* en *Ayauaca*, daer aen die van *Caxas*, vermaert wegens de groote macht die de *Peruviaensche* Koningen aldaer plegen te houden, om van de omleggende Volckeren den Tribuyt te vorderen, daer nae geraecktmen in de Provincie van *Guancabamba*, niet min wegens haer machtige gebouwen voor desen beroemt. Doch eer wy tot de Audientie van *Lima* geraecken, soo dient niet overgeslagen eenige Valeyen en binnenlandtsche ter zijden leggende Provincien onder *S. Francisca de Quito* behorende, en ons begin maecken met de Provincie en Valeye van *Tumbez*, de naem voerende van die daer door loopende rivier, inde *Paltas* beginnende, en haer uytganck in de Zuyt-zee nemende; zijnde barre en droogh, doch voor desen wel bewoont en vruchtbaer van Maiz. Twee dagh verder reysens nae 't Zuyden komt men aen de Valeye *Solana*, in voortyden vruchtbaer en wel bewoont

en berucht wegens de tweede Koninckl-ijcke wegh daer door loopende. Voort reysende ontmoet men de Valeye van *Pocheos* ofte *Poechos*, alsoo van haer doorloopende rivier genoemt, die mede de naem van *Maycavilca* ofte *Mayabilca* voert, aen de overgeblevene gebouwen blijckende dat dit een welbewoonde Provincie geweest is; Twee dagh reysens gevordert hebbende, geraecktmen in de Valeye *Piura*, wegens de doorloopende rivieren van redelijcke breedte, daer de stadt *S. Miguel* (hier vooren beschreven) in gelegen is; doch eer wy dese Valeyen verlaten, is ghedenckwaerdigh dat als de Somer op 't geberghte in April zijn begin neemt, en ten eynden van September duert, dat als dan de Valeyen hun Winter-tijt hebben, en soo weder in tegendeel als 't beneden Somert dat het als dan op het geberghte Wintert. De tweede Provincie onder de Audientie van *S. Francisco del Quito* behoorende is die de *Los Quixos*, in den jaere 1557. eerst ontdeckt, leggende by Oosten de stadt *Quito*, op de hooghte van een graedt by Zuyden de middellinie, inde lenghte veertigh en twintig breedt zijnde, is heel heet en veel plasregenen onderworpen, des voor vruchtbaer niet te roemen; niettemin voort- *Los Quixos.*

brengende Canela, fijne Catoenen en andere Spaensche vruchten, behelst vier steden, als *Baeza* by *Gil Ramires Davalos* inden jaere 1559. gebouwt, achthien mijlen Zuyt-Oostelijck van *Quito* gelegen, des Stadthouders woonplaetse. Daer aen volght de Stadt *Archidona*, zijnde twintigh mijlen van *Baezo*. En voor de derde Noordelijcker aen *Avila*. *Sevilla del Oro* de laetste zijnde, alle onder 't Bisdom van *Quito* behoorende, 't is een strijdtbaer volck, die de Spanjaerden veel tegenstant gedaen hebben, des sy seer versmolten zijn, en de overigen der Christen Godtsdienst redelijck toe gedaen, nevens de *Peruaensche* hun eygen tael gebruyckende. Daer aen volght *La Canela*, zijnde de derde Provincie onder dese Audientie behoorende, de naem na de boom *Canela* voerende, leggende Oostwaert van *Los Quixos*, wel eer de naem gehadt hebbende van rijck te wesen, dat sy met der Spanjaerden komste duer hebben moeten bekoopen, alsoo 't een slecht eenvoudigh volck was. Noch behoort hier onder dese Provincie *Bracomores* ofte *Pacomores* en *Juan de Salinas*, anders *Yguarsongo* genoemt, soo inde lenghte als breedte aen yder zijde omtrent dre hondert Spaensche mijlen uytbrengende;

La Canela.

Pacomores en S. Juan de Salinas.

de, zijnde gesondt van lucht en vruchtbaer om alle Zaeden en Vee aen te teelen, oock rijck van gout; heeft vier steden, alle by hun gewesene Stadthouder *Juan de Salinas de Loyola* gebouwt; als *Valladolid*, op de hooghte van omtrent de vijf graden by Zuyden, omtrent twintigh mijlen van *Loxa*; ten tweeden *Loyola* van de Indianen *Combinama* genoemt, twintigh mijlen Oostwaert van *Valladolet*; dan noch *St. Jago de Las Montannas*, vijftigh mijlen nae Oosten van *Loyola* gelegen, hebbende seer rijcke Gout-mijnen van hoogh alloy, en eyndelijck voor het vierde de Gout-mijnen van *Cartana*, gelegen onder 't Stadthouderschap van *Salinas*.

De vierde Audientie der verdeelingen van de Zuyder West-Indien, ofte de tweede van 't rijck *Peru*, is die van *Lima*, ofte *Los Reys* inden jaere 1533. door *Francisco Pizarre* bevolckt; zijn begin nemende van de seste graedt tot tusschen de sesthiende en seventhiende by Zuyden de linie, en dat van 't Noorden nae 't Zuyden tot weynigh voor by *Tambopalla* de Zee-haven van *Arequipa*, en van de Zuydt-zee Oost aen, tot de Landen van *Brasil*, (nu by de Portugesen beseten) en *Rio de la Plata*; daer dese navolgende Spaensche Steden

en

en Vlecken onder begrepen zijn, al
Cuidad de Los Reys ofte *Lima*, *Arnedo*
Santa ofte *La Parilla*, *Truxillo*, *Mi-raflores*, *S. Juan de la Fontera*, *S. Ja-go de Los Valles*, *Leon de Cuanuco*, *Gua-manga*, *Cuzco*, *S. Francisco de La Vit-toria S. Juan del Oro*, *Arequipa*, *St. Miguel de la Ribera*, *Valuerde*, *Canet-te* ofte *Guarco* en *Oconna*. Doch om deſe alles in ordere te vervolgen ſoo ſe in de Landt-Caerte de Kuſt na 't Zuyden langhs gelegen zijn, ſullen van de naeſte ſtadt *S. Miguel* (hier vooren beſchreven) weder een begin maecken, en van daer voort reyſende tot de Valeye *Zana*, vindtmen de Stadt *Miraflores*, gelegen op de hooghte van ſeven graden by Zuyden, ſtijf vijfentnegentigh mijlen van *Lima*, en vijf of ſes van de Zee-haven *Cherepe*, rijck van Kooren, Vee en ſlechte Anil, dat aldaer goeden handel en overvloedt verleent. Daer aen volght de Stadt *Truxillo* ofte *Trugillo*, ghelegen in de Valeye *Chino*, aen een ſchone rivier, die met vlieten door de Stadt en Hoven geleydt werdt, dat een goede lucht veroorſaeckt, hebbende goet teel-landt, begraeſde benden en overvloedt van Boom-vruchten, geleghen twintigh mijlen van *Miraflores*, en twee Zee-havenen *El Arrecife de Trugil-lo*;

lo; werdt onder de treffelijckste steden van *Peru* gereeckent, betimmert met over de vijfhondert Huysen, vier Monnicken Kloosters, en andere gemeene gebouwen, met een Stadthouder en andere Koninckklijcke beamptlieden voorsien, over de vijftigh duysent schatbaere Indianen onder hun gebiedt hebbende. Zuydelijcker aen volght de Stadt *La Parilla*, anders ook *Santa* genoemt, nae de Valeye, daer se aen een groote rivier dicht aen de Zee gelegen is, vijfthien mijlen van *Truxillo* en seventigh van *Lima* zijnde, heeft een goede Zeehaven, daer de Schepen wel beschut leggen, werdt van omtrent de tseventigh Spaensche huysgesinnen bewoont, wiens lansdouwe uyt levert goede Tarwe, Suyker, Olijven en Vee. Noch vint men tusschen alhier en thien mijlen van *Lima* het stedeken *Arnedo* in de Valeye *Chancay*, groot omtrent de hondert Spaensche huysgesinnen, nevens veel Indianen, met een Dominicaner Klooster verciert, is rijck in wijn-gewasch; en soo voort reysende komt men op *Lima* de Hooftstadt deser Provincie, alsoo genaemt nae de Valeye daer se in gelegen is, ofte *Los Reys*, om dat se op drie Koningen dagh by de Spanjaerden beset is, leyt op de hooghte van tusschen de twaelf en der-

derthien graden Zuyder breedte, twee mijlen van de Zuydt-zee, de Haven aldaer ghenaemt *Callao de Lima*, een rivier uyt 't geberghte daer by heen loopende, is in dier voegen soo geleydt, datse van de Son niet bestraelt kan werden, zijnde drie vierendeel mijls in de breedte, en anderhalve mijl langh, wel bevolckt, soo dat behalven de gaende en komende Man op thien duysent inwoonderen begroot werdt, is treffelijck van gebouw, alle Huysen daer door loopende water Riolen hebbende, en maer een vierkant hoogh zijnde, en in vieren verdeelt: op de eerste staet het Stadthuys Vergader plaetse van den Raedt, en der Koopluyden om hun handel te dryven; de tweede *S. Anna* met het eerste van eender groote werdt van de Indiaensche Hantwerckers bewoont, meer als over de twee duysent sterck zijnde, die daer hun vruchten en andere waeren venten. *S. Diego* is het derde doch veel kleynder als de twee voorgaende, op de vierde *Clhato de Los Cauallos* sietmen niet als Paerden, Buffels, Esels en diergelijck gedierte verkoopen. Heeft nevens anderen, behalven de Ertzbisschoppelijcke Kerck *S. Juan Evangelist*, noch drie Parochi Kercken, als die van *S. Marcel*, *S. Sebastian* en *S. Anna*, met een Wees-

huys

huys en vijf Kloosters der bedelende Monnicken, nevens een Vergaderinge der Jesuyten, en twee Nonnen Kloosters. Is tegenwoordich de verblijf-plaetse des Onder-Coninghs, en andere mindere dienaers; als mede des Ertzbisschops en zijn gevolgh, onder hem hebbende de Bisschoppen van *Chile*, *Charchas*, *Quito*, *Cusco*, *Panama*, *Nicarogua* en *Rio de La Plata*; oock sietmen alhier de Vierschaere der Inquisitie spannen; en een hooghe Schoole, daer in de Jesuyten alle goeden konsten gheleert werden; des het grooten toeloop en handel heeft, voornamentlijcken op *Terra Firma*, dat aldaer rijcke inwoonderen veroorsaeckt, zijnde in sulck een gesonde landsdouwe gelegen, datse van gheen pestilentie, regen ofte blixem en weten. Vier mylen zuydtwaerts verder leydt de vruchtbare valeye *Pachacama*, vermaert door de wel eer kostelijcke Tempel, daer den Oversten *Hernando Pizarro* over de negen hondert duysent Castilianen uyt roofde, behalven 't gene zyn Soldaten verstaecken, en vier hondert Indianen te vooren verbergen konden. Door de valeyen *Chilca*, en *Mala* voort treckende, komtmen in die van *Guarco*, met een out kostelijck Indiaens Paleys verciert, en het Spaensche Dorp

Canet-

Canette vier mylen van de ſchoone ri-
vier *Pariacaca*, datſe na de valeye ooc[k]
Guarco noemen, zynde viif en twintig[h]
mylen van *Lima* en anderhalf vande zee
van dry hondert Spanjaerden en veel In-
dianen en Swarten bewoont, uytleveren-
de het beſte meel van *Peru*, dat veel na[er]
Terra Firma vervoert werdt. Al zuyde-
lijcker aen de valeyen *Lunaguana*, e[n]
de vermaerde van *Chincha* beſichtigh
zynde, komtmen aen die van *Yca*; kont-
baer weghen de ſchoone Wijnen die dae[r]
vallen, en het ſtedeken *Valuerde*, veer-
tigh mylen van *Lima*, en thien van d[e]
zee-haven *Sangalla*, van vijf honder[t]
Spanjaerden bewoont, die een *Corregi-
dor* hebben, met dry Kloosters betim-
mert, haer Wijnen over *Porto Quemad[o]*
vervoerende; niet wijdt van daer zynde
de koſtelijcke ſilver-mijnen van *Caſtro-
Vireyma*, by de Indianen *Chocolococha*
genoemt. De wegh vervorderende door
de valeye en de rivier *la Naſca*, ooc[k]
Coxamalca ghenoemt, die rijck van
ſuycker is, *Villacuri*, daer de voorge-
noemde Koninklijcke wegh door loopt,
en de *Lucanes* niet wijdt van daer woo-
nen; van *la Naſca* ontmoetmen de va-
leyen *Hacari*, *Oconna*, en *Camana*,
daer in gelegen is de Stadt *St. Miguel de
la Ribera*, hondert derthien mylen van
Li-

Lima, behoorende onder 't Bisdom *Cusco*, ontrent de twee hondert Spaensche Huysgesinnen groot zynde, uytgevende Wijnen, Vijgen en Rosijnen. Vorders die van *Quilca*, daer de groote rivier *Chila* door loopt, zijnde de zeehaven van de daer in gelegen stadt *Arequipa*, hebbende de Zuyderlijcke Polus hooghte van seventhien graden, hondert twintigh mylen van *Lima*, ontrent de tseventigh van *Cusco*, en twaelf van de zee, is op een seer bequame ghesonde landsdouwe gebouwt, voortbrengende schoone tarwe en smaeckelijcke wynen, zijnde lijftochtigh, en wel voorsien van alle Spaensche Koopmanschappen, veel ongemacks van een daer ontrent gelegene brandende bergh onderworpen, als in den jare 1582. en 1600. wel beproeft heeft; onder haer staende de voorgenoemde valeye *Hacari*, en in de Provincie *Condesuyo* veel dorpen en *Encomiendas*. Daer aen ontmoetmen de valeyen de *Chuli*, *Tambopalla*, *Ylo* en *Tarapaca*, rijck van silver-mijnen, met eenighe Eylandekens vol zee-Robben en gevogelte op de kust legghende, met wiens mest de landen verbeteren. De zeekusten deser Audientie van *Lima* ten eynde geraeckt zynde, staet te besichtighen hoe 't sich binnen 's landts toedraeght, en

weder

weder te rugh keeren naer de valeye van *Guancabamba* hier voren aengheweſen, en de wegh op *Caxamalca* bevorderen, zijnde twaelf dagh-reyſens van St. *Miguel* hier vooren beſchreven, treckende van daer door 't lant van de *Curaca Pavor*, *Caxamalca*, is een ſeer groote rijcke Provincie, en getuycht van de droevighe doot die de Spanjaerden door *Pizarra* aldaer aen deden *Atabulipa*, den gevangen *Inga* ofte Koningh van *Peru*, die alhier zijn koſtelijck Paleys, Tempel en andere gebouwen had', doch nu gantſch vervallen; zynde overvloedigh van tarwe, maiz en andere vruchten; hebbende goetaerdighe vernuftighe Inwoonderen, en overvloedt van rijcke mijnen; het vleck van de ſelvighe naem gelegen zynde aen de voet van het gheberghte, ontrent een mijl vlack landts hebbende, daer twee rivierkens doorloopen en met bruggen overleydt; doch eer wy de reyſe nae *Lima* vervorderen, ſoo dient eerſt wat Noordt-ooſtelijcker aengegaen om de Provincien van *Chachapoyas* en *Moyobamba* te beſichtigen, daer de Spanjaerden de ſtadt St. *Juan de la Frontera* gebouwt hebben, hondert twintigh mijlen Noordt-ooſtelijck van *Lima* gelegen, doch niet daerſe te vooren begonnen was, tot gebueren hebben-

de

de ten Oosten 't gheberghte van de *Andes*, daer aen gelegen zynde de Provincie van *Longua*, *Charrasmal*, de dorpen *Comora*, *Coxcon* en de Provincien *Hasallao*, *Toncho* en *Chillao*. De Spaenschen aldaer onder hun gebiedt hebbende over de twintigh duysent chijnsbare Indianen, dat een wilt vernuftigh aerdig volck is, en schoone Vrouwen uytlevert; voorts wonder vruchtbaer, en voornamentlijck van een besondere soorte van Amandelen by de Spanjaerden seer gheacht. Dan eer men in de Provincie *Moyobamba* komt, door reystmen de lijfsbehoeftighe onbewoonde Provincie *Los Motilones*. *Moyobamba* is wegens 't gheberghte, bosschagien en overvloet van rivieren seer ongesont; daer in gelegen zijnde de stadt *St. Jago de los Valles*, oock *Moyobamba* genoemt, ofte nae de Provincie, ofte nae de groote rivier, in het gheberghte aldaer zijn oorspronck nemende. De by gelegene Landtschappen besichtight hebbende, sullen de reyse van *Caxamalca* nae *Lima* bevorderen, en de Koninklijcke wegh voort gaen tot de valeye *Xauxa*, onderwegen ontmoetende de Provincien *Guamachuco*, die van *Caxamalca* in alles ghelijck; *Conchucos*, rijck van gout en silver-mijnen; *Piscobamba*, vruchtbaer en lijftochtigh;

Guaraz op het wreet gebergte gelegen en de inwoonderen tot het Mijn-werck ſeer genegen; noch die van *Pincos*, dae een rivier by loopt, en voor deſen een koſtelijck Paleys gheſtaen heeft, jae het koſtelijckſte naeſt dat van *Caxamalca* doch nu van de Spaenſchen in een ſtadt verandert, ghenaemt *Leon de Guanuco* vijftigh mylen Noort-ooſtelijck van *Lima*, benevens de Koninckliicke wegh gelegen, beſtaende wel uyt dry hondert Spaenſche huyſgeſinnen, en menighte van Indianen, zijnde ſeer wel gelegen, en als een Aerts Paradijs, daer de beſte confituren van de wereldt gemaeckt werden, onder haer ghebiedt hebbende de Provincie van *Los Viticos*, diep in het hoogh geberghte gelegen (daer den *Inga Mango* hem verberghde, als wanneer de Spanjaerden *Peru* beheerſchten) hebbende tot grenſen de Provincien *Conchucos*, *Guayalas*, *Tarama* ende *Bombon*, welcke Provincie ſeer ſterck van natuuren zynde, wert van een ſtrijtbaer volck bewoont, binnen haer landtpalen een lack hebbende thien mylen groot, uyt welck men ſeght te vlieten de vermaerde rivier *Rio de la Plata*, onderwegen geholpen van de rivieren *Parcos*, *Bilcas*, *Abancay*, *Apurima*, *Yucay* en anderen, tot aen de groote arm *Paraguay*: van *Bombon* komt

komt men in *Tarama*, wat getemperder en vruchtbaerder als de voorgaende; Oostelijcker in 't gheberghte noch leggende *Los Atavillos* en de *Chaupachos*, voorts niet als Bosch en Wildernissen zijnde. Van *Tarama* de Koninckklijcke wegh langhs treckende, komt men eyndelijck inde voorverhaelde Valeye *Xauxa*, daer een rivier van de selvige naem door vloeyt, zijn oorspronck uyt het boven-verhaelde Lack hebbende, voor desen seer volck-rijck zijnde, en in drie Natien verdeelt, als in *Xauca*, *Marinabilca* en *Laxapalanga*, doch in 't gemeen *Guancas* ghenoemt, en nu soo vermindert, dat het maer veerthien gehuchten beslaet. Voort treckende komt men door 't dorp *Acos*, nae 't Paleys *Pico* aen den overtocht van de rivier *Xauxa* genaemt *Angoyaco* (voor desen met Koninckklijcke gebouwen verciert) tot den *Picoy*, en van daer tot de Paleysen van *Parcos*, over 't Gheberghte een rivier van de selvige naem zijnde, met een steenen brugh overleydt, waer langhs men tot het Paleys *Assangaro* geraeckt door de Valeye *Vinaque* tot de stadt *Guamanga*, ofte *S. Juan de La Vittoria*, geleghen op de hooghte van derthien graden by Zuyden de linie, op een vlackte aen de Koninckklijcke wegh,

festigh mijlen Zuyt-Oostelijck na *Lima*, eenige rievierkens uyt 't geberghte daer ontrent vloeyende, de grootste daer van *Vinaque* genoemt ; bestaende uyt steene Huysen, een Bisschop en Corregidor hun verblijf daer binnen hebbende, verciert met drie Parochie-Kercken, verscheyden Monnicken Kloosters, en veel gebroederschappen, soo van Spanjaerden, Indianen als Mooren, nevens andere gemeene Gebouwen en een Gasthuys, is rijck van gout, Silver, Koper, Iser, Loot en Sulpher-mijnen, daer de Zeylsteen oock gevonden werdt, hebbende overvloedt van Coca en Honigh, en alle andere behoeftigheden, doch voor het Vee 't schadigh vergiftigh kruyt *Mio*, oock vintmen daer een seecker gedierte wiens pisse soo pestilentiael ruykt, dat, die het aen roeren den reuck noyt verwinnen konnen; voorts onder haer wel dertigh duysent Schat-gevende Indianen hebbende: niet wijdt hier van daen acht of thien mijlen nae 't Noort-Westen vintmen de vermaerde Quick en Vermillioen mijnen van *Guancavelica*, anders *El Assiento de Oropesa* genoemt, 't gebruyck daer van by de Indianen onbekent, tot dat eenen *Henrique Garces* die in 't jaer 1566. en 67. sulcks openbaerde, om 't Silver daer door te bete-
uy-

uyt de mijnen te trecken; den Spaenschen Koningh tegenwoordigh 's jaerlijcks veel waerdig zijnde. Oock is daer een Fonteyn, die heet water uyt geeft dat in steen verandert, en tot den Bouw bequaem is, doch een dooden dranck voor Menschen en Vee. Van *Guamanga* nae de groote stadt *Cusco* ontmoetmen 't pleyn van *Chupas* en dan elf mijlen verder aen de Koninckliijcke wegh het gebouw van *Bilcas*, 't kostelijckste van *Peru*, nu gantsch vervallen, en niet als een *Corregimento*, dat voor de halve wegh tot *Chile* gereeckent werdt; met een steene brugh de rivier van *Bilcas* passerende, komtmen aen *Uramarca*; de Provincie *Andabaylas* door reysende ontmoetmen de rivier *Abancay*, en acht mijlen verder de loopende stroom *Apurima*, de grootste van *Caxamalca*, tot hier toe zijnde met een brugge overleydt, daer de Koopmanschappen Tol moeten betalen, de Silvermijnen van *Bilcabamba* niet verre van daer zynde; en neghen mylen van *Cusco* de verteerde Paleysen van *Limatambo*, tot men over 't gheberghte van *Bilcaconga* komt aen de valeye *Xaquixaguana*, rijck van vee, tarw-ghewasch, en vermaeckelijcke Lusthoven, en soo in de Koninckliijcke stadt *Cusco* geleghen op

de zuyder hooghte van derthien en een halve graet, hondert vijf en twintigh mylen van *Lima*,gebouwt by *Inga Mangocapa*, (een van haer Koningen) met gheberghte omcingelt, en dat tuſſchen twee kleyne water-beeken, de eene daer van door de ſtadt loopende met Bruggen overleydt, en eenige Water-molens beſet, ten Noorden op 't geberghte een treffelijck Kaſteel hebbende, dat ten deele noch ſtaet, van over groote ſteenen met dry mueren in 't ronde omtrocken, met toorentjens en poorten thien vadem hoogh, meeſt uyt een ſteen gehouwen; ten Ooſt en Noorden tot gebueren hebbende de Provincien *Andaſuyo*, en ten Zuyden die van *Collao* en *Condeſuyo*, de ſtadt in ſich in tween verdeelt, als *Hanancuſco* en *Orencuſco*, daer den meeſten Adel en oudtſte geſlachten van *Peru* woonen; op den Bergh *Carmenge* een rye kleyne toorenkens ſtaende, dienende de Indianen om der Sonnen-loop te reekenen. Is in 't vierkant geleghen, met een treffelijcke marckt-plaets in 't midden, van daer vier Koninckliicke wegen uyt gaende, de eerſte nae de Provincien *Quito* en *Paſto*, *Chincaſuyo* genoemt; de tweede *Condeſuyo* nae *Arequipa* loopende; de derde *Andeſuyo*, die u geleyt over het geberghte *de Andes*; en de vierde

de nae de Provincien van *Chile*. *Collasuyo*, heeft rechte doch enghe ſtraten, met ſeer wonderlijcke wel-ghemaeckte ſteene huyſen, meeſt verwelfde Kelders, zynde voor deſen met veel Koninckklijcke ghebouwen verciert, daer gheen van de minſte onder was den Tempel der Sonne, by haer *Curichanche* genoemt, zynde nevens de ſtadt de rijckſte des gantſchen aerdtbodems (alle ſteenen met ſilver te ſamen gevoeght, en nu in 't Dominicaner Klooſter verandert) door dien al het ingebrachte gout en ſilver verboden was weder uyt te voeren; heeft beſalven de Biſſchoppelijcke Hooftkerck acht andere Parochien, en vier klooſters der vier orderen, nevens een vergaderingh der Jeſuyten, wiens Biſſchop het grootſte ghebiedt van *Peru* heeft, en jaerlijcks twintigh duyſent pezos inkomen, hoewel hem door de Biſſchoppen van *Guamanga* en *Arequipa* noch veel onttrocken is: heeft wel dry duyſent Spaenſchen en thien duyſent Indiaenſche inwoonderen, die door een Spaenſche Corregidor (die groot ontſagh heeft) geregeert werden; leyt aen een geſonde vermaeckelijcke oort, met veel ſchoone vruchtdragende valeyen omringht; in sich een Fonteyn hebbende wiens water in goet wit sout verandert: heeft een

groot ghesagh, daer onder behoorende de valeye *Toyma* en anderen, daer veel gout, silver en quick-mijnen zijn, en meenighte van Coca valt, en wel hondert duysent chijnsbare Indianen. Dryentwintigh mylen verder nae 't Oosten, tusschen 't geberghte *de Andes* in de valeye *Vilcabamba* leyt de stadt *St. Francisco de la Vittoria*, staende soo in het geestelijck als wereldtlijck onder die van *Cusco*, uyt wiens mijnen jaerlijcks vijf hondert barras silver ghetrocken werdt. Eyndelijck behoort noch onder de Audientie van *Lima* het vleck *St. Juan del Oro*, alsoo genaemt weghens de groote meenighte van fijn gout die de mijnen daer uyt leveren, gelegen in de Provincie van *Carabaya*, in de vijftigh mylen zuyd-oostelijck van *Cusco*, op de hoogte van ontrent de vijfthien graden by zuyden de linie.

Los Charcas.

Nu volght de vijfde Audientie van 't zuyder West-Indie, ofte de derde van Peru, zijnde genaemt de *los Charcas* ofte *de la Plata*, nae de Hoofstadt dezer Provincie aen de zuyt-zee, met de rivier *Tambopalla*, ofte *Nombre de Dios* zuydelijcker de linie op 17. en een halve graet gheleghen, zijn begin nemende streckende langhs den zee-oever van de stadt *Lima* tot de valeye van *Copiapo*

zynd

zynde ontrent de ſeven en twintighſte graet, daer het Koninckrijck *Chili* zyn begin neemt; en Ooſtelijck landewaerts in tot de Provincie *Rio de Plata* ſich uytbreydende, zijnde meer kout als heet, behalven *los Charcas*, noch onder haer hebbende de Provincie *St. Cruz de la Sierra*, niet vruchtbaer van aerdtgewas, doch overvloedigh van fijn woldragende vee; byſonder in 't gedeelte van *Collao*, en om 't groote lack *Titicaca*: hebbende alhier de ſomer en winter contrarie de Europiſche landen; heeft wel eenige vruchtdragende valeyen, doch meerder hoogh woeſt geberghte, en alle vol rijcke mijnen; wordt gelijck de voorgaende van den Onder-Koningh beſtiert, die twee Stadthouders onder hem heeft, hun verblijf houdende in de Provincien *los Charcas* en *Tucuman*, yder mede een Biſſchop hebbende. De ſteden onder *los Charcas* zyn *la Plata*, *la Paz*, *Oropeſa* en *Potoſi*, nevens eenighe vlecken. Van *Cuſco* nae de ſtadt *la Paz*, ofte *Neuſtra Sennora de la Paz* reyſende, dat ontrent de tachtentigh Spaenſche mylen gereeckent werdt, voorts komtmen langhs de Koninckliјcke wegh aen *los Angoſturas de Mohina* (daer *Pizarro* groote rijckdom bequam) en ſes mylen vorder het vleck *Urcos*, daer op 't geberghte een

Paleys geſtaen heeft; van daer op *Quiquixana*, tot in de Provincie *Canches*, haer dorpen zynde *Chiquana*, *Hatuncana*, *Horuro* en *Cacha*, daer mede een Paleys was, tot aen de Provincie van de *Canas*, en van daer tot *Ayavire*, daer meerder graf-ſteden als huyſen plegen te weſen; van daer vorder de *Collas* beginnende, daer *Hatuncolla* de voornaemſte plaets van plach te weſen, zynde 't bewoonſte quartier van *Peru*, is een vlacke landsdouwe, met veel rivieren doorwatert, de dorpen al met ſteene huyſen bebouwt; haer meeſt met Papas dat in de Son gedroogt is (en Chuna noemen) ernerende, is een verſtandigh volck; tot men komt aen 't lack *Titicaca*; hebbende vijf en dertigh mylen in de lenghte, vijfthien in de breete, en tachtentigh in den ommegangh, op eenighe plaetſen 70. en 80. vadem diepte, daer by de Heer *Johan de Laet* in zyn Weſt-Indien in 't thiende Boeck op 't dertighſte Capittel wonder van beſchreven wert. Van *Hatuncolla* voortrendende, komt men langhs de voornoemde wegh door *Paucarcolla* tot de Provincie *Chuquito*, gelegen aen 't lack *Titicaca* ofte *Tiquicoca* meeſt van Indianen bewoont, hebbende een Spaenſchen Corregidor ofte Stadthouder, behoorende onder 't Biſdom van

lo.

los Charcas, wiens woonplaetsen zyn *Xuli*, hebbende wel dertigh duysent Indiaensche inwoonderen, en dry Jesuyten Schoolen; *Chilane*, *Acos*, *Pomata* en *Cepita*, meest alle door de Spaensche Geestelijckheyt tot het Christen Geloof bekeert. *Cepita* aen het eynde van het voornoemde lack legghende, heeft een waterloosingh die men met een brugh passeren moet, daer den *Ingas* voor desen grootenTol plagh te ontfangen; niet wijt van daer wesende het dorp *Guaqui*, voor desen een Koninckliijck Paleys, doch nu een Vergader-plaetse daer de jonghe Christ-geloovighen onderwesen werden; en over de voornoemde waterloosinghe het vleck *Tiaguanaco*, niet groot, maer wegens de outheden vermaert; seven mylen verder ontmoetende het dorp *Viacha*, en daer ontrent het dal *Guarina*, heughbaer wegens de veltslagh, daer de Spaenschen den anderen vernielden, en soo voort over *Laxa* tot de stadt *Neustra Sennora de la Paz*, oock *Pueblo novo*, en nae de Provincie *Chuquiabo* genoemt, gelegen van *Cusco* in de negentigh van *la Plata* en *Potosi* in de seventigh, en van *Oropeso* stijf vijftigh mylen, in de valeye *Cochebamba*, in de Provincie *Chuquiabo*, aen een vlak heuvelken, daer een riverken by heen

loopt, en wegens de koude lucht niet seer vruchtbaer, hun lenten en somer-tijdt geduerende van September tot May, als dan de winter weder voor handen zynde, doch goede weylanden, daer veel vee gheteelt werdt; een halve Spaensche mijl groot, wiens Bisschop staet onder die van *la Plata*, de Jesuiten hun vergaderplaetse daer mede hebbende, is met goede Fonteinen verciert, doch met kleynhertige lichtgelovige Indianen bewoont. Van de stadt *La Paz*, nae die van *La Plata* voortreysende, en om de Koninckliјcke wegh te vervolgen die wy in 't dorp *Viacha* verlaten mosten; soo sullen wy deselvige daer weder hervatten, en die vervorderen nae *Hayohayo*, eertijdts met een Paleys verciert, en soo geraecken tot *Siquisica*, gelegen aen het uyterste van de *Collas*, en elf mijlen verder aen 't dorp *Carocallo* op een groote vlackte by de Provincie *Paria* gelegen; van *Paria* de reys vervorderende door de dorpen *Pocoata*, *Macha*, *Caracara en Moromoro* tot de stadt *La Plata*, Hoofdstadt deser Audientie, ghelegen inde Provincie van *Chuquisata*, daerse oock de naem van voert, op de hooghte van omtrent twee en twintigh graden Zuyder hooghte, de Koninckliјcke Audientie aldaer hun verblijf houdende; en

en is verciert met een Bisschoppelijcke Hooftkerck en andere Monnicke Kloosters, hun gesagh te landewaerts wijdt uytstreckende, wiens strijdtbaere inwoonderen *Charcas* en *Carangues* ghenaemt wierden; den bergh *Parco* ofte *Porco* voor der Spanjaerden komste veel Silver uyt gelevert hebbende; die daer weder andere rijcke mijnen vonden, het landt in dese gewesten daer vol van zijnde, sulks dat het wel acht hondert Spaensche wooningen te landewaerts heeft, en festigh duysent Schatbaere Indianen, en in negenentwintigh *Repertiementos* verdeelt; inde Valeye van *Cochabamba* twintigh mijlen van *La Plata* gheleghen zijnde het stedeken *Oropesa*, gebouwt by den Onder-Koningh van *Peru*, *Don Francisco de Toledo*, wiens inwoonderen hun meest onderhouden met den Acker te bouwen en Vee te weyden. Achtthien mijlen Zuydelijcker van *La Plata* vintmen het stedeken *Potosi*, nae de Silver rijcke bergh *Potasi* daer 't aen gelegen is de naem voerende, by Zuyden de linie, op de hooghte van 22. en een halve graedt acht mijlen van het Lack dat sy noemen *Laguna de Aulagas*, door een Canael gevoedt uyt het groote Lack *Titicaca*. Is tegenwoordigh Volckrijck, soo van Spanjaerden als vrye Indianen,

die hun alle met het mijneren zijn erneerende, en wel vijftigh duysent Indianen onder hun hebben, doch moeten alle tot *La Plata* te recht staen, alhoewel daer des Konincks Schat-kist is: en zijn Beampts-lieden woonen, hebbende nevens anderen mede een Collegie der Jesuyten. Dit vermaert geberghte als boven gelegen, is wegens 't hoogh verheven landt en onstuymige winden (by haer Tomahari genoemt) boven maten kout, droogh en bar sonder eenige vruchten voort te brengen, soo dat het niet bewoonbaer zijn soude, ten waere des menschen Silversucht sulcks toe liet, hun gesondtheydt aen een zijde stellende; die echter met den overvloedt van alle lijftocht en leckernien daer te koop komende verbetert werdt, is doncker ros van Coleur, als een Suycker-broot, spits boven alle bergen uytsteeckende, een vierendeel mijls hoogh, des moeyelijck te beklimmen, alhoewel 't te paert bereden kan werden, met een ander kleyn Geberghte aen de zijde beset zijnde *Guayna Potossi* genoemt, daer de Indianen voor desen veel losse Metalen als in beursen legghende vonden, de groote mijnen vier in 't ghetal haer als doe noch onbekent wesende, en eerst twaelf jaeren naer der Spaenscher komste

by

by een Indiaen ondeckt, waer van de twee eersten den Spanjaert *Villaroel* en *Guanca* den Indiaen inden jaere 1545. op hun naem deden registreren, die beyde *La Rica* en *Veta de Diego Centeno* genoemt wierden; de derde ader wegens de hardigheydt *del Estranno* geseydt, en de vierde *Mendieta* niet lange daer nae mede gevonden zijnde; van alle welckers bysondere beschrijvinge te lesen is by de meergemelde *Joh. de Laet, Lib.* x. *Cap.* XXXIII. De tweede Provincie onder dese Audientiæ behoorende, is die van *S. Cruz de La Sierra*, nae de Hooftstadt de naem voerende, eerst ontdeckt inden jaere 1548. door een Spanjaert *Nuflo de Chaves*, leggende hondert mijlen nae 't Oosten ter hooghte van twintigh graden Zuyder breete, op de wegh nae de stadt *Assumcion* (in de Provincie van *Rio de la Plata* gelegen) en alhoewel *S. Cruz* onder 't Stadthouderschap van de *los Charcas* soo in 't Geestelijck als Wereldtlijck leyt, soo heeft die echter zijn besondere Stadthouder, aldaer van den Onder-Coninck van *Perù* ghestelt, hebbende behalven de Vergaderinge der Jesuyten een Monnicken Klooster; is gelegen aen de voet van 't Gheberghte in een water-gebreckige landsdouwe, en niet te min vruchtbaer van

S. Cruz de la Sierra.

Kooren en Wijn, de Huysen met Palm-bladeren bedeckt zijnde, zijnde vier mijlen van een beeck die uyt 't Gebergh-te komt storten, en hun inwoonderen schoone Visch versorght, hoewel van smaeckelijcke Lantvruchten als *Platanos*, *Guayabas*, *Pinnas*, *Granadillas*, *Ambabayas*, *Luiumas*, *Tucamay*, Suycker riet, en *Cannafistola* geen gebreck hebben, haer gebueren zijn de *Cheriguanaes*, seer tot Menschen-vleys genegen, de *Titanes*, rijck van Kooper, Loot en Silver-mijnen, en de *Chiquitos* een strijdtbaere natie. Wat verder van de Provincie te seggen is sal in de beschrijvinge van *Rio de Plata* vervolght werden.

Chile. Of wel de Provincie *Chile* groot in 't begrijp is, en van *Peru* met de Valeye *Chiapo* op sevenentwintigh graden Zuyder breedte scheydt, en sich tot de straet van *Magallanos* (zijnde de lenghte van vijfhondert mijlen) streckt, soo is echter 't gene dat de Spaensche daer ten eenigen tijden in beseten hebben, niet boven de lenghte van drie hondert mijlen langhs de Zuydt-zee gheweest, en te landewaerts ter breedte van twintigh en oock minder, niet siende als de vlackte van 't Geberghte nae Zee streckende, hebbende by na ten Zuyden de selvige

hoogh-

hooghte die Spanjen ten Noorden is hebbende, nae 't getuygen van de meergemelde *de Laet*, dies soo hun ingeboorenen als vruchten, met de Europische beter over een komen als de andere West-Indiaenschen: ende het een gesonde en wel getempeerde climaet is, hebbende natuerlijcke Somer en Winter tijden niet veel donder en blixem onderworpen, soo dat het overvloedt heeft van Kooren, Wijnen en begraesde weyden, in sommige Valeyen den Dauw nedervallende, die vergadert soo gesont is als de Manna geacht werdt: heeft een soort van Schapen den Kameel niet ongelijck, die hun last-dragers zijn, en nevens de tarwe, garst en Mays noch vroegh-Kooren, in haer tale Teca genoemt, dat de ingeboorenen soo wel tot Spijs als Dranck meest gebruycken, de gerst niet ongelijck zijnde; wiens ingeboorenen wit zijn, doch voort 't Voorhooft seer haerigh, voor desen niet Burgerlijck, meest naeckt gaende, der Spanjaerden groote vyanden, daer gestadigh Oorlogh tegens voerende; wiens staet oock nergens onseeckerder als alhier is. 'T gerucht van de aldaer leggende Gout-mijnen de Spanjaerden in *Peru* ter ooren gekomen wesende, doen *Don Diego Almagro* in den jaere 1536. besloot die te ontdecken

ken, hem het gevaer niet ontſiende den wegh door de Provincien *Charcas*, *Chicas*, *Xuxuyes* (zijnde een wreet ſtrijdtbaer menſch-eetende Natie) en *Chaquana*, over de groote vreeſſelijcke woeſtijne *Atacama* derwaerts nemende, en naer lange Oorlogen aldaer het als noch onſeecker Gouvernement te ſtabileren, en eenige ſteden die hier na verhaelt ſullen werden te bouwen: werwaerts den Onder Coningh van *Peru* nu een Stadthouder is ſtellende. Om deſe beſchrijvinge met ordere als de vorige te beginnen, ſoo ſullen wy met de voorverhaelde Scheydtplaetſe *Copiapo* ſoo veel als de acker van Turquoyſen gheſeydt, (die daer met meenighte gevonden werden) aenvangh nemen. Deſe Valeye is de vrucht dragenſte van gantſch *Chile*, wiens Mays-halmen ſoo hoogh als lancien zijn, drie hondert-vout vrucht uyt leeverende; daer een rivierken uyt het gheberghte afloopende, doorwatert; in de Zuydt-zee een redelijcke Haven veroorſakende. Van hier vijfendertigh mijlen Zuytwaerts voortreyſende, ontmoetmen de valeye *de Guaſco*, met een afloopent rivierken mede een zeehaven veroorſaeckende, doch niet ſoo vruchtbaer als die van *Copiapo*, maer overvloedigh van Perdrijſen, wilde Schapen en

afgrau-

afgrauwe Eeckhoorntjes, daer de Spaenschen in 't ontdecken voorts de stadt St. *Jago de la neuva Estremadura* bouwden en weder verlieten. Daer aen volght de valeye *Chile*, daer het gantsche landt de naem van schijnt te dragen, voor desen rijck van gout-mijnen, de *Quillota* genaemt. In de valeye *Coquimbo* op dertigh graden gelegen, vint men de stadt *la Serena*, door den ontdecker *Valdivia* aldaer in den jare vijfthien hondert vier en veertigh gegrontvest, sestigh mylen van St. *Jago* gelegen, een bequame zeehaven hebbende, die soo eenighe schrijven wel twee hondert huysen groot, en tamelijcken bewoont is; de Engelschen daer ontrent landende, dry hondert te paert en twee hondert te voet tot tegenstant uytleverende; heeft twee Monnicken Kloosters, onder 't gebiedt van den Bisschop van St. *Jago* staende. Daer aen volght de stadt St. *Jago*, op een bequamer plaets als de boven-genoemde herbouwt, zynde de hooftstadt deser Provincie, op de hooghte van vier en dertigh graden zuydtwaerts, vijfthien mylen van de zuydtzee, een woonplaetse des Koninckliijcken Stadthouders nevens zijn raden, als mede des Bisschops en 't Geestelijck Hoff, Suffragaen van den Eertz-Bisschop van *la Plata*, onder hem hebben-

hebbende *Val Parayso, Serena, Coquimbo, Mendoze* en *St. Juan de la Frontera*, wiens Hooft-kercke alhier is, nevens twee kloosters der Dominicanen en Franciscanen, nevens een vergaderingh der Jesuyten; ruym acht hondert huysen groot, en overvloedigh van lijftocht, wijn noch tarwe gheen gebreck hebbende, als mede rijcke gout-mijnen, en by de tachtentigh duysent Indiaenen, in ses en twintig Repartiementos verdeelt, onder haer woonende; heeft een bequame zeehaven *Valparayso* ghenoemt, wiens rivier *Topocalma* voorby de stadt is vlietende; alles naer en van *Lima* komende daer gheladen en ontlost werdende, de Engelschen en Nederlanders zijnde den Oorlogh wel bekent. Veerthien mylen de kust verder zijnde ontmoetmen de rivier by de Chileesen Cachapool ghenoemt; daer aen die de *Maule* (daer des stadts *la Conceptions* gerechtigheyt begint en tot *Biobio* eyndight) en soo tot *Quilocoya*.

De derde stadt by de Spaenschen in dese Provincie beseten is *la Conception*, met twee Monnicken Kloosters en Jesuyten verrijckt, en gelegen op den oever van de Zuydtzee, met een bequame zeehaven *Penco* genoemt, op ses en dertigh graden vijf en veertigh minuten, zuyder

zuyder hooghte, daer twee rivierkens in uytwateren, de kleynste door de stadt vlietende; die zedert het verleggen van de Audientie (daer gheweest zynde van 't jaer 1567. tot 1574.) seer verarmt is, en wegens den overval die se dagelijcks van de strijdtbare Chileesen te verwachten heeft, viermael van haer overrompelt en verbrandt, wel twee hondert huysen groot wesende, soo datse eyndelijck genootsaeckt waren die met een muer te omvanghen, en een sterckte daer by te leggen, met een besettinge van vijf hondert Spanjaerden. Voortreysende komtmen aen de valeye *Arauco* daer strijdtbare Chileesen woonen, de omleggende Spaenschen in gestadigen alarm houdende; hier teghen over vijf mylen van het vaste landt legghende 't Eylandt *la Mocha* onder die van *Arauco* behoorende. Van *Arauco* (teghenwoordigh met een sterckte en 500. Spanjaerden beset) achtien mylen te landewaert tusschen 't gebergte op 't pleyn de *Ongol*, leydt een Spaensche stadt eertijdts *de los Confines* genaemt, en daer nae *Villa neuva de los Infantes*, twintigh mylen van *de la Conception*, tegens de ingesetenen gestadigen Oorlogh voerende. De zeekust tot op acht en dertigh graden veertigh minuten vorder reysende, nae Zuyden vier my-
len

len van de zee leydt de ſtadt *Imperial*, aen de rivier *Cauten* die oock *Uten* genoemt werdt, zynde de hooftſtadt van 't tweede Biſdom, mede onder *la Plata* in 't geeſtelijck ſtaende, is in een vruchtbaren gront geleghen; van hier tſeſtigh mylen, en vijf en twintigh zuydt-ooſt ten ooſten landewaerts in, op negen en dertig graden ontmoetmen de ſtadt *Villa Rica*, geleghen ontrent 't Lack *Mallabanquen*, dry mylen lanck en twee en een half breedt, door de rivier *Tolten* in zee looſende, deſe ſtadt is gelegen in een valeye aen 't geberghte daer veel Pijn-boomen waſſen, by haer *Pinnones de Libano* genoemt, niet verre van daer een brandende Bergh zynde, uyt welcke de Fonteyn ontſtaet die ſoo veel waters geeft, dattet een loopende Beeck veroorſaeckt; aen het geberghte een arme natie woonende, die zy Pulches noemen, hun met de jacht ernerende; deſe ſtadt is redelijck by de Spanjaerden bewoont; de geeſtelijcke daer twee kloosters hebbende. Ten halven de Provincie *Chile* voort-gereyſt zynde, ontmoetmen op veertigh graden by zuyden de linie de ſtadt *Baldivia*, of nae haer ſtichter *Valdivia*, meeſt van Spanjaerden bewoont die in den jaere 1599. van de Chileſen overvallen en alle vermoort wierden;

niemandt

niemandt als by de acht hondert Vrouwen nevens hun Stadthouder gevangen nemende, diese de mondt en ooren met ghesmolten goudt vulden, om hem te versadighen, van zyn hooft een schietkloot en gebeeten Trompetten makende; de vrouwen niet te lossen zynde als ider teghen een paer spooren, toom en degen; dat echter van den Onder-Koningh verboden wierdt, om hun niet te wapenen.

De Chilesen de Spaenschen niet alleen uyt *Valdivia*, maer oock uyt *Osorno*, *Conco*, *Imperial* en *Villa-rica* verdreven hebbende, sullen ons nae *Castro* begeven, zynde de laetste Stadt die de Spaenschen zuydtwaerts in *Chile* besitten, by de Chilesen *Chilue* geseydt, is gebouwt op een van de Eylanden geleghen in 't Lack *Ancud*, op de hooghte van dry en veertigh graden, dat wel vijftigh mylen lanck, en van twee tot neghen mijlen breedt is, zynde berghachtigh beslooten, rijck van goude stofmijnen, tot by de zee-strandt toe, hebbende overvloet van tarwe en maiz; de stadt een mijl ofte meer van strant geleghen tusschen twee kleyne waterbeken, was voor desen vermaeckelijck en welgebouwt, doch nu seer desolaet, en de naem nae haer eerste stichter *Lope Garcia*

cia de Caſtro voerende, nevens het Eylandt onder een Stadthouder, meeſt met Spanjaerden bewoont zynde, wel twaelf duyſent Indianen onder haer hebbende, die haer meeſt met Schapen erneeren, en de fijnſte wolle van *Peru* uytleveren, en daer haer kleederen van maken. Onder deſe Provincie behooren noch de ſteden *Mendoca* en St. *Juan de la Frontera*, doch alſoo wy ooſtelijck aen, verre over het ſneeuw-gebergte des *Andes* gelegen een weynigh bekent zyn, ſullen 't daer by laten blijven; oock 't lant naer de ſtraet van *Magellanes* niet verder onderſoecken, vermits de Spaenſchen daer gheen beſit hebben, maer weder te rugge keeren, en ons begeven nae de Provincie

Tucuman. *Tucuman*, binnen 's landts in dry natien verdeelt, als *Tucumans*, *Juries* en *Diaguitas*, gheleghen over het ſneeuw-gebergte *des Andes*, nae de rivier *de la Plata*, ende tot ghebueren hebbende de Provincien *Chile*, *Rio de la Plata*, *Peru*, ende die van *del Rio Bermeio*, vviens riviere ſich in die van *la Plata* ontloſt, haren oorſpronck in de Valeye *Xibixibè* nemende: dit zyn getemperde en vruchtbare landen, geen Gout of Silver-mijnen aldaer tot noch toe ontdeckt; de ſteden daer onder behoorende zijn *St. Jago del Eſtero* na de rivier

daer

daer voor by loopende: eertijdts *del Varco*, op de hooghte van ſtijf achtentwintigh graden zuyder breedte, hondert vijfentachtentigh mijlen van *Potoſi*, verblijf plaets des Stadthouders met zijn minder Beampts-lieden, als mede des Biſſchops, (ſtaende onder den Aertsbiſſchop van *Charcus*) weſende de Hooftkercke deſer Provincie, en een Jeſuyten School, op een ſiltachtige, ſandige gront gebouwt, des ſy by gebreck van ſteenen geen goede gebouwen hebben, alhoewel daer een redelijcke geſonde lucht is; de Ingeſetenen hun nu veel erneerende met de drapery van Wolle-lakenen, Saeyen en diergelijcke, alſoo ſy fijne wolle hebben, daer de Landtſaten meeſt mede gekleet gaen, is overvloedigh van Mayz en andere granen, vermits de Landen wegens de loopende rivieren wel bevochtight werden. De tweede ſtadt daer aen volgende, is *St. Miguel de Tucuma*, op de hooghte van ſes entwintigh en een halve graedt nae 't zuyden, achtentwintigh mijlen van de eerſte ſtadt *St. Jago*, aen de voet van het wreet geberghte, doch echter bequaem en vruchtbaer wegens de aldaer omſweevende water-ſpruyten, de rivier *El Eſtero* voedende, de Jeſuyten alhier een Vergaderinge hebbende, is rijck van Mayz,

Wijn,

Wijn, Vee en Wildt, en werdt hie veel Catoen en Vlas gewonnen, de: sy haer veel met linnen erneeren. De derde stadt deser Provincie is *Neustra Sennora de Talavera*, by de Indianer *Esteco* genoemt, gelegen op den oeve *Rio Salado*, ter hooghte van sesentwintigh graden, vijf en veertigh mijlen ten noorden van *S. Jago* en hondert veertigh van *Potosi*, is wegens de wateringhen vruchtbaer, des sy hun van de Catoenen, Honigh, en eenige Verwen meest onderhouden. Voor de vierde en laetste Hoofstadt steltmen *Cordoua*, op twee en dertigh graden en dertigh minuten, hebbende weghens de getempertheydt goede Somer en Winter-tijdt, met goede bewaterde Valeyen en Velden voorsien: des het veel Vee, Catoenen, Granen en Wijnen uytlevert, is oock met zout-pannen voorsien, alwaer oock veel Silver-mijnen gevonden werden; leydt tusschen *St. Fè en S. Juan de la Frontera*, op de Landtstraet veele wegen, en besonder na *Rio de la Plata*, als de kortste en seeckerste wegh zijnde, wel drie hondert inwoonders groot, die haer meest met de Landtbouw en 't Weef-getouw voeden, gelijck oock mede die van *Potosi* doen.

Noch besitten de Spaensche Koningen

gen in desen hoeck de Provincie van *Rio de la Plata*, naa haar vermaarde Rivier de naam voerende, die op de hooghte van ses-en-dertigh graaden bezuyden de Linie gelegen is, het Spaans en Portugaals *West-Indien* van den anderen snydende, in het Westen tot lendenen hebbende *Tucuman* en andere Peruaansche gedeelten, de rest noch niet zeer bekent; is vrughtbaar van Taruw, Wijn, Suycker en andere Spaansche Vruchten; heeft overvloet van Vee, en insonder schoone Paerden, geen Wilt en Wilt-braat gebreck hebbende, voert een soort van Vossen, die soo kleen van van Muyl zijn, dat nauwelijckx een Miere konnen insuygen en niet schaadelijck; als mede Kameloens, Tygers en Leeuwen; is een Stadthouderschap en Bisdom op sigh selven, onder den Ouden Koningh van *Peru* staande. *Rio de laPlata.*

Belangende de Revier daer dese Provintie de naam van voert, en sigh in de Noort-Zee losset, wort naast die van de *Amazones* voor de grootste des Werelts geacht, hebbende aan den uytgangh van *Cabo S. Maria*, tot *Cabo S. Antonio* (na 't zuyden) de wyte van dertigh Spaansche mijlen, en lenghte tot lack *de los Xarayes* van ontrent de drie hondert, en meest thien breet, doorgaans

veel Eylanden in 't midden leggende; veel Revieren onderwegen met ſigh ſle-pende; wiens ontdecker in den jaare 1515 geweeſt is eenen *Iuan Dias de Solis*, die 'tzijn Leven koſte, en van de Wil-den gegeten wiert; dat elf jaaren daar na door een Engels Piloot (doch in Portugeeſen dienſt) hervat en verder on-deckt wiert; gelijck het Jaar daar aan den Portugees *Diego Garcia* die noch verder uytvont, tot *Alvar Nunnez Cabe-ca de Vaca*, die eyndelijcke op 't jaar 1540. ganſchelijck ontdeckte en be-volckte. De Steden deſer Provintie zijn *Neuſtra Sennora de Buenos Ayres*, anders *Cuidad de la Trinidad*, naaſt aan Zee ge-legen; in den Jaare 1535. door eenen *Don Pedro de Mendoça* gebouwt op een byſpruyt over 't Eylant *S. Gabriel*, in de Provintie *Morocotes*, doch tot tweemaal verlaaten eyndelijck in den Jaare 1582 behouden; is van weynigh gevolgh niet boven de twee hondert inwoonde-ren ſterck, hun meeſt met de Landt-bouw, die daar heerlijck is onderhou-dende, gants geen ſterckte als des Stadt-houders behuyſinge hebbende, aan de Waterkant met een Tooren en vier kley-ne Stuckxkens voorſien, hondert twin-tigh mijlen van *Cordua* gelegen, de Huy-ſen van Aarde (tuſſchen houte Wande

inge

ingeſtampt) gemaackt, by de Spaanſchen *Tapias* genoemt, de Jeſuyten aldaar een School houdende, leyt in een Vrucht-draagent geweſt, ſonder met geberghte ofte Steenrotſen gequelt zijnde, en rijck van Viſch-werck; wiens Indianen in Hutten woonen, van riet-matten gemaackt, meeſt naackt loopende ofte met Otters Vellen behangen, by de Jaght en Viſſcherye levende, ſoo dat ſy groot werck van Honden maken.

De voornaamſte en Hooft-Stadt deſer Provintie is *Neuſtra Sennora del Aſumcion*, ofte anders *Aſcention*, op de Zuyder hooghte van vijf-en-twintigh en een halve graat, drie hondert vijftigh mijlen opwaerts de Revier *la Plata*, op de Vloet *Paraguay* : de Koninghlijcke Stadthouder, Biſſchop (onder de Erts-Biſſchop van *Lima* ſtaande) en andere Beampten hun wooninge aldaar hebbende, neveus de Jeſuiten en andere Geeſtelijcken wel vier hondert Spanjaarden en drie duyſent *Meſrizos* aldaar woonende, behalven noch vier hondert duyſent Cinſbaare Indianen onder hun ſtaande; hebbende een wel getemperde Lucht, die haar overvloet doet hebben van alle Levens middelen; haar gebueren zijnde de *Cheriguanes*, *Guatataes*,

Mogolaes en *Connanequaes*; de hooghſte van alt Weſt-Indies geberghte *Lambere* en 't Lack *Ytapua*, vermaart wegen d daar binnen leggende Rotze, niet verr van daar zijnde.

Deſe voorgaande volcht *CuidadReal* anders oock *Ontiveros* en *Guayra* ge noemt, na de Braſiliaenſche zijde, on trent de 't negentigh mijlen na 't Noort Ooſten van *Aſcention*, gelegen aan d Revier *Parana*, die daar ontrent ee ſchtickelijcke Water-val heeft, wel va de twee hondert Vadem hoogh; hee wegens haar vruchtbaare Lantſdouw alles in overvloet, oock goet kooper, e meenichte van Indianen.

Behalven deſe drie voorgaande St den, zijn daar noch de volgende, *S.F* tot gebueren hebbende de *Calchinos*, *M penes* en *Chiloacas*, *S. Salvador*: *S. Ana* *Puerto de la Candelaria*, en *Puerto de l Reyes*.

Dit wel 'tvoornaamſte zijnde, dat d Spaanſche Koningen buyten Spanjen ſoo in Italien, d' Ooſt als Weſt-Indie zijn beſittende, Reſteert te verhandel 't geene voor haar in de Nederland noch overigh is; doch vermits ander ſulckx wijtloopigh beſchreven hebbe ſoo ſullen als met de Vinger maar aa wijſen, wat Steden aldaar noch beſitte

n met het Hertoghdom Brabant beginnen, waar van tegenwoordigh noch hebben *Leuven, Brussel, Antvverpen, Tienen, Leeuvven, Nivelle, Arschot, Megen, Diest, Liere, Vilvoorden, Gembloers, Iouloigne, Hannut, Landen, Halen, Sicherien, Herentals* en het nieuw gebouwde *Santvliedt*, nevens *Mechelen*, dat een besondere heerlijckheyt is. In 't Hertoghdom *Limburgh*, de Stadt *Limborgh, Valckenborgh* ofte *Fauquemont, Dalen* en *Hertogenrode*. In *Luxemburgh* mede een Hertoghdom, besittense de Steden *Luxemburg, Arlon, Rodemarck, Diedenhoven* ofte *Theonville, Gravemarck, Koninckmarck, Dickrick, Vireton, Esservvere, Viandalem, Bastenack, Mommedi, Neufchasteau, Danvillers, Marville, Roche* in *Ardenne, Durbi, S.Tit, Marche* en *Sleide*. Noch in 't Hertoghdom van Gelder, en Graefschap van Zutphen daar onder begrepen; de Steden van *Ruermond, Gelder, Stralen, Venloo, Wachtendonck* en *Erckelens*. In 't Graafschap Vlaanderen, *Gendt, Brugge, Yperen, Cortrijck, Grevelingen, Duynkercken, Oostende, Rijssel, Douay, Doornick, Orcies, Lannoy, Oudenaarde, Aelst, Dendermonde, Nieuvvpoort, Burburgh, Damme, Dixmuyden, Vuerne, Ninove, S. Wynoutsbergen, Geersbergen, Kassel* en *Dense*. Na Vlaanderen in het

Graafſchap Artois, *Atrecht*, *S. Omer*, *Betunen*, *Arrien*, *Bapaume*, *Heſdin*, *Renti*, *S. Pol*, *Perne*, *Lillers*, *Baſſee* en *Lens*: daar men mede onderſtelt, de Biſſchoppelijcke Stadt *Camerick*. In Henegouw, *Bergen*, *Valencijn*, *Bouchain*, *Queſncy*, *Conde*, *Landrecy*, *Arennes*, *Chimay*, *Marienborg*, *Philippeville*, *Beaumont*, *Maubeuge*, *Bavais*, *Bins*, *Reus*, *Soigny*, *Braine le Conte*, *Enghien*, *Halle*, *Leſſine*, *Chevre*, *Ath*, *S. Giſleyn* en *Leuze*. Daar aan 't Graafſchap *Namen*, met de Hooft-Stadt van de ſelvige Naam, die deſe Koninck met de drie volgende aldaar is beſittende, als *Bovines* de grootſte, *Charlemont* de ſterckſte, en *Valencour* de kleynſte; en behalven 't Graafſchap *Burgondien* op de Vrieſche grenſen, de Stadt *Lingen*.

Burgundien wort verdeelt in 't Hertoghdom en Graafſchap, doch vermits 't Hertoghdom onder de Franſche Kroon is behoorende, ſal 't ſelvige tot andere gelegentheyt ruſten, en hier alleen, tot beſluyt, een kort verhaal van 't Graafſchap gedaan werden; dat in drie Baliouwſchappen verdeelt wert, als dan van *Dole*, *Grey*, en *Salins*. Onder 't Baliouwſchap van *Dole*, begaan *Dole*, *Quingÿ*, *Ornans*, *Roche-fort*, *Verſel* en *Loye*.

Dole, voor deſen *Dittatium*, is naaſt de

de Eertz-bisschoppelijcke-Rijckx-Stadt *Bizanzon* 't hooft deses Graafschap, aldaar sigh onthouden des Koninks Parlament, en andere Raaden, nevens de Hooge-schoole, wiens voor-rechten by *Otto* de laetste Burgundische Graaf van Paus *Nicolaes de IV.* erlanght, en in den Jaar 1423. van *Philips* de goede gestight is. Gelegen aan de vermaackelijcke Revier *le Doux* (die hem aldaar verdeelt, en wiens landsdouwe wegens de groote vruchtbaarheyt *le val d'amours* genaamt wert) aan 't hangen van het geberghte, hebbende een gesonde Lucht, en grooten toeloop van Volck, die daar dagelijckx af en aan-reysen; is redelijcke sterck, met schoone Kercken, Toornen en Brugh verciert, sonder echter het treffelijck Marckt-velt te vergeten; pronckende met een cierlijck Raadhuys en schoone Kerck, daar in een Kostelijcke Graft-stede rustende, 't gebeente van *Mercurinus à Catinaria*, eerste Cancelier van wylen *Keyser Carel de Vijfde*, nevens meer andere gemeene gebouwen, Kloosters, en Heeren huysen; heeft in de Fransche Oorlogen veel uytgestaan, meermaals van Heere verandert, en te mets geplondert.

Quingy, *Quingey* en *Quingium*, is een seer oude Stadt gelegen aan de Water-

vloet de *Louue* ofte *Lupia* tusschen *Salins* en *Ornans*; by *Carel van Amboise* der Francoisen Velt-Overste, in den jaare 1479. nevens het Stedeken *Rhene* geslecht, en naderhant reedelijcke weder herbout, tot eyndelijcke anno 1641. de de Fransche plonderinge voor de tweede-maal heeft moeten gedoogen.

Ornans, *Ornatum*, *Merula* vermeent alhier te wesen des *Antonini Vrba*, is een Stedeken gelegen aan de *Louue*; wiens gemachtighden op de Burgundische Lantdagen verschynen; heeft voortgebraght *Nicolaus Perrenotus Granvellanus*, navolger *Mercurini à Catinaria* in het Cancelierschap des *Keysers Caroli Quinti*.

De derder Stadt onder Baliouwschap van *Dole*, is *Roche* tot onderscheyt van *Roche-Ioan* (hier ontrent mede gelegen) gemeenelijck *Roche-Fort* genaamt, en in het Latijn *Rupes-fortis*, ofte na *Cognati* meeninge *Rocha-Fortis*; is niet wijt van *Dole* gelegen aan 't Revierke, de *Dub* ofte *le Doux*; by de Francoisen in den jaare 1479. de Bourgouders afhandigh gemaackt.

Daar aan volght *Versel* ofte *Vercellæ*, een kleyn Steedeken, alhoewel bouvalligh van Muuren, nochtans Stadts Naam en Vryheydt genietende. De laatste

plaats

plaats onder dit Balliouwſchap voor de Naam van *Loye* ofte *Loya* niet als een groot open Dorp zijnde, en echter met Stadts Voorrechten voorſien, niet wijdt van *Dole* gelegen.

Het tweede Baliouwſchap dat van *Grey*, daar onder behooren deſe naarvolgende plaatſen, *Grey, Veſcul, Mont-boiſen, Iuſſey, Pont ſur Saone, Cromary, Mont-Iuſtin* en *Faul-Cogney.*

Grey, Gray, Graiacum en *Græum* de Hooftſtadt deſes Baliouwſchap is gelegen aan de Revier de *Saone, Sona,* oock *Araris* en *Arar*, in een vruchtbaare Lantſdouwe, van binnen met ſchoone Kercken, en andere ſoo gemeene als beſondere gebouwen verciert, oock geen gebreck van Fonteynen en luſtige Straaten hebbende; heeft de Oorloghs veranderingen ſeer onderworpen geweeſt, eerſt van de Francoiſen gewonnen, daar na van de Burgunders geplondert en verbrant, tot eyndelijcke weder tot deſen ſtant geraackt is.

Veſcul, Veſulium is voor deſen een ſeer ſchoone Stadt geweeſt, niet wijdt van *Charey* gelegen, hebbende ſtercke Veſtingen, deftige Huyſen, en een treffelijck Wijn gewaſch; doch haren Heer, *Hertogh Carel de Stoute* voor *Nancy* ver-

ſlagen zijnde, iſſe in den jaare 1478. van de Francoiſen bemachtight, en weder verlooren; dan het naaſte jaar daar weder Meeſter van geworden zijnde, iſſe geplundert in brant geſteecken, en haar ſterckten om verre geruckt; oock ſoo blijven leggen tot *Keyſer Maximilian den I.* in den jaare 1492. die weder herbouwt en in voorigen ſtant gebracht heeft; totſe daar na anno 1533. door haar eygen vyer verteert is, te mets t'Hooft weder opſteeckende.

Mont-boiſon, *Mons-boſonis* en *Mombo-ſium*, is een kleyn Stedeken van geender waarde, gelegen tegen over *Rougemont* aan het water de *Loignon*.

Iuſſey, *Iuſſæum* is een Stedeken gelegen op de grenſen deſes Graaffchaps op een Waterſpruyt, die ſigh in de *Saone* loſſen; in den jaare 1595. onder den Franſchen Velt-Heer *Tremblecourt*, verovert ende verwoeſt.

Pont ſur Saone, *Portoſſone*, *Port ſur Saone*, *Portuzona* en *Portuſſona* is een Stedeken gelegen op de Revier *Saone*, tuſſchen *Chemilly* en *Faverney*, zijnde als de voorige Stadt van *Tremblecourt* in de jaare 1595 ingenomen en verwoeſt.

Cromarary, *Cromaræum* mede een kleyn Stedeken, doch niet te min op de Lantſdagh vergaderinghverſchynende is ge-

is gelegen op de *Loignon*, is gelegen tusschen *Gijs, La Roche Villers* en *Roullan*.

Mont-Iustin en *Mons-Iustini*, is een goet sinnelijck Stedeken, gelegen in de Lantvooghdy deses Graafschaps.

En eyndelijck *Faul-cogney*, een kleyn Stedeken gelegen by *Luxul* aan de Grensen tegen *Lotteringen* en *Plombiers*, anno 1479. eerst van de Francoise, daar na van de Burgundiers, doen weder van de Fracoisen, en eyndelijck by *Keyser Maximilian* verovert en ingenomen is, des jaars 1492. 't selvige aan sijn Soon Eertz-Hertogh *Philips* ter handen stellende.

Nu volght het Baliouwschap van *Salins*, zijnde het derde en laetste, onder wiens Recht-banck staan, de Steden van *Salins*, *Arboise*, *Poligney*, *Pontallie*, *Noseret*, *Chastel*, *Mommoret* en *Orgelet*.

Salins, *Salinæ* en *Sans*, is een van de voornaamste Steden deses Graafschaps, want *Dole* door de Francoisen overwonnen, geplondert, ende als woest gelaten zijnde, heeft *Lodewijck de XII*. Koninck van Vranckrijck (in den jaare 1482 zijn Bedevaart na *S. Claude* doende) alhier het Parlement en Hoogen-raadt gebraght, tot het eyndelijcke weder tot *Dole* herstelt wiert, en sint aldaar gebleven is; Bromt met haar Sout-bronnen en Sout, dat aldaar gekoockt en versonden

den wert, sijn Heeren geen kleyn gewin toebrengende, des dese Plaats seer in achting nemen, en haar daar van in't besonder Heeren van *Salins* laten noemen; leyt in een lustige clove tusschen 't Geberghte genaamt *la Montagne d'Orée*, en wegens de Sout Fonteynen *Salins* geheten; is aan hangent geberghte in de lenghte gelegen, hebbende schoone straaten en treffelijcke gebouwen, met stercke Vestens en Wacht-Toorens, ten beyde zijde; ten eynde de voorsteden met een sterck Slot verseeckert, het eene *Chasteau de Bracon* en het ander de *Belin* genaamt; de Revier *Forica* (die eenige Molens doet maalen) daar door loopende; heeft een treffelijck Koninck-lijck gebouw, daar het Sout gesoden wert, de Naam van *la Grand Saulnerie* voerende; nevens vier voorname Hooft-Kercken, als die van *S. Anatolio*, *Mauritio*, *S. Iean Baptist*, en *Nostre Dame*; drie Gast-huysen, als die van *Mont-Higu*, en *S. Michiel* in de Stadt, en dat van *Bracon* daar buyten op een Steen-rotze gelegen, nevens verscheyde Kloosters en de Heerlijcke gebouwen als *les Hasles*, *le Siege de Iustice* en anderen; de eerste Eertzbisschop aldaar geweest zijnde. *S. Hugo* Stichter van de Hooft-Kerck *S. Anatolio*, aldaar gestorven ontrent den

den jaare 1066; heeft in Oorlogs tijden veel uyt gestaan, oock somwijle van Heeren verandert.

Arboise en *Arbosium* van't vrught dragende geboomte daar 't selvige als in een boomgaert in geleegen is, is onder de groote Steeden deses Graafschaps gereekent, en verschijnet, oock alzoo op de Lantdagen, zeer beroempt wegens de Heerlijcke Wijnen die daar ontrent vallen; hebbende onder andere de Kerck van St. *Justus*, dan inne begraven leggende *Claudius à Baume* de vijf en tachtichste Ertzbisschop van *Bisanson*, des Jaars 1584 overleeden.

Polignii, Polichnum, wiens naam men vermeent uyt het Grieckx zijn oorspronck te hebben, en is soo veel te seggen als Stedeken; is een wel bemeurde plaats, met goede Wacht-Toorens en sterck Slot voorsien, *Grimonie* genaamt; met schoone rechte breede Straaten, die met doorloopende water-beeckens ververst werden, daar een hooff Kerck is, nevens een Dominicaner en Nonnen-Klooster St. *Clara* genoemt; leyt vermaackelijck in't Geberghte, dat ten deele met Bosgagie, en voorts met wijnstocken beplant is; des Oorloghs verandering seer onderworpen, soo dat deshalven veel uyt gestaan heeft.

Pontallie, *Pontarlun*, *Pontarlier* en *Pons Gallorum*, is gelegen een half mijl van 't vaſte kaſteel *Ioux* op de *doux* ofte *Dub*; daar voor deſen een oude gebouw en brugge ſouw gelegen hebben, waar langens de Romeynen hun reyſe na *Salins* namen, genaamt *Pons Elie*, na den Keyſer *Ælio Adriano*, is voor deſen een ſchoone ſtadt geweeſt, leggende in't geberghte, met ſchoone meuren omvangen, hebbende drie Parochi-Kercken, en een Auguſtiner Klooſter; doch in Januari 1639 van *Hertogh Barent van Wymeren* verovert, geplondert, en by de Franſchen verbrant, dat de inwoonderen hun leeven en middelen ghekoſt heeft.

Noſeret, *Nozereth*, *Nozerethum*, van wiens naam *Gilbertus Cognatus* (aldaar geboortigh) en anderen beſondere gevoelen hebben, ſoude voor deſen een ſchoone ſtadt geweeſt zijn, leggende op een verheven heuvel, dieſe dry hoekigh beſlaat, van waar aan alle zijden in vruchtbaare landouwen een vermaackelijcke uytſicht heeft; verciert met ſteene gebouwen, en nette geplaveyde ſtraaten, deftige, vriendelijcke en wel krighs ervaarne inwoonderen: alhoewelſe niet groot van begrijp geweeſt is, ſoo hadſe echter een ſchoone hoff-Kerck, en Franciſcaner

ciſcaner Klooſter, marcktvelt, Raadthuys en vlees-hall, nevens friſſe bornputten, Gaſthuys en Schoole, voorts met goede vaſte muuren en bolwercken verſien; nevens aan de zuyt zijde een treffelijk Vorſten Slot, met loot bedeckt, en Prins *Philips* oudtſte zoon van wijlen den ontſtervelijcke *Willem* Prince van Orange (door *Balthazar Gerardt* Burgunder vermoort) uyt zijn Spaanſche gevangeniſſe verloſt zijnde, ingeruymt is: doch heeft in verſcheyde oorloghs voorvallen veel te lyden gehadt; dat haar Burgers eyndelijck ſulckx verdrietende, en weder nieuwe ſwaarigheden voor handen ſiende, inden Jaare 1640. heeft doen beſluyten de Stadt te verlaaten en in brant te ſteeken.

Chaſtel, Chaſtel Chalon, Chaſteau Chalon en *Caſtrum Karoli,* ſoude na't ſeggen haarder inwoonderen deſe naam van *Keyſer Karel* de Groote voeren; is geleegen aan den oorſpronck van de revier de *Seile* ofte *Cellæ*, is een goedt landouwe, uyt de nature ſterck, beroemt wegens het adelijke Klooſter *Stiff*, en Anno 1637 van de Francoiſe verovert.

Mommoret, *Monsmoretus* en *Monsmoretus* is een kleyn ſtedeken, gelegen aan 't hangen van een Heuvelken niet wijdt van de Stadt *Lon le Saulnier,* wert mede

inde

in de Lantſvergaderinge toe gelaten te ſtemmen.

Orgelet, *Orgeletum* en *Orgelium* ſoude de naam voeren van het oudt verteerde Slot *Mont-Ogier*, in ouden tijden aldaer gebouwt van een vermaarde Deenſche Ridder *Orgier*, zijnde *Pair*, ofte Medegenoot in Vranckrijck; is een fraeye koop en handel Stadt, daar veel Lakenen gemaackt werden, aan een opgaande bergh gelegen, daart boven met een Slot verſterckt is, zijnde wegens 'tſteen geberghte zeer onvruchtbaar; ſulckx dat men ſegget daar te ſijn lover noch gras, water noch viſch, en geberghte ſonder hout; doch een ſchoone geſonde lucht, daar men na den Avontmaal wandelende, in een half uur weder goede Appetijt bekomen kan.

Charroles, *Karoleſium* en *Caroleſia* is een kleyn Stedeken, behoorende onder 't Graaſſchap *Charolois*, gelegen in het Graaſſchap *Burgundie*, tuſſchen de Revieren de *Loire* en *Saone*, tot grenſen hebbende ten Noorden 't Hertoghdom *Burgundien*, ten Weſten *Bourbon* en *Foreſt*, ten Zuyden *Beaujolois* en *Lyonnois*, en ten Ooſten *La Breſſe*: daar *Philips* Hertogh van *Burgundien* ſijn Soon *Karel de Stoute*, by ſijn Leven de Naam van dede voeren. Of wel dit Graaſſchap eygent-

eygentlijck onder 't Hertoghdom *Burgundien* is behoorende, soo besitten de Spaanschen sulckx echter van de Fransche Koningen te Leen, en behooret deshalven onder 'tSpaansche Parlement van *Dole*.

Ofte wel *Bisanzon* in dit Graafschap *Burgundien* gelegen is, soo hebben de SpaanscheKoningen daar niet op te seggen,alfo 't een Rijck-stadt,en onder het Duytsche Keyser-rijck is behoorende, des sullent stilswygens voorby gaan, ende een eynde maacke met de doorreysinge aller Landen en Steden onder dese geweldige Monarchie gelegen : En voorder treden tot het Geslacht Register dese Koningen.

GESLACHT-

GESLACHT-REGISTER

Der Koningen van Spanjen.

En tyden *Attilæ* was Spanjen verdeelt in twaelf Koninckrijcken, en is daer n: gebraght op vijf, namelijck, *Castil en*, *Arragon*, *Navarra*, *Portugael* en *Betica* ofte *Granaden*. De Mooren hebben tot op on- sen tijdt het Rijck van *Granaden* in gehadt. En de Koninghen van *Castilien* over menigh hondert jaren het Christe gheloof aengenomen, want doen de *Gotthen* uyt *Italien* verdreven waren, e na dat sy de selve onder *Alaricum* e *Ataulphum* seer beschadight hadden zijn sy met haren Koningh, *Segerick*, i Spanjen ghevlucht. Doch sullen beginnen van haren eersten Koningh die i *Spanjen* geheerscht heeft.

Het gevolgh der Gotthische Koningen in het gansche Koninghrijck van Spanjen.

I.

A*Thalaricus*, was de eerste Koning der Gotthen die in Spanjen, n dat het door Stadt-houders der Ro meyne

meynen langhen tijdt beheerſcht had gheweeſt, heeſt gheregeert den tijdt van derthien jaren: in 't jaer Chriſti. 344.

Na ſijn doodt begheven hun de Gotthen wederom onder 't gebiedt der Romeynen den tijdt van achtentwintigh jaren, en komt daer na wederom aen de Koningh der Gotthen.

2. *Alaricus*, deſen heeft Romen ingenomen en gheplondert, in 't jaer 410. heeft geregeert ſes-en-twintigh jaren. 385.

3. *Ataulphus*, wordt Koningh, na dat *Alaricus* ſchielijck overleden was, regeert ſeven jaren. 411.

4. *Segericus*, genegen zijnde om met den Romeynen vrede te maken, wordt van ſijn onderſaten omgebraght, regeert weynigh meer dan een half jaer. 416

5. *Vallia* oft *Wallia* regeert drie jaren. 416.

6. *Theuderedus* oft *Theodoricus* regeert tweeëndertigh jaren. 419.

7. *Thuriſmundus* komt in ſijns Vaders plaetſe, die in den Slagh teghen *Attilam* ghebleven was, omtrent Chalon in Champagnien, regeert twee jaren. 452.

8. *Theudericus* ſijnen Broeder vermoort hebbenden, wordt Koningh, regeert derthien jaren. 453.

9. *Euricus*, van ſommighe *Henricus*, ſijnen

sijnen Broeder omghebraght hebbende, wordt Koningh der Gotthen in Spanjen; was de eerste die den Gotthen Wetten in geschrifte stelde, regeerde achtien jaaren. 466.

10. *Alaricus*, was een Soone *Eurici*, regeerde drieentwintigh jaren. 483.

11. *Gesalaricus*, des Koninghs *Eurici* Bastaert-sone, regeerde vijf jaren. 506

12. *Theodoricus* regeert festhien jaren. 511.

13. *Amalaricus*, een Dochters Soone *Theodorici*, tot sijne jaren gekomen zijnde, volght sijn Grootvader in 't Rijck en regeert vier jaren. 527.

14. *Theudis* regeert festhien jaren en vijf maenden. 531.

15. *Theudiscius* regeert een jaer, ses maenden en festhien daghen. 548.

16. *Agila* regeert vijf jaren, ses maenden en derthien dagen, 549.

17. *Athanagildus* regert vijfthien jaren en ses maenden. 554.

18. *Liuva* de I. regeert een half jaer, en geeft het Rijck over aen. 567.

19. *Deovigildum* sijnen Broder, en regeert na hem achthien jaren. 568.

20. *Reccaredus* was een goedt en Godvruchtigh Vorst, sijne Vadere in 't stuck van de Religie gantsch onghelijck, heeft geregeert vijfthien jaren, ses maenden en

en thien daghen. 586.

21. *Liuva* de II. een Soone *Reccare-di*, regeert een jaer en ses maenden. 601.

22. *Vittericus*, hebbende *Liuvam* de II. wreedelijck omghebraght, wordt Koningh in sijn plaetse, was kloeck ter wapenen, doch ongeluckigh, regeert seven jaren. 603.

23. *Gundemarus*, nae dat *Vittericus* door sijne Hovelinghen omghebraght was, is Koningh gheworden, regeert een jaer, thien maenden en veerthien dagen. 610.

24. *Sisebutus*, was gheleert en welspreeckende, gheluckigh in d'oorloghe, heeft den Joden willen dwinghen het Christen gheloof aen te nemen, was barmhartigh over sijn verwonnen vyanden, heeft geregeert acht jaren, elf maenden en festhien dagen. 612.

25. *Suintbelæ* regeert thien jaren. 621.

26. *Sisenandus* regeert vier jaren, elf maenden en festhien dagen. 631.

27. *Chintillanus* regeert drie jaren en neghen dagen. 636.

28. *Tulca*, by sommighe *Iulga* ghenoemt, regeert twee jaren en vier maenden. 640.

29. *Chindasuintus* regeert ses jaren en etlijcke maenden. 642.

30. *Re-*

30. *Recefvinthus* regeert drieëntwintigh jaren, feven maenden en elf daghen. 648.

31. *Wamba* regeert acht jaren, een maent en veerthien daghen. 672.

32. *Eringius*, na dat *Wamba* het ghebiedt nedergheleydt, en hem tot navolger verklarende, in een Kloofter gegaen was, is van de Staten des Rijcks beveftight, regeert feven jaren. 680.

33. *Egiga* regeert veerthien jaren. 687.

34. *Witiza*, hadde met fijnen vader *Egiga* te vooren geregeert vijf jaren, was in het begin een goet Vorft, maer daer na feer boos, en heerfcht neghen jaren. 701.

35. *Rudericus*, een Soone *Theofredi*, dien *Witiza* van het ghesicht berooft had, wordt (na het overlyden des boofen *Witizæ*) Koningh, den welcken hy in leven en manieren niet feer ongelijck was, regeert drie jaren. 710.

Defen *Rudericus*, om het onghelijck (fijnen Vader aengedaen) te wreecken, heeft de twee Soonen *Witizæ* uyt Spanjen verdreven: fy ghevlucht zijnde naer Afrijcken, die *Tingifanam* beheerde, en *Witizæ* voormaels feer lief en waerdt geweeft was, hebben met hem en *Vlit*, een feer machtigh Koningh in Afrijcken, teghens

teghens *Rudericum* een verbondt ghemaeckt, tot het welck *Iulianus* soo veel te ghewilligher was, om dat *Rudericus* sijn Dochter *Cavam* eerst tot een Huysvrouw genomen hebbende, nu voor sijn Bywijf hield. De voornoemde *Vlit* heeft door aenporren *Iuliani* eenighe Veldtoversten in Spanjen ghesonden met vijfentwintigh duysent Soldaten. Na verscheyde veldtslagen is eyndelijck *Rudericus* gebleven, en is soo allenghskens de Steden inghenomen zijnde, Spanjen onder der Saracenen maght gekomen. De Christenen in Asturien en Gallicien verstrooyt zijnde, hebben met haren Prince 36. *Pelagium*, den Oom *Ruderici*, den Africanen de stadt Leon afghenomen, regeerende daer twintigh jaren, en droegh den tytel van Koningh van Spanjen: Aldus is den naem der Gotthen in Spanjen te niet gegaen; en heeft geregeert achthien jaren. 716.

37. *Fafila* sijn Soon, wordt op de Jacht van een Beer verscheurt, regeert twee jaren. 735.

38. *Alphonsus* de I. toegenaemt *Catholicus*, was een voortreflijck Vorst, regeert neghenthien jaren en tweeëndertigh dagen. 737.

39. *Froila*, heeft een overwinningh tegen de Saracenen van vijfenveertigh duy-

duysent mannen verkregen, regeert el jaren, vijf maenden en twingh dagen 756.

40. *Aurelius* regeert ses jaren en etlijcke maenden. 767.

41. *Silo*, een Schoonsoon *Alphonsi*, brenght die van Gallicien onder hem; regeert negen jaren. 774.

42. *Mauregatus*, een Bastaert-soone *Alphonsi*, verstootende den rechten Erfghenaem *Froilæ* Sone, wordt door hulpe der Saracenen in 't Rijck bevestight, regeert ses jaren. 783.

43. *Veremoudus*, een Sone *Vimarami*, die van *Froila* omghebraght was, had een Gheestelijck persoon geweest, het welck hy wederom verlaet, regeert twee jaren, en geeft het Rijck aen. 791.

44. *Alphonsus* de II. bygenamt *Castus*, was een Prins vol alle deughden, regeert drieëndertigh jaren. 791.

45. *Ranimirus*, een Sone *Veremundi*, regeerde omtrent seven jaren. 825.

56. *Ordonius*, een Sone *Radimiri*, regeert thien jaren. 831.

47. *Alphonsus* de III. volght sijnen Vader, was een Godtvruchtigh Vorst, dapper ter oorloghe, en daerom *Magnus* ghebynaemt, regeert ses-en-veertigh jaren. 841.

48. *Garsias* sijnen oudsten Soon door onbe-

onbehoorlijcke middelen aen het Rijck ghekomen zijnde, had *Ayolam* der Arabischen Koningh ghevangen genomen, doch is wederom door slappe wacht ontkomen, regeert drie jaren. 888.

49. *Ordonius* is sijnen Broeder ghevolght, regeert acht jaren en ses maenden. 890.

50. *Froila* de II. *den Wreeden*. de derde Sone *Alphonsi* de III. is voor sijn Broeders *Ordonii* Soonen aen de Kroon gheraeckt, en is Melaetsch ghestorven, heeft geregeert twee maenden. 899.

51. *Alphonsus* de IV. een Sone *Ordonii*, gebynaemt *Monachus*, heeft gheregeert vijf jaren en seven maenden. 899.

52. *Ranimirus* de II. van sijnen Broeder de Kroon ontfanghende, doch daer nae berouw hebbende van de resignatie des Kroone, staet heymelijck nae het Rijck, dien *Ranimirus* van sijn ghesicht doet berooven, en in den Kercker bewaren; heeft gheregeert neghenthien jaren en twee maenden. 904.

53, *Ordonius* de III. volght sijnen Vader, heeft ghegeert vijf jaren en ses maenden. 924.

54. *Ordonius* de IV. een Neef des voornoemden *Ordonii* de III. succedeer, doch wordt van. 929.

55. *Sanctio* de I. in den aenvangh sij-

ner Regeeringe verdreven; was geby-
naemt *Crassus*, heeft geregeert elf jaren.

56. *Ranimirus* de III. volght sijnen
Vader, noch een kindt zijnde, heeft ge-
regeert vijfentwintigh jaren. 940.

57. *Veremundus* de II. was een on-
tuchtigh Vorst, zijnde een Soone *Ordon-
ti* de III. heeft hem leelijcken met sijne
twee Susteren en een Dochter in bloet-
schande verloopen, heeft geregeert se-
venthien jaren. 265

58. *Alphonsus* de V. succedeert sijnen
Vader, was uyt sijn dochter *Elvira* in
bloedt-schande gewonen, en doen een
kindt van thien jaren; heeft geregeert
sevenentwingh jaren. 982

58. *Veremundus* de III. volght sijnen
Vader, heeft geregeert thien jaren. 1009

60. *Ferdinandus* volght sijnen Swa-
ger, tegen den welcken hy geoorlogh
had, en hecht de Rijcken van *Castilie*
en *Leon* aen een: na dat hy oock sijne
Broeder *Garsiam* had doen sterven, usur-
peert hy het Rijck van *Navarre*; heeft
geregeert veertigh jaren. 102

61. *Sanctius* de II. hebbende sijne
Broedert *Alphonsum* de VI. verdreven e
Garsiam omgebraght, heeft alleen h
Rijck beseten, regeerde ses jaren. 106

62. *Alphonsus* de VI. is na sijns Bro
ders doodt weder-geroepen, en in vol
posse

posseffie des Rijcks gekomen, heeft geregeert drie-en-veertigh jaren. 1066.

63. *Alphonsus* de VII. is (by gebreck van naerder Erfgenaem) sijnen Grootvader gevolght: was in heerlijckheydt en maght sijne voorsaten te boven gaende, en was derhalven *Imperator Hispaniæ* genoemt, heeft geregeert eenentsestigh jaren. 1108.

64. *Sanctius* de III. volght sijnen Vader, was een seer gewenscht Vorst, en derhalven met veele Eer-titulen begaeft, regeerde een jaer. 1159.

65. *Alphonsus* de VIII. succedeert sijnen Vader, was gebynaemt *Bonus*, regeerde drieënvijftigh jaren. 1160.

66. *Alphonsus* de IX. volght sijn Schoonvader, heeft geregeert vier jaren. 1213.

67. *Ferdinandus* de III. succedeert sijnen Vader: verdrijft alle de Mooren uyt Spanjen, regeerde vijfendertigh jaren. 1217.

68. *Alphonsus* de X. des voornoemden *Ferdinandi* Soon, was een geleert Vorst, is door sijne Schriften, genaemt *Tabulæ Alphonsinæ*, vermaert, wierd daer na tot Keyser in 't Westen gekoosen, regeerde tweeëndertigh jaren. 1252.

69. *Sanctius* de IV. volght sijnen Vader, regeerde elf jaren. 1284.

70. *Ferdinandus* de IV. een Soone *Sanchii* de IV. regeetde vijfthien jaren. 1295.

71. *Alphonsus* de XI. is sijnen Vader gevolght, heeft een harde Oorlogh tegen den Saracenen gevoert, hun by de twee hondert duysent mannen verslaende, en Algezir met veel andere plaetsen ontweldight, regeerde veertigh jaren. 1310.

72. *Petrus* een Sone *Alphonsi* de XI. was een wreedt Vorst, regeerde negenthien jaren. 1350.

73. *Henricus* de II. sijnen Broeder *Petrum* voornoemt in den strijdt omgebraght hebbende, is hem gesuccedeert, heeft geregeert thien jaren. 1369.

74. *Ioannes* de II. is sijnen Vader gevolght, heeft geregeert eenentwintigh jaren. 1379.

75. *Henricus* de III. is (na dat sijnen Vader van het paert vallende, gestorven was) hem gesuccedeert, regeerde festhien jaren. 1390.

76. *Ioannes* de II. is sijnen Vader gesuccedeert. regeerde sevenenveertigh jaren. 1406.

77. *Henricus* de IV. een Sone *Ioannes* de II. is gevolght, regeerde twintigh jaren. 1453.

78. *Ferdinandus* de V. gebynaemt *Cathe-*

tholicus, (getrout hebbende *Isabella* Suster van *Hendrick* de IV.) zijnde een Soone van *Ioannes* de II. Koningh van *Arragon*, is hem gevolght : dese braght al de Rijcken, uytgeseydt Portugael, aen een, en heeft verscheyde Oorlogen gevoert, regeerde eenenveertig jaren. 1474.

79. *Philippus* de I. gebynaemt *de Schoone*, zijnde een Soon van Keyser *Maximiliaen* en *Maria* van *Borgonje*, Dochter Hertogh *Karel* de *Stoute*; en getrouwt hebbende *Iohanna* Dochter van *Ferdinandus Catholicus*, is *Ferdinandus* in de Regeeringh gevolght, regeerde een jaer. 1505.

80. *Carolus* de V. Keyser en Koningh van Spanjen, was een Sone van den voornoemden *Philippus* de I. regeerde drie-en-veertigh jaren. 1517.

81. *Philippus* de II. is by op dracht sijns Vaders *Carali* de V. in 't Rijck gevolght, en in hem zijn alle de Landen vereenight die onder Spanjen zijn, regeerde veertigh jaren. 1558.

82. *Philippus* de III. is sijn Vader *Philippus* de II. gevolght, heeft geregeert vier-en-twintigh jaer. 1598.

83. *Philippus* de IV. is sijn Vader *Philippus* de III. gevolght, en regeert tegenwoordigh. 1622.

De Koningen van Portugael.

HEt Koninckrijck van Portugael is gesproten uyt het doorluchtighe Huys van Loreynen: waer afden eersten geweest is *Henricus* Hertogh van Loreyné, Graef van Limburgh, en eerste Vorst van Portugael, die (sijn Vaderlandt verlatende) in Spanjen gekomen was, en getrouwt hebbende *Tiresia*, De Dochter des Koninghs van Spanjen *Alphonsi* de VI. heeft hem dapper tegen de Mooren gequeten, en een deel des Landts Galliciæ (nu Portugael) hun ontweldight.

1. *Alphonsus* de I. eerste Koningh en tweede Vorst is na hem in besittinge gekomen: heeft vijf Saraceensche Koningen in eenen slagh verslagen; en tot eeuwigher gedachtenissen vijf Schilden tot een Wapen gevoert, regeerde drie-en-tseventigh jaren. 1112.

2. *Sanchius* de I. is sijnen Vader gevolght, was een wijs Vorst, regeerde ses-en-twintigh jaren. 1185

3. *Alphonsus* de II. volghde sijnen Vader, en regeerde twaelf jaren. 1211.

4. *Sanchius* de II. succedeerde sijnen Vader, regeerde ses-en-twintigh jaren. 1223.

5. *Alphonsus* de III. is sijnen Broeder gevolght, regeerde twee-en-dertigh jaren. 1249.

6. *Dionysius*, een Soone *Alphonsi* de III. was een wijs, rechtvaerdigh en waerachtigh Vorst, is d'eerste geweest die den tytel van Algarben gebruyckte, regeerde ses-en-veertigh jaren. 1281.

7. *Alphonsus* de IV. volghde sijnen Vader, en heeft geregeert ses-en-twintigh jaren. 1325.

I. *Petrus* de I. was een Soone *Alphonsi* de IV. regeerde thien jaren en seven maenden. 1357.

9. *Ferdinandus* de I. succedeert sijnen Vader, regeerde festhien jaren en negen maenden. 1367.

10. *Ioannes* de I. een Bastaert-broeder *Ferdinandi*, is gevolght, regeerde vijftigh jaren. 1385.

11. *Eduardus* volght sijnen Vader, was een wijs Vorst, regeert vijf jaren. 1433.

12. *Alphonsus* de V. is sijnen Vader gesuccedeert, regeerde drie-en-veertigh jaren. 1438.

13. *Iaonnes* de II. was een Soone *Alphonsi* de V. regeerde veerthien jaren. 1476.

14. *Emanuel* de I. by Uytterste Wille tot Erfgenaem van *Ioanne* de II. (die sonder kinderen gestorven was) nagelaten zijnde, regeerde ses-en-twintigh jaren. 1495.

15. *Ioannes* de III. is sijnen Vader gevolght,

volght, regeerde ses-en-dertigh jaren. 1512.

Desen was de Vader van *Don Louys*, Vader van *Don Antonio*, laetsten Koningh van Portugael, die in Vranckrijck overleden, en in 't Minnebroêrs Klooster te Parijs begraven is.

Sebastianus de I. jonghsten Sone des Koninghs *Ioannis* de III. die in Afrijcken in een Slagh tegen de Mooren bleef in 't jaer 1578. sonder kinderen achter te laten, alwaer *Don Antonio* in den selven strijdt gevangen wiert.

De Portugesen geen acht nemende op de Soonen, gebooren uyt de twee Dochteren des Koninghs *Emanuelis*, die ouder waren dan haer andere Broeders, gebooren na *Ioannem* de III. die de oudtste Soon was: en aen d'andere zyde voor vast houdende dat *Don Antonio* met den Koningh *Sebastiano* gebleven was; koosen *Henricum* (al hoe wel hy Cardinael was) die d'eenighe Soon, en noch overigh was van de kinderen *Emanuelis*. Terwijl dat *Henricus* regeert, raeckt *Don Antonio* uyt de gevanckenis in Afrijcken, en den gedachten *Henricus* (ses jaren geregeert hebbende) gestorven zijnde; de Portugesen door haere Wet afgekeurt hebbende de Sonen geboren uyt de Dochteren *Emanuelis*, koosen,

Don

Don Antonio tot haren Koningh, die gewijdt wierd in de ſtadt Sauterein den negenthienden van Somermaent, 1580. en drie dagen daer na binnen Lisbona beveſtight;de tydingh ſendende terſtont na de Forten en Steeckten in Afrijcken, die *Don Antonio* oock voor haren Koningh bekenden. Doch *Philippus* de II. Koningh van Spanjen dongh tegens hem om de Kroone, ſeggende dat hy een Baſtaert was, al hoe wel dat *Ludovicus* getrouwt had in 't heymelijck *Violentam*, de Moeder van *Don Antonio* des oock wetteliick;gelijck oock *Ruy Celina*, een Man van goeden leven, hem openbaerde in ſijn dootbedde, ſeggende dat *Ludovicus* dit Houwelijck nergens anders om verborgen gehouden had, dan om ſijn geſach niet te verlieſen; verklarende dat hy een Vrouw getrouwt had, doch hem in Staet ongelijck. Nu is 't dat *Ioannis* de I. Koningh van Portugael een inſtellingh maeckte, die door 't gantſche Rijck voor goet bekent wierd; daer in ordonneerende, dat noch de Vrouwe, noch die uyt haer geboren ſoude worden, eenigh erfdeel aen de Kroonen ſouden mogen hebben: welck volgende, den Koningh *Philippus* (zijnde geboren uyt een Dochter des Koninghs *Emanuelis*) door deſe Wet geheel uytgeſloten blijft

blijft van alle 't recht dat hy op de Kroone van Portugael soude mogen pretendeeren. Nochtans is hem het Rijck gebleven, doch 't Recht aen *Don Antonio*: en de wille der Portugesen heeft sich voor die tijdt onder de maght der Spanjaerden moeten buygen.

Doch de Portugesen dit lastigh juck der Spanjaerden niet langer konnende verdragen, hebben middel gevonden sich daer van te ontslaen, schuddende het gebiedt der Spaensche Koningen af, en verkiesende den Hertogh van *Braganza* (als zijnde by wettige succeslie de naeste aen de Kroon) tot haren Koningh, met de naem van.

16. *Ioanes* de IV. regeerde wijftgien jaaren. 1641.

17. *Ioannes Alphonsus* de V. dien tegenwoordigh regeert. 1656.

De Koningen van Arragon.

I.

R*Animirus* is volgens d'algemeene tellingh de eerste Koningh van Arragon geweest, de welcke geregeert heeft veertigh jaren. 1018.

2. *Sanctius*, die oock Koningh van Navarra is geweest, regeerde ses-en-dertigh jaren. 1058.

3. *Petrus* de I. die mede Koningh van Navarra

Navarra

Navarra was, regeerde veerthien jaren. 1094.

4. *Alphonsus* de I. de Broeder van *Petrus*, regeerde acthien jaren. 1108.

5. *Ramirus*, de Broeder van *Alphonsus*, regeerde negenthien jaren. 1126.

6. *Raimundus Berengarius*, Graef van Barcellona, door 't recht van sijn Gemalin *Petronella*, regeerde twee-en-dertigh jaren. 1145.

7. *Alphonsus* de II. van die naem, en Soon van *Raimundus*, regeerde vieren-dertigh jaren. 1169.

8. *Petrus* de II. van die naem, en Soon van de voorgaende *Alphonsus*, regeerde thien jaren. 1203.

9. *Iacobus* de I. heeft van de Mooren de eylanden *Baleares*, dat is *Majorca*, *Minorca*, *Yvica*, mitsgaders de Koninckrijcken *Valentia* en *Murcia* wederom bekomen, regeerde twee-en-tsestigh jaren en negen maenden. 1213.

10. *Petrus* de III. is Koningh van *Sicilien* geworden, regeerde negen jaren. 1276.

11. *Alphonsus* de III. regeerde ses jaren. 1286.

12. *Iacobus* de II. regeerde vijf-en-dertigh jaren. 1292.

13. *Alphonsus* de IV. regeerde acht jaren. 1327.

14. Pe-

14. *Petrus* de IV. regeerde een-en-vijftigh jaren. 1335.

15. *Ioannes* de I. regeerde negen jaren en vier maenden. 1387.

16. *Martinus*, de Broeder van *Ioannes* de I. regeerde veerthien jaren. 1396.

17. *Ferdinandus* de I. toegenaemt de *Eerbaere*, Broeder van den Castiliaenschen Koningh *Henricus*, regeerde wyf jaren. 1410.

18. *Alphonsus* de V. geseydt de *Groot-moedige*, Soon van *Ferdinandus* de I. zijnde de eerste uyt de Stamme der Arragonesen, die Koningh van *Napels* geworden is, regeerde twee-en-veertigh jaren. 1416.

19. *Ioannes* de II. Koningh van Navarra, Broeder van *Alphonsus* de V. regeerde twintigh jaren. 1458.

20. *Ferdinandus* de II. toeghenaemt de Catholijcken Koningh, de Soon van *Ioannes* de II. en man van *Isabella* Koningin van *Castilia* en Leon. 1474.

E Y N D E.

BLADT-

BLADT-WYSER,

Der Landen, Steeden, Plaatsen en Geschiedenissen, daar van in dit Reys-Boeck der Spaansche Monarchie *gevvagh gedaan vvert.*

A.

Artoi

Che-

Cor-

D.

Der-

Fug-

Go-

Gua-

Hie-

I.

K.

L.

St. Ma-

N.

Nicolaus

O.

On-

P.

Rapolla,

Ronce-

Samues,

T.

Tomar,

Vetto-

Wa-

X.

ONDERRECHTINGH

Voor de Boeck-binders om de
Plaaten ter behoorelijcker plaat-
sen in te Voegen.

EYNDE.

